☛ Om **pristäflan** för utredning af frågan "om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran", se omslagets **3:dje sida.**

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

FÖRSTA HÄFTET.

INNEHÅLL:

S--d. Nyårsqväll. Poem.
Bref från Fredrika Bremer.
Seved Ribbing. Om äktenskapsåldern för qvinnan.
L. Eskilson. Interiörer från våra hem.
M. S. Brev til Dagny fra Kristiania.
Hans Hildebrand. Qvinnans ställning under den romerska kejsaretiden.
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Ellen Fries. Om hemstudier. III.
Fru S. Whittlocks stipendium.
Meddelande från utskottet för granskning af barn- och ungdomsliteratur.
Notiser.

Pris pr årgång: **För Förbundets medlemmar** kr. 2,50.
För icke medlemmar „ 4,00.

Till redaktionen insända böcker:

Religion, vetenskap, historia och reseliteratur. Ur vår tids forskning: Språkets makt öfver tanken af *E. Tegnér.* — Romas kristna katakomber af *J. Centervall.* — Några blad ur vår tids meteorologi af *H. Hildebrandson.* — Ryggradsdjurens geologiska utveckling och slägtskapsförhållanden af *F. A. Smitt.* — Ryska rikets grundläggning genom skandinaverna af *V. Thomsen.* — Om Kelterna af *R. Wickberg.* — De lägre djurens själslif af *O. M. Reuter.* — Artvanor och instinkter. I. II. af *O. M. Reuter.* — Bibliotek för hälsovård: Om luften i våra bostäder af *E. Heyman.* — Om tänderna af *O. Ulmgren.* — Sunda boningshus af *P. Henriques.* — Bakterierna som sjukdomsorsak af *C. Wallis.* — Om folksjukdomarnas uppkomst och utbredning af *Klas Linroth.* — Våra kläder af *Emil Nilsson.* — Bland menniskoätare af *Carl Lumholtz.*

Uppfostran och sociala ämnen. Lefnadsteckningar öfver utmärkta personligheter: Michelagniolo af *L. Dietrichson.* — Georg Adlersparre af *O. Sjögren.* — William Harvey af *R. Tigerstedt.* — Cavour af *H. Wieselgren.* — Ur vår tids forskning: Om Latinherraväldet af *Adolf Hedin.* — Om slöjden af *O. Salomon.* — Brännande frågor: Sedligheten I. af *Tyr Westen.* — Svenska folkundervisningens utveckling från reformationen till 1842 af *Nils Torpson.* — Mannens äktenskapsålder af *Styrbjörn Starke.*

Skönliteratur. Kampen för lyckan af *A. Ch. Edgren-Leffler.* — Små skizzer af *Puck Munthe.*

DAGNY

MÅNADSBLAD

FÖR

SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVET AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1888.

NORRKÖPING 1888.
M. W. WALLBERG & C:o BOKTRYCKERI.

Nyårsqväll.

Ljusens sken sig sprider
ut i vapenhuset.
Menigheten skrider
genom öppnad port,
under orgelbruset
ut på gråa hällen,
ut i nyårsqvällen,
mörknande alltfort.

Öfver snön derute
breda strimman faller.
Ljus och lif sig gjute
ned i nattens barm!
Genom fönstergaller
lätt ett nät af strålar
sig på drifvan målar,
att den lyser varm.

Ut i luften strömmar
klockeklangen klara.
Upp ur sina drömmar
gamle väktarn far.
År för år en skara
så förbi har dragit;
år för år har tagit
mer af hvad som var.

Med en suck han vänder
in i kyrkans gångar;
skall med vana händer
släcka ljusen ut.

Ett och ett han fångar;
hur sig lågan sträcker
högt mot hvalfvet räcker
han den dock till slut.

Skälfvande som anden
Inför dödens fråga
fladdrar den vid randen,
re'n till hälften skymd.
Lilla klara låga,
aldrig mer du brinner;
flämtar, dör, försvinner
ut i nattlig rymd.

Trängre blir och trängre
än den ljusa ringen.
Längre, längre, längre
smyger skuggan fram;
sträcker svarta vingen
öfver nötta stenar,
når till hvalfvets grenar
längs med pelarstam.

Fladdrande i draget
högst i gyllne krona,
vikande för slaget
sista lågan dör;
medan långt förtona
klockeklangens vågor
som ett sorl af frågor,
som en andekör.

Öfver snön derute
sista strimman slocknar;
nu kring allt sig gjute
nattens frusna ro!
Hvalfvens skymning tjocknar,
nu är kyrkan öde.
Hägne fred de döde,
som derinne bo!

S—d.

Bref från Fredrika Bremer *).

Årsta d. 14:de Dec. 1865.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— —

Ja, vi ha haft en riktigt magnifik debatt och ett riktigt storartadt dramatiskt uppträde på riddarhuset, som aldrig stått mer lysande än i den stund det tog afsked från den potiska skådeplatsen. Det kan kallas att dö med äran. Men prest-ståndet! det stoppade sin ära på fickan och står nu der utan den — ett bedröfligt skådespel! — Manderström, Gripenstedt, Platen, alla dessa ministrar hafva talat bra och karakteristiskt, egendomligt och manligt, men i L. De Geers hållning och ord ligger något som för mig står öfver alla dessa, något moraliskt ädelt, rent, stilla och stort, som icke vill annat än *det rätta.* Han är för mig: *Excellensen!*

Aftonen då nyheten om utgången på riddarhuset med tidningarne kom hit, och dagarne derefter kände jag, för första gången efter min flyttning hit, liflig saknad af någon att meddela mig med, och var nästan gråtfärdig deröfver emellanåt. Dock gick det snart öfver sedan jag tog till pennan och skref ett och annat, som du framdeles torde — känna igen.

En varm tack till dig och E:s för skålen! Gud vare låf, *den* känner jag mig med godt samvete kunna taga emot. *Ja, jag har arbetat för dessa.* Men bättre, *jemnare* hade jag kunnat göra det. Men man lindar sig icke så lätt ur sekelsgamla lindor, som man se'n barndomen blifvit insnörd i, och — dessutom står den sanna och goda resignationen den falska bra nära! När jag slutligen i Hertha sönderslet djerft den sistas hämmande band, bortryckte dess slöja, äfventyrade jag, nej, *uppoffrade* min popularitet som förf. Att jag kände det och gjorde det ändå, har sedan glädit mig, och skall glädja mig i min dödsstund.

Qvinnan är, i det Kungl. representationsförslaget, *verkligen* och direkt medborgerligt berättigad, som *väljande* inom communen, ehuru man under diskussionen öfver förslaget

*) Dessa bref skrefvos kort före förf:s död, som inträffade den 1 januari 1866 och hafva sedan offentliggjorts. Efter nära ett fjerdedels sekels förlopp, torde de nu, särskildt för Dagnys läsare, vara af intresse.

sorgfälligt (och, som jag tror, för det bästa, i denna stund) undvikit att nämna henne. Men hon kommer allt fram i detta i sinom tid, och i hela den *stora* betydelse som *indirekt* förslaget ger henne, ehuru Hrr Statsmän, (af fruktan för krinolinerna) icke låtsat derom, utan hållit henne gömd litet à la turkiska "såsom den onämda", "den beslöjade". Det är blott den goda emancipationen som kan utttränga den dåliga eller dumma.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Fr. Bremer.

Årsta d. 22 Dec. 1865.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

I denna tid af vårlif för vårt land, och mångahanda förslag för nya planteringar och framtidsanläggningar ha några frågor och funderingar i dessa dagar trängt sig på mig, som jag vill bedja dig meddela O. E. ty jag tror honom i detta kapitel sympathisera med mig, liksom mig med honom, och jag *vet* dig göra det med oss båda; och O. E. kan, om tanken (förslaget) anslår honom, verka till dess verkställande. Jag har äfven i dag till professor B. meddelat hvad som här, i min djupa enslighet, blifvit mig inlysande, och som jag i det hufvudsakliga här nedskrifver:

Stiftandet i Stockholm af en akademi eller högre bildningsanstalt, till ett lefvande minne af December-reformen 1865, motsvarar visserligen, så till vida den reformen, som anstalten blefve en af hvilken hela Sverige kunde få godt, genom dess ungdoms inhemtande af anstaltens lärdomsljus. Men något nytt *godt* i *väsendtlig* mening synes mig icke kunna komma häraf — icke åtminstone motsvarande den nya reformens riktning — med mindre denna högre bildningsanstalt gör något *mera* och af egendomlig högre ("sui generi" är, som jag menar, det klassiska uttrycket härför) art än våra gamla lärosäten, och icke blott detsamma som dessa.

"Allt samma och samma vår lefnad gör sur
Omvexling förskönar vår hela natur! —"

Detta *nya* och egendomliga högre erbjuder sig nu sjelfmant, icke blott emedan det saknas vid våra nuvarande högre undervisningsverk, utan framför allt, emedan samtidens utveckling kräfver det, och vår blifvande nya representation likaså befallande fordrar det, i detsamma som den anvisar

dess art och riktning. Jag har alltifrån min ungdom outsägligt saknat skrifter, som gifva redande och ledande ljus öfver samhällsläran samt öfver sättet på hvilket de särskilda funktioner af hvilka samhället i vår tids statslif, består, böra gruppera sig och samverka, naturenligt, till åstadkommande af ett harmoniskt helt och godt. Agardhs "samhällets idealer" ha synts mig förkrympta idealer (liksom hans till blomma "förkrympta" blomblad (se hans Organographi!) *en bedröfligt* förkrympt åsigt af *blomman*) och Grubbes samhällslära ehuru af värde som hjelpreda är för mycket "på den ena sidan och på den andra sidan" för att angifva *vägen* till målet.

Dessa äro de enda ledsagare jag funnit på vårt språk. Men icke blott hos oss, äfven i andra länders läroanstalter har jag tyckt mig finna kunskapen om samhällsläran och det medborgerliga lifvet utan egentlig lärostol och lärare och kunskapen derom i hög grad vårdslösad. Och likväl, finnes väl någon af högre vigt, högre intresse, just för närvarande tid, och för den medborgerliga utvecklingen?!

Välan! Jag skulle föreställa mig att rätta sättet att värdigt fira en reform grundad på den medborgerliga principen vore att grunda en lärostol för *samhällslära och medborgerlig bildning*, såsom begynnelsen, grundstenen (den andliga) till Stockholms fria Akademi. Föreläsningar i dessa ämnen skulle årligen hållas i Stockholm, med fritt tillträde för herrar och fruntimmer, och dessa föreläsningar skulle taga sin begynnelse redan nästkommande år. — — — — — Detta, tycker jag, vore ett uppslag, motsvarande arten och vigten af den politiska reformen, och det förefaller mig, som om ett förslag härför skulle frappera alla dessa vänner, som det som i främsta rummet bör iverksättas. När nu sådan lärostol blifvit inrättad i Stockholm kan man tryggt lemna åt framtiden den nya bildningsanstaltens vidare utveckling genom de lärostolar, som komma att sluta sig till eller gruppera sig omkring denna första. Ty åt sådana medborgerligt bildande vetenskaper skulle Stockholms fria Akademi egnas, icke åt bröd- eller special-vetenskaper. Med glädje har jag, i dag, sett af tidningarne att Professor M. och Beredningsutskottet uttalat sig i riktningen af de fria Akademiska föredragen — en praktisk, folklig och lätt verkställbar method för den anstalt som åsyftas. Väl och vigtigt vore dock att i *spetsen för dessa* föredrag sätta dem jag här nämnt och som skulle uppträda med

namn och anspråk af en sjelfständig vetenskap, icke såsom hittills undangömd i rättsläran, anonymt och liksom på snålskjuts.

Ack, om jag fick upplefva en sådan bildningsanstalts begynnelse i Sverige med hvilken glädje skulle jag icke sätta mitt namn på subskriptionslistan härför!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Fr. Bremer.

Om äktenskapsåldern för qvinnan.

"På grund af red:s för Dagny önskan tillåter jag mig att här nedan i korthet uttala mina åsigter om den lämpliga åldern för qvinnans ingående af äktenskap, för att möjligen en annan gång få återkomma till det vigtiga ämnet." — —

Det monogamiska äktenskapet, frukten af så många generationers kulturarbete, har alla utsigter att trots spridda anfall bibehålla sin kraft och giltighet så länge menniskoslägtet finnes på jorden. Samma oföränderliga giltighet kan deremot ej tillerkännas alla s. k. äktenskapslagar, de må nu röra personliga eller egendomsförhållanden. Jag vill nu endast vidröra en enda af dessa specialfrågor, nämligen den om qvinnans ålder vid äktenskapets ingående, och får jag dervid anmärka att kulturens fortgång uti detta hänseende kräfver en bestämd reform. Våra äktenskapslagar, hvilka från och med det fylda 15:de året tillåta flickan att med giftomans samtycke ingå äktenskap, härstamma från en annan tid än vår egen. Qvinnans uppfostran var då annorlunda; det husliga lifvets växlande göromål utgjorde hennes uppgift och hennes hufvudsakliga undervisningsämne. De utbildade hennes kropp, vida bättre än nutidens skolarbete, och hur stort deras omfång än var, kunde det inom den fridlysta barnaåldern lättare inhemtas och beherskas än minimum af samtidens intellektuela kraf.

Den 15-åriga jungfrun var efter forntidens uppfattningssätt vida mer mogen för äktenskapet än hennes ättling i det nittonde seklet. Hushållet och barnkammaren voro hennes

verksamhetsfält; derutanför hade man på henne inga egentliga fordringar.

Så skred kulturen framåt, kunskapsämnena hopade sig, qvinnans delaktighet deri fordrades, hennes uppgifter inskränktes ej blott till familjelifvets område, hennes deltagande, råd, hjälp och handling kräfdes nu i mångt och mycket. Deraf förändrades ock hennes uppfostringssätt. I stället för det rörliga lifvet i hushållsbestyren kom nu tvånget på skolbänken, och qvinnans kraftutveckling hämmades och uppsköts, om än de ansträngda och öfverretade nerverna framkallade tecken af brådmogenhet. Under allt detta tänkte man dock icke på att ändra bestående lagstiftning rörande qvinnans ålder vid äktenskaps ingående, och den allmänna meningen stod fortfarande på den gamla ståndpunkten. Jag får för min del och i öfverensstämmelse med framstående erfarna vetenskapsmäns åsigt förklara, att såväl de enskilda kontrahenternas, som de blifvande barnens och hela samhällets väl fordrar att qvinnan icke för tidigt åtager sig äktenskapets bördor och pligter. Om dessa rätt skola bäras, fordras det, att qvinnan dessförinnan erhållit en tillbörlig kroppslig och andlig utveckling, och den kan i regeln icke vinnas förrän inemot det 21:a lefnadsåret; ja! ofta icke ens förr än flera år derefter. Det vore särdeles lyckligt, om en sådan öfvertygelse vore lifligt känd och allmänt utbredd uti landets familjekretsar, och för vinnande af det goda ändamålet vore det af högsta vigt, om våra lagstiftare ansåge sig berättigade att medelst vederbörliga stadganden uppskjuta åldern för qvinnans äktenskap till hennes myndighetsår.

Lund d. 30 Nov. 1887.

Seved Ribbing.

Interiörer från våra hem.

af

L. Eskilson.

I.

Det var stoj och väsen inne i barnkammaren.

Systrarna — ett par stora flickor om tolf till tretton år — ville taga ett bref från Edvard; Edvard, som var liten och klen, värjde sig med alla en retad tioårings krafter. De hade hållit på en god stund och stodo nu och betraktade hvarandra med hämdlystna blickar. Det var bara ett litet andrum — det syntes tydligt. Flickorna togo sig en hviskande öfverläggning borta i ett hörn, och Edvard lättade sitt hjärta genom utrop, sådana som "nedrigt, oförskämda flickor!" och mera i den stilen.

Så försvann en af flickorna och kom strax tillbaka med modern.

"Edvard, hvad är det för ett papper du har der? Gif mig det."

Hon var tydligen inne i saken.

Edvard teg, men slöt handen fastare om den ihopkramade papperslappen.

"Gif mig det genast, säger jag. Det är en skam, att en sådan pojke som du skall ha hemligheter."

Han sköt trotsigt fram underläppen, men det ryckte häftigt i mungiporna.

"Hvarför skall jag visa mitt bref för dem?"

Han såg ej upp utan bara halfmumlade, der han stod och tittade ner på sin stöfvel.

"Seså Edvard, det duger inte att bråka längre — hit med brefvet!"

Modern gick ett par steg emot honom och grep efter hans hand. Innan hon nått den, hade han med en snabb rörelse fört den upp till munnen.

"Nej se, han stoppar brefvet i munnen", lät det från systrarna.

Han såg så hård och oböjlig ut, den lille pojken, der han stod framför modern och systrarna. Men en skarp iakttagare skulle ha sett, att det var den sorts hårdhet, som, lik

en tunn isskorpa öfver vårböljor, blott behöfver en glimt af solen för att smälta.

Modern grep honom hårdt i armen. Hon var ond; ögonen voro skarpa och kinderna röda.

"Jag skall hålla honom — tag du papperet, Gerda", sade hon, vänd till en af flickorna.

Hon tog tag, och systrarna gjorde sig i ordning att bryta upp munnen. Men innan de hunnit utföra sin afsigt, spottade Edvard ut papperet.

"Fy!" sade han i en ton af förakt.

Så vände han dem ryggen, stälde sig vid kakelugnen och började hvissla. Men det ville inte gå riktigt bra: det var så svårt att hålla munnen stilla, så att det gick att hvissla.

Borta vid lampan slätade systrarna ut brefvet och modern stod och såg på.

Hon var nog litet nyfiken.

"Göran, jaså, från Göran!" skrek den ena systern, som fått tag i slutordet.

"Ja, kunde jag inte tro det. Det är väl några dumheter igen — Edvard har så mycket ihop med den der Göran", sade modern.

Och fulla af ifrig nyfikenhet böjde de sig ner för att läsa brefvet.

"Käre Edvard!

Jag kan inte komma i dag, men möt mig i morgon i *Vestra promenaden* efter skolan och tag för all del ditt nya frimärksalbum med dig. Du skall få se några vådligt rara, som jag har fått.

Din vän och broder

Göran."

De sågo litet besvikna ut, både modern och systrarna; de vände och slätade på brefvet, men kunde ej få fram mer än de der fattiga raderna. Sedan brefläsningen nu var undanstökad, erinrade man sig brottslingen. Modern såg fortfarande ond ut, men det såg ut, som visste hon inte riktigt hvad hon skulle säga. Men det kom.

"Och var det något att ställa till allt det här för" — det låg något af missräkning i tonen — "kunde du inte ha visat oss det genast?"

Han teg.

"Hvarför skulle du låtsa att det var något så hemligt?" sade den ena systern näbbigt.

"Det gjorde jag inte", svarade Edvard häftigt.

"Nej, det är klart — naturligtvis skall du undskylla dig. Gjorde du inte det, när du inte ville visa oss brefvet — hva'?"

"Ja, nu grälar ni inte mer om det", sade modern. "Edvard, du går genast upp på vindskammaren och låter flickorna vara i fred, och så låter du bli att ställa till sådana der konster en annan gång — hör du det."

Edvard gick och slog igen dörren — alldeles som han hört fadern göra, när han var ond.

Ute i förstugan låg Tom, hunden. Han reste sig upp då Edvard kom och strök sig vänligt emot honom.

"Tom, Tom!" — det lät så tjockt och underligt, och den lilla handen, som flyttades från ögat för att klappa hunden, var alldeles våt.

* *
*

Inne i hvardagsrummet satt modern och beklagade sig för fadern öfver "pojkens hårda sinne". Fadern såg otålig ut och hade rynkor i pannan.

"Ja, ja, jag kan inte hjälpa det — jag har annat att tänka på. Gif honom stryk, kanske det hjälper."

Och så fördjupade han sig åter i sin tidning och läste sig till ett ännu retligare lynne genom en artikel om de dåliga tiderna. Och modern satt och förebrådde sig själf att hon talat om Edvards trilskhet just i dag. De skulle ha främmande i morgon, och derför var det bäst att försigtigt undvika allt, som kunde reta mannen. Det var då också förargligt, att hon ej tänkt på det! Hå — hå ja, hvad de barnen kunna ställa till. Den pojken! Efter "i morgon" skulle minsann far få ta' i tu med honom. Men ingenting förrän efter i morgon, inte ett ord till dess — det lofvade hon sig själf.

Litet längre bort sutto systrarna och samtalade hviskande. Så snart deras samtal blef en liten smula högre, kom det ett vresigt *tyst* och en skarp blick från fadern derborta vid lampan och tidningen. Så sänkte de åter rösten, och snart behöfdes inga tystande ord eller blickar längre, ty de talade så lågt, så lågt, att hvarken far eller mor kunde uppfånga en enda stafvelse — och det var nog inte meningen

häller. Hviskningarna hade blifvit till långa historier om stiliga skolpojkar och trefliga promenader.

Man kom så lätt in på det ämnet, då man skulle hviska så der tyst borta i en vrå. Och när man inte *fick* tala högt, så — — —

Den såg så fredlig ut, den lilla familjekretsen. Det varma, väl möblerade rummet, fadern vid sin tidning och modern med sitt arbete borta vid lampan, systrarna förtroligt småpratande i en vrå — det var en riktig idyll.

* * *

Uppe på vindskammaren var det mörkt och inte just så varmt häller. Borta i ena hörnet låg en stor hund och bredvid honom en liten gosse, talande af brutet mellan korta, häftiga snyftningar. Till sist blef det bara "lille Tom, käre lille Tom", och så till allra sist gled barnhufvudet ner mot den varma lurfviga hunden och snyftningarna saktade af.

II.

Fru Hansson satt inne i sängkammaren och sydde linnesöm. Man såg att hon var van vid detta slags arbete; det hvita tyget gled så snabbt mellan hennes fingrar, och hon granskade hvarje söm med en riktig förståsigpåare-min.

Det var soligt och gladt inne i det lilla rummet och frun själf såg så innerligt glad och belåten ut. Hon bar prägeln af en sådan der sinnets jämnhet som gör ögat på en gång klart och blidt.

Hon var ung ännu, litet öfver trettio år bara, och hade ett välbildadt ansigte med fasta linier. Då och då stannade hon symaskinen för att gå bort och jollra med en liten pojke som satt i en barnstol en bit ifrån henne, sysselsatt med att plocka sönder en gammal tygblomma bit för bit. För hvarje blad han lyckades slita ur den blekta rosen, sträckte han ut de små händerna, skrek af förtjusning och sprattlade med benen.

I soffan satt en fem års flicka med mörka allvarliga ögon och såg uppmärksamt i en bilderbok, medan hon halfhögt förklarade planscherna för sig själf.

Fru Hansson såg på klockan; den var half fem. Hon

reste sig upp, lade ordentligt tillhopa skjortan hon sytt på, satte lådan öfver symaskinen, plockade ihop alla lappar och trådar, som voro strödda omkring på golfvet och tog af sig sitt hvita, stora förkläde. Så drog hon ut en af sina byrålådor, tog upp ett vackert bomullsförkläde med bred bård, som hon satte för sig, och slätade sig smågnolande framför spegeln.

"Seså barn, nu kommer far snart hem. Låt nu mor se, om ni ä' riktigt snygga och fina."

Och så torkade hon barnen litet i ansigtet, strök håret tillrätta, kysste dem och gick ut i köket, men lät dörren stå halföppen, så att hon skulle kunna höra dem.

I den lilla våningen funnos förutom sängkammaren ytterligare två rum. Det ena var ett litet förmak med stoppade möbler och hemväfda mattor på golfvet, det andra var herr Hanssons rum. Öfver dem båda låg en landtlig, hemtreflig snygghetsprägel, som ej är vanlig i handtverkarefamiljer i städerna. Men fru Hansson var dotter till en hemmansegare, uppfödd på landet och van vid dess ordning.

Hon hade varit i staden för att lära sy linnesöm, då hon blifvit bekant med målar Hansson. Han var beskedlig och godmodig, en tafatt natur, ett stort barn, som hon kunde vårda och pyssla om, då det hos henne fans en starkt utpräglad moderlig instinkt och ett behof af att egna sig åt och hålla af någon. Och herr Hansson blef förtjust i den friska, hurtiga bondflickan med det vackra ansigtet och de snabba rörelserna. Hennes hurtiga och raska väsen, en fullkomlig motsats till hans eget, fängslade honom och drog honom till henne. Så blefvo de fästfolk och snart man och hustru.

Det var mycket smått till en början för herskapet Hansson, men frun sydde linnesöm och förtjenade tämligen bra derpå och äfven herrn arbetade strängt. Han gjorde verkligen allt hvad han kunde för att öka inkomsterna, men det var, som om förtjensten gled honom ur händerna. Han var slapp och godmodig och kunde aldrig säga nej; hans kamrater lagade alltid att de fingo det lättaste och bäst aflönade arbetet, då han, som egentligen var skickligare eller åtminstone mera omsorgsfull än någon af dem, fick göra en del groft arbete, som betalade sig illa. Han hade intet sätt med kunderna; de andra kunde prata och svänga sig, han stod der

alltid förlägen och tuggade om samma saker till dess ingen trodde, att han hade reda på något.

Men de voro nöjda, han och hans hustru, och då han kom hem om qvällarna kunde hon skämta och prata med honom, tills det klingade af muntra skratt i det lilla rummet. Ja, då hade de endast *ett*. Men när de varit gifta några år och Gerda och lille Nils kommit till verlden och det började se allt mer bekymmersamt ut — *då* var det den stora öfverraskningen kom.

Fru Hansson hade en bror, som egde en liten gård och skötte den förträffligt. Han var ogift, och fru Hansson hade som ung flicka vistats mycket i hans hus. Han brukade alltid säga: "ja, kunde jag få en sådan qvinna som du, Hanna, till hustru, så skulle jag nog gifta mig, men sådana är det inte godt om."

Han var lik Hanna, hurtig och rask, och de brukade alltid ha samma tycken; men då han inte kunde förstå henne, det var när hon gifte sig med Hansson.

"Ja, de bästa flickorna gå alltid och kasta bort sig på sådana der stackare", sade han förklarande, då det blef tal om Hannas giftermål.

Efter en liten tid dog brodern i smittkopporna, som gått i hans hemort, och lemnade efter sig en liten förmögenhet, som tillföll Hanna — "hon kan nog behöfva det till barnen och sig själf", hade han sagt.

Det var efter den tiden — nu något mera än ett år sedan — som herr och fru Hansson flyttat in i sin lilla vackra lägenhet på tre rum och kök med den skuggiga promenaden utanför, der barnen kunde få leka under sommardagarna. På samma gång hade fru Hansson upphört att sy åt främmande och i stället börjat öka sitt eget och familjens linneförråd.

* *
*

Klockan var fem. Det lilla kaffebordet stod dukadt och fru Hansson satt i soffan och sydde på en hatt åt Gerda, som skulle vara nätt och fin på våren. Åh, när hon blef stor! Och pojken se'n. De skulle få gå i skolan, "få uppfostran"! Och med en tacksam suck tänkte hon på brodern, som möjliggjort alla dessa framtidsplaner.

Det ringde. Fru Hansson sprang upp och öppnade; bar-

nen började skrika: "far, far" och Gerda kom springande ut ur sängkammaren för att taga emot honom.

"Hvad du har dröjt i dag, käre Frans!" Frun tog af honom ytterrock och hatt och hängde upp dessa på en krok vid dörren.

"Åhnej, klockan är inte mer än lite öfver fem." Han såg bra ut, men fasligt bortkommen, nästan främmande i sitt eget hem.

"Seså, kom nu, skall du få riktigt varmt, godt kaffe."

Hon drog honom in och satte honom i soffan bredvid sin egen plats; Gerda fick sitta på en stol alldeles intill honom och Nils hämtades in och sattes i knä't. Han fick draga fadern i hår och skägg så mycket han ville utan annan tillrättavisning än ett godmodigt "så, så, byting." Men till slut tog modern bort honom.

"Du är då rent för beskedlig, Frans; om du ensam skulle uppfostra barnen, undrar jag just, hur de skulle bli."

Då det blifvit qväll och barnen kommit i säng, sutto herr och fru Hansson länge och pratade.

"Tänk du, att Gerda nu snart skall få börja skolan och lära sig allt hvad de der fina flickorna kunna — tycker du inte det är besynnerligt? Mins du hur fattigt det var för oss, då hon kom till verlden? Och när jag nu sitter och syr på dina nya skjortor, tänker jag jämt 'det är inte åt främmande — Frans skall ha dem', och du kan inte tro så stor skilnad det är."

Så satt hon och talade, som om de först i går börjat detta sitt nya bekymmerfria lif. Ingen af dem var i sjelfva verket riktigt inne i det ännu — det var alltjämt nytt.

Han satt nästan tyst, passade bara då och då in ett: "ja, ja, det har du nog rätt i." Och så gjorde hon upp framtidsplaner och ordnade i tankarna allt för barnen. Tänk, när de skulle komma och hälsa på i det gamla hemmet! Och så roligt att ha det så, att man alltid kunde ge dem något! Hon satt redan och nästan gjorde upp hvad hon skulle kunna gifva barnen.

* * *

Det hade blifvit höst, en regnig, kall efterhöst. Planteringen utanför den lilla trerumslägenheten var dyster under höststormarna.

Ett och annat blad hängde ännu qvar på grenarna och skälfde och darrade i blåsten. Marken var genomblöt och förvandlad till en tjock, gytjig smörja.

Uppe i lägenheten var allt huller om buller och fullt med folk, som smutsade ner med sina våta skor på de förut så rena och hvita golfven.

"Hur var det egentligen de råkade i olycka?" frågade en gammal qvinna, som gått och snokat i hvarje vrå af våningen. Den tillfrågade, en gumma, som såg ut att vara intresserad af sin nästa, svarade:

"Åh, han gick i borgen. Den der Göransson, byggmästaren, hade inbillat honom att det var alls ingen risk. Han var ju alltid godtrogen så han visste väl knapt hvad det var fråga om när han skref under."

"Men hans fru? Det var ju en dugtig människa?"

"Ja, hon hade inte reda på någonting förrän de allra sista dagarna. Ja, det blir väl hon som får försörja dem nu med sin linnesöm, för han är så förbi, så han kan ingenting."

"Men hvad skall det bli af barnen? De hade ju två små?"

"Tre nu — hon fick ett litet för en vecka se'n."

"Stackars människa, det blir nog inte godt för henne."

Auktionen började och gummorna tystnade för att riktigt kunna följa med ropen.

Brev til Dagny fra Kristiania.

25/11 87.

Debatterne om sædeligheden har i den sidste tid optaget gemytterne; de dannede som en slags afslutning paa foredrag holdte af hr Geierstam her i byen og den første diskussion indlededes med at han gjentog sit foredrag om Bjørnsons forhold til sædelighedssagen. De to diskussionsmøder viste begge, forekommer det mig, at saadanne ting ikke egner sig til diskussion i offentlige forsamlinger, diskussionen synker enten ned til et saa lavt niveau, at de faar ret der spaar med Mefistofeles: Die bestialitet wird sich gar herrlich offenbaren — dette var tilfældet i første møde hvor Dr Nissen forfærdede selv de mindst fintfølende — eller man vogter saa meget

paa sine udtalelser, at tilhørerne faar det indtryk at de som taler især vil skjule sine tanker — dette var tildels tilfældet i sidste møde. Naturligvis er der af saadanne møder altid noget udbytte, om ikke andet saa lærer man menneskene bedre at kjende — selv i det at de vil skjule sig — og der siges dog enkelte ting som har blivende værd og som kan vække til eftertanke og spore til arbeide for en bedre fremtid, som t. ex. hvad fru Vullum sagde (paa første møde) om "Bjørnsons absolute fordring paa sædelig ligestillelse mellem Mand og Kvinde" — "Alle ideer der har været stærke nok til at virke i verden har begyndt som absolute. Tag fordringen fra revolutionen paa den absolute ligestillelse og det fuldkomne broderskab! Der var ikke en af os som længre troede at de nogensinde vilde bleve til hel virkelighed, og dog var vi saa forandrede gjennem disse ideer at der var ikke en af os, der kunde tænke hvad han vilde været uden dem. Vi kunde være sikker paa at det vilde blive ligedan med fordringen paa sædelig ligestillelse, som Bjørnson har formet paa sin, andre paa sin maade, den vil forandre os, selv om vi ikke tror, at den nogensinde vil blive til virkelighed, den vil ætsende og opløsende, trænge gjennem alle de bestaaende forhold og forandre dem." *) — Det bedste botemiddel, en sundere opdragelse, mindre stillesidden, mere frihed og frisk luft om dagen, større følelse af ansvar ligeoverfer gutter og unge mænd, saa de boede i familierne og i familie-pensioner og ikke alene paa et værelse, det blev der slet ikke talt om; men uden at man skaffer disse sundere forhold for den opvoxende slægt, kan det vist lidet nytte at stille noget krav. Begreberne maa forandres, opdragelsen maa forandres, de to ting maa gaa haand i haand. Foruden fru Vullum talte fru Nielsen og frøken Kjelland, den sidste i samme retning som Olang Løchen i sin brochure om Blufærdighed og Renhed. Fru Nielsen har desuden i aviserne givet baade Aftenposten, Nissen og Garborg dygtige og kraftige tilsvar. Man er imidlertid endnu saa uvant til at damer optræder at fru N. har høstet adskillig utak ved siden af anerkjendelse. Garborg har ikke egentlig hævet sine aktier ved sin deltagelse i debatten. Det vakte en ubehagelig opsigt at han paa det første diskussions-

*) Fru Vullum er imidlertid ikke fri for ogsaa at ville sympathisere med bohêmen, saa hun ved siden af saadanne fine og sande ting som ovennævnte, ogsaa kom med mange udtalelser af tvivlsomt værd.

møde deltog med den kaadeste ungdom i den kaade applaus for Dr Nissen. Han tillyste da selv det andet møde, som han indledede med et foredrag til forklaring for "hvorfor vi klappede af Dr Nissen". Den hele forklaring gik da ud paa at det var saa deiligt at høre at Dr Nissen endelig udtalte at der er forskjel paa mænd og kvinder. — Som om det ikke er dette vi har hørt til den grad, at mænd en dag bleve betragtet som sædelig ansvarsløse og kvinder alene heftede for overholdelsen af det sjette bud. Det er jo netop denne ansvarsløse opfatning hvori hos os Gengangere og En Hanske har skudt en bresche og som menneskeslægten nu ved hjælp af kvinde bevægelsen skulde se at arbeide sig udaf. Hr Garborg tog ogsaa legenden om den hellige Antonius til indtægt som en bohême-bog og den hellige Antonius som et exempel *mod* afholdenhed. Som svar herpaa havde *Dagbladet* en artikel hvori den rette legende om den hellige Antonius fortælles med kommentar og belyst med et udmærket citat af Høffdings ethik. Denne artikel var hel igjennem saa nobel og overbevisende at man faar haabe den alene vil gjøre ungdommen mere gavn end Nissens og Garborgs optraden kan gjøre skade, skjønt skaden vist for mange er alvorlig. Garborg har været anseet for "vor fineste intelligents" og vor "bedste pen". Men han har ikke taalt at undvære den positive religion; til moral-religionen har han ikke sjælsstyrke nok. En simpel og smudsig fyr har nu vist sig at være "des pudels kern." — Man har fremholdt som en fordel ved slige diskussioner at mænd og kvinder fik tale sammen og lære hinanden bedre at kjende. Men "tale sammen" gjor man jo kun privat og skal man ved diskussion lære noget godt om hinanden, saa bør diskussionen i alt fald ikke indledes af saadanne folk som Garborg og Geierstam. — Deres korrespondent vil gribe leiligheden medens hun har pen i haand til at anbefale Clara Tschudis *Tre Nutidskvinder,* der er tre meget velskrevne og interessante biografier af fru Collett, fru Morgenstern og fru Guillaume Schack. I vor litteratur er biografier en saa stor sjeldenhed, at bogen ogsaa derved blir en acquisition. Fru Morgenstern blir saa ofte nævnt og er saa lidet kjendt at vist de fleste griber leiligheden til at læse en sammenhængende biografi. Denne er ogsaa fra forf. side den mest vellykkede af de tre og oplives med en livfuld skildring af frøken Tchudis første møde om hende med den bekjendte dame. Forf. standpunkt ligeover

for de tre størrelser hun skildrer er til partiskhed beundrende og anerkjendende, men skildringen blir ogsaa derved varm og fængslende. At skrive om fru Collett staar for deres korresp. som saa vanskeligt at hun beundrer baade fr. Tchudis mod og dygtighed. Der er mangler naturligvis, men der er ypperlige ting; citaterne er udmærket valgte og breve fra fru Collett til forf., som for første gaang trykkes her, er meget værdifulde.

M. S.

Qvinnans ställning under den romerska kejsaretiden.

Den forngrekiska uppfattningen, att qvinnan tillhörde uteslutande hemmets krets, att det vore bäst, derest om henne intet sades, hvarken tadlande eller lofordande, var fullkomligt främmande för den under den romerska kejsartiden rådande seden. Dels var den romerska seden i många afseenden olik den grekiska, dels hade från den grekiska tiden till den romerska kejsartiden utvecklingen fortgått i en ganska betydlig grad.

Vi behöfva endast vända oss till historien, hvilken, hvad kejsartiden beträffar, har ganska mycket att förtälja om qvinnor. Det är för alla bekant, hvilken betydande roll t. ex. vissa kejsarinnor spelade. Vi behöfva ju blott tänka på Augusti maka Livia, hvilken med skäl eller oskäl, enligt min uppfattning med öfvervägande skäl, ett synnerligen stort inflytande på mannens politik tillräknades. Livias roll var, såsom historien visar, icke något undantagsförhållande. Helt naturligt manas vi deraf till en undersökning, hurudan den romerska qvinnans ställning var vid den ifrågavarande tiden och hvilka hennes förutsättningar voro för ett uppträdande i det offentliga lifvet.

Lifvet i den tidens romerska barnkammare var i sina hufvuddrag detsamma som i vår tids. Ömt omhuldad växte flickan upp, de olika faserna i hennes utveckling voro föremål för uppmärksamhet och omsorger, det hände, att barnkammarens smeknamn behöllos för hela lifvet. Med boll och dockor roade man den lilla och med sagor, af hvilka flere

hade ungefär samma innehåll som de, hvilka fröjda vår tids barnasinnen. Så kom undervisningens tid. Att lära sig spinna och väfva tillhörde hvarje flicka. Väl kunde stigande yppighet och ett insmygande sedeförderfs inverkningar framkalla ringakt för de husliga arbetena, men helt blef aldrig deras idkande utskjutet ur hemmen. Mången grafskrift från kejsarnes tid prisar en hädangången qvinna för hennes skicklighet i qvinlig slöjd. Kejsar Augustus bar ej gerna andra kläder än sådana, som voro väfda och sömmade af de qvinliga medlemmarna af hans familj. I litteratur och i konst undervisades flickan i skolan eller i hemmet, af modren eller af lärare. Hon fick göra bekantskap med skaldernas verk, hon fick lära sig måla, för att åt sin sömnad kunna gifva en konstnärlig prägel, att dansa, att spela på luta och andra instrument. Främst i de processioner, som till gudarnes heder förekommo, gingo sjungande flickor, hörande till de bästa familjerna.

Tidigare än hos oss slutade denna uppfostringens tid i fädernehemmet. När flickan hade fyllt tolf år, ansågs hon mogen till gifte. När kejsar Augustus ville på lagstiftningens väg afhjelpa den sig allt mera uppenbarade bristen i folkökning, bestämde han bland annat böter för den qvinna, som vid tjugo års ålder ännu icke hade blifvit moder. Alltså måste seden hafva fordrat, att qvinnan åtminstone vid nitton års ålder var gift.

Då äktenskapen ingingos vid så tidig ålder, kan man svårligen tänka sig, att flickan dervid hade tillfälle att visa någon sjelfständighet i valet af make, hvilket för öfrigt hade stått illa samman med den snart sagdt gränslösa makt och myndighet, som den urgamla romerska seden tillerkände husfadern. Romarspråket har icke något ord, som motsvarar vårt uttryck 'fria', liksom det ej heller har något ord för 'brud', för att beteckna qvinnan vid hennes öfvergång från den jungfruliga ungdomen till makans ställning i lifvet. Giftermålet var en familjehandling. Mannen, hunnen till myndig ålder, gaf sin blifvande maka en ring af jern eller guld. Hon, som gafs till äkta af familjen, lemnade ingen ring i utbyte.

När tiden för bröllopet var inne, tog qvinnan afsked af barndomen genom att åt de gudomligheter, som hade skyddat denna, offra sina dockor och öfriga leksaker. Vid bröllopet bar hon på hufvudet en fyrkantig, baktill och vid si-

dorna nedhängande, eldfärgad duk. Slägtingar och vänner samlades till fest, det nyförmälda paret trädde till husets altare för att offra. I högtidlig procession, under flöjtspel och sång, gingo de till det nya hemmet, öfver hvars tröskel makan lyftes. I denna ceremoni gömde sig ett minne af en sed från längesedan framfarna dagar. Makan leddes i den gamla tiden till det nya hemmet först sedan aftonens stjerna hade uppstigit på himlen. Äfven denna sed hade blifvit småningom öfvergifven, men som minne af den buros alltid i bröllopståget brinnande facklor.

Den medgift, som hustruns familj lemnade, tillföll mannen, men hustruns förmögenhet var hennes uteslutande tillhörighet, hvilken hon sjelf lät sköta. Husfaderns myndighet hade under tidernas lopp blifvit minskad, den rika hustrun kunde lätt få tillfälle att spela en betydande roll. "Hvarföre jag icke vill gifta mig med en rik hustru? säger Martialis, jo, derföre att jag icke vill blifva min hustrus hustru."

Af de personhistoriska uppgifter, som vi kunna sammanleta ur den romerska kejsartidens litteratur, framgår, att det var ytterst vanligt, att äktenskapen knötos tidigt, i allmänhet före det tjugonde året. Detta måste i en högst väsentlig mon inverka på den gifta qvinnans förhållanden. En icke ringa del af den uppfostran, som utgör den nödvändiga förutsättningen för ett moget uppträdande, måste falla inom det nya hemmet, måste vinnas genom det nya lifvets vexlande erfarenheter. Att ett sådant förhållande skulle medföra vådor är uppenbart. För somliga kunde visserligen detta verka välgörande för karaktärens utveckling, men för de flesta torde de tidiga giftena hafva medfört faran att låta de mötande yttre förhållandena och icke den mognade karaktären bestämma öfver lifvets riktning. Den unga makan kom lätt i närmare förhållanden till andra personer än mannen, till personer, som öfver henne vunno ett otillbörligt inflytande. Sådana kunde finnas i det egna hemmet, till och med bland kretsen af slafvarne, sådana möttes, då under kejsartiden qvinnan rörde sig med så godt som oinskränkt frihet, utom hemmet. Den, som genom giftet trädde in i ett stort och ansedt hus, fann sig der stå som herskarinna öfver stora skaror, för hvilka hennes vilja, hennes nyck i otaliga fall var bestämmande, hon fann sig, derest hon egde någon begåfning, kroppens skönhet eller andliga företräden, lätt som medelpunkt i

en krets af beundrare, hvilkas hyllning ingalunda alltid var fri från sjelfviska och orena intressen. Dertill kom, att i tidens riktning fanns mycket, som var ondt, men, iklädt en behaglig form, verkade lockande och fängslande. På det litterära området fanns mycken dålighet, som kunde förpesta sinnena; jag vill här endast påminna om beskaffenheten af Ovidii skrifter. Äfven klagas öfver det besmittande inflytande, som utgick från den bildande konstens alster. Som myror eller bin, säger Ovidius, strömmade qvinnorna till skådespelen, icke blott för att se, utan ock för att blifva sedda. Der framför allt sökte man öfverglänsa hvarandra. Om en ödelagd förmögenhet ej längre medgaf ett yppigt lefnadssätt, hyrde man, för att med fördel kunna uppträda vid skådespelen, kläder och bärstol, kudde för hufvudet och tjenare. Och hvad var det som vid dessa tillfällen mötte blicken och fängslade sinnena? På teatern framställningar af den gröfsta sinnliga art, pantomimiska danser, afsedda att verka retande äfven på de mest förslappade sinnen, på amfiteatern blodiga strider och åskådarnes lidelser, hvilka, det ena som det andra, kunde borttaga besinningen, skapa likgiltighet för lidandet, väcka de djuriska anlagen. Att under sådana förhållanden den gifta qvinnan mången gång skulle gifva anledning till berättigadt klander, kunna vi lätt förstå. Sådant och i allmänhet klagomål öfver den rådande osedligheten uttalades under offentliga diskussioner i senaten, i för sedligheten ifrande tänkares skrifter, af de skalder, som skildrade sin tids seder, beklagande, någon gång prisande det inrotade förderfvet. Jag vill här anföra endast ett uttalande. Tacitus säger i sin märkliga skildring af Germanernas förhållanden och seder, i hvilket arbete han icke kunde underlåta att anställa jämförelser med det romerska väsendet: "hos Germanerna finnes ingen, som skrattar åt lasten, att förföra och att förföras anses ej af dem vara att följa med sin tid."

De talrika och mången gång tungt vägande vittnesmålen om den rådande osedligheten kunna visserligen icke jäfvas, men derföre att sedligt lefverne nästan aldrig af den tidens författare omtalas, få vi icke draga den slutsatsen, att detta alldeles försvunnit ur verlden. Under de äldre tider, från hvilka de litterära alstren endast delvis blifvit bevarade och under hvilka man icke skref så mycket som nu, var det i allmänhet endast de mera framträdande, mera uppse-

endeväckande företeelserna, som blefvo i litteraturen omtalade; den i stillhet blomstrande dygden fanns det ingen anledning att tala om. Andra tidehvarf, som ligga vårt närmare och derföre äro mera i detalj kända, hafva och med skäl varit vanryktade för en osedlighet, som öppet och oblygt visade sig, men vi veta dock om dem, att vid sidan af styggelsen funnits ädel dygd.

Det är en egendomlig del af den romerska litteraturen, som låter oss blicka in i de husliga förhållanden, om hvilka historien ej hade anledning att tala och som ej heller ådrogo sig de stora författarnes uppmärksamhet — jag menar de inskrifter, som förekomma å ännu bevarade romerska grafvårdar. Några prof på dessa inskrifter, som tala om sedlig renhet, om öm kärlek och husliga dygder, förtjena att meddelas.

"Jag var Anicia Glycera. Om mitt lif har jag sagt nog: jag har bestått profvet, ty jag har behagat en god man, som lyft mig från lägsta ställning till högsta heder."

"Här ligger Amymone. Hon var god och skön, flitig att spinna, from, tuktig, kysk, huslig och hushållsaktig."

Väl finnes en grafskrift, i hvilken mannen säger om hustrun: "på hennes dödsdag har jag tackat gudar och menniskor", men det finnas många, som med ömmaste kärlek omtala den hädangångna.

"Här hvila benen af Urbilia, Primus' maka. Hon var mig mera än lifvet. Hon dog 23 år gammal, för de sina oändligt kär."

"Åt min dyraste maka, med hvilken jag utan klagan lefvat i aderton år. Af längtan efter henne har jag svurit, att aldrig äkta någon annan." — En enka anropar underjordens gudar, att de må tillåta hennes makes ande att besöka henne under nattens stunder. På grafstenen öfver en afliden hustru stå efter hennes namn orden "jag bidar min man". Ofta läser man i grafskrifterna: "aldrig har hon vållat mig smärta genom annat än sin död", "aldrig har hon kränkt mig, aldrig sagt ett ondt ord."

Någon gång äro inskrifterna längre.

"Kort, o vandrare, är mitt tal, statt stilla och läs det. En simpel grafsten täcker en skön qvinna. Claudia kallade henne hennes föräldrar. Med egen kärlek älskade hon sin egen man. Två söner födde hon, den ene lemnade hon efter sig på jorden, den andra gömde hon i jordens sköte. Väl

lade hon sina ord, ädel var hennes gång, hon skötte sitt hus och spann. Jag har slutat, gå."

"Hvi skulle jag, säger en konsul å sin makas grafsten, omtala dina husliga dygder, kyskhet, underdånighet, vänlighet, eftergifvenhet, flit i yllearbeten, fromhet utan vidskepelse, undvikande af allt i ögonen fallande och öfverdrifvet i prydnader och drägt? Hvarföre tala om din kärlek till de dina, din tillgifvenhet för anförvanter, då du ärat min moder lika som dina egna föräldrar, för henne sörjt icke mindre än för dina egna anförvanter, då du öfver hufvud i otaliga ting varit de qvinnor lik, som hålla på qvinlig ära?"

"Då alla goda qvinnors lof plägar vara enkelt och sig likt, emedan de gåfvor de af naturen erhållit och genom egen omvårdnad bevarat, icke behöfva någon mångfald, och det gör till fylles, att alla visat sig värdiga af samma goda rykte, och emedan det för en qvinna är svårt att förvärfva ett nytt pris, då hennes lif är mindre underkastadt vexlingar, så måste de nödvändigt fara efter det för dem alla gemensamma, för att ej genom underlåtande af något af de rättfärdiga buden skämma allt det öfriga. Så mycket större pris har min käraste moder vunnit, som hon i blygsamhet, rättskaffenhet, kyskhet, lydnad, husligt arbete, omsorg och trohet varit alla andra rättskaffens qvinnor lik och ingalunda stått någon efter."

Dessa senaste inskrifter visa oss, hvad Romarne förstodo med sann qvinlighet. Under kejsartiden var emellertid qvinnan, särskildt den, som hörde till de högre stånden, ingalunda med sin verksamhet inskränkt till det egna hemmet, men den verksamhet hon utom detta öfvade betraktades tydligen som något, hvilket låg vid sidan af hennes qvinlighet, likvisst utan att nödvändigt på denna gör ett intrång.

Såsom redan blifvit nämndt, gjorde den romerska kejsartidens qvinna redan vid en tidig ålder bekantskap med litteraturen och det var vanligt, att hon äfven sedermera sysselsatte sig med denna. Det finnes otaliga bevis för qvinnornas intresse för den sköna litteraturen, för filosofi och andra vetenskaper. Mången författare tillegnade dem sina verk och hyllade deras intelligens. Qvinnor funnos, som egnade sig med flit åt studier, men de lära icke alltid hafva varit behagliga. "Knappt hafva sådana qvinnor, klagar skalden Juvenalis, tagit plats vid ett middagsbord, förrän de börja ett

estetiskt samtal om Virgilius och Homerus och diskutera deras ömsesidiga företräden, så utan uppehåll brusar deras ordflöde, att ingen annan kommer till orden, det är som sloge man på metallbäcken och bjällror. Lika olidligt är det när de duka fram sin lärdom i öfrigt, komma fram med citat ur längesedan förgätna böcker, hvilka deras män icke känna, och när de studerat den gramatikaliska läroboken, för att rätta sina väninnors uttryck och rida upp på de fel, som männen begå. Det är, så slutar han, icke nödvändigt, att en qvinna har hela konversationslexikonet i hufvudet, och det kan mycket väl gå för sig, att en bok innehåller något, som hon icke begriper."

Qvinnor funnos äfven, som egnade sig åt författareverksamhet. Åt somliga af dem skänker samtiden ett rikt lof. Det lilla af de qvinliga författarnes arbeten, som åt oss bevarats, är af obetydligt värde. Qvinliga författare voro tidtals väl sedda vid det kejserliga hofvet. När kejsar Hadrianus och hans gemål Sabina år 130 besökte Egypten, befunno sig i deras följe tvänne damer, som i Memnonsstoden läto prydligt inmejsla verser de författat. Öfver den ena af dessa damer restes en staty i Rom och i dennas inskrift skildras hon som utmärkt i hvarje dygd, i sedesamhet och vishet. Större betydelse synes böra tilldelas de qvinnor, som på grund af rik begåfning och odlad smak blefvo medelpunkten i en krets af litterära personer. Hedern af en sådan ställning tillkommer, bland andra, kejsarinnan Julia Domna, Septimii Severi gemål.

I de religiösa rörelser, som under kejsartiden genomgingo det romerska riket, togo qvinnor en ganska liflig del. När kristendomen började predikas i Rom, vann den tidigt bekännarinnor äfven inom de högsta kretsarna. Undersökningarna i Roms katakomber hafva lemnat fullgiltiga vittnesbörd derom. Af många namn vill jag icke nämna mera än ett, den heliga Cecilias.

Den politiska roll, som mången qvinna spelade, lemnar jag här oomtalad: historien innehåller berättelsen derom. Men deremot vill jag icke underlåta att här anföra exempel på qvinnor, som utan att utöfva något inflytande på verldshändelsernas gång, gjort sig värda alla kommande tiders beundran genom uppoffrande kärlek och ett mod, som trotsat döden. Huru mången var det ej som under tider af tyranniskt

godtycke följde maken eller fadern i landsflyktens elände eller i döden?

Mot kejsar Claudius hade en sammansvärjning ingåtts i Illyrien år 42 e. Chr. Ledaren af densamma hette Scribonianus, en af de sammansvurne Caecina Paetus. Den förre dödades, den senare fördes fängslad till Rom. Hans maka Arria bönföll att få vara sin man följaktig; en man af hans rang kunde man icke förmena att hafva en slaf med sig, hon ville göra slafvens tjenst. Då tillstånd härtill vägrades, gick hon ombord på en liten farkost och, trotsande det Adriatiska hafvets faror, följde hon skeppet efter. Hon ville ej veta af annat än att dela mannens öde. Hennes måg sökte förmå henne att skona sig sjelf; "vill du, frågade han, att din dotter skall dö med mig, ifall jag måste dö?" Hon svarade: "har hon lefvat så länge och i sådan enighet med dig som jag med Paetus, ja." När till sist mannen tvekade att gifva sig döden hellre än att dödas, tryckte hon dolken i sitt eget bröst och räckte den derpå åt mannen med orden: "det gör icke ondt, Paetus."

Den yngre Plinius, som i sina bref berättat detta och månget annat drag af qvinlig själshöghet, finner Arria ännu mera beundransvärd, när på en gång mannen och sonen hade sjuknat och den senare dött. För att icke mannens lif skulle riskeras genom en häftig sinnesrörelse, höll hon för honom sonens död hemlig. Ville smärtan blifva henne öfvermäktig, smög hon sig undan för att i ensamhet gråta ut. När det var gjordt, vände hon åter till mannens sjukläger, i anletet stilla, med torra ögon.

Arrias dotter ville, trogen det föredöme modern gifvit, vid ett senare tillfälle följa sin man i döden, men lät sig af hans böner bevekas att lefva för att vara sin dotters stöd. Och denna dotter, som prisas för älskvärdhet och behag, följde sin make tvänne gånger i landsflykt, och sedan mannen till sist blifvit afrättad, visade hon för hans minne utan fruktan en sådan kärlek, att hon till straff beröfvades all sin egendom och jagades ut i ny landsflykt.

Jag har velat i korthet gifva en öfverblick af de resultat rörande qvinnans ställning under Roms kejsartid, till hvilka forskningen kommit. Jag finner det ej nödigt att till denna framställning af ämnet anknyta några betraktelser, några jäm-

förelser med andra tiders, med våra egna förhållanden eller att ur det som blifvit berättadt draga fram några lärdomar, som kunde vara till nytta för det nuvarande slägtet. Att göra detta öfverlåter jag åt läsarinnorna sjelfva.

Hans Hildebrand.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:

Om "Hemstudier" *).

af

Ellen Fries.

III.

I Riddarholmskyrkans tak fanns fordom en inskrift från medeltiden, i hvilken uppräknas det svenska folkets förnämsta odygder, och bland dessa nämnes äfven en oförståndig svaghet för allt utländskt. Ingen torde neka, att nutidens svenskar ärft denna odygd. Det är dock ett trösterikt ordspråk, som lyder sålunda: "Det är intet ondt, som ej har något godt med sig." Det är ju tvifvelsutan en stor fördel att ej hindras af nationella fördomar och vanor, då det gäller att uppskatta och tillegna sig det verkligt goda, som främmande folk kunna lära oss. Svagheten för det utländska behöfver ej alltid vara oförståndig, om också det måste erkännas, att det är lättare taga efter ett fåfängligt mod än en god sedvänja.

Det är i förlitande på denna svenska benägenhet för det främmande och tro på det utländskas förträfflighet, som vi hoppas, att våra läsare skola finna intresse i en kortfattad redogörelse för den omfattning och betydelse "hemstudierna" hafva i utlandet. Måtte den hos några kunna väcka eller öka intresset för detta studiesätts användande äfven i vårt land! Den gamla svenska odygden skulle då visa sig vara en dygd.

Det är i Amerika, de nya ideernas land, som hemstudierna synas först hafva uppstått, och det är säkerligen det land, der

---

*) Forts. af en uppsats, behandlande: I "Hvad som menas med hemstudier, II Deras nytta", i Dagnys Aug.—Sept. häfte 1886, till hvilket vi hänvisa. En långvarig sjukdom har fördröjt utgifvandet af nedanstående uppsats.

detta studiesätt fått sin största utbredning. Det äldsta sällskapet för hemstudier, hvars stadgar kommit till vår kännedom, är "Society to encourage Studies at home", i New York, stiftadt 1872. Det har satt såsom sitt mål: "*Att vänja unga qvinnor vid att använda någon ringa del af dagen till systematisk och grundlig läsning.*" Inga examina åsyftas, inga bestämda kurser eller kunskapsmått fordras. Man endast uppsätter läroplaner, gifver råd, rättelser och upplysningar. Slutligen hålles hvarje år ett möte, då årsberättelsen uppläses tillika med de bästa af de under året inlemnade uppsatserna. Undervisningen sköttes uteslutande af lärarinnor, dock sällan af lärarinnor till yrket, utan af fruar eller fröknar, som för att göra sina egna studier fruktbringande erbjuda sig att utan ersättning sköta skriftväxlingen hvar och en med ett par lärjungar. I hvarje ämne finnes en öfverlärarinna, genom hvilkens hand alla anmärkningar och inlemnade skrifningar böra gå och som fördelar lärjungarne på det lämpligaste sättet bland lärarinnorna. Numera äro icke få bland lärarinnorna f. d. lärjungar. Ett bibliotek, hvars böcker lärjungarne ha rätt begagna, är upprättadt, och räknade redan för ett par år sedan öfver 1500 volymer. Fotografier och planschverk, äfvensom lådor med naturaliesamlingar tillhöra likaledes föreningen och sändas till de lärjungar, som behöfva desamma. I alla olika grenar af det mänskliga vetandet uppsättas studiekurser och meddelas undervisning. I allmänhet drifvas inga djupare studier af lärjungarne, utan man tyckes i allmänhet läsa element af de ämnen, som under skoltiden af ett eller annat skäl försummats. Undantag härför finnas likväl. Då lärarinnorna ej äro aflönade, endast sekreteraren och bibliotekarien hafva lön, så är afgiften endast 8 kr. under läsåret från okt. till juni. Lärjungen har för denna afgift rätt att läsa så många ämnen som hälst. Enligt den sista redogörelsen, som varit oss tillgänglig, finner man, att under arbetsåret 1883—84 hade undervisning meddelats 672 lärjungar, deribland 320 nyinskrifna. De fleste hade arbetat ordentligt under hela året, endast 85 hade utaf olika skäl upphört att insända sina redogörelser hvar fjortonde dag. En tredjedel hade *samvetsgrant* fullföljt alla sina åligganden. Samma år voro anstälda 201 lärarinnor, således 3 lärjungar på hvar lärarinna. Oaktadt lärarinnorna ej äro aflönade, utföra de sina pligter med stor noggrannhet, hvilket tyder på en äkta anglosachsisk offervillighet och pligtkänsla.

Lärjungarne voro från hela Norra Amerika, ett ej obetydligt antal från långt aflägsna trakter, många gifta och äldre, flere utan alla förstudier, ingen under 17 år. Alla synas varit nöjda med den undervisning de erhöllo. En f. d. lärjunge hade skrifvit till sekreteraren: "Hvad skulle hela mitt lif varit, om jag ej fått denna hjelp till hemstudier, som sällskapet gifvit mig."

Men detta sällskap är på långt när ej det enda i Amerika, liksom det möjligtvis ej är det äldsta. Ett sällskap finnes, som har till speciel uppgift att underlätta unga lärares och lärarinnors fortsatta studier. Detta sällskap har naturligtvis stora fordringar på lärarkrafterna och upptager ganska höga afgifter för sin undervisning, som dock anses vara af stor nytta för dem som begagna sig däraf, hvilket sker hufvudsakligen under ferierna. — Flere föreningar i Amerika hafva konstituerat sig såsom läsecirklar, men med fordran på och kontroll öfver att böckerna verkligen läsas. De vilja vara ett moraliskt stöd för den läsande allmänheten och verka för att en allvarlig läsning ej skall utträngas af tidnings- och romanläsningen.

En annan anordning af skriftlig undervisning i Amerika användes af den s. k. "Chautauqua Literary and Scientific Circle", som utgått ifrån läroverket Chautauqua College, beläget vid den för sin naturskönhet berömda Chautauquasjön och kändt för sina egendomliga anordningar. Der finnas nämligen afbildningar i förminskad skala af alla den gamla verldens märkvärdigheter. Den nya verldens unga folk vill liksom handgripligt tydliggöra för sin ungdom, att den är arftagare af den gamla asiatisk-europeiska civilisationen. I Chautauqua finna vi Jerusalems tempel och Acropolis, m. fl. märkliga byggnader, berömda handskrifter, taflor, byster o. d., allt i efterbildningar. Man kan till och med i den s. k. Palistenas park få se Döda hafvet, Jordan och sjön Genesareth. I detta nämnda "college" kan man vara korresponderande medlem. Man följer då kurserna och erhåller frågor, som besvaras skriftligen. En gång om året inbjudas alla de korresponderande medlemmarne af sällskapet till sjelfva Chautauqua, och från alla unionens kanter strömma folk af alla klasser dit för att åhöra föredrag och äfven — roa sig. Det hela har dock en viss religiös anstrykning och förefaller ytterst amerikanskt. Cirkeln bildades år 1878 och räknade 1885

60,000 medlemmar, af hvilka dock på långt när ej alla verkligen synas följa collegets verksamhet.

Men idén om en skriftlig undervisning har äfven samtidigt uppstått i *Stor-Brittanien* och der erhållit en ej obetydlig utbredning.

I sjutton år har Newnham College i Cambridge meddelat skriftlig undervisning. Ändamålet med undervisningen är, enligt programmet, att underhjelpa studierna på egen hand för unga qvinnor, hvilka ej äro i tillfälle att erhålla muntlig undervisning, samt att förbereda till vissa examina. Undervisningen gifves genom bokråd, genom att sända frågor som besvaras, svaren rättas och återsändas med tillägg, om så fordras, slutligen genom att besvara af lärjungen insända frågor. Afgiften är för hvarje årlig kurs omkring 75 kr., samt 5 kr. i inträdesafgift. Nyttan af dessa kurser anses vara så stor, att lärjungeantalet årligen ökas trots de höga afgifterna. Lärarne och lärarinnorna äro här aflönade och oftast graduerade. Ett bibliotek står till lärjungarnes förfogande.

I Edinburgh finnes sedan flere år tillbaka ett berömdt högre läroverk för flickor i *St. Georges Hall.* På försök lät man der sedan 1878 unga flickor skriftligt följa med undervisningen i de högre klasserna. Det visade sig, att vid de slutliga examina dessa flickor, som under ett par år *endast* haft *skriftlig undervisning,* kunde fullt ut mäta sig med dem, som åtnjutit muntlig undervisning. Naturligt var, att de korresponderande lärjungarnes antal ökades. Det visade sig, att man kunde taga en examen motsvarande ungefär vår studentexamen, utan att under åratal bekosta ett dyrt vistande i en större stad, och hvem ville ej begagna sig häraf?

De korresponderande lärjungarne vid St. Georges Hall följa den muntliga undervisningen steg för steg. Hvar 14:de dag insändas skriftliga redogörelser, som noga rättas. Lärarne begagna öfvertryck till sina frågor, och man tyckes följa med utvecklad metodik en noga utstakad plan. Det personliga inflytandet, som kan göra sig gällande äfven vid skriftlig undervisning, tyckes ej finnas här. Undervisningen afser visserligen en examen, men det är dock många, som begagna sig af densamma endast för att utveckla sina kunskaper. Lärjungarne äro från 14 år och ända till 20 och derutöfver. Boklån gifvas mot ersättning. Afgiften växlar, beroende af kursernas antal, från 18 till 100 kr. Arbetsåret

1882—83 voro der 707 korresponderande lärjungar och 143, som erhöllo muntlig undervisning.

Äfven i Glasgow finnas hemstudieinstitut samt äfven på andra ställen i Stor-Brittanien. Det sagda må dock vara nog för att visa, huru de folk, som framför alla andra ega namn om sig att vara *praktiska* med fördel begagna en undervisningsmetod, som här i Sverige ofta kännetecknas såsom omöjlig och opraktisk.

I *Frankrike,* der man ser sig om efter alla utvägar att höja den qvinliga bildningen, har man följt Englands föredöme. Ett institut har bildats i Paris af M:e Garnier-Gentilhomme under en komité af Paris' mera framstående lärarekrafter. St. Georges Hall synes varit mönstret. Man följer i de flesta fall statens program för flickskolornas högsta klasser.

I *Tyskland* slutligen har man äfven grundlagt dylika institut. De äro dock af ung dato, och man kan ej der ännu tala om resultat och utvecklad metodik. Det är att beklaga, ty vore saken väl pröfvad och erkänd i Tyskland, då vore den förträfflig äfven i Sverige och skulle ej här finna något motstånd. Tyskland är dock sent så snart det gäller reformer och åtgärder egnade att höja qvinnans bildning och vidga hennes verksamhetssfer. Häruti, mer än i någon pedagogisk motvilja torde man söka orsaken till att hemstudieidén ej ännu vunnit någon större anslutning i Tyskland. Fördelaktiga omdömen om densamma hafva likväl varit synliga i den tyska pressen.

Efter denna öfverblick af hemstudiernas utveckling i utlandet, vilja vi i nästa häfte kasta en jemförande blick på de åtgärder, som af Fredrika-Bremer-Förbundet vidtagits och ännu återstå att vidtaga för att främja hemstudierna i vårt land.

Forts.

Fru S. Whitlocks stipendium.

Såsom förut är nämndt hade vid ansökningstidens utgång 14 sökande anmält sig, och har nu bland dessa till stipendiat utsetts fröken Vilhelmina Ohlson, lärarinna i Malmö och studerande vid Lunds universitet.

Meddelande från Utskottet för granskning af barn- och ungdomslitteratur.

I likhet med föregående år skänktes äfven 1887 under tiden närmast före jul af hrr bokförläggare i Stockholm till Fredrika-Bremer-Förbundet ett betydligt antal böcker af den till julen utkommande barn- och ungdomsliteraturen. Den af förbundet tillsatta granskningskomitén tog kännedom om böckernas innehåll.

Skriftliga omdömen om böckernas innehåll äro tillgängliga på byrån. Under veckan före jul anordnades en utställning af såväl äldre som nyare böcker, passande till läsning för barn och ungdom, och åt de besökande meddelades råd för uppköp. De besökandes antal var denna gång vida större än något föregående år.

Notiser.

I Harpers Bazar läses:

Ett företag, som blifvit satt i gång i ett par af våra stora städer, borde lätt kunna vinna efterföljd äfven i alla mindre samhällen, till fromma för flere af deras invånare och till oberäknelig lättnad för mången husmoder. Vi mena nämligen en bod eller ett kontor för kläders lagning. Hvilken qvinna som hälst kan lätt med några skickliga medhjelparinnor öppna en sådan affär, och dit skulle den uttröttade husmodern kunna få sända till lagning sådana persedlar, hvilkas iståndsättande förekomma henne nära nog lika ansträngande som en bergsbestigning; afgiften kunde ju vara mycket lindrig. En sådan byrå för lagning vore en välgerning för den qvinna, som har andra värf att utföra än lappning och lagning, men af hvilken de qvinliga åliggandenas dagliga små omsorger kräfva oeftergiflig uppfyllelse; hon blefve härigenom i stånd att fullgöra alla sina pligter och ändock till större gagn använda sin egen tid. Och skulle icke denna sak vara till lika stor nytta för den ensamma ungkarlen, hvilken, i saknad af hvarje annan qvinlig tillsyn än sin tvätterskas, icke har någon, som ser efter rispor, luckor och fläckar och en mängd andra små fel och brister på de olika klädesplaggen, och hvilken just till följd deraf nöter ut sina kläder dubbelt så fort som den gifte mannen eller den hemmavarande sonen eller brodern? Ja äfven för dem, som icke hafva någon personlig nytta af en sådan affär, är dess blotta tillvaro af värde, i det att deraf framgår, huru hastigt ett arbete nu för tiden sättes i system och ledes in i derför tjenliga kanaler.

Ur "Die höhere Mädchenschule und ihre Bestimmung", af R. Appelius, meddelas:

På föranstaltande af några för det uppväxande qvinliga slägtets väl varmt intresserade mödrar och ogifta qvinnor i Berlin är en petition med ungefär följande innehåll inlemnad till preussiska undervisningsministern. Öfver arten af den unga flickans bildning i den högre flickskolan anföres allmänt klagomål, i det att den samma mestadels blott gifver ytliga kunskaper, förmår icke nog förmedla sjelfständigt tänkande, men väl en snabb kritik, och utvecklar ingalunda den sanna, äkta qvinligheten; mer eller mindre omedvetet uppfostras de unga flickorna till angenäma, men osjelfständiga ledsagarinnor åt männen, under det att de hafva lika rätt som de senare att blifva utbildade för sin egen skuld och i enlighet med sin egen natur, till sjelfständigt tänkande menniskor med djup och verklig karaktärs- och själs-odling. Orsaken till detta missförhållande tillskrifves den omständigheten, att åtminstone i de allmänna högre skolorna en mycket ringa del af den företrädesvis uppfostrande undervisningen är anförtrodd åt lärarinnor, utan vanligen endast åt lärare. Dessa kunna icke rätt förstå egendomligheterna i den qvinliga karaktären och gifva till följd deraf, ofta nog mot sin vilja, den unga flickans innersta lif en falsk riktning, och mången gång kan hon sålunda genom brist på qvinligt inflytande under de vigtigaste utvecklingsåren endast i ringa mon motsvara och uppfylla de kommande pligterna som maka och moder. En snar ändring härvidlag är derföre af nöden och framställes såsom den första fordran, *att i de mellersta och öfre klasserna af de allmänna högre flickskolorna undervisningen i flere ämnen, framför allt i religion och tyska språket, öfverlemnas åt qvinliga lärarekrafter.* Men erkännes nödvändigheten häraf, blir följden, att staten bör anskaffa åt qvinnorna egna bildningsanstalter och icke blott tillägga några fortsättningsklasser till de bestående lärarinneseminarierna; den unga qvinnan skulle härigenom sättas i tillfälle att genom egna, sjelfständiga studier förskaffa sig en grundlig, vetenskaplig bildning, som likstälde henne med de akademiskt bildade lärarne. En treårig kurs börjad efter det tjugonde året skulle säkert befordra detta mål. Det andra förslaget går till följd deraf ut på, *att staten må inrätta anstalter för utbildande af vetenskapligt kunniga lärarinnor för de högre flickskolorna.*

Hänvisning till märkligare tidningsartiklar:

Aftonbladet:

N:o 267. De amerikanska folkskolorna.
„ „ Verdis requiem.
„ 270. *Dygve.* Människor på auktion.
„ 277. Jenny Linds minne.
„ 278. Undervisning i matlagning i våra folkskolor.
„ 279. Två statskalendrar 1787—1887.
„ 280. *J. A. R—m.* Carl Snoilskys nya diktsamling.
„ 296. *J. A. R—m.* Svenska akademien.
„ 297. Från Svenska akademiens högtidsdag.
„ 301, 302. *Henrik Jæger.* Ett besök hos Henrik Ibsen.
„ 302. Ekonomiska komiténs uttalande för en reform i undervisningsväsendet.
„ 303. "Fången i Vatikanen". Ett femtioårsjubileum.
„ 304. Tretusen finnar i Värmland.

Stockholms Dagblad:

N:o 304, 333. Thomas Edison.
„ 312. Prins Napoleons försvarsskrift för Napoleon I.
„ „ Literärt. Islandsfiskare af *Pierre Loti.*
„ 316. Hvad skola vi göra med våra döttrar?
„ 317. Björnsons föredrag i Köpenhamn.
„ „ Nationalekonomiska föreningen.
„ 319. Ett sammanträffande med Jenny Lind.
„ „ Literärt. Folklif och småberättelser af *Ernst Ahlgren.*
„ 326. *A. H—ld.* Jules Grévy.
„ „ 353. *E. de Pressensé.* Frankrike 1887.
„ „ Literärt. Vid Juletid af *C. D. af Wirsén.* Dikter af *Carl Snoilsky.*
„ 330. Praktiskt arbete åt skolungdomen.
„ 332. *J. Göransson.* Genom hvilka hemarbeten kan qvinnan göra sig nyttig i Röda korsets tjenst?
„ 333. Offentliga diskussioner i sedlighetsfrågan.

Till den **pristäflan,** som af Fredrika-Bremer-Förbundet anordnats för utredning af frågan **"om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran"** hafva 4 täflingsskrifter inlemnats, och hafva prisdomarne bland dem tillerkänt priset åt den skrift som har till motto **"Qvinnans uppgift för hemmet — hennes angelägnaste omsorg"**, hvilken skrift vid namnsedelns öppnande befans vara författad af **Doktorinnan Hedvig Haglund, Norrköping.**

Anmälan.

Den stora och glädjande framgång **Dagny** *rönt under första åren af sin tillvaro manar att låta henne fortgå i samma riktning och efter samma program.* **Dagny** *skall således äfven under 1888 verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål,* **en sund och lugn utveckling af arbetet på qvinnans höjande,** *och vill hon därjemte söka* **afvärja eller varna för de missriktningar, som hota att föra qvinnofrågan på villospår. Dagny** *vill äfven meddela literära uppsatser, kortare berättelser m. m.*

Dagny *utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tills vidare utgifvas under ledning af* **S. L—d Adlersparre** *biträdd af en redaktionskomité.*

För följande häften hafva utlofvats: **Minnesteckning öfver Agnes Hamilton f. Geijer och utdrag ur hennes bref** *af Ernst Beckman,* **Qvinnouppfostran och nervositet** *af Seved Ribbing,* **Literär kritik** *af prof. Lidforss, Minnesteckningar öfver* **Jenny Lind** *och* **Ema Rappe, Qvinnouppfostran och hemlif i Frankrike under feodaltiden** *m. m. Vidare har Dagny att vänta bidrag af Ernst Ahlgren, Ellen Fries, Uffe, Nils Erdmann m. fl.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50

För icke medlemmar . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 19 Lilla Vattugatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Då priset sålunda är satt så ytterst lågt i syfte att göra **Dagny** *tillgänglig i så mycket vidare kretsar, påräknar hon, att hennes vänner måtte kraftigt verka för hennes ytterligare spridning. Den, som till byrån insänder antingen 24 kr. i prenumerationsmedel eller bevis att enahanda belopp erlagts vid postanstalt, som pren. å 6 ex. af Dagny, erhåller själf 5 kr.*

Å förbundets byrå hafva under december månad anmält sig

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 6, lektioner 1, skrifbiträde 1, biträde i slöjd 1, biträde i hem 1, s:a 10.

Arbetssökande: lärarinnor 13, lektionsgifvare 5, kontors- och skrifbiträden 2, biträden i hem 3, s:a 23.

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

ANDRA HÄFTET.

INNEHÅLL:

Esselde. Jenny Linds debut i Stockholms aristokratiska sällskapslif.
Esselde. Qvinnofrågan inför kongl. m:ts befallningshafvande.
Are. Skolungdomens nöjen förr och nu.
Selma Lagerlöf. Den lyckliga. Poem.
Moder. Sed eller osed.
L. E. En sommarvandring.
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Från stipendiekomitén.
Hvarjehanda i qvinnofrågan.
Korrespondens: I. Bref från *Spe* i frågan om bildade flickors lämplighet såsom barnavårderskor. II. Bref från *Eva Vigström* rörande frågan: "Är dryckenskapen i tilltagande bland qvinnorna?" (Se omslaget.)

Pris pr årgång: **För Förbundets medlemmar** kr. 2,50.
För icke medlemmar „ 4,00.

Fredrika-Bremer-Förbundets

hemstudier.

Ledning för hemstudier inom olika ämnen lemnas af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ledningen innefattar:

1) *Allmänna råd eller anvisningar rörande literatur,* afgift 1 kr.
2) *Studieplan,* . . . . „ 5 „
3) *Råd och fortsatt ledning,* hvarvid lärjungen har rätt att hvar fjortonde dag insända en skriftlig uppsats och förfrågningar.

Afgift för halfår för hvarje ämne . . . . . . 15 „

Närmare upplysningar meddelas genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

Sjukkassan.

För en inträdesafgift af 3—8 kr. och en årsafgift af 12—17 kr. beroende på den inträdessökandes ålder, gifves i sjukhjälp 1 kr. 50 öre om dagen, under en tid af ända till 13 veckor under kalenderåret, med möjlighet till förlängning, beroende på styrelsens beslut.

Till lättnad för de inträdessökande lemnas å förbundets byrå, 19 Lilla Vattugatan, Stockholm, formulär till läkarebetyg och till intyg om sjukdomsfall, samt öfriga anvisningar. Vid förfrågningar från landsorten sändas alla önskade upplysningar. Kassan är öppen för inskrifningar *hvarje helgfri torsdag* kl. $^1/_2$6—$^1/_2$7. Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i kassan.

Å förbundets byrå hafva under januari månad anmält sig:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 9, lektioner 13, värdinnor, sällskap och biträden i hem 5, kontors- och skrifbiträden 4, s:a 31.

Arbetssökande: lärarinnor 19, lektionsgifvare 11, kontors- och skrifbiträden 4, värdinnor och biträden i hem 6, s:a 40.

Jenny Linds debut i Stockholms aristokratiska sällskapslif.

Det är en kall vinterqväll år 1838. I huset n:r 11 Regeringsgatan tändes ljus efter ljus i kronor och kandelabrar. På gatan stannar en hel rad täckta vagnar, hvilka närma sig porten i mån som der blir plats. Livréklädda lakejer slå upp vagnsdörrarna och eleganta damer, åtföljda af uniformerade herrar stiga försigtigt ut, taga ett djärft hopp öfver den smutsfylda ränstenen och försvinna genom porten till den svagt upplysta förstugan. Några minuter senare befinna sig de nykomna i tamburen; varsamt aftagas ytterplaggen, sidenklädningar frasa, schalar draperas, en blick i spegeln egnas de fantastiska coiffurerna, medan herrarna putsa sina plymagerade hattar eller rätta på sina guldfransade epåletter — och in tåga i den upplysta våningen de nykomna gästerna gruppvis eller en och en.

I första rummet, ett hörnrum der åtskilliga musikaliska instrument ses ordnade, mottagas gästerna af värden, baron L., en äldre man med de ädla anletsdragen skuggade af ett rikt silfversprängdt hår, hållningen värdig, later och uppsyn präglade af en fin hjärtlighet. Efter att hafva passerat ett mindre förmak, inträda gästerna i den stora, halfrunda salongen och hälsas der af värdinnan. Hon är en liten dam om några och trettio år med ungdomligt lifliga rörelser, uttrycksfulla ögon och ett skälmskt, men på samma gång ytterst förbindligt leende kring de svällande läpparna. Det ligger i hennes impulsivt naturliga väsen någonting eget, som särskiljer henne från den mera konventionelt afmätta hållningen hos hennes förnäma gäster. Denna egenhet tillskrifva somliga hennes öfverlägsna begåfning, andra hennes ofrälse börd. Med en fri och behaglig åtbörd räcker hon sina gäster handen, liten, hvit och ringprydd, hälsar dem välkomna, föreställer dem för hvarandra och förstår att med några få ord inleda bekantskaper till höger och venster.

Der kommer baron B. med sin friherrinna och sina döttrar, den ena sedermera gift med en svensk utrikesminister, den andra moder till Sveriges nuvarande störste skald. Efter dem synes öfverstekammarjunkaren hos Carl Johan, baron F., samt general C. Der komma eleganta unga damer, omsvär-

made af några militärer och "unga män i verken". Vidare ser man den omtyckte violinisten i hofkapellet, hr Elvers, och en ung violoncellist, notarien F., nu en af hufvudstadens veteraner inom musikverlden. Slutligen inträder ett par, sällsamt att skåda: hustrun en skönhet i sin fulla blomstring, högväxt med yppiga former, regelbundet sköna drag och en hy som ros och lilja; mannen en liten förkrympt gestalt med ett vissnadt, af lidande prägladt ansigte. Det är grefven och grefvinnan B., båda bärare af historiskt ärofulla namn, hon derjämte drottning i skönhetens verld. Ett sorl af beundran följer henne hvar hon går fram, och knappast har hon tagit plats, förr än en skara beundrare slår ring omkring henne.

Men plötsligt stiger sorlet och får en helt annan ton, i det allas blickar vändas mot dörren till förmaket.

Der på tröskeln står värden och vid hans sida, med sin hand i hans, en ung flicka med rika lockar kring de bleka kinderna, en enkel drägt som mjukt smyger sig kring den jungfruliga gestalten samt en drömmande, halft frånvarande och likväl tilldragande blick i de djupliggande ögonen.

Sorlet växer, då den gamle ädlingen för den främmande in i kretsen af sina gäster; men han hinner ej nämna hennes namn: det sväfvar redan på allas läppar och flyger nu kring rummet med dämpadt ljud: *Jenny Lind! Jenny Lind!*

Skönheterna för dagen glömmas, och, hvad mera är, de glömma sig själfva; fleuretterna undertryckas, etiketten brytes ostraffadt, och sedan den nykomna på det älskvärdaste helsats af värdinnan samt af henne personligen presenterats för de förnämsta damerna, samlas den högaristokratiska kretsen kring den enkla, till dragen osköna, till börden okända unga flickan, hyllande för en gång i henne snillets själfskrifvenhet framför bördens, själens skönhet framför dragens.

Det blir ett sällsamt lif i den förut något stela salongen. Värdinnan indrager i sitt spirituela samtal med den firade gästen gamla och unga, och alla känna sig lyckliga att få höra ett ord eller uppfånga en blick af denna Jenny Lind, som under några veckor såsom Alice i Robert och Agatha i Friskytten hänfört och tjusat dem och hela stockholmspubliken.

Till en början något fåordig och försagd i den främmande omgifningen, lifvas dock gästen småningom. Hon ler misstroget, då en af de förnäma herrarne liknar henne vid "la divine Malibran" och skrattar öppet åt den gamle ge-

neralens barocka artigheter. På en patetisk fråga, hvilka himmelska tankar som fyllt hennes själ, då hon föregående afton såsom Alice famnat korset och tjusat publiken, svarar hon efter någon tvekan: "jag tror jag tänkte på min gamla hatt." Men hvar hälst hon möter allvar och djupare förstånd i loforden, svarar, hon sympatiskt, nästan ödmjukt.

Vid hennes sida synes den skickliga pianisten Mina Josephson, syster till den då ännu okände Axel Josephson. Till henne smyger sig en fjortonårig flicka med blyg uppsyn, husets äldsta dotter; hon blir föreställd för Jenny Lind och får af henne en varm handtryckning.

* * *

Huru det lifliga samqvämet fortgick, hur fjortonåringen tillsammans med sin lärarinna inledde musikstunden med ett fyrhändigt pianostycke, hur en af Beethovens vackraste pianotrior följde, och hur slutligen Geijers och Lindblads visor sjöngos af Jenny Lind, så som de aldrig af någon annan blifvit sjungna eller kunna blifva sjungna — från hjärta till hjärta — det må här endast antydas. Så ock huru värdinnan och värden stäckte gästernas alltför häftiga åstundan att få höra mer och mer, dermed antydande hurusom det var bekantskapen med den älskvärda sångerskans personlighet, icke blotta njutandet af hennes sång, hur härlig den än var, som man åsyftat med bjudningen.

Att Jenny Lind var nöjd med sin afton, att hon bland gästerna hade funnit flere af sina varmaste och trognaste beundrare, det är visst. Och då hon var den första operasångerska, som i mannaminne varit inbjuden inom hufvudstadens aristokratiska sällskapsverld och sedan i mer än en af dessa kretsar blef en kär och hedrad gäst, har det synts vara af intresse att med denna lilla skizz bevara minnet af hennes debut äfven på detta område.

För dens minne, som tecknar dessa rader, står Jenny Linds personlighet såsom en unique företeelse, sig själf men ingen annan lik; enkel, anspråkslös, men värdig och genomträngd af ett slags heligt ansvar för den mission — den rena konstens mission — som hon kände vara henne af Gud anförtrodd. *Esselde.*

Qvinnofrågan inför Kongl. M:ts befallningshafvande,

af Esselde.

Den märkligaste tilldragelse på qvinnofrågans område under det förflutna året hos oss har utan tvifvel varit regeringens vädjan till vederbörande myndigheter rörande riksdagens skrifvelse om lämpligheten af qvinnors direkta deltagande i det offentliga samhällsarbetet på områden af den stora vigt och betydelse, som skolväsendet och fattigvården. På grund häraf hafva utlåtanden gifvits af samtliga domkapitel och länsstyrelser i landet jämte Stockholms konsistorium och öfverståthållarembete. Förslaget föranleddes, som bekant, af riksdagsmannen hr Borgs motion om ändring af lagen derhän, att qvinnor som äro röstberättigade i kommunen må kunna inväljas till medlemmar af skolråd och fattigvårdsstyrelse.

Att frågan blifvit väckt, samt derefter af ansedda och erfarna män pröfvad, måste alltid betraktas som en vinst, vare sig man är en anhängare af den ifrågasatta reformen eller en motståndare till densamma. Då myndigheternas utlåtanden blifvit offentliggjorda och deri framläggas de mäst olika åsigter i ämnet, får allmänheten och isynnerhet qvinnorna deraf en anledning, ja snart sagdt en tvingande uppfordran att i sin ordning pröfva frågan och bestämma sin uppfattning af densamma.

Vi vilja derför här gifva en kort sammanfattning af de åsigter, som förekomma i myndigheternas utlåtanden, deraf göra våra slutsatser samt antyda de närmaste önskningsmål, om hvilka reformens vänner må kunna förena sig. Vi måste dock till vår ledsnad hålla oss endast till de af k. m:ts befallningshafvande, d. v. s. länsstyrelserna, afgifna utlåtanden emedan domkapitlens icke varit för oss tillgängliga i original.

* * *

I stort sedt kan man vid frågans behandling urskilja trenne olika meningsgrupper: de, hvilka rent tillstyrka reformen; de hvilka rent afstyrka henne, samt de hvilka afstyrka henne i hennes nuvarande form, men hade velat tillstyrka henne, *dels* om hon icke inneburit mer än seden redan med-

gifvit, d. v. s. qvinnans *biträdande* i skol- och fattigvård, *dels* åter om reformen varit fullt radikal, d. v. s. inneburit likställighet mellan man och qvinna på alla områden.

Rent afstyrkt hafva k. befallningshafvande i Falun, Östersund, Gefle, Vesterås, Örebro, Karlstad, Karlskrona samt öfverståthållarembetet i Stockholm, således 8.

Afstyrkt blef reformen af k. befallningshafvande i Linköping, på grund af att hon inneburit *för litet,* i Kalmar och Stockholm emedan hon yrkat *för mycket;* alltså 3, eller inalles 11 afstyrkande.

Rent tillstyrkt hafva åter k. befallningshafvande i Umeå, Luleå, Hernösand, Upsala, Nyköping, Jönköping, Vexiö, Mariestad, Venersborg, Göteborg, Halmstad, Malmö, Kristianstad och Visby, således 14.

Härvid är blott att märka, att man i Umeå tillstyrker reformen blott för städerna; att man i Kristianstad betviflar, att de allmänna valen skulle träffa just de lämpliga personerna och derför yrkar, att de resp. styrelserna må sjelfva välja sina qvinliga ledamöter, samt slutligen, att nästan alla, anhängare såväl som motståndare, påyrka, att qvinnan ej såsom mannen må åläggas uppgiften såsom tvångspligt.*)

De hufvudsakliga motiven för reformens *tillstyrkande* kunna sammanfattas i följande anföranden:

Många af de åligganden, säga k. befallningshafvande i Göteborg, som tillhöra fattigvårdsstyrelse och skolråd, "äro af beskaffenhet att väl egna sig för det qvinliga skaplynnet samt att med fördel kunna anförtros qvinlig verksamhet." Exempelvis anföres fattiga barns vård och uppfostran.

Qvinnan är genom sitt skaplynne i allmänhet lämplig att deltaga i ledningen af fattigvårdens och folkskolans angelägenheter, heter det från Nyköping.

Qvinnas inväljande att deltaga i de bestyr, som tillhöra ifrågavarande styrelser, förklaras af k. befallningshafvande i Jönköping ej kunna medföra någon olägenhet men väl tillföra dessa myndigheter verksamma och intresserade krafter

*) Af domkapitlen hafva, enligt tidningarnas uppgifter, Linköping, Upsala, Lund, Visby, Karlstad och Stockholms konsistorium, således 6, rent *afstyrkt.* Göteborg, Vesterås, Skara, Vexiö och Strängnäs, således 5, hafva *afstyrkt* reformen men medgifvit att qvinnor må kallas till biträden. Hernösand och Kalmar hafva deremot rent *bifallit.* Här stå således, enligt vår beräkning, 11 *afstyrkande* mot 2 *tillstyrkande.*

för främjande af deras uppgifter. "Qvinnan kan lättare skaffa sig kännedom om de hjälpbehöfvandes personer och vidden af deras behof, väcka och lifva deras håg till arbetsamhet, främja bland dem ordning och sedlighet."

Det kan icke blifva svårt, skrifves det från Malmö, minst i städerna att finna qvinnor, som med heder kunna fylla ifrågavarande åligganden. Många äro i den ställning, att de kunna egna tid och krafter åt allmänna värf och torde derför önska en dylik verksamhet.

K. befallningshafvande i Upsala förorda med värme reformen, yttrande bland annat: "Qvinnan är till lynnet vekare än mannen, är i allmänhet i besittning af ett ömmare hjärta och större medlidsamhet; men hon är ock, då hon hängifver sig åt en med hennes natur öfverensstämmande verksamhet, oförtrutnare att noggrannt fullgöra de förbindelser hon sig åtager."

Samma motiv i svagare betoning gonomgå flertalet öfriga utlåtanden. Många beklaga, att valet måst begränsas till i kommunen röstberättigade qvinnor, hvarigenom kanske just de lämpligaste personerna utestängas. Men allmänt erkännes nödvändigheten af denna inskränkning, emedan gift qvinna, såsom stående under mannens målsmanskap, icke kan åläggas penningansvar. Flertalet åberopar sig på den omfattande och gagnrika verksamhet, som inom ifrågavarande områden frivilligt öfvats af många qvinnor, och finner deri ett skäl till för att bereda dem tillfälle att såsom samrådande och beslutande taga del i resp. myndigheters arbete.

Egendomligt är att se huru nästan samma motiv åberopas af reformens motståndare för alldeles motsatta yrkanden.

Typiska för det rena *afstyrkandet* äro utlåtandena från Falun och Östersund. Reformen, säges det, skulle göra intrång på qvinnans af natur och samhällsordning förelagda pligter, komma henne att försumma sina husliga åligganden för att öda sina krafter på ett besvärligt och tidsödande, för hennes skaplynne främmande uppdrag m. m. Något behof af qvinnans direkta ingripande i samhällsarbetet har icke visat sig. Den ifrågasatta reformen är blott en yttring af "den agitation för mannens och qvinnans likställighet, som nu för tiden bedrifves." De båda utlåtandena äro nästan ordagrannt lika. I Falun tillägges dock den märkliga betänkligheten, att om reformen genomföres, en fattigvårdsstyrelse kunde komma

att bestå af nästan *endast* qvinnor — en pikant idé, som Stockholms fattigvårdsnämd, tillspord af öfverståthållarembetet, skyndar att upptaga och bruka till försvar för sin hotade ställning.

Vidare är faran och obilligheten af att belasta qvinnan med ansvar för myndigheternas ekonomiska angelägenheter ett genomgående motiv för afstyrkande. Ofta åberopas äfven det faktum, att myndigheterna vanligen kunnat påräkna qvinnornas ofta oskattbara frivilliga tjenster utan att erbjuda dem några motsvarande rättigheter, hvarför reformen vore opåkallad.

Utrymmet tillåter ej att ingå i alla afstyrkandets detaljer, dock kunna vi ej underlåta att meddela ännu några utdrag, det första för egenhetens skull, de tvänne andra emedan de synas innehålla klaven till frågans närmaste lösning.

I ett län utmärka sig k. befallningshafvande bland alla sina öfriga medbröder genom den mästerliga blandning af hög ridderlighet och fin satir, som präglar deras utlåtande, hvilket tillika på ett ypperligt sätt återgifver det taktiska konstgreppet "marsch på stället"! Till en början uttryckes en vänlig farhåga, att den erbjudna valbarheten i qvinnans nuvarande samhällsställning torde bli henne allt för besvärlig, att det vore mindre grannlaga, om endast röstberättigade qvinnor kunde väljas och icke de, hvilka sakna rösträtt, äfven om de vore lämpligare. Innan steget tages fullt ut, och qvinnan förklaras likstäld med mannen i *alla* kommunala och politiska rättigheter och skyldigheter, hemställes derför, att k. m:t täcktes låta allt förblifva vid status quo, med andra ord, tillåta att qvinnor må kunna användas som *biträden* åt ifrågavarande myndigheter.

Blekinge länsstyrelse anser, att qvinnans lif genom den föreslagna reformen skulle förryckas, att qvinnan har som maka och moder vigtigare uppgifter, att hon i de flesta fall har sin tid fullt upptagen, m. m. På grund häraf förklaras den föreslagna förändringen obehöflig och olämplig, "hvadan och då densamma icke låter sig genomföra utan ytterst genomgripande ändringar i nu gällande lagstiftning, styrelsen *afstyrker* det väckta förslaget."

Stockholms län vill ha rätt för skolråd och fattigvårdsstyrelse att "kalla i kommunen bosatt qvinna, vare sig i kommunala angelägenheter röstberättigad eller icke, för att vid

skolrådets eller styrelsens sammanträden närvara och i öfverläggningarna men ej i besluten deltaga, samt, efter åtagande, med ledamots behörighet utföra enskild ledamot åliggande bestyr."

* * *

Vi hafva nu tagit en hastig öfversigt af k. befallningshafvandes utlåtanden i frågan. Hvilka slutledningar kunna nu af dem dragas? Att man skulle vara af ganska olika åsigter var att vänta. Mera öfverraskande är att finna, hurusom reformens motståndare nästan enhälligt erkänna vigten af qvinnans verksamhet på berörda områden, vare sig hon egnar sig åt den af egen tillskyndelse eller såsom biträde åt myndigheterna, hvaremot man lika enhälligt motsätter sig förslaget att gifva henne beslutande rätt eller ansvar. Vidare finner man, hurusom från alla sidor frågans besvarande gjorts hufvudsakligen beroende af den olika uppfattning man har af qvinnans natur. I Falun, Östersund m. fl. anser man denna natur uteslutande egnad för omsorgen om den egna familjen, om hem och barn. I Malmö och Göteborg, i Upsala och Jönköping m. fl. ser man också häri qvinnans grundväsentligaste anlag, men man tror, att då hon icke haft eller icke mera har en egen familj och egna barn att verka för, hon må utan all sköns fara för sin qvinlighet hjälpa till att draga försorg om andras. Reformens motståndare mena, att den nya uppgift man vill gifva qvinnan vore nog att förleda henne att svika sin natur och öfverge sina husliga pligter för de offentliga. Reformens anhängare åter hafva mer förtroende för qvinnans natur och frukta icke att den skall ledas på villospår af en lagparagraf. Motståndarna vilja på sin höjd använda henne som frivilligt biträde åt myndigheterna. Anhängarna vilja ge henne samma rätt och samma uppgift som styrelsernas manliga ledamöter, på det att samhällets behof af qvinnornas särskilda begåfning för ifrågavarande arbetsområden må blifva fyldt.

Så långt k. befallningshafvande.

* * *

Hvad tänka nu qvinnorna själfva om sig själfva i denna vigtiga sak?

Det vore af intresse om de af Dagnys läsare, som tänkt öfver ämnet eller i någon mån pröfvat uppgifterna på näm-

da områden, ville besvara detta spörsmål. I afvaktan derpå uttala vi här nedan i korthet vår egen mening.

I likhet med riksdagen och 14 af k. befallningshafvande tro vi, att ett verkligt behof förefinnes af qvinnans omedelbara deltagande i samhällsarbetet på här berörda områden så väl som på åtskilliga andra. Och vi tro äfven, att när qvinnan åtager sig dylika uppgifter, hon skall fullgöra dem utan att försumma sina närmaste pligter. Men å andra sidan tro vi alldeles icke, att en och annan qvinnas inväljande i skolråd och fattigvårdsstyrelse *i stället för män*, under i öfrigt oförändrade förhållanden, skulle medföra den önskade fördelen. Det är ju icke för att vinna den blotta likställigheten med mannen och erhålla rättighet att för kommunens bästa göra alldeles detsamma som han, som qvinnan skulle göras valbar, utan det är eller borde väl vara för att tillföra arbetet för skolan och fattigvården en *förstärkning* af *nya* krafter, villiga och dugliga att döma, besluta och verka på områden som — kanske i följd af *mannens* natur — hittills försummats eller illa vårdats.

Med en sådan uppfattning kunna vi icke dela yrkandet på lagens ändring derhän, att qvinnan utan vidare må kunna inväljas såsom ledamot i nämda styrelser, arbeta för samma uppgifter som varit den afgående manlige ledamoten anförtrodd samt infogas liksom han i det gamla oförändrade arbetsmaskineriet. Vi tro tvärtom, att man för genomförande af den vigtiga reformen kan hämta god ledning af ett par af dess motståndares utlåtanden, nämligen det från Karlskrona och det från Stockholms län. I det förstnämda säges att reformen kräfver djupt ingripande lagförändringar. Utan att gå så långt tro vi dock, att reformen blir maktlös och onyttig om den ej föregåtts af förändringar i stadgar och reglementen, som medgifva inväljandet af qvinliga ledamöter *jämte* det bestämda antalet manliga, samt tillåta en sådan fördelning af göromålen, hvarigenom de *nya* arbetskrafter, som erhållits i och genom qvinnors inväljande, kunna fullt tillgodogöras.

Vidare tro vi, att i denna stund ytterst få qvinnor inom hela landet skulle vara mäktiga af att sköta dessa nya och vigtiga uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vi tro, att icke ens den mäst uppoffrande frivilliga kärleksverksamhet, eller det flinkaste biträde lemnadt åt manliga styrelseledamö-

ter, kan bibringa våra qvinnor de insigter och egenskaper, eller den erfarenhet om de kommunala bestyrens egendomliga art och kraf, som fordras för att kunna med framgång fylla berörda uppgifter. För att då gifva qvinnan den nödiga förberedelsen och uppfostran till det vigtiga medborgerliga värf man vill anförtro henne, veta vi ingen bättre utväg än den af k. befallningshafvande i Stockholms län föreslagna, dock tillämpad blott såsom en öfvergångsform. Vi tillråda sålunda, att de qvinnor, som antagit kallelse att vara ledamöter i skolråd eller fattigvårdsstyrelser, *måtte under första året efter deras tillträde närvara vid resp. styrelsers sammanträden, med rätt att deltaga i diskussionen, men icke i besluten,* äfvensom utföra uppdrag som af styrelserna kunna dem anförtros; men att de derefter *måtte tillerkännas alldeles samma ställning* och *beslutande rätt som de manliga ledamöterna.* I annat fall blir reformen endast ett spegelfäkteri, och man kan så gerna stanna vid den nuvarande ordningen, att t. ex. i större städer skyddsföreningar och enskilda personer lemna frivilligt biträde, eller i landskommuner energiska qvinnor, med eller utan lof, verka för de fattiga och skolan.

* * *

Men, frågar man, hvilka äro då de der qvinliga egenskaperna, som anses för samhällsarbetet så önskvärda? Svaret återfinnes i föregående anföranden angående qvinnans natur (se utlåtandena från Upsala, Jönköping m. fl.). Vill man i ett enda ord sammanfatta och uttrycka den kraft, som hittills saknats i samhällsarbetet och som med qvinnans rätta deltagande deruti skulle tillföras det, kunde man säga *moderlighetens.* Att denna kraft, ehvad den öfvas inom hemmet eller utanför detsamma, icke får vara en blott hjälpkraft, utan i många stycken också måste vara den bestämmande, om uppfostringsarbetet i stort som i smått skall vinna sitt mål, derpå kunde vi anföra mångfaldiga bevis både från äldre dagar och nyare tid, om utrymmet tilläte. Här måste vi inskränka oss till blott två, det ena hämtadt ur offentliga handlingar, det andra från vänners personliga erfarenhet.

För flere år tillbaka hade en ung qvinna inom laglig tid utskrifvits från barnbördshuset. Främmande i Stockholm, dref hon med sitt späda barn på armen kring gatorna, från den ena skyddsanstalten till den andra, bland dem äfven all-

männa barnhuset, men bortvisades från dem alla *"emedan barnet var för svagt"*. Följden blef, att modern några dagar senare drogs inför rätta och fördes derifrån till fängelset för att aftjena sin strafftid som barnamörderska.

Månne ej författningar, som berättiga till ett sådant förfarande mot en hjälpsökande, vitna om frånvaron af moderlighetens kraft i samhällsarbetet?

Här vår andra historia. Ett par damer i en skyddsförening hade åtagit sig tillsynen om ett par fattiga, af vederbörande myndighet utackorderade barn. Vid deras första besök hos fostermodern syntes hemmet snygt och de små flickorna väl, nästan fint klädda. Vid närmare efterforskningar befans likväl fostermodern vara en dålig människa och hennes dotter en allmän qvinna. Det syntes då de båda skyddsdamerna påtagligt, att fostermodern hade för afsigt att egna de små flickorna åt samma ohyggliga yrke. De anmälde derför saken för myndigheten och begärde, att flickorna skulle flyttas till en annan fostermor. Ett par personer sändes då af styrelsen att taga reda på förhållandet, hvarefter svar lemnades, att som barnen voro väl och ordentligt hållna, fans intet skäl att flytta dem.

Om berörda myndighet haft några qvinliga ledamöter ibland sig, med rätt att deltaga i deras beslut och icke, som nu, endast varit biträden utan erkänd makt, skulle väl då ett sådant utslag kunnat gifvas?

* * *

Så mycket om behofvet af qvinnans direkta deltagande i samhällsarbetet, samt om vigten af att hon dervid äfven har beslutande rätt.

Frågan huru den af oss föreslagna förberedelsen för uppgiften skulle ordnas, tillhör de sakkunniga att besvara. Oss återstår endast att bringa de aktade och frisinnade män, hvilka förordat saken, vår hjärtliga tack, i det vi ännu en gång uttala vår öfvertygelse, att reformen måste väl förberedas innan den fullständigt genomföres, om den icke skall skada i stället att gagna.

Skolungdomens nöjen förr och nu,

af Are.

Tiderna växla och vi med dem, säger ordspråket, och aldrig har det klarare besannats än vid jämförelsen mellan flickskolorna på 1830—40-talet och de nuvarande. Huruvida allt är bättre ställdt nu än då, det vågar gammalt folk ej döma om för att ej misstänkas att se "den goda gamla tiden" i rosenrödt. Visserligen kan man ha sina dubier, huruvida ej skolorna med c:a 30 elever, fördelade i olika lexlag och med fri flyttning efter Wallinska skolans föredöme, hade sina företräden; så ock om ej "gamla Eklund" förstods och smältes bättre än Odhners både "lilla" och "stora", om ej gamla Peplières var rätt så god som Olde eller Plötz o. s. v. Men allt det der lemna vi visligen derhän för att i stället språka ett ögonblick med läsaren om skolflickornas nöjen.

Antagligen äro upptågen under skoltimmarna sig tämligen lika, ehuru man på den gamla tiden visst icke var så kritisk gent emot sina lärare, som den nutida ungdomen. Men skolan drömde aldrig om att vidtaga några särskilda åtgärder för att flickorna skulle få roa sig. Några lekstunder sattes aldrig i fråga. Från kl. 9 till ½ 3 arbetades oafbrutet, utom under den korta stund då frukostbrödet förtärdes.

Lekplatser voro okända. Vid Wallinska skolan på stora Nygatan, midt i hjärtat af den tätt bebygda staden mellan broarna, fans säkert ej utrymme för lekplats, och i medtäflaren, den Bjurströmska pensionen vid Regeringsgatan, var gården trång och svart som en brunn. Skridskolof var ett ord som icke fans till, hvarken i Fryxells svenska språklära eller i skolans slangspråk. Ja skridskoåkning var och *borde* enl. tidens sed vara för flickorna ett begrepp, alldeles lika främmande som vissa vetenskapliga uttryck, hvilka förekommo i ett oskyldigt handskrifvet kompendium i fysiologi, som magister Olof Fryxell företagit sig att diktera för eleverna i m:lle Bjurströms skola, och som väckte hos mödrarna en sådan "*horreur*" att ämnet måste förbjudas! — Det var, kort sagdt, *indécente* att förutsätta, att flickor skulle kunna åka skridsko. Skolgymnastik var ett okändt begrepp. Vägen bort och hem från skolan kunde väl för dem, som hade sällskap med kamrater, vara treflig nog, men aldrig vågade man

göra några afstickare till fria platser, der någon lek kom ifråga. Låg Norrbro eller Drottninggatan i skolvägen, hämtades man af betjent eller jungfru, ty der gick det alls icke an för unga flickor om 14, 15 år att visa sig allena. Försigtigheten var befogad, ty det hände verkligen, att ensamma unga flickor skrämdes eller ohöfviskt tilltalades.

På e. m. hade man ganska träget med lexorna och kom sällan eller aldrig ut. Promenaderna sparades till söndagarna, då man fick gå "i torget" med den öfriga familjen och visa sin skära hatt eller sin nya "capotte" samt skärskåda kamraternas, och rodnande helsa på kadett-dansörerna från sista karlbergsbalen.

De nu så kallade "sommarnöjena" funnos ännu icke till. Hade pappa qvar sitt landtgods, så flyttade man dit efter slutad vårexamen, och då började för många ett friskt lif i naturen och fortfor så länge sommaren räckte. Några rika grossörsfamiljer hade villor ute på Djurgården eller i grannskapet af Drottningholm. Men det stora flertalet skolflickor stannade i sina stadshem och fick aldrig se mer af landet än som bestods vid en och annan sparsamt förekommande färd med kullbåtarna till Djurgården eller Liljeholmen.

Hur annorlunda mot nu, då skolan har på sitt schema 10 min. *obligatorisk* lekstund efter hvarje lektion, då lekplatser följaktligen måste anskaffas, eller, der detta är omöjligt, flickorna promenera radtals åtföljda af en lärarinna! Hur göra icke de förnämsta skolorna sitt bästa för att skaffa också lekmaterial, krocketspel, bollspel, käglor m. m.! Hur öfverraska de icke sina flickor en eller annan solklar vinterdag med skridskolof, eller påbjuda under våren botaniska vandringar utåt landet, och hur härligt är det ej då att möta de rosenkindade skarorna med skridskorna eller portörerna slängda öfver axeln och en mystisk väska, med cakes och andra godsaker, i handen! Att det skulle vara någonting för flickan opassande i att åka skridsko faller nu för tiden lika litet en mor in, som att förbjuda fysiologien som läroämne.

Men icke nog härmed. På senare tiden har man också börjat tänka på, att skolungdomen kunde behöfva en liten sund förfriskning också om sommaren, företrädesvis de, hvilkas föräldrar icke hafva några sommarhem. Och så hafva de s. k. *ferieresorna* eller *sommarvandringarna* uppstått. Pojkarna hafva som vanligt fått brorslotten af det allmänna in-

tresset, i det för deras sommarvandringar betydande insamlingar gjorts. Men flickorna hafva icke häller blifvit lottlösa, ehuru man alls icke gjort väsen af dem. Läkaren vid en större flickskola tog år 1886 initiativet till saken och skaffade en liten penningsumma. En af de hurtigaste, mäst resvana lärarinnorna, åtog sig att leda färden; en grupp flickor om 15—17 år utvaldes; resdagen utsattes och *skolflickornas första sommarvandring* försiggick på det trefliga, för kropp och själ uppfriskande sätt, som den välkända signaturen L. E. berättat i Dagny häft. aug.—sept. 1886.

Förliden vinter öfverraskades L. E. en vacker dag af en gåfva från Lars Hiertas fond, hvilken, på den varmhjärtade skolvännen fru A. Retzii initiativ, blifvit anslagen till ferievandringar följande sommar för ett antal skolflickor, hvilka vandringar L. E. fick i uppdrag att ordna.

I följd af denna vänliga och kloka insats i saken kunde förliden sommar ej mindre än 26 flickor från 6 skolor, fördelade i flockar, hvar och en ställd under ledning af en för dem och saken intresserad lärarinna, begifva sig ut på feriefärd.

Vid hemkomsten voro alla hjärtligen belåtna. Ett nytt förtroligare band hade förenat så väl de unga med lärarinnan som de unga sins emellan. ”Jag möter ingen af dem, utan att de stråla emot mig som ett solsken”, berättade fram på vintern en af ledarne. Derjämte hafva de unga synbart vunnit till helsa och lefnadsmod. Man finner dessa goda resultat helt naturliga, då man läser den berättelse om en af dessa sommarvandringar, som L. E. vänligast meddelat längre fram i häftet, i syfte ej blott att förtälja om resans små äfventyr och den gästfrihet hvarmed vandrerskorna mottogos öfverallt och af alla klasser, utan ock att tjena till vägledning för andra, som kunna önska ställa kosan åt samma håll.

De förhoppningar, som 1886 uttalades af L. E., hafva äfven så till vida realiserats, att en styrelse för den qvinliga skolungdomens sommarvandringar nu kommit till stånd, hvars sekreterare, fröken Lilly Engström, meddelar upplysningar och goda råd.

Men, frågas det kanske, äro då 15 à 17-åringarna lyckligare och gladare nu än förr?

Svaret måste hänskjutas till ett nytt ”uppfinningarnas tidehvarf” då man lyckats konstruera glädjemätaren och lycko-

vågen. Till dess få vi lemna sådana jämförelser derhän, fröjdas åt att fordom okända, sunda och uppfostrande nöjen komma den nutida ungdomen till del och i vårt sinne tacka dem, hvilka, vare sig som gifvare eller ledare, härtill medverka.*)

Den lyckliga.

Dans uppå rosor och dröm på siden,
Smekande konstverk och eldigt spann;
Frasande drägter och gylne smiden —
Allt med ett ögonkast blott hon vann.

Kojan bland björkarnas hvita stammar
Var hennes hem, medan barn hon var,
Kullen hvars ekskog i solen flammar,
Se'n hennes slott på sin hjässa bar.

Leende, tjusande fram hon vandrat,
Varit hvart ögas, hvart hjärtas fröjd.
Ingen den kärlek förtydt och klandrat,
Som henne lyfte till lyckans höjd.

Är det då sanning, att natt och dager
Delas till jorden i lika mått?
Hon, som så strålande var, så fager,
Har hon af ljus ej för mycket fått?

Har hon, skuldlös, oändligt brutit,
Har hon slösat vårt slägtes skatt?
Få, för den lycka hon ensam njutit,
Tusen försmäkta i sorgens natt?

Selma Lagerlöf.

---

*) Vi tillägga här, att Stockholm icke är den enda stad, hvars flickskolor anordnat sommarvandringar för sina elever. Vi veta särskildt, att en liten vandrareflock från Norrköping, med fröken Gerda von Friesen i spetsen, under sommaren stälde sin kosa åt samma håll som L. E.

Sed eller osed?

I Nya Dagligt Allehanda för den 11 maj förlidet år förekom bland "Fria ord" en uppsats med öfverskrift: "Skydd åt vår ungdom", undertecknad "Mödrar", hvilken sökte väcka allmänhetens uppmärksamhet på den i hufvudstaden rådande seden, att en mängd cigarrbodar hållas öppna ej blott söndagar, utan äfven långt in på nätterna. Den påvisade det demoraliserande inflytande, som i sedligt hänseende kan befaras af en sådan natthandel, och framstälde tvänne frågor att besvaras af dem det vederbör. Dessa lyda sålunda:

"Hvarför skötes cigarrhandeln *företrädesvis* af qvinlig betjening och hvarför göres i valet af denna ofta afseende på ungdom och fägring?"

"Hvarför äro cigarrbodarna öppna på tider, då alla andra bodar måste vara stängda, hvilket ej endast gäller om sön- och helgdagar, utan äfven om nattens första timmar*)?"

Oss veterligt hafva dessa frågor ej erhållit *något* svar, ej häller har den i nämda uppsats uttryckta önskan, "att den allmänna opinionen ville uttala sig *så kraftigt* för en reform af det påpekade missbruket, att man kunde hoppas att snart nog se den genomförd", framkallat ens en diskussion i ämnet. Allt går sin gilla gång som förut, och man ser ännu, såsom tillförene, ljus glimma i cigarrbodarna kl. 12—2 på nätterna, under det mörker råder öfverallt annorstädes.

Likväl känna vi, att förenämde uppsats funnit genklang i många hjärtan och att, bakom de "Mödrar", som undertecknat den, stå otaliga andra, hvilka ej önska något högre än en reform i ofvan antydda riktning. Men hur skola *de* kunna göra denna sin önskan gällande gent emot de maktegande? De hafva med qvinnans vanliga tålamod bidat och hoppats, att äfven *fäder* i den allmänna sedlighetens intresse skulle känna sig manade att uppträda mot ett missbruk, som onekligen strider mot lag och goda seder.

Men nej, de, så väl som ordningsmakten och pressen, förhålla sig tysta och passiva, låtande saken hafva sin gång, och det är ju ett axiom, att "der ingen åklagare är, är in-

---

*) Ett aktningsvärdt undantag i båda dessa hänseenden, utgör firman Tjäder & Son, som hvarken idkar söndags- eller natthandel, ej häller använder qvinlig betjening.

gen domare". Det ser således ej ut, som kunde man hoppas att snart erhålla någon rättelse af detta klandervärda ofog, utan det tillåtes att obehindradt fortgå, under det man afsigtligt synes blunda för följderna.

Detta antagande bekräftas äfven af förhållandet, att en cigarrhandlare, som ogillade den i fråga varande oseden, gjort flere fruktlösa försök att få den afskaffad. Myndigheterna anse det nämligen ej vara stridande mot skick och god ordning, att cigarrbodarna hållas öppna till långt in på nätterna.

Ej en gång vid det extra sammanträde, som den 1 sistlidne juni hölls af sällskapet *Pro fide et christianismo*, der frågan om söndagshandelns inskränkande afhandlades, tyckes någon röst hafva höjt sig mot cigarrhandelns fortgående, vare sig under sabbaten eller nattetid. Dock uppträdde vid detta tillfälle flere talare, hvilkas varma nitälskan för befrämjandet af samhällets sedlighet ej kan betviflas.

Är då detta slags handel verkligen i åtnjutande af ett *privilegium exclusivum*, som står öfver lag och rätt? Det tyckes dock, som tillkomme denna tvetydiga förmånsrätt förnämligast hufvudstaden, emedan helt nyligen i en landsortsstad en cigarrhandelsidkerska blifvit pliktfäld för söndagshandel.

Att döma af ofvanberörde förhållanden synes det ej vara att vänta, det från de maktegandes sida initiativet till den önskvärda reformen utgår. Vi vända oss derför till qvinnofrågans förnämsta och aktade organ i vårt land med en hemställan, att den ville uppträda som dess målsman.

Qvinnofrågan och cigarrhandeln — hvad hafva de gemensamt, torde mången fråga med ett ironiskt smålöje. Vi uppställa såsom svar: kunna renhjärtade och ädelsinnade qvinnor liknöjdt åse, att hundratals unga flickor, för vinnings skull, utsättas för frestelser och blottställas på ett sätt, att man knappt kan hoppas att de skola förblifva dygden trogna? Och hafva de en gång beträdt den sluttande plan, som leder till förderfvet, hvad blir då deras slutliga öde? Om man också *endast* skulle betrakta frågan ur synpunkten af den orimligt utsträckta arbetstiden, synes en rättelse vara af nöden. Hvad skulle man väl säga om andra affärer, der slikt nattarbete fordrades?

Vi fråga vidare: kunna mödrar vara likgiltiga för den fara, som lurar på deras unge, kanske svage och njutningslystne söner från det flämtande ljuset i cigarrbodarna, inbjudande till nattliga besök? Månne ej mången yngling sålunda blifvit lockad till det första afsteget från sedlighetens väg, ett steg, som, Gudi klagadt, sedan vanligen följes af flere andra, till dess han mer och mer försjunker i lättsinne och utsväfningar?

Kan ens någon ärbar och tänkande qvinna nattetid gå förbi de upplysta cigarrbutikerna utan att uppröras i sitt sinne öfver den slappa moral, hvilken tolererar ett missförhållande, som ju rent af är egnadt att lägga hyende under lasten?

Fråga då ej längre ironiskt efter gemenskapen mellan qvinnofrågan och cigarrhandeln, utan lyssna till den klagan, hvilken, ehuru tyst och undertryckt, uppstiger från de förorättade och uppoffrade unga qvinnorna, från de sörjande och förkrossade mödrarna, ja, från alla de sköflade existenserna, innan den växt till ett skärande verop öfver den slapphet, som har sin dryga andel i skulden till allt detta elände.

Vi qvinnor begära af lagstiftarna, så väl som af lagens handhafvare, endast en akt af enkel rättvisa mot de unga qvinnorna, hvilka såsom lockbeten skola tjena vinningslystnaden, mot de ännu oförderfvade ynglingarne, hvilka genom ofvan antydda oskick inledas i frestelse, då vi i sedlighetens och mänsklighetens namn fordra, *att cigarrhandeln måtte underkastas samma ordningsstadga och samma kontroll som annan handel.*

Moder.

En sommarvandring.

Under sista hälften af maj månad 1887 diskuterades frågan om en fotvandring ifrigt bland flickorna i 8:de klassen. Hvilka skulle komma med, och hvart skulle kosan styras? Jag hade erbjudit mig att leda vandringen, och ändtligen blef det bestämdt, att jag skulle få 5 af flickorna med mig, och att vi denna gång skulle ströfva omkring, förnämligast i Östergötland. Såsom mål för en turistfärd betraktades detta landskap med någon misstro. Östgötaslätten kunde ju ej jämföras med t. ex. Dalarnas berg. Der det finnes präktiga bondgårdar, var det ingen utsigt att få tillbringa natten i en lada, och att få svälta en dag kunde ej häller komma i fråga — och dock hörde allt detta till ett verkligt turistlif. Jag stod emellertid fast vid min plan; en slätt vore ju också något att se, och dessutom skulle vi öfvertyga oss om, att det i Östergötland finnes mycket annat än en stor slätt.

På afslutningsdagen bestämdes, att vi den 29 juni skulle sammanträffa på Jönköpingsbåten Primus, som kl. 8 på aftonen skulle lemna Stockholm, och så skildes vi åt med hopp om ett gladt återseende. Några af flickorna tycktes frukta, att vi aldrig skulle hinna till den 29, eller att dagen på ett eller annat märkvärdigt sätt skulle försvinna ur tiden — men alla farhågor voro onödiga. Då Primus den 29 lemnade Stockholm, voro flickorna ombord, och jag kom med i Södertelje. Vädret var härligt, och vi sutto uppe på däck en god stund sedan vi passerat kanalen. Flickorna hade visserligen några spekulationer på att se Hörningsholm i månsken, men som de äfven beslutit att följande morgon stiga upp kl. 3 för att se Stegeborg i soluppgången, så måste de offra någon tid åt sömnen och slå Hörningsholm ur hågen. Jag visste nog, hvad uppstigandet kl. 3 skulle hafva med sig, men som erfarenhetens lykta endast lyser på den väg man själf tillryggalagt, lade jag inga hinder i vägen för det tidiga uppstigandet. Under dagens lopp visade det sig också, att Jon Blund är en sträng fordringsegare: då intet märkligt var att se, försvann den ena efter den andra af mina reskamrater från däck. Dessutom kan jag försäkra, att under de 3 veckor vi reste tillsammans, väcktes aldrig mer något förslag om att stiga upp kl. 3. Soluppgångar beaktades ej vidare.

Som resan på Göta kanal nästan för alla var en nyhet, så fans mycket att se och beundra. Dagens mål var Bergs kanalstation. Der skulle två kamrater till flickorna möta oss, och vi skulle följa med till deras hem, Kolfall, en mil från Berg. Kl. 3 lemnade vi Primus. Jag gjorde i år samma erfarenhet som i fjol: att ångbåtskaptener äro i hög grad tillmötesgående mot resande skolungdom. Vi hade bildat en "familj" och reste med 20 % rabatt. Då vi kommit till Berg, slogo vi oss ned i gräset under ett stort träd för att äta middag af vår medförda matsäck. Vi upptäckte snart en liten flicka, som sålde mjölk, och så voro vi väl försörjda. Det visade sig vid de olika matsäckspåsarnas öppnande, att ingen i själfviskhet tänkt allenast på sin egen person — nej här fans ett öfverflöd på smörgåsar, ägg och pannkaka, så att vi kunnat mätta en half skollofskoloni. Men då vi ej hade någon sådan i vår närhet, fick mjölkflickan sitt förkläde fullt, och dessutom undfägnades ett par gamla gubbar. De tyckte nog, att vi voro ett lustigt sällskap, som reste omkring med så mycket mat.

Men hvar voro nu Louise och Ida, som skulle möta oss i Berg? Efter mycket spejande syntes ett par stora röda parasoll, som närmade sig, och under dessa igenkände vi snart våra vänner. Tillsammans med dem beságo vi först Vreta kyrka, och sedan började fotvandringen. Ehuru det var på eftermiddagen, var hettan tryckande, och vi började just att känna oss "uppgifna" och trösta hvarandra med, att vi endast hade ¼ mil qvar; vägen gjorde i detsamma en skarp sväng åt öster — och så var all trötthet liksom bortblåst. En ny utsigt öppnade sig: Roxen låg spegelblank framför oss, och till venster reste sig Stjernorps ståtliga slottsruin ur en tät bädd af löfskog. Utrop af beundran ville aldrig taga någon ända. Vi uppmanades emellertid att ej fördröja oss med att beskåda Stjernorp. Vi skulle sedan se det både i solsken och månsken: programmet var redan uppgjordt.

I rask fart bar det nu af fram till Kolfall. Sista biten var en uppförsbacke, som gerna kunde haft Vermland till hemort. Kolfall är en idyll, der det ligger på en höjd, inbäddadt i björk- och furuskog. Höjden stupar åt ena sidan brant ned mot en å, som drifver en såg. I ån skjuta löfklädda uddar ut, och der funnos skuggiga tillflyktsorter mot sol och hetta. Att Roxens norra strand ej hör till det *släta* Östergötland, kommo vi snart underfund med. Vi kommo fram just lagom för att i solnedgången skåda ut öfver Roxen och det midtemot liggande Linköping med dess vackra kyrktorn.

Följande dag voro vi uppe i Stjernorps 4 våningar höga ruin. Slottet ödelades i slutet af 1700-talet, som det påstås genom mordbrand, anstiftad af en tatterska, som blef nekad herberge. Hennes

bild finnes på en af väggarna i ruinen, och den, som vid betraktandet af densamma högt uttalar sig om hennes grymhet, kan vara säker på att råka ut för någon olycka, innan han lemnat ruinen; det troligaste är, att han bryter benen af sig. Då vi kommit ut förtrodde mig en af flickorna, att hon högt ropat: elaka käring, men jag kunde ju själf öfvertyga mig om, att båda hennes ben voro oskadda. Innan vi lemnade ruinen hade vi påmint oss Snoilskys dikt "Vapenbröderna". Det var ju på "Stjernorps tinne flagga gul och blå steg upp".

Allt här i verlden har ett slut, och så äfven vårt besök på Kolfall. Öfver Berg färdades vi till Motala, der vi togo allt sevärdt i beskådande. Sedan vi ätit festmiddag i gästgifvargårdens vackra trädgård vid strömmen, fattade vi det beslutet att vandra till Vadstena. Och nu voro vi på slätten! Rundtomkring oss böljande sädesfält, endast afbrutna af bondgårdar med större eller mindre trädgårdar — det var den utsigt vi hade, så långt ögat kunde nå. Medgifvas måste att för trötta fotvandrare är en slätt icke lika angenäm som en skog. Då vi på slätten skulle hvila, måste vi endera slå oss ned på dikeskanterna eller ock gå in i en gård och bedja om lof att hvila på en bänk utanför. Vi valde den sistnämda utvägen, blefvo öfverallt väl mottagna och ofta bjudna att stiga in och hvila i "kammarn". En verklig fördel har dock slättlandet framför bergslandskapen: korna äro ej på sommarnöje uppe i fäbodarna, och det är verkligen både angenämare och mer stärkande att släcka sin törst med söt mjölk än med surt svagdricka, som man får göra sommartiden i Dalarna.

Då vi på aftonen kommo till Vadstena, uppsökte vi en skolkamrat och blefvo af hennes mor inbjudna att bo hos dem. Att gästfrihet alltid varit en nordisk dygd, det visste vi af gammalt; nu började vi tro, att den hade sin rätta blomstringsort i Östergötland. Sedan vi besett staden tyckte flickorna, "att Vadstena stod alldeles för litet omtaladt i geografien". Man fråssade ju riktigt i minnen från forna dagar, och nutiden var ej häller att förakta. Planteringarna utmed Vettern och vår värdinnas lilla vackra trädgård gå ej lätt ur vårt minne.

Men framåt, gälde det ånyo — till Omberg. Och så åter en marsch öfver slätten. Vi hade på Alvastra gård betingat oss rum hos patron Rhenström, som tager emot Ombergsresande. Först sent på qvällen kommo vi till en gård, som vi antogo vara Alvastra. Vi vågade en sakta knackning på en dörr, hvilken dock ej hördes, så att vi en god stund fingo stå der i halfmörkret. (Ett rättvist straff derför att vi voro så sent ute.) Slutligen kom en jungfru ut och förvissade oss om, att vi voro på Alvastra, och så fördes vi in i en flygelbyggnad, der två stora rum stodo till vårt förfogande. De, som själfva

någon gång varit trötta fotvandrare, kunna fatta den känsla af välbehag, som grep oss vid åsynen af trefliga rum och bäddade sängar. Som en välkomsthelsning stodo doftande rosor på ett bord.

Under de dagar vi tillbragte på Omberg, ströfvade vi omkring på berget ända upp till hjässan. Ombergs skönhet är prisad af så många, att jag ej ens vill försöka att öka deras tal. Sista aftonen tillbragte vi vid ruinen. Då man är 16 år kan man väl ej begära bättre än att få svärma i månsken i en klosterruin! "Gymnasterna" — två af flickorna, som hade A i gymnastik, hedrades med detta namn — sutto naturligtvis högt uppe på en gammal mur. — Gymnasterna ville hälst gå 3 mil om dagen (hvilket dock aldrig beviljades) och voro vid alla marscher våra lätta förtrupper. Då vi slogo läger, och det gälde mat och sömn, måste jag likväl sanningsenligt erkänna, att de bildade hufvudstyrkan. — Innan vi lemnade Alvastra, gjorde vi en roddtur till Rödgafvels grotta, och så begåfvo vi oss på väg till Grenna.

Då vi kommit in i Småland, blef vägen sällsynt vacker. Den ligger högt mellan berg och skog, och emellanåt ser man Vetterns klara spegel. I närheten af Grenna fingo vi syn på ruinerna af Brahehus uppe på ett berg och befunno oss sålunda på "Grefve Pers" område. Grenna har 3 mil till närmaste järnvägsstation! Der är också lugnt och stilla i den lilla staden, som ligger inbäddad i trädgårdar med berget som en mur bakom sig, och Vettern framför sig. Om jag skulle sjunga någon af de svenska sjöarnas lof, så blefve det hvarken Mälarns eller Siljans — de ha fått lofsånger nog — utan Vetterns. Den har något af hafvets natur, den är så frisk och rörlig och har om aftnarna så underbart vackra färger. I Grenna hade vi vårt hem i prostgården. Några af flickorna bodde nere i trädgården i "gamla prestgården", der man med visshet vet, att Gustaf Adolf bott vid sina besök i Grenna. Hvad kunde man bättre begära! Första dagen vi voro i Grenna inträffade något högst ovanligt — det hällregnade. Men hvad gjorde det! Vi voro i god hamn, och dessutom hade vi ju hört landtmännens suckan efter regn. Om qvällarna hade vi som goda patrioter instämt i denna suckan — men om morgnarna hade vi som glada turister fröjdats öfver solskenet. Nu var emellertid regnet välkommet.

Följande dag var vädret åter vackert, och den segelbåt våra Grenna-vänner beställt från "ön" väntade oss kl. 9. Efter ett par timmars treflig seglats landade vi på Visingsö och styrde först kosan till Visingsborg. Kyrkan, fasaneriet, ekplanteringarna — alltsammans besågs. Till sist åkte vi "remmalag" öfver en god del af ön, som är slät som ett golf. Det fordon, som begagnas vid remmalag är bottnen

af en mindre höskrinda, på hvilken en madrass lägges, och så sitter sällskapet rygg mot rygg med hängande ben. Ön har naturligtvis en punkt, hvarifrån man har "en präktig utsigt", och naturligtvis skulle vi dit. Punkten är Kumla kyrktorn.

Från Grenna gingo vi österut uppför berget, vägen fram till sjön Noen. Det var första gången vi buro våra ränslar. Förut hade vi skickat dem med ångbåt emot oss. Det kändes nog litet besvärligt i backarna, och Sigrids ränsel befans i synnerhet vara mycket tung. Vi undersökte dess innehåll och funno, att der bland annat fans ett ansenligt förråd af cakes och chokolad. Vi lofvade Sigrid högtidligt att göra allt, hvad vi kunde för att lätta hennes börda, och att vi vid alla hvilostunder troget höllo vårt löfte, det kan hon sjelf intyga. Nu kunde vi i skogarna hvila riktigt efter vårt hjärtas lust. Huru vederqvickande var det ej för oss stadsbarn att med ränslarna under hufvudet ligga utsträckta i granarnas skugga och skåda upp i den blå himlen öfver oss! Innan aftonen skulle vi vara vid Botorp, en af flickornas sommarhem.

Då vi kommo fram till Noen, beslöto vi att om möjligt skaffa oss båt; vi skulle derigenom bespara oss en marsch på 1/2 mil. Vi gingo in i en bondgård och framstälde först vår vanliga fråga: om vi kunde få köpa litet mjölk. Vi serverades af far själf en dryck, som i Stockholm skulle ha kallats tjock grädde, och då vi skulle betala, kunde han ej förmås att taga emot något. Derpå framstälde vi vår önskan om att få båt öfver sjön. Äfven detta lät sig göra. Far hade två "skepp", och hans barn, en son och en dotter, skulle få ro oss öfver. "Skeppen" sågo litet betänkliga ut; de liknade små flata tråg och måste flitigt ösas, men då far försäkrade, att det ej var farligt, begåfvo vi oss af. Under färden började det småregna och blåsa, och vår roddare började tala om "cykloner". Om han själf trodde på en storms annalkande, eller om han blott ville skrämma oss, vet jag ej. Emellertid var det med stor glädje jag såg oss alla välbergade i land. Då vi skulle betala våra roddare, voro de lika omöjliga som fadern; icke ett öre ville de taga emot.

Regnet upphörde snart, och alla mödor och all rädsla glömdes, då vi välkomnades af Annas mor och systrar. Också kunde vi vara nöjda med oss själfva: vi hade gått dugtigt, icke ätit någon ordentlig middag och varit med om en äfventyrlig båtfärd. Efter en stunds hvila, och sedan vi efter Annas ordination fått "mycket mat", sprang ungdomen "sista paret ut", och slutligen tog man sig en svängom. Flickorna tycktes icke hafva blifvit uttröttade af förmiddagens vandring. Vi tillbragte sedan några glada dagar på Botorp.

Vid Sommens station, dit vi kommit öfver Gripenberg, togo vi in på det lilla hotellet. Jag gjorde der samma iakttagelse som i fjol: att bo på hotell är för ungdom något mycket tilltalande. Man är der sin egen herre, och så är det något "ovanligt". Då vi om aftonen sutto kring tebordet, brast munterheten riktigt lös, och det ville aldrig taga slut på skolhistorier. Vi stodo nu vid ingången till "det okända landet." Dittills hade vi färdats i kända trakter och för det mästa bland vänner och bekanta, men nu skulle vi rakt igenom Östergötland till Gamleby, genom bygder, der ingen jernväg finnes, och der vi endast obetydligt kunde begagna oss af ångbåtar. "Det okända landet" hade något lockande för flickorna. Der kanske vi kunde finna "ladan".

Kl. 1 följande dag stodo vi på Norra Vi brygga i Ydre härad, sedan vi med ångbåt farit öfver Sommen. Dagens mål var Ed, en egendom, der vi genom en god väns bemedling skulle få inackordera oss några dagar. Från ångbåtsbryggan till Ed hade vi emellertid 5 fjerdingsväg — och det hällregnade. En liten bit från bryggan ligger det för sin naturskönhet i trakten väl kända Ribbingshof. Dit hade vi fått ett rekommendationsbref från samma goda vän, som skaffat oss tillträde till Ed, men jag har alltid känt en viss fasa för dylika brefs framlemnande. Jag tog emellertid mod till mig, lemnade brefvet och bad derjämte att få lägga qvar litet resgods, som vi efter några dagar skulle afhämta. Vår anhållan beviljades, och jag hämtade flickorna från ett vagnsskjul, der de stått för regnets skull. Vi lemnade sakerna, och så skulle vi gå. Regnvädret hade stämt ner sinnena. Jag hörde hviskningar om att få dröja öfver regnet, och så kommo några stilla suckar om hunger. Husets värdinna kom nu ut och bad oss lägga af de våta kapporna och slå oss till ro öfver middagen. Det blef soluppgång på flickornas anleten! Och så kommo vi in i stora, vackra rum, der möblerna icke höllo på att slå omkull hvarann, som i våra stockholmshem, utan der allt såg så gammaldags fredligt ut. Flickorna fördes omkring i gästrum och skafferier och funno, att ett landthem är något mycket tilltalande. Vi befunno oss nu i närheten af de Rääfska godsen och fingo höra historier både om "urkon" och "urberget". Efter middagen, då regnet upphört, sutto vi på verandan och kunde ej nog beundra "den viken och det berget", som enligt Sigrids utsago aldrig skulle gå ur hennes minne. Jag hade alldeles glömt bort rekommendationsbrefvet.

Omkring kl. 5 gingo vi från Ribbingshof för att i god tid hinna fram till Ed. Det är klart, att flickorna ej nog kunde prisa inledningen till det okända landet. Ribbingshof var ett rent paradis, "och maten var så god, att det nästan var synd att äta upp den." Sedan vi gått en

stund, kommo vi in på Bulsjö egor. Skogarnas sköflande synes för familjen Rääf hafva varit en styggelse, ty i den skog, genom hvilken vi vandrade, hade visst aldrig yxan varit synlig. Det regnade ej längre, men gräs och mossa stodo ännu fuktiga, och himlen var halfklar. Ingen människoboning syntes, och vi hörde intet annat ljud än på afstånd sorlet af Bulsjöån. Skratt och prat upphörde snart af sig själf, — det var en sådan der högtidsstund i naturen, då vi kunna lyssna till "ensomhedens store sang".

Sedan vi gått genom skogen, började vi så småningom fundera på, om vi ej snart skulle vara vid Ed. Genom bref från fru Å. (Eds värdinna) visste vi, att Ed om sommaren var mötesplatsen för slägtingar från när och fjärran, och att der för tillfället var särdeles godt om ungdom; före vår ankomst fans det redan 18 stycken. Det var med en viss bäfvan vi tänkte på att föras in bland så många obekanta människor. "De aderton" spelade i flickornas fantasi en förskräcklig rol. Som vanligt var sista biten dryg, och intet Ed syntes till, då slutligen ett smällande ljud, som af vana öron genast uppfattades som slaget af en krocketklubba, lät oss ana att vi voro framme. Vi hade gissat rätt; en af de aderton stod der i hvit mössa med en klubba i handen. Så vandrade vi öfver gården och sågo hufvuden i alla fönster och en veranda full af folk. Lyckligtvis fingo vi snart sofva på saken, och följande morgon då vi åto frukost under en jättestor lind ute på gården, funno vi snart, att Eds innevånare voro idel vänliga och tillmötesgående människor, som på bästa sätt togo sig af främlingarna. Bekantskaper stiftades märkvärdigt snabbt. Det går också fortare och enklare med den saken under gröna träd och blå himmel än mellan fyra väggar.

De dagar vi tillbragte på Ed voro i hög grad angenäma. En förmiddag gjorde vi en tur till Forsnäs, der gamle Rääf lefvat och dött. Huru många historier fingo vi ej höra om den gamle göten! Ed ligger vid den vackra sjön Östra Lägern. En eftermiddag skulle vi företaga en båtfärd. Då vi kommo ner till bryggan, lågo der fem löfklädda båtar; i hvar och en af dem satt en student som roddare — och så bar det af ut mellan löfklädda holmar in i ett sund med speglande vatten, och der lade vi oss stilla, och så sjöngs der i båtarna solosång och duetter, och så pratades och skrattades, och äfven de gamla kände sig unga.

Jag tror icke, att folk i allmänhet vet, hvilka naturskönheter, som finnas dolda i det tämligen undangömda Ydre. Vi hafva nog alla hört och läst om Norrlands elfvar och berg, men icke så många hafva hört talas om de granklädda höjderna och om sjöarna med deras vikar och leende stränder i Ydre. Och så den stillheten! Ingen jernvägsringning

och inga ångbåtspipor och inga resande engelsmän. Ja, den som en gång njutit af det landets skönhet, han längtar dit igen. Flickorna började nu att tänka tillbaka på det förflutna och funno, att vi lefvat som i "en skön dröm", som tyvärr en gång måste taga slut. Och alla människor vi träffat hade varit så snälla — man kände sig i tacksamhetsskuld till hela mänskligheten — och ingen dag hade varit den andra lik; man upplefde ju så mycket underbart, och hvad skulle man ej få att minnas!

Med stor saknad lemnade vi Ed och vandrade till Årteflods gästgifvaregård. Då vi der anhöllo om nattqvarter, fingo vi först ett nekande svar, då stället endast var skjutsstation, men efter något parlamenterande togos vi emot. Alla flickorna stufvades in i ett rum, och jag fick bo uppe på en sal. Ställets anrättningar voro i hög grad enkla, och vi gladdes öfver vårt teförråd, som nu först behöfde användas. Då den der ladan ej tycktes uppenbara sig, var det ju alltid något att bo på en gästgifvaregård midt på rama bondlandet.

Nästa dag voro vi i Kisa kyrkby, men som hettan den dagen var öfverväldigande, tror jag, att vi af Kisas alla härligheter satte badhuset högst. Visst var åns vatten brungult, men det beredde ändå någon svalka. Från Kisa åkte vi till Hofby ångbåtsstation vid Åsunden. Att gå den dagen var omöjligt, åtminstone så länge man hade pengar i sin portmonnä. Vid Hofby fingo vi vänta några timmar; för flickorna gick dock tiden fort, då de använde den till att, liggande raklånga på hårda marken, sofva ungdomens ljufva sömn. Med ångbåt gingo vi öfver Åsunden och voro dagen derpå i Södra Tjusts härad.

Vägen gick först genom allvarliga furuskogar, backe upp och ned, der vi endast mötte kolbönder med deras lass; senare kommo vi in i mer leende trakter — det var som att vandra i en park af löfskog. En af våra medresande på Åsunden hade uppmanat oss att ej gå förbi Odensviholm, Tjusts perla, som för öfrigt låg i vår väg. Vi gingo också in på herrgården, uppsökte inspektoren och bådo om tillåtelse att se oss om, hvilket beviljades. Ställets egarinna var för tillfället bortrest, men en hennes slägting uppsökte oss, och efter en liten stund sutto vi i den stora salongen med utsigt öfver den vackra sjön — och med detsamma hade vi förlorat all själfbestämmelserätt. Att gå fram till Gamleby den dagen var ej att tänka på. Nu skulle vi först äta middag, och sedan fingo vi se, hvad framtiden kunde bära i sitt sköte. Och framtiden bar i sitt sköte en promenad i den stora parken, en båtfärd till Odensvi kyrka, från hvars torn vi beundrade utsigten, och på qvällen hade vi tre gästrum till vårt förfogande — det okända landet var i sanning underbart.

Kl. 7 följande morgon voro vi på väg till Gamleby. Visserligen hade vi under vår resa sökt att vara goda ekonomer, men vi fingo under vägen en nyttig påminnelse om, att det fans större ekonomer än vi. Under en af våra raststunder kom en liten flicka och bjöd ut smultron. Efter afslutad handel frågade vi, om hon nu behöfde gå de tre fjerdingsvägen fram till Gamleby. — Ja, hon hade en half kull ägg att sälja. — Vi funno snart, att det kunde vara ganska hederligt att hafva litet förning till fröken L. på Ekhult, och så köptes äggen. — "Nå, nu slipper du väl gå till Gamleby?" — Nej, hon skulle köpa mjöl. — "Finnes ingen handelsbod i närheten?" -- "Jo, straxt bredvid, men der får jag ge fem öre mer för 5 marker". — För flickan var tydligen tid ej pengar, och då hon gick barfota nöttes ej kängorna. Vi hade emellertid föresatt oss att befria henne från vandringen till Gamleby och lemnade henne femöringen, som skulle sparats in. Nu gick hon hem nöjd, och vi packade in våra ägg i litet hö i en ränselficka.

Sedan vi i Gamleby hvilat litet, vandrade vi i rask fart fram till Lofta prostgård, i hopp om att der träffa fröken L., flickornas klassföreståndarinna, som inbjudit oss till sitt sommarhem, Ekhult. Såsom vi hoppats, var fröken L. hos sina slägtingar i prostgården, och nu blef det ett välkomnande, ett berättande och ett frågande utan all ända. Något uppbrott kom ej i fråga, vi skulle tillbringa dagen i prostgården. Detta var något för flickorna. Verkligheten passade alldeles in med de föreställningar man gjort sig om "en prestgård på landet". Huset var fullt af folk, från de vördnadsvärda "bedstemödrarna" till små skolpojkar från staden, som skulle ut på sommarbete. Och så utomhus: ladugård, hönshus och allt, hvad man kunde önska. Först kl. 12 på natten voro vi inqvarterade på Ekhult.

Vi hade kommit öfverens om, att i fall vädret var vackert, skulle vi följande dag, som var söndag, begifva oss till kyrkan — men må det förlåtas oss, att då vi kl. 8 på morgonen hörde hällregnet piska på våra rutor, helsade vi det med glädje och somnade om. Två morgnar i rad hade vi ju varit på fötter kl. 6 och sedan marscherat duktigt, och då kyrkstöten ej mer har någon omsorg om de sofvande, hade vi bestämdt väckt förargelse i kyrkan. Gudstjenst hölls sedan hemma på Ekhult.

På måndagen företogs en utflygt, som af flickorna anses som resans glanspunkt. Vi seglade på morgonen till Segersgärde, som ligger mellan två vikar af Östersjön. Från ett utsigtstorn kunde vi se ut åt de båda vattnen. Så följde bad i det salta haf, kaffekokning och frukost i det gröna; endast *en* skuggsida fans i vår glada tillvaro. Vi måste vara hemma kl. 4, då vi alla skulle hämtas i vagn till Ottinge,

en egendom i närheten, för att der äta middag. På återvägen lugnade det af betydligt, så att flickorna måste ro. En af båtkarlarna förklarade, att Anna rodde som "en hel karl". På afstånd hade vi ej gladt oss åt Ottinge-middagen, men på aftonen funno vi, att dagen ej kunnat få ett värdigare slut.

Så kom dagen för uppbrottet. Flere af våra Lofta-vänner följde oss till Öfverum, dit vi färdades i en löfklädd höskrinda. Vi åkte 1 1/2 mil under äreportar; det var ju ett festligt slut på vår Lofta-vistelse. Äreportarna bestodo af unga björkar, som bundits fast vid skrindan, och öfver hvilka tältduk kunde spännas ut i händelse af regn. Sedan vi i Öfverum sett oss omkring, kom skilsmessans stund, då Lofta-boarna återvände. Vi voro öfver natten på Öfverum, der vi i Disponentens familj hade gamla vänner, och morgonen derpå beságo vi alla verkstäderna.

Sedan foro vi med jernväg till Norsholm, och som våra kassor, ovanligt nog vid en fotvandrings slut, voro i mycket godt skick, hade vi tagit plats i en utsigtsvagn för att kunna se den särdeles vackra vägen. Från Norsholm gingo vi med ångbåt till Stockholm, dit vi återkommo den 22 juli. — Och nu har jag i tankarna gjort resan om igen och tager ånyo afsked af flickorna, gifvande dem det vitnesbörd, att de voro förträffliga reskamrater. Ingen af dem hade för trånga skor, men alla hade de friskt mod och ett hurtigt sinne.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden.

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiekomité. Vid komiténs senaste sammanträde lemnade sekreteraren bl. a. en redogörelse för huru långt grundläggningsarbetet för allmänna stipendiefonden framskridit. Häraf framgick, att 7 personer antagit kallelse att medverka som länsombud och 33 som lokalombud, samt att till dessa personer hafva sammanlagdt 1,026 anteckningslistor utdelats.

Hvarjehanda i qvinnofrågan.

Sverige. *Qvinna i riksbankens tjenst.* Vid senaste riksdag väcktes motion om ogift qvinnas anställande i riksbankens tjenst. Med anledning af bankofullmäktiges afstyrkande fann bankoutskottet motionen *då* icke böra föranleda någon annan åtgärd, än att fullmäktige fingo i uppdrag att till innevarande riksdag inkomma med yttrande, huruvida ett berättigande för riksbankens styrelse att under samma vilkor, som nu äro för vinnande af anställning i riksbankens tjenst bestämda, *såsom e. o. tjenstbiträde i riksbankens afdelningskontor kunna antaga qvinna* skulle befinnas lämpligt, och i så fall afgifva förslag till de ändringar af bestämmelserna i bankoreglementet som för ändamålet kunde finnas påkallade. Detta på det arbetskrafter måtte finnas tillgängliga för den händelse inrättandet i större antal af afdelningskontor skulle ifrågakomma. Innan fullmäktige uttalade sig ville de i ämnet höra afdelningskontorens styrelser och dessas yttranden föreligga nu. Af riksbankens 8 afdelningskontor äro tre, nämligen de i Visby, Östersund och Luleå, *för* förslaget. Ett af kontoren hade användt qvinligt biträde, som skött sin befattning till styrelsens synnerliga belåtenhet. Kontoren i Göteborg, Malmö, Vexiö, Jönköping och Kalmar äro dock *emot* förslaget, åtminstone under nuvarande förhållanden. Fullmäktige hafva derför ånyo beslutit hos bankoutskottet afstyrka saken i fråga. Reservationer afgåfvos af hrr grefve Lewenhaupt, Arnberg och friherre Fock.

Till amanuens å gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus har blifvit antagen med. kand. *Karolina Widerström.*

Vid Upsala universitet har filosofie kandidat-examen aflagts af fröken *Sigrid Leijonhufvud.*

Profårskurs. Chefen för Ecklesiastik-departementet har gifvit fil. kand. *Helga Fredrika Linder* tillstånd att från och med innevarande års vårtermin genomgå profårskurs i Stockholm.

Vid Musikkonservatorium hafva fröknarna *B. Sandberg* och *H. Sjöberg* aflagt organistexamen samt fröken *K. Höjer* kyrkosångareexamen.

Stipendium till qvinlig medicine studerande. Af Karolinska institutets lärarekollegium har fröknarna A. och H. Hiertas stipendium tilldelats med. studeranden fröken *Anna von Hall.*

Undervisning i matlagning har, enligt G. H. T., blifvit införd uti en af Göteborgs privata flickskolor. Fröken *S. Rudebeck* har nämligen i sin skolas högsta eller 8:de klass låtit eleverna genomgå en 6 veckors kurs i denna väl behöfliga undervisningsgren.

Vid Nääs slöjdlärareseminarium hafva under år 1887 hållits 4 kurser, räknande sammanlagdt 213 deltagare — 156 manliga och 57 qvinliga — af hvilka 51 förut genomgått kurs vid läroanstalten.

Samundervisning tillämpas i Skaraborgs läns folkhögskola. Två qvinliga elever hafva nämligen erhållit tillåtelse att deltaga i den nu pågående femtonde årskursen. De manliga elevernas antal är 23.

Till inträde vid Lunds småskolelärarinne-seminarium hafva

anmält sig *112 sökande,* oaktadt flera af de senast utexaminerade ej ännu kunnat erhålla plats.

Donation. Aflidna fröken Henriette Wachtmeister å Näs i Södermanland, har, förutom andra storartade legationer till såväl enskilda som välgörenhetsinrättningar, donerat till *lilla hushållsskolan vid Sundbyberg* 20,000 kr.

Qvinnosaken har i brukspatron *Th. L. Bohnstedt,* som nyligen aflidit, förlorat en varm vän. Hr Bohnstedt var en af de första motionärerna till förmån för högre elementarskolor för flickor, samt har nyligen med ord och handling visat sitt deltagande för Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefond.

Norge. *Sedlighetsfrågan.* I sept. sistlidet år hölls i Kristiania ett af omkring 1,100 qvinnor besökt möte, hvarvid uttalades den förhoppning, att regeringen genom upphäfvande af nu gällande förordningar rörande prostitutionen måtte göra ett försök till botande af denna samhällets gräsliga kräftskada. Såsom en följd af detta möte må kunna betecknas justitiedepartementets skrifvelse den 14 dec. till Kristiania stift, hvari meddelas, att den af polisen dittills utöfvade kontroll af prostituerade qvinnor samt dermed sammanhängande förhållningsregler komme att upphöra den 15 febr. 1888 och uppmanas helsovårdsmyndigheterna att vidtaga de mått och steg de kunde finna saken påfordra.

Danmark. *Dansk kvindesamfund* höll i nov. sistlidet år ett sammanträde, vid hvilket med. kand. fröken Emmy Kramp föreslog tillsättande af en komité med uppdrag att arbeta för utbildande af qvinliga handtverkare, hvilket förslag efter en kort diskussion antogs. Vid ett nytt äfven talrikt besökt möte höll Landstingsmand Th. Nielsen föredrag öfver "kommunalverksamheten och qvinnors deltagande deri" samt framlade i samband dermed två lagförslag, nämligen "förslag om förändrad valrätt och valbarhet till fattigvårdsstyrelse" samt "förslag till lag om qvinnors valbarhet till skolråd". "Dansk kvindesamfund" har rönt god framgång under sistlidet år; antalet medlemmar är nu öfver 1000 och prenumeranterna på samfundets tidskrift hafva mer än fördubblats. Samfundet har föranstaltat 72 möten med föredrag i hela landet, hvilka möten öfverallt omfattats med stort intresse.

Kvindelig fremskridtsforening har alltsedan hösten hvarje vecka hållit möten med föredrag och diskussion, samt äfven anordnat tjensteflickmöten, vid hvilka uttalats önskvärdheten af en normal arbetsdag för tjenarinnor eller, om detta ej kunde ernås, af en bestämd fritid under veckan förutom den sedvanliga söndagsfriheten. En komité bestående af medlemmar af föreningen, två tjensteflickor m. fl. nedsattes för att utreda saken.

Förslag till nordiskt qvinnomöte. "Kvindelig fremskridtsforening" har föreslagit "Dansk kvindesamfund" ett gemensamt anordnande af ett stort nordiskt qvinnomöte i Köpenhamn under tiden för konst- och industriutställningen i sommar för diskussion om qvinnans rösträtt, om samskolor m. m. Samfundet har svarat, att dess styrelse ärnar försöka samla till *privat* möte medlemmar af nordiska qvinnoföreningar, som besöka utställningen; detta i syfte att pröfva om och i hvil-

ken mån en samverkan föreningarna emellan kunde uppstå. Deremot anser samfundet för sin del sammankallandet af ett stort offentligt qvinnomöte för brännande frågors diskuterande mindre lämpligt.

Antalet qvinnor i industriens tjenst har i Köpenhamn, enligt statistiska uppgifter, på de sista 30 åren *sexdubblats*. Den starkaste tillväxten har egt rum under den senaste femårsperioden.

Om qvinnors anställande vid riksdagens stenografiska byrå samt dess öfriga expeditioner har hr F. Bayer väckt förslag i folketinget.

Lagförslag om qvinnors kommunala valrätt och valbarhet. Det af folketinget tillsatta utskottet tillstyrker förslaget, dock med den ändring, att det, såsom förhållandena nu äro, inskränkes till valrätten ensam. Landstinget har afslagit detsamma med 34 röster mot 13.

Petition om upphäfvande af den lagskyddade prostitutionen eller, om detta för närvarande är omöjligt, skärpande i det bestående reglementet har undertecknats af omkring 150,000 män eller ungefär hvar fjerde man öfver 18 år i landet.

I Folketinget har en af flera dess ledamöter undertecknad motion ingifvits i samma syfte.

Finland. *Qvinlig stenograf i adeln.* Adeln har godkänt ett af stenografiska föreningen i Helsingfors framstäldt förslag, att bland ståndets stenografer finge anställas ett fruntimmer. Som stenograf kommer således att fungera fru *S. Meinander,* berättar Aftonbladet.

Ryssland. *Den svenska slöjdundervisningen* har nu gjort sitt intåg äfven i Sibirien. Enligt ingånget meddelande har uti en skola i Irkutsk slöjdundervisning efter det svenska systemet blifvit införd.

Schweitz. *Den första qvinliga praktiserande jurist* i Schweitz jur. d:r fru *E. Kempin* har öppnat juridisk byrå i Zürich, men har ej erhållit tillstånd att som sakförare uppträda inför rätta.

Italien. *Universiteten* öppnades för qvinnor 1880 och i Bologna är en qvinna anstäld som assistent hos professorn i fysiologi.

Den italienska tidskriften La Donna har i sitt oktoberhäfte en mycket berömmande artikel om slöjdundervisningen i de nordiska landen, hvari särskildt framhålles den metod för handarbete, som genomförts i Stockholms folkskolor af fröken H. Lundin, och det intresse, som en del damer, med fru A. Retzius i spetsen, visat för fattiga barns praktiska utbildning.

Amerika. *Den första qvinliga borgmästaren* finnes i Kansas och i Nebraska har en qvinna uppstälts såsom kandidat till statens högsta domareembete.

Qvinliga uppfinnare äro, enligt en amerikansk tidning, ingalunda få och i Förenta Staterna lär till slutet af år 1886 af qvinnor uttagits patent på ej mindre än 935 uppfinningar inom olika områden.

Korrespondens.

Till redaktionen af Dagny har, som svar på den i november-december häftet förekommande artikeln af Eva Wigström: "Huru vårdas våra små barn", inlemnats ett bref, undertecknadt Spe, hvilket vi i brist på utrymme ej kunna återge i sin helhet, utan måste nöja oss med att endast i korthet referera.

Brefskrifvaren börjar med att uttala sitt erkännande af den "välmening", som ligger till grund för Eva Wigströms råd till föräldrar, att utbyta "barnflickan" mot "en barnsköterska ur de bildade klasserna", och yttrar den åsigten, "att en mor med en smula omtanke för sina barn obetingadt bör gifva den senare företrädet, om båda samtidigt anmäla sig." — — — — Derpå lemnar brefskrifvaren en skämtsam målning af den vanliga barnflickan med sitt slarf och sin tanklöshet, en målning, som dock innebär en ironisk anspelning på mammornas benägenhet för att låta barnflickan tjenstgöra som syndabock, hur oskyldig hon än är till de missöden, som drabba de under hennes vård stälda barnen.

Vidare gör brefskrifvaren till sin uppgift att framhäfva de förtjenster, som den af Eva Wigström så illa åtgångna barnflickan torde ega. Han påpekar den tillgifvenhet man ofta påträffar hos en sådan simpel tjenarinna, ja den uppoffrande kärlek denna mången gång visar sitt husbondfolks barn, "om ett så vackert ord får användas om en så torftig ömhet som en barnflickas." — — — — Äfven den omständigheten, att den obildade barnflickan, just genom sin brist på uppfostran, "ej kommit till insigt af sitt qvinliga värde", utan med jemnmod låter sig snäsas och förbises, är ett ytterligare skäl, som talar till hennes förmån, menar brefskrifvaren. Under en "barnfrökens" ledning deremot behöfver, derom är brefskrifvaren öfvertygad, ej barnen längre utsättas för "pigornas sällskap och inflytandet från pigkammaren." De lära sig skick och goda seder, aktas för "djurplågeri" och andra förderfliga synder och laster, och "modern kan tryggt sluta sin dörr om qvällarna och hafva den stängd till långt in på morgnarna: hon vet, att barnen äro i goda händer." Vår insändare tycks ej hysa höga tankar om vår tids mödrar, framförallt icke vår hufvudstads, dock gifves dem det erkännande, att äfven bland dem förekomma sådana, hos hvilka "en verklig moders uppoffrande kärlek och ständigt vaksamma omsorg aldrig förnekar sig", och att lefvande exempel finnas på, "att en moder som i sanning är moder, aldrig känner sig fritagen från ansvar genom en annans biträde."

Hvad nu en s. k "barnfröken" sjelf tänker om sitt ansvarsfulla kall, belyses af Spe genom ett bifogadt bref från en dylik ung flicka, ställdt till en vän, och skrifvet efter en månads utöfvande af tjensten. Den stackars flickan låter deri allt annat än glad. Hon har, oaktadt sin goda vilja, ej förmåga att utan knot draga plogen på det nya "arbetsfältet för bildade offervilliga qvinnor", ty hon känner tungt den ensamhet, som oundvikligen medföljer en sådan mellanställning, som den hon måste intaga. Öfverhopad af göromål, af hvilka många äro för henne nya och motbjudande, har hon aldrig tid med något annat än barnen, "och väl är det", tillägger hon, ty då kännes ensamheten mindre. Med "herrskapet" har hon föga beröring, och då främmande komma, blir hon "förstås" presenterad, men "hvilken bryr sig om en stackars barnflicka." Hon söker visserligen trösta sig med, att hon dock gör nytta åt barnen, men, säger Spe, "att blifva ett offerlam, det kunde hon icke finna sig i." "Skola vi kunna förlåta henne denna svaghet?"

Korrespondens.

(Forts. fr. sid. 64.)

Är dryckenskapen i tilltagande bland qvinnorna?

"Denna fråga, framstäld af L—f i Dagnys sista häfte för år 1887, är ej så alldeles lätt att besvara "med ett klart ja eller nej", som förf. till uppsatsen tycktes tro. Men ställes frågan så: "Är bruket af vin och spirituösa drycker mera allmänt bland qvinnorna nu än för 40 à 50 år sedan", så blir svaret ett klart ja."

Så börjar Eva Wigström ett insändt anförande, hvilket vi måste inskränka oss till att i sammandrag meddela.

Efter att hafva betonat skilnaden mellan bruk och missbruk, kastar förf. en blick tillbaka på förhållandena sådana de för 30 år sedan tedde sig, åtminstone i Skåne, med afseende på bruket af spirituosa bland qvinnor. I stället för att det vid den tiden skulle hafva ansetts för en förolämpning att bjuda en qvinna punsch, skulle i våra dagar en värdinna betrakta den gäst med förundran, som vägrar att förtära en dylik välfägnad.

Förf. meddelar vidare en del iakttagelser, hvilka utgöra ytterligare bevis för den utbredning detta bruk i olika landsdelar vunnit bland qvinnorna, samt framhåller såsom sin åsigt, att det först spridt sig hufvudsakligen på medicinsk väg, men erinrar äfven om ärftlighetens betydelse i dylika frågor.

Härefter yttrar hon i uppsatsens senare del följande ord:

L—f tager för afgjordt, att "qvinnorörelsen kommer att anklagas för ifrågavarande missbruk". Möjligt, men då blir det antagligen blott af sådana personer, som i hela qvinnorörelsen endast se det derur utskjutande vattenskott, som företrädesvis fått namnet "qvinnoemancipationen." Dock, med eller utan qvinnofrågan, är det en rent mänsklig pligt för oss qvinnor att afhålla oss från sådana oskick, som kunna blifva till laster. Det tillhör de inom hvarje sällskapskrets tongifvande qvinnorna att i ord och handling motarbeta seden att bjuda qvinnor på starka drycker, hvad namn dessa än hafva. Och det tillkommer derjämte hvarje qvinna att aktgifva på sig själf, så att hon klart vet, om hon har fallenhet för att begagna stimulerande medel eller ej, och att i förra fallet vidtaga åtgärder för att skydda sig mot frestelser af denna art."

Förf. fortsätter vidare: "Hittills har rådande seder samt den mot qvinnor strängare moralen i allmänhet varit henne ett slags stöd äfven mot ifrågavarande frestelser. Nu har lefnadssättet fått andra former, umgänget mellan könen är friare — men derför fordrar man af qvinnan, att hon ser till att gå sin tilja rätt och stadigt."

"Det är mitt fasta hopp", så slutar insänd. sin uppsats, "att blir blott ifrågavarande osed tagen skarpt i betraktande af oss själfva, så skall den också bekämpas med den uthållighet, som är qvinnan egen, så att vi icke skola hafva behof af några artificiella dygdeskrankor för att bland oss stäfja och förvisa bruket af starka drycker som njutningsmedel."

Anmälan.

Den *stora och glädjande framgång* **Dagny** *rönt under första åren af sin tillvaro manar att låta henne fortgå i samma riktning och efter samma program.* **Dagny** *skall således äfven under 1888 verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål,* **en sund och lugn utveckling af arbetet på qvinnans höjande,** *och vill hon därjemte söka* **afvärja eller varna för de missriktningar, som hota att föra qvinnofrågan på villospår.** **Dagny** *vill äfven meddela literära uppsatser, kortare berättelser m. m.*

Dagny *utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tills vidare utgifvas under ledning af* ***S. L—d Adlersparre,*** *biträdd af en redaktionskomité.*

För följande häften hafva utlofvats: **Minnesteckning öfver Agnes Hamilton f. Geijer och utdrag ur hennes bref** *af Ernst Beckman,* **Qvinnouppfostran och nervositet** *af Seved Ribbing,* **Literär kritik** *af prof. Lidforss,* **Qvinnouppfostran och hemlif i Frankrike under feodaltiden** *m. m. Vidare har Dagny att vänta bidrag af Ernst Ahlgren, Ellen Fries, Uffe, Nils Erdmann m. fl.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50
För icke medlemmar . . . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 19 Lilla Vattugatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Då priset sålunda är satt så ytterst lågt i syfte att göra **Dagny** *tillgänglig i så mycket vida[illegible] påräknar hon, att hennes vänner måtte kraftigt verka [illegible] hennes ytterligare spridning. Den, som till byrån insänder [illegible]ngen 24 kr. i prenumerationsmedel eller bevis att enahanda belop[illegible]rlagts vid postanstalt, som pren. å 6 ex. af Dagny, erhåller sjä[illegible] kr.*

Den med förbundets pris om 200 kr. utmärkta skriften, **"om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran"**, af **fru doktorinnan Hedvig Haglund,** kommer att meddelas i nästa häfte af Dagny, jämte en kort redogörelse för de andra tre täflingsskrifternas innehåll samt de motiv, hvilka vid prisets bortgifvande följts af de resp. prisdomarne: fruarna **Gertrud af Klintberg, Charlotte Silfversvärd,** fröken **Hedda Cronius** samt generaldirektören hr **N. J. Berlin.**

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

TREDJE—FJERDE HÄFTET.

INNEHÅLL:

Esselde. En svensk storman i hans förhållande till sitt land och till sin hustru.

M. Goldschmidt. (Ur efterlemnade skrifter.) Olöst. En friarescen.

Deltagare. Ett samqväm och en hvardagskomedi.

Literaturöfversigt.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:

Pristäflan.

En tidsenlig uppfostran af husmödrar, af *Hedvig Haglund.* Skrift, prisbelönt af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Hvarjehanda i qvinnofrågan.

Stadsfullmäktigevalen.

Esselde. Björnstjerne Björnson.

Pris pr årgång: { **För Förbundets medlemmar** kr. 2,50.
För icke medlemmar „ 4,00.

NORRKÖPINGS HUSHÅLLSKOLA
vid TORSHAG
ÅR 1887

PROSPEKT

för

Norrköpings Hushållsskola vid Torshag

för unga flickor.

Skolan börjar sin verksamhet den 15 Augusti detta år vid Torshags herrgård, belägen i Qvillinge socken i Östergötland, 15 min. väg från Åby jernvägsstation.

Torshags läge är utomordentligt naturskönt och helsosamt, omgifvet som det är af Kolmårdens med rik omvexlande barr- och löfskog klädda höjder. Täcka insjöar invid och helt nära stället erbjuda tillfällen till badning och båtfärder, och talrika, vackra promenadvägar bidraga att göra vistelsen i trakten särdeles angenäm.

Byggnaden, som omgifves af en större trädgård och naturlig park, är stor, sund och beqväm, med höga, rymliga boningsrum, stor veranda och tillräckliga ekonomilägenheter; trakten är liflig och folkrik med talrika sommarvillor och industriela etablissementer.

Samfärdseln med det närbelägna Norrköping förmedlas genom jernväg, telefon, post och telegraf. På grund af alla dessa förhållanden synes lokalen särdeles väl egnad för det afsedda ändamålet.

Skolan, i hvilken emottagas såväl hel- som halfpensionärer från 16 års ålder, har till uppgift att åt unga flickor, som slutat sin skolgång, meddela de för

ordnandet och skötandet af ett hushåll behöfliga kunskaper.

Styrelsen vill uppbjuda all sin förmåga, att skolan må blifva ett godt och välordnadt hem för eleverna.

I skolan meddelas undervisning i följande ämnen:

matlagning;

bakning;

syltning, inläggning och konservering af matvaror;

inköp af matvaror;

slagt;

tvätt och strykning samt öfriga hushållsgöromål;

nu bruklig handaslöjd.

Föreläsningsvis meddelas af skolans läkare en kurs

i *hushållshygien;*

i *elementerna af hushållskemi;*

i *näringsmedlens sammansättning, värde och tillredning,* deras vanligaste förfalskningar och dessas upptäckande;

en *samaritkurs* samt hufvuddragen af helsovården inom hemmet.

Dessutom komma under kursen excursioner att ega rum till Norrköpings slagterier och andra praktiska inrättningar, som för eleverna kunna vara af intresse.

Piano finnes på stället. God undervisning i såväl musik som språk kan fås i Norrköping.

Läroåret delas på två terminer: höstterminen från den 15 Aug. till den 15 Dec., vårterminen från den 15 Jan. till den 15 Juni. Vid hvarje läroårs slut lemnas betyg öfver elevens kunskaper, uppförande och flit.

Hvarje helpensionär skall medföra bädd, lämplig för jernsäng, hvitt täcke, 3 par lakan, 6 örngåttsvar, 12

handdukar, 6 serveter, 1 matsked, 1 thesked, 1 dessertsked, knif och gaffel samt servetring, allt tydligt märkt.

Årsafgiften är för helpensionär 600 kr. och för halfpensionär 400 kr., hvaraf hälften betalas vid hvarje termins början.

Halfpensionär erhåller frukost och middag i skolan.

Fri läkarevård.

Inträdesanmälan, egenhändigt skrifven af sökanden, skall vara åtföljd af ansvarighetsförbindelse från målsman för årsafgiftens inbetalande å af styrelsen bestämda terminer, intyg från läkare, att sökanden icke är med svårare eller smittosam sjukdom behäftad och prestbetyg samt ställes till hushållsskolans styrelse under adr. Norrköping.

Styrelsen utgöres af:

Fru Doktorinnan **Hedv. Haglund,**
Ordförande.
Hospitalsgatan 17.

Fru Borgmästarinnan **M. Lothigius,**
Drottninggatan 32.

Fru Doktorinnan **A. Edström,**
Skolgatan 16.

Fru **Malla Grönlund,**
Drottninggatan 6.

Gerda v. Friesen,
Föreståndarinna för Norrköpings nya läroverk för flickor.

Carl Grönlund,
Kronofogde, Kassaförvaltare.

Carl Otto Björck,
Prakt. läkare, Sekreterare.

Lithografiska Aktie-Bolaget i Norrköping.

En svensk storman
i hans förhållande till sitt land och till sin hustru.

Svenska akademiens handlingar från 1886. Del. I. Stockholm 1887.
Norstedt & Söner.

En ny serie af Svenska akademiens handlingar är i sig själf en literär företeelse af nog mycken vigt för att förtjena större uppmärksamhet än som hittills egnats densamma. Och när dertill första delen af en sådan serie utmärker sig för ett innehåll af så gediget värde och fängslande intresse som den här ofvan anförda, vore det att beröfva sig själf en verklig njutning om man lemnade den oläst.

Volymen inledes med ett kort och kärnfullt tal af professor C. T. Odhner, hvari lemnas den öfliga öfversigten af det föregående årets händelser. Talaren erinrar om akademiens jubelfest och kastar en blick på tidens betryck, hvilket tvingar såväl höga som låga att öfva den försakelsens konst, hvilken eljest i vårt land så ofta varit bortglömd af alla andra än armodets barn. Vid en blick på den inhemska literaturen befinnes den icke hafva lidit några svårare förluster. Men det särskilda landets literatur står i liflig växelverkan med verldsliteraturen; och denna hade under det förflutna året förlorat mer än en af sina yppersta målsmän. Talaren uppehöll sig särskildt vid den oersättliga förlust Tyskland och hela den bildade verlden lidit genom den nittioårige Leopold von Rankes död, "en man som var för historien hvad Göthe var för dikten och Thorvaldsen för konsten".

Den som hörde den svenske historikern med några få ord uppdraga den tyske häfdatecknarens karaktäristik i bredd med Macaulays och Geijers, samt antyda huru han genom den plats han beredde Gustaf II Adolf i bildergalleriet af reformationstidens män, "i den dager, som utstrålar från sanningens och frihetens eviga källa", gjort sig förtjent af det svenska folkets varmaste tacksamhet, han glömmer det icke, och återläser med rörelse de allvarliga orden i den utkomna delen af akademiens handlingar.

* * *

Minnesrunan öfver Tysklands yppersta nutida historieskrifvare, får sitt motstycke i den enkla, men storslagna skildring af en bland våra egna historiska män, som derefter följer.

Det är en "den bergfasta viljans", "det obändiga lynnets" och det varma hjärtelagets man. Det är svensken "med det fasta sinnet", den omutliga karaktären, den väldiga talegåfvan och det outtröttliga arbetet på fosterländska värf, hvilken själf med ord och gerning skref in sitt namn och sitt lif i fäderneslandets häfder. Det är skaparen af Göta kanal och Motala verkstad, en af de främsta deltagarna i nybildningen af vårt samhällsskick 1809, i grundläggandet af föreningen mellan Sverige och Norge, samt i nydaningen af vårt nationalförsvar efter det olyckliga finska kriget. Det är med ett ord *Baltzar Bogislav von Platen*, tecknad af Louis de Geer, hvilken blifvit ställd i spetsen för den nya serien af akademiens minnesskildringar. I sanning ett värdigt val, såväl af föremålet, som dess skildrare!

Den är, denna minnesteckning ett stycke folkhistoria, samladt kring en stormanshistoria, hvilken senare i trots af det mäktiga handlingslif, hvaraf den är uppfyld, dock företrädesvis ter sig som en karaktärshistoria. Uppslaget till densamma ligger redan hos den 15—18-årige ynglingen,*) som i tjenst på handelsfartyg genomgår den hårda skolan för ett verkligt sjömanskap och, samtidigt indragen i hvirfveln af religiösa tvifvel, räddas från andligt skeppsbrott; det föres vidare med berättelsen om huru den unge sjöofficeren, bosatt jämte två kamrater i ett tarfligt rum i Karlskrona, läser läxor med borstpojken till ersättning för hans tjenster, äter middag med kamraterna af de hämtade två matportionerna, eller ock, enligt öfverenskommelse afstår middagen, då han är bortbjuden till qvällen.

Så ock när han senare, efter slaget vid Hogland, under två års fångenskap i Ryssland skrifver sina knapphändiga bref till hemmet och insuper afsky för allt ryskt.

Härmed synes den grundläggande karaktärsdaningen afslutad. Några år derefter träder manna-karaktären redan fram, i det den unge Platen, förande den svenska fregatten Bellona genom Öresund, utan order besvarar en den svenska flaggan tillämnad skymf från det danska vaktskeppet vid Helsingör på sådant sätt, att dansken tvingas att ögonblickligen gifva upprättelse.

*) Platen föddes år 1766 på Rügen, der fadern, generalguvernör öfver Pommern, hade sitt stamgods. Han sattes vid 13 års ålder i kadettskolan i Karlskrona och utnämdes år 1780 till fänrik vid örlogsflottan.

Hemkommen hotas Platen med krigsrätt för detta sitt självrådiga handlingssätt; men själf kallar han ännu på ålderdomen den dagen för den skönaste i sitt lif. Det var så att säga hans riddarprof i fäderneslandets tjenst.

När han sedermera med sina skarpa anmärkningar mot brister inom sjömannabildningen och tjensten väcker ond blod, men vinner sitt syfte; när han, orättvist anklagad för förment maktmissbruk mot underordnade, blir på ett lysande sätt frikänd, och när han slutligen af missnöje dels med tjensten och dels med faderns entledigande från sitt embete tager afsked ur rikets tjenst och drager sig tillbaka till det enskilda lifvet — genom alla dessa skiften af Platens ungdomssaga går karaktärens och personlighetens historia såsom den röda tråden, hvilken sammanhåller och ger färg åt det hela.

Nu är ungdomstiden förliden och *mannen* står "fullbordig" och mogen för de ännu okända värf, som vänta honom.

* *
*

Vid denna vändpunkt af Platens lif, omkring år 1800, inträda tvänne för hans framtid djupt ingripande tilldragelser: hans giftermål med Hedvig Elisabeth Ekman, dotter af kommerserådet Ekman, köpman i Göteborg, samt hans småningom mognande beslut att förverkliga planen om förenandet af Östersjön och Kattegat medelst en kanal.

Om hans äktenskap ger oss biografen den vackraste föreställning. Hans hustru — heter det — en qvinna med lika mycken mildhet som moralisk kraft, var hans lifs goda engel. Hans von Rosenstein plägade skämtande påstå, att om Platen ej fått en sådan hustru, hade han blifvit en sjöröfvare. Själf erkände han, att han hade henne att tacka för, att han blef hvad han blef. Aldrig hördes han mot henne fälla ett häftigt ord, men ofta kufvade hon hans, emot andra lätt uppbrusande sinne. Käppen, som han, enligt tidens sed, hade till hands för att straffa felande underhafvande på sitt gods, Frugården i Vestergötland, gaf han i sin hustrus förvar, på det den icke skulle brukas i vredesmod. Under sju, åtta år lefde Platen och hans hustru med sina två söner och en dotter (den ännu lefvande, för sin verksamma människokärlek högt uppburna grefvinnan Louise Posse i Stockholm) på Frugården ett lyckligt och fridfullt hemlif, till hvilket han senare såg tillbaka såsom på en hvilopunkt i sitt stormiga lif.

Kom så tanken att upptaga Biskop Brasks och Gustaf Vasas gamla plan om Östersjöns och Nordsjöns förening medelst en kanal. Efter samråd med sin vän, Georg Adlersparre, är Platen genast redo att gripa verket an, men hinner blott i en första skrift framlägga den storartade planen förr än han, efter statshvälfningen år 1809, blir, jämte andra tidens dugande män, dragen till arbetet på ett nytt och förbättradt statsskick. Hans betydande andel i detta arbete, särskildt hans samarbete med Adlersparre för valet af en tronföljare och för en blifvande förening med Norge, hans mission till prins Christian August, hans verksamhet i konstitutionsutskottet samt hans förslag till nationalbeväpning skildrar minnestecknaren i lifliga drag.

Efter tronföljarvalet blef Platen, som bekant, statsråd. Under tiden hade han icke öfvergifvit sina kanalplaner. Med stöd af hans skrifter och kostnadsförslag utarbetades motioner vid riksdagen, privilegier utfärdades, en lånediskont upprättades, en komité tillsattes för bildande af ett kanalbolag, och när första bolagsstämman sammanträdde i maj 1810, hade arbetet på kanalen redan börjat på två linier, "en åtgärd, i hvilken man spårar Platens drift och djärfhet."

De hemliga stämplingarna för prins Gustafs återkallande, prins Carl Augusts död, Fersens mord, hvilket kanske kunnat förekommas, om man följt Platens råd, riksdagen i Örebro och det slutliga valet af Bernadotte till tronföljare upptogo den närmaste tiden. Knappast torde någon af de handlande personerna hafva i den sistnämda vigtiga riksangelägenheten gjort en för framtiden mera betydelsefull insats än Platen med sin pro memoria till Bernadotte rörande en blifvande förening mellan Sverige och Norge, om hvilken pro memoria minnestecknaren säger, att den i sin mån bidrog att grundlägga 1812 års politik.

Hans arbete på åstadkommande af en nationalbeväpning 1810—1812 var ock af stor betydelse. Ville Sverige tänka på att behålla sin självständighet, funnes ingen annan utväg än en allmän beväpning, hvilken ock, rätt behandlad och rätt använd, lämpade sig bättre här, än i något annat land. Kring indelningsverket som kärna skulle hela nationalkraften samla sig, då fienden hotade. Med svenskmanna rätt skulle följa ovilkorlig skyldighet att från 20 till 50 års ålder försvara fosterjorden. Förslaget innehåller mycket som först 50 år

senare vunnit erkännande och blifvit genomfördt. Så vapenöfningen i skolorna samt lagen om obligatorisk värnpligt, utan rätt att lega en ställföreträdare *).

Småningom samlade Platen alla detaljerna till en enda stor plan, det s. k. *centralförsvaret,* ställdt i samband med en allmän nationalbeväpning, hvilken plan med värme omfattades af Carl Johan, men likväl efter mycket motstånd och åtskilliga jämkningar blott delvis förverkligades genom den 1812 stadfästade beväringsförordningen, hvilken institution, säger minnestecknaren, hufvudsakligast var frukten af Platens outtröttliga nit.

När sedan allmogen reste sig mot förstärkningsmanskapets uttagande, skrifver Platen till Carl Johan till försvar för de upproriske. Han vill ansvara för hela verlden, att ingen annan nation än den svenska skulle så kort efter olyckorna med landtvärnet underkasta sig en nationalbeväring, och enligt hvad han erfarit, låg felet mäst hos embetsmännen. Hade de föregått med godt exempel, skulle lydnaden varit fullständig. Derför — ber han — var mild i bestraffningen!

* *
*

Under allt detta förlorar Platen dock aldrig sitt älsklingsvärf ur sigte. För kanalarbetets skull, äfvensom af andra orsaker, begär han upprepade gånger, men förgäfves, afsked från statsrådsbefattningen. Hans tillgifvenhet för Carl Johan framgår bland annat af yttrandet: ”Han må befalla mig att gå på bramtoppen eller i sin konselj, så lyder jag.” Dock förklarar han öppet, att han hädanefter alltid skulle sätta sina pligter till kanalen i främsta rummet. Han organiserade nu detta storartade företag och ådagalade dervid en insigt och en administrativ förmåga, som ställt honom bland den svenska industriens stormän, likasom hans blick för framtiden, hans klokhet och kraft redan då gjort honom till en statsman af första ordningen.

Hans sätt att själf arbeta och leda sina underlydandes arbete var förträffligt. Hans aldrig frångångna grundsatser att inom landet söka de skickligaste personer för arbetets

---

*) Beslutet rörande såväl skolungdomens vapenöfningar som upphäfvandet af rätt för beväringsskyldig att lega annan man i sitt ställe, fattades först af riksdagarna åren 1869 och 1871 på grund af motioner af ledamoten i andra kammaren Axel Adlersparre.

ledning, men att till arbetets lättnad anskaffa bästa möjliga maskiner, hvarhälst de kunde fås, skulle än kostnaden öfverskrida det erhållna anslaget, förklarar så väl arbetets framgång som det motstånd det rönte från finansernas män. Med 1810 års ingång pågick arbetet redan på sex skilda punkter i Vester- och Östergötland, och under de följande åren fortsattes det med stor kraft, utan hänsyn till den gryende misstro, som vid 1812 års riksdag yppade sig, eller de konflikter, som uppstodo vare sig med enskilda personer eller offentliga myndigheter. Så förklarade en ledamot af Riddarhuset, att intet annat skulle komma att flyta i kanalen än aktieegarnas tårar. Betecknande för båda parter var också konflikten mellan Platen och hans vän Georg Adlersparre. Den förre ville nämligen göra gällande kanalens rätt till skogen på en allmänning i Adlersparres län, hvilken allmänning Adlersparre deremot förbehållit allmogen i den bränslefattiga trakten. "Skall jag säga den lidande allmogen till tröst", spörjer Adlersparre, "att om tio år skola de få timmer och ved från Småland?" Han frågar, om det var för att upphjälpa eller för att sköfla landet, som kanalarbetet företagits. — — "Aldrig blir jag", fortsätter han, "ett redskap till våld och orättvisa, minst i en provins, hvars rättigheter det är min pligt att beskydda."

Äfven inom statsrådet stötte Platen ihop med en storman, Wirsén, i afseende på tull och näringsfrågor, rörande hvilka Platen hyste den frisinnade framtidsmannens åsigter.

Efter att under konteramirals titel hafva återinträdt i flottan, erhöll Platen ändtligen på upprepad begäran afsked från statsrådsembetet och hoppades nu odeladt få egna sig åt arbetet för kanalen. Men ödet ville annorlunda.

* *
*

Det napoleonska förtrycket hade nått sin höjdpunkt, de kufvade eller hotade folken, bland dem äfven Sveriges, reste sig för att afkasta dess ok eller värja sig för dess hot, och i spetsen för de förenade arméerna stod som generalissimus tronföljaren i det land, hvars konung fem år förut ansett sig förpligtad att underställa den franske kejsarens gillande sin önskan i afseende på valet af sin blifvande efterträdare.

Utan att taga någon del i kriget blef Platen nu som förr indragen midt i centrum af de politiska förvecklingarna,

här så mycket svårare att lösa, som det gälde att vinna Norge för föreningen med Sverige, sedan det frigjort sig själft, gifvit sig en egen grundlag och valt sin egen konung. Platen hade hälst varit stilla vid kanalarbetet, men för Norge underkastade han sig allt. Efter konventionen i Moss vidtog fredsarbetet, hvars första akt anförtroddes åt Platen. Med sin vanliga kraft och öppenhjärtighet i förening med stor takt och statsmannavisdom, skötte han det svåra värfvet och lyckades så väl, att han å ena sidan tillvann sig prins Kristians och de ledande norrmännens aktningsfulla vänskap, samt å andra sidan anmodades att ingå bland de redan utsedda svenska kommissarier, hvilka skulle underhandla med det storting, som beslöt föreningen med Sverige och antog grundlagen af den 4:de november.

Endast i bref har Platen uttalat sin enskilda mening om de former föreningen kom att få. Han antyder der, att systemet icke helt och hållet öfverensstämmer med hans åsigter, men att det torde vara det enda, som för närvarande stode att vinna, att det torde vara bäst att likt engelsmännen lemna något åt våra barn att göra. Han erinrade att å svensk sida skulle fordras både försigtighet och försakelse, afrådde att uppträda med onödig ståt, m. m.

* * *

I och med föreningen var ett af målen för Platens fosterländska sträfvanden uppnådt. Han återgick nu till "sin förnämsta lifsgerning", Göta kanal, och kunde under 15 år oafbrutet egna sig åt den samma. Men dessa år utgjorde en enda lång kedja af svårigheter, icke inom själfva arbetet, der allt gick med samma lugna energi som alltid, utan med afseende på de ständigt växande kostnaderna, för hvilka, då kanalbolaget ej kunde betäcka dem, tillgångar måste beredas af allmänna medel, genom motioner eller propositioner vid riksdagarna.

Här mötte nu Platen för det mästa ett hårdnackadt, stundom hätskt motstånd. Det var de stora finansernas män, som med fog protesterade mot på förhand upptagna medel eller öfverskridna anslag; det var småsinnets prosaiska invändningar mot framtidsplaner, hvilka öfvergingo dess synkrets; det var misstron, som tviflade på möjligheten af de stora företagens utförande och menade att sådant icke dugde

för ett fattigt land som Sverige. Mången beundrade Platens snille och energi samt skattade högt hans personlighet, men trodde att han förgripit sig, då han uppgjort den storartade arbetsplanen och satt den i verket på många punkter samtidigt.

Under allt detta stod Platen fast som klippan i bränningarna, bemötte alla invändningar, samt intalade mod hos de klentrogne: Ett lands rikedom eller fattigdom, menade han, berodde mera af dess folk än dess afkastning. Att låta det stora verket afstanna under afvaktan på långsamma riksdagsförhandlingar vore endast att slösa med statens medel. Andra inkast nedslog han med att uppvisa hvilka fördelar kanalen skulle, i samband med centralförsvaret, medföra för fäderneslandets trygghet, själfständighet och ära m. m., och gång på gång lyckades han besegra motståndarna.

För hvarje riksdag blef dock striden hårdare, hälst sedan Platen börjat anläggandet af Motala mekaniska verkstad, i ändamål att der tillverka maskiner och verktyg som eljest fått hämtas från utlandet.

Under dessa strider var det, som Platen lade i dagen en talaregåfva, hvars make man sällan hört vid våra riksförhandlingar; och denna ordets väldigt öfvertygande kraft, tillika med det imponerande i hans karaktär och vissheten att han leddes af den varmaste, oegennyttigaste fosterlandskärlek, var det, som gaf honom seger, äfven då det såg som mörkast ut. Någon gång kunde han erkänna att han felat; men om felet mot formerna betingat vinst och framgång för saken — och att så var kunde han vanligen faktiskt bevisa — så kunde ingen öfvertyga honom att han handlat orätt. Tvärtom vore han färdig, att när hälst saken så fordrade, handla på samma sätt.

"Mitt samvete", tillade han, "förbjuder mig att dölja detta, och med lugn emotser jag påföljderna."

Ett sådant uttalande väckte naturligtvis förbittring. Carl Johan själf, som dittills stått på Platens sida, drog sig tillbaka, och striden slöt för en gång med nederlag för Platen. Från många sidor uppbar dock den väldige mannen loford och erkännande. Om hans tryckta anföranden vid nyssnämde tillfälle yttrade Hans Järta: "de stå som Göta kanal och hela din offentliga lefnad till monumenter af svensk kraft åt kommande tider."

Carl Johan besökte kanallinien, och, belåten med hvad han sett, lofvade han vid nästa riksdag begära hvad som fordrades för kanalarbetets fullföljande.

* * *

Vid 1823 års riksdag hade Platen nya tillfällen att lägga i dagen sina egenskaper som djupsinnig statsman. Många af hans anföranden, såsom de om finanserna, om kriserna i näringslifvet och den ekonomiska verlden, om anstalter för penningbesparing, om tullar och handelsfrihet, om indragning af de utländska beskickningarna för att dermed lindra allmogens nöd, om pensioner åt högt förtjente offentliga män, om offentlighet vid riksdagens förhandlingar, om adeln och yrkesarbetet m. m. visa, huru skarpsinnig och framsynt han var och innebära märkliga lärdomar och varningar äfven för den tid, som nu är. Sammandrabbningarna med Ankarsvärd och Schwerin bilda epoker inom Riddarhusets annaler, och efter denna riksdag betraktades Platen allmänt som en af de ypperste talare Sverige egt.

"Det själfulla i föredraget", säger Crusenstolpe om Platen, "gaf skälen dubbel styrka. Det låter ej beskrifva sig. Man måste hafva hört och sett, huru han började utan minsta spår till passion, huru i den mån som tankarna utvecklade sig, själens eld mer och mer uppflammade i låga, lågan mer och mer grep omkring sig och slutligen, lik en vulkan som brinner, slog med bestörtning och med beundran allas sinnen."

* * *

I Platens offentliga lif torde 1823 års riksdag bilda höjdpunkten, likasom han äfven der, i trots af allt motstånd, genomdref de nödiga anslagen för arbetet på kanalen och Motala verkstad.

Några drag af hans hvardagslif och äktenskap, tecknade efter meddelanden dels af hans samtida, dels och förnämligast af hans dotter, torde bäst förmedla öfvergången till det sista skedet af hans lefnad.

I mån som kanalarbetet fortskred, hade Platen bytt bostad, tills han slutligen hamnade i Linköping. Här uppfostrades hans dotter i en för den tiden stor frihet. Klädd i gossdrägt sågs hon ofta leka eller deltaga i snöbollskastning på offentliga platser med bröderna och deras kamrater. För

sina barn var Platen en kärleksfull, men i rättsfrågor sträng far, hvilket dock för barnen aldrig bortskymde ömheten i hans hjärtelag. "Vi förstodo väl hans litet tvära sätt", skrifver hans dotter. När det gälde att få litet pengar till ett extra nöje, vände sig barnen alltid hälst till fadern.

Mot sin hustru var Platen alltid lika öm och hänsynsfull; det innerligaste förtroende rådde mellan de båda makarna och synes hafva gjort deras äktenskap sällsynt lyckligt. Om han kunnat, skulle Platen velat bespara sin hustru all oro, dock aldrig på bekostnad af det ömsesidiga förtroendet. Ett bevis derpå, äfvensom på det deltagande hvarmed hon följde hans verksamhet, ger ett bref från Platen till en hans adjutant rörande det oväntade genombrytandet af en under arbete varande bank, på hvilken händelse han vill att adjutanten varsamt förbereder hans hustru, emedan hon eljest torde taga allt för illa vid sig. Ytterst känslig, led hustrun djupt af hvad som plågade eller kränkte hennes make. Likväl ville hon aldrig, att han för hennes skull afstode från någon sin uppgift. "*Gör det som är rätt*", var hennes stående råd.

Vanligen allvarlig, till och med kärf till lynnet, kunde dock Platen stundom med närmare vänner vara full af muntra upptåg. Härvid gick man ofta ganska hårdhändt till väga. Själfva erkebiskop Rosenstein, hans äldste ungdomsvän "gaf och fick i all vänlighet många knuffar", heter det i hans dotters anteckningar. Å andra sidan var Platen i tjensten eller i förhållande till sina medarbetare, såsom redan nämts, stundom ytterligt häftig. Äfven hit sträckte sig dock ofta hans makas lugnande och mildrande inflytande. Fans ingen annan utväg, kunde hon, såsom vid en mannens konflikt med bröderna Nils och John Ericson, hvilken hon fruktade skola öfvergå till våldsamheter, framkalla ett plötsligt afbrott genom att stöta omkull sitt sybord eller på annat sätt afvända den retade mannens uppmärksamhet.

Ehuru häftig och despotisk var Platen dock i grunden rättvis. Vreden varade hos honom aldrig länge, och trodde han sig hafva sårat någon, skyndade han att godtgöra sitt fel.

Under somrarna vistades han nästan oafbrutet på kanallinien, åkande dels i en s. k. medevivagn, dels på bondkärra från station till station för att öfvervaka arbetet. Hvardagsvis i hemmet följde han regelbundna vanor, slöt dagen med att

lägga patience, steg ofta upp vid kl. tre för att arbeta eller tänka, eller begaf sig ut åkande till någon arbetsstation, der han då kunde öfverraska sitt folk klockan fem. Om vintrarna var han vanligen sysselsatt med läsning och skrifning, när han ej upptogs af offentliga värf. Hans kunskaper voro vidsträckta och i hög grad mångsidiga, hans brefväxling vidlyftig äfven på främmande språk, och hans skriftliga framställningssätt tungt men slående. Sitt mästa vetande hade han inhämtat i följd af den praktiska verksamhet hvaråt han egnade sig, så i sjömanskap, i ingeniörsvetenskap, för att icke nämna den politiska historien, hvari han lagt djupa insigter i dagen.

Till gestalten var han lång och starkt bygd, men gick något lutad; dragen voro tunga, uppsynen sträf, då ej blicken lifvades af inre rörelse; utefter den breda, tankedigra pannan var håret struket åt ömse sidor och nedföll i tunna lockar kring nacken.

Sommaren 1827, midt under nya konflikter för kanalarbetet, drabbades Platen af ett hårdt slag, i det han genom en plötslig sjukdom förlorade sin äldste son. Han reste efter sorgepostens mottagande ögonblickligen till Marstrand, der hans hustru vistades. Bäfvande vid hans plötsliga ankomst, förstod hon att något var på färde. Mannen ville förbereda henne, men utbrast slutligen: ”Filip lefver ej mer. Herren gaf och Herren tog, välsignadt vare hans namn!” Stark syntes han äfven nu, berättar hans dotter, men denna förlust bidrog dock att tära på den kraft, som så mycket blifvit pröfvad. Själf skrifver han till den gamle vännen Rosenstein: ”Min lott är att jämt kämpa i hvirflande strömmen, der en planka efter den andra ryckes undan, och kampen synes bli svårare i mån som krafterna aftaga. Detta året har varit ett af de vidrigaste, och mycket återstår ännu.”

Till vidrigheterna räknade Platen bland annat den honom mot hans vilja påtvingade utnämningen till ”en af rikets herrar”. Han hade redan 1808 yrkat, att excellensvärdigheten icke måtte tillerkännas andra än medlemmar af konungens råd; och nu harmades han, att själf nödgas mottaga den, fordrade att utnämningen aldrig skulle upptagas i ”almanackan” (statskalendern), samt förklarade sig aldrig skola komma att med den ”pryda Stockholms gator”. Amiraltiteln, den

hade han ärligt förtjent, men excellensen ville han hälst aldrig höra talas om.

Det var äfven 1827, som Platen uppmanades att mottaga riksståthållarskapet i Norge. Nu som förr vore han villig att offra allt för kungen och Norge, men fruktade att med aftagande krafter blott lamt kunna tjena dem. Han erinrar om Canning sägande: Åter har man ett stort exempel, att den starkaste kan arbeta sig till döds, och man behöfver ej vara Canning för att känna symptomerna härtill. — — — "Stormasten är bräckt", heter det vemodigt i ett annat bref. Ytterligare öfvertalad, begärde Platen betänketid för att "rådgöra med sin hustru". Derefter mottog han uppdraget, dock under erinran att han hvarken ville eller kunde lemna sin lifsuppgift i Sverige: kanalen och Motala verkstad.

* * *

På nyåret 1828 ankom Platen till Kristiania. Hvad han der hade att lida i utöfvandet af de pligter, som blifvit honom ålagda, ordade han icke mycket om, men han fylde dem troget efter som hans samvete bjöd. "Tidpunkten", skrifver han till norske generalen Birch, "är efter min åsigt så i Sverige som Norge vigtig ända till fara; se der hvarför jag är här."

Att han kom till sin post i de allra bästa afsigter att utjämna de tvister, som uppstått mellan de båda folken, och att han till en början klart förstod och oväldigt bedömde motiven till norrmännens hetsiga ömtålighet framgår af anförda bref till Rosenstein m. fl. Så ock hans öfvertygelse, att man borde från svensk sida gå varsamt tillväga och undvika all småaktig hänsyn. Men Platens verksamhet i Norge blef tyvärr alltför afbruten, för att han skulle kunnat göra sitt inflytande gällande i denna riktning. Han nödgades särskildt under pågående riksdag att flere gånger återvända till Stockholm, icke blott för kanalintressena, utan ock för försvarsverkets ordnande och andra vigtiga intressen. Och ännu var Riddarhuset flere gånger vitne till hans väldiga kamp för hvad han ansåg vara rätt och till fosterlandets gagn. Sista gången gälde det kanalen; efter ett hårdt motstånd vann Platen bistånd af utskottet; äfven riksdagen beviljade det äskade anslaget, men då var Platen död.

Under dessa sista strider återfinner man Platen ännu i sin fulla obrutna kraft. Deremot synes det som skulle han,

i förhållandet till Norge, hafva låtit sig påverkas af opinionen i Sverige och derigenom i viss mån förändrat sitt sätt att se och bedöma de norska stridigheterna. Det lugnande inflytande han till en början syntes öfva, gaf vika för uppenbara stridigheter. Han gjordes till föremål för ovärdiga misstankar, hvilka alstrade bitterhet i hans af sjuklighet redan nedstämda sinne; grofva pasqviller och invektiver haglade öfver honom. Att han åtnjöt aktning och erkännande af många bland Norges mäst framstående män kunde ej förtaga intrycket af den vilseledda mängdens orättvisa misstankar. Illvilja och missförstånd, säger hans dotter, gjorde hans sista dagar tunga. Själf skrifver han: "Hvad skall hålla mig qvar i ett land, der jag, sliten ur alla personliga förhållanden, nerspydd från alla sidor, utan deltagande eller aktning, ej kan vara till ringaste nytta?" Innan Platen hann draga sig tillbaka, kom dock sjukdom och död och lossade bandet.

Sina sista krafter använde han till att ytterligare för kronprinsen skriftligen utveckla sina idéer om Sveriges försvar och skärgårdsflottan, stälda i samband med Göta kanal och Motala verkstad, samt anbefaller dem och de vid dem anstälda förtjenta män till kronprinsens hägn. Den 30 nov. sedan han tagit nattvarden med sin hustru, tog han afsked af sin omgifning, bad Gud välsigna dem, uppmanade dem att hålla fast vid pligten såsom den säkraste ledare, samt förtrösta på Herren, som styr allt till det bästa. Denna öfvertygelse hade varit hans stöd i alla de strider han dittills utkämpat och skulle med Guds nåd och hjälp blifva det äfven i det sista.

I föreskrifter om sin jordefärd begärde han, att den skulle blifva utan all ståt, samt att hans graf skulle förläggas så att hans hustru en gång kunde få rum så nära honom som möjligt. På grafstenen skulle ristas: Grefve B. B. von Platen. "Det öfriga veta de."

Den 6:te december nalkades slutet. Hans hustru led outsägligt af att se honom lida. Önskande som alltid att skona henne, hade han, som det tros, bedt henne lemna honom. Till sin vän Wedel-Jarlsberg sade han: "stå icke här och se på denna uselheten", hvarefter vännen kyste honom och gick. Då han hörde ett buller för öronen, sade den gamle sjömannen att det lät som hade han legat mot en skeppssida, och sporde hvad det var; han frågade äfven hvarför man hade så

mörkt i rummet. När man svarade att ljudet framkallades af blodets cirkulation, samt att fyra ljus stodo på bordet, sade han vemodigt småleende: "jaså, då förstår jag", räckte handen åt sina båda adjutanter och nedföll på kudden död.
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hvad Platens hustru, med det ömt känsliga hjärtelaget, lidit af den hatfulla ovilja från norrmännens sida, som gjort hennes makes sista tid så tung, är lätt att förstå. Huru hon sörjde röjer sig deri, att hon aldrig efter hans bortgång kunde tala om den älskade maken, att hon aldrig förmåddes besöka hans graf, utan slöt sin sorg inom sig i stum saknad.

Emot sin önskan fördes Platen som död, enligt Carl Johans yrkande, i högtidligt liktåg med militärisk eskort till Motala. Der sänktes hans kista i familjegrafven, som han själf låtit inviga på den höga kanalbanken vid Motala, och Tegnérs härliga minnessång klang lik en segerhymn öfver den stupade kämpen:

"Lefvande han aldrig svigtat,
Derför död han hvile tryggt,
Vid de vågor själf han diktat,
Vid den strand, han själf har byggt."

* *
*

Vår lilla studie af den märkliga minnesteckningen är afslutad. Afsigten med densamma har främst varit att fästa uppmärksamheten vid originalarbetet, på det att det må blifva läst och behjärtadt i så vida kretsar som möjligt. För tänkande, erfarna män och qvinnor, såväl som för den mognare ungdomen, måste en sådan lefnadshistoria, tecknad mot bakgrunden af ett så märkligt skede i vår historia, som det från 1809 till 1830, vara lika fängslande som lärorik.

Ett särskildt intresse har minnesteckningen deruti, att den framställer *en* statsman skildrad af en annan, mannen af 1809 tecknad af mannen af 1865; så ock deruti, att en stor del af de samhällsuppgifter, på hvilkas lösning Platen arbetat, förelegat också hans minnestecknare.

Vidare har den ett rent literärt intresse i det sällsynt enkla och behagliga sätt, på hvilket den blifvit utförd. Den är eller borde blifva i det afseendet typisk för nutidens minnesteckningar. Dess främsta förtjenst är dess objektivitet. Man märker knappt den osynliga hand, som ordnat det mäktiga

karaktärsstoffet och bemästrat det öfverväldigande materialet af fakta och händelser. Man ser icke häller skymten af någon estetisk apparat eller förut beräknad plan för ämnets regelmässiga uppdelande. Man söker förgåfves ordståten och de allmänna betraktelser, med hvilka den gamla tidens minnestecknare älskade att påminna läsaren om sitt eget jag. Framställningen är tvärtom lika enkel som storslagen. Händelserna följa på det naturligaste sätt, länkade i hvarandra, och i bredd med dem löper karaktärens historia, tecknande sig själf med dagrar och skuggor i och genom mannens egna ord och gerningar.

Det är slutligen valet af minnesteckningens föremål: den självlärde mannen, utbildad i det praktiska arbetets tjenst; den oegennyttige, frisinnade medborgaren, den framsynte statsmannen; den för en älskad makas inflytande tillgänglige, och värdet af hennes råd öppet erkännande äkta mannen — det är valet af honom, som synts oss särskildt beaktansvärdt. I spetsen för akademiens nya annaler skall bilden af Platen, pligttrogen, viljestark och redo till handling, stå såsom ett uttryck af det bästa den nya tiden egt och velat, som en allvarlig protest mot den njutningslystnad och sjukliga viljeslapphet, som hotar med den svenska karaktärens förfall.

Vi sluta här med minnestecknarens egna slutord:

"Det vi i främsta rummet hafva att lära af Baltzar Bogislav von Platens minne, är hvad en bergfast vilja förmår. Men en sådan vilja växer endast ur en lika fast tro som hans på det föresatta målets sanning."

Esselde.

Olöst.

Ur M. Goldschmidts efterlemnade skrifter.

Min gamle frisinnade vän prosten, som i sina yngre dagar var lika ifrig estetiker som teolog, kom häromdagen hit till staden på besök, och några af våra gemensamma bekanta voro då en afton hos mig för att träffa honom: en äldre officer, en adjunkt och en läkare, som tillika är en min kollega, i det han understundom också "skrifver".

Då samtalet en stund pågått och rört sig inom politiken tills det blifvit något tröttande, sade prosten till mig:

"Har du icke något nytt i portföljen, som du kunde läsa upp för oss, eller låta oss få en försmak af?"

"Jo", svarade jag, "här har jag liggande en scen eller en liten historia, eller hvad den skall kallas; men den har sin egendomlighet."

"Det vore skam eljest!" ropade prosten.

"Nej, nej, jag menar inte så! Det egendomliga ligger deri, att mina ärade herrar sjelfva måste vara med om författarskapet."

"Det var löjligt", sade prosten leende; "men låt oss se, eller rättare sagdt höra! Brorslotten af författarskapet behåller du nog ändå för dig själf."

Jag tog manuskriptet och läste:

En friarescen.

Personerna: fröken Jessen, fru Brun, Stensen.

Handlingen försiggår i en småstad i ett mycket enkelt inredt rum hos fröken Jessen.

Prosten gnuggade sina händer och inföll: "nå, alltså äro de tre om det! En man och *två* qvinnor!"

Doktorn sade: "åhå, då förstår jag hvad som åligger oss som medarbetare; vi skola hjälpa friaren att afgöra hvilkendera han menar eller bör mena."

"Mitt råd skall han få ärligt och opartiskt", sade prosten.

"Låt se det, när vi komma så långt."

"Fru Brun, ung enka, icke sant?" frågade doktorn.

"Fru Brun är gift med räntmästare Brun och är en mycket hygglig dam bortåt fyrtitalet. Då handlingen börjar, har hon just kommit på besök till fröken Jessen. Stensen kommer först senare."

"Ja, men", fortfor doktorn, "hvem är då herr Stensen och hvem är fröken Jessen? Sådant der brukar stå på affischen."

"Det kommer nog", sade prosten, "låt oss taga saken lugnt."

Jag läste då vidare:

I:sta scenen.

Fru Brun, fröken Jessen.

Fru Brun. Jag har varit borta och sett på den nybygda gården; den blir vacker.

Fröken Jessen. Ja, ni får visst en mycket treflig bostad, om ni flyttar dit.

Fru Brun. Åja, jag tror nog min man tänker på den, fast den är dyr, säger han.

Fröken Jessen. I det här gamla huset med de små rummen vore det ju inte möjligt för er att stanna!

Fru Brun. Nej, och det fastän värden är så ung och den bäste värd man kan tänka sig. Det är ovanligt att ha en sådan värd, i synnerhet så ung som han.

Fröken Jessen. Han har ju kommit in i dessa förhållanden genom arf.

Fru Brun. Han har kanske också ärft sin plats i stadsfullmägtige. Det gör ett underligt intryck att se den unge mannen — ty han är då knappast öfver tretti år — som i uppträdande och sätt att kläda sig ännu har något, jag vet inte hvad, storstadsmessigt — ja, det är underligt att se honom gå omkring här så stadgad och allvarlig och till på köpet vara stadsfullmägtig. Men jag tror då också, att han snart lemnar alltsamman och flyttar till Köpenhamn.

Fröken Jessen. Tror ni?

Fru Brun. Ja, om icke något särskildt håller honom qvar här. — Har ni hört att han lär ha ett godt öga till agentens dotter?

Fröken Jessen. Hon är ju bara sjutton år.

Fru Brun. Hvad gör det, bästa fröken? Men för Guds skull, inga ord efter mig! I en liten stad som denna måste man väga hvart ord man säger. Jag har inte vant mig dervid än och gör det väl ej häller. Nå, hvad er beträffar är jag inte rädd, *(med ett litet leende)* på er kan man lita. Men att tänka sig, att ett sådant sjuttonårigt barn — en rosenknopp, skulle jag säga, om jag vore karl — kanske redan blindvis skall draga sitt ödes lott.

Fröken Jessen. Hvarför blindvis? Här vid lag är det nog ingen fara.

Fru Brun. Hvar har han varit omkring i verlden? Hvad medför han från sitt förflutna lif? Tro mig, det är af vigt att veta; men det frågar man aldrig efter, utom i Köpenhamn; der talar man då om, att efterforskningar borde göras, att alla karlar borde ställas under uppsigt af en hemlig, qvinlig polis — men det dröjer allt.

Fröken Jessen. Emellertid har man ju också sitt omdöme att rätta sig efter.

Fru Brun. Ja, men skenet kan bedraga.

Fröken Jessen. Ni har dock själf hög tanke om honom.

Fru Brun. Jag, ja! Men det är icke jag, som skall gifta mig med honom. Ni får ej häller taga mina ord allt för allvarligt; jag tänkte blott i allmänhet på unga flickors ställning i lifvet, och jag talar som gift hustru, jag menar: som en äldre hustru, icke af egen erfarenhet, i mitt äktenskap — det vore synd att säga något om min man.

Fröken Jessen. Ja, jag förstår nog; ni talar å idéens vägnar.

Fru Brun. Just så, kära fröken, det är rätta ordet. Sedan vi fått er till staden, kan man alltid hos er finna det rigtiga uttrycket för det man tänker.

Fröken Jessen. Ni gör mig allt för stor ära, fru Brun.

Fru Brun. Hvad jag säger är sant. Det är också allas mening. Ni är — och nu använder jag åter ett ord, som jag hört af er — ni är korrekt... Men se, när man talar om solen, så skiner den! Der kommer herr Stensen på gatan. Han kommer väl från agentens. Jag skall gå och möta honom och fråga hur frun der mår; i går hade hon sin hufvudvärk. *(Tager afsked och går.)*

Fröken Jessen, *ensam, lägger handen på hjärtat.* Kan jag då inte taga det lugnt!

2:dra scenen.

Stensen. God morgon, fröken Jessen! Hur står det till?

Fröken Jessen. Tack, bra!

Stensen. Jag kommer för att göra upp våra små räkenskaper, om ni har tid och tillfälle.

Fröken Jessen. Gerna. Var så god och sitt ned. *(De sätta sig vid bordet midt emot hvarandra.)*

Stensen. Här är nu först qvittot på eder hyra, var så god! Så är det utgiften för den lilla ombygnaden af skolsalen. Vi hade gjort upp, att ni skulle betala tredjedelen.

Fröken Jessen. Ja; men jag borde egentligen betala mer, ty flyttar jag en gång, så måste ni ju göra om alltsamman.

Stensen, *tvekande.* Vi gjorde upp om tredjedelen.

Fröken Jessen. Må så vara! — Men så har jag nog skuld till er ändå?

Stensen. Nej, ty här är en anvisning på stadskassan för kommunens friplatser. Om ni skrifver ert namn på den, skall jag låta inkassera medlen, så slipper ni besväret.

Fröken Jessen. Mycken tack för er vänlighet.

Stensen. Det är inte det...

Fröken Jessen. Är det sant, att ni vill sälja gården?

Stensen. Visst inte! Folk pratar derom, bara för att jag häromdagen kom att säga hur högt jag värderar egendomen nu, sedan vi fått järnväg. Nej, jag vill intet hällre än ha den qvar, den och hvad som fins i den!

Fröken Jessen. Ja, räntmästarens ämna ju flytta till den nya gården.

Stensen. Jag menar inte det... *(med ett försök till skämt)* Fröken Jessen, ni gjorde för litet invändningar mot att betala tredjedelen — ni kunde ju betala hälften.

Fröken Jessen. Ja, det är ej mer än billigt.

Stensen. Jag menar inte det. — Jag har nu så länge sett er arbeta så troget — jag har sett till hur stor välsignelse ni är för småflickorna — jag har beundrat er och känner den största tillit till er, tror på er — — — och så är ni ännu ung — och vacker...

Fröken Jessen. Hvad har det att göra med ombygnaden af skolsalen?

Stensen. Upptag det ej illa, anse ej, att jag missbrukar den ställning jag så att säga på embetets vägnar kommit i gent emot er — haf öfverseende med mig... jag håller så innerligt af er — vore det möjligt... vill ni blifva min hustru?

Fröken Jessen. Det skulle ni hälst inte sagt.

Stensen. Fröken Jessen, förlåt mig! Det har nu i lång tid legat mig på hjärtat, jag måste veta mitt öde — men jag är också först skyldig er räkenskap för mig själf.

Fröken Jessen. Det behöfs icke.

Stensen. Jo, den som kommer i ett sådant ärende måste göra reda för sig. — Min fader var smed, men blef maskinfabrikant; jag blef polytekniker, ingeniör. Far var rik och lät mig göra resor. Jag kom ut i stora verlden, kom i ett kärleksförhållande, som bragte mig kort lycka och lång sorg samt for hem med ett fast beslut att göra min pligt i det dagliga slitet och vara andra till nytta, men själf ej begära eller hoppas mer af det, som kallas lifvets poesi. Så träder ni fram och är för mig just lifvets poesi. Först genom att se er har jag kommit rigtigt hem igen, allt annat är som en dröm, all sorg är släckt, allt det som tärde är läkt. Ni har blifvit spännkraften, fjedern i min tillvaro, derför att jag älskar och beundrar er. Jag har en känsla af att ni och jag tillsamman kunde uträtta något godt i verlden, om också allt det goda stannade här i obemärkthet, i den lilla staden.

Fröken Jessen. Herr Stensen, ni är en rättänkande man.

Stensen. Jag hoppas något så när förtjena den benämningen.

Fröken Jessen. Har ni aldrig hört något om mig, om mitt förflutna lif?

Stensen. Nej — jo...

Fröken Jessen. Hvad då?

Stensen. Ingenting bestämdt. Ni är ju så afhållen. Alla sätta så stort värde på er. Att ni kom hit, var en vinst för staden — det är allas mening.

Fröken Jessen. Ja, men jag frågade, om ni hört något om mitt förflutna lif?

Stensen. Jag vet inte rigtigt. Jag har hört några antydningar om, att ni en gång skall ha varit förlofvad eller förälskad — men hvilken qvinna i sitt tjuguåttonde, tjugunionde år har ej haft sin lilla roman?

Fröken Jessen. Det är sant. — Och fastän ni anser, att jag har haft en liten roman, är ni icke rädd att välja mig till hustru?

Stensen. Rädd! Ack nej, icke för det! Jag fruktar endast för, att ni ej vill ha mig. — Fröken Jessen, jag älskar och ärar er, och ni skulle kunna göra mig till en i sanning lycklig människa. I Guds namn, vill ni taga mig?

Fröken Jessen. I Guds namn skall ni få mitt svar.

Jag har haft min roman.

Jag blef lärarinna på en herrgård i en adlig familj. Mannen var omgift. Der funnos helt små barn och en son i första giftet, litet äldre än jag. Jag var aderton år. Han såg bra ut, var på allt sätt utmärkt, full af hänförelse för allt hvad jag såg upp till. Jag hade ej blifvit härdad i mitt hem. Jag hade både hört och läst, att kärlek och obegränsad hängifvenhet var högst af allt. Jag gick omkring som berusad — — — och så — — —

Stensen, *torkar sig i pannan, sakta:* Och så — — —

Fröken Jessen. Så kände jag, att jag icke längre kunde uppfostra hans systrar. På några timmar blef jag klok. Jag insåg, att jag ej hade rätt dertill. Jag var för god att stanna. Det var just vid sommarferierna. Jag skulle hem till min mor på besök; men nu ville jag hälst slippa, och något man brukar kalla slumpen, men som jag ger ett annat namn förde mig från länk till länk i en kedja, som slutade i Hamburg på en diakonissanstalt. Der fick jag sjuka att sköta, små barn att taga mig af. Ni har nog läst om kyrkan S:t Croce i Rom med den höga stentrappan, som de botfärdiga krypa upp för på sina knän. Jag har också krupit på mina knän, fast icke bokstafligen. Jag har velat, jag har arbetat och stridt för att kunna lefva med någor-

lunda självaktning och tillfredsställelse, då jag nu en gång lefde. Det varade i åtta år. Så kom åter den så kallade slumpen, då fröken Nielsen, som hade skolan här ville flytta och skref just till mig om att träda i hennes ställe. Vår föreståndarinna ansåg, att det var ett kall som jag passade för; misslyckades det, kunde jag åter taga min tillflykt till henne. På så sätt kom jag hit. Det öfriga känner ni.

Stensen. Fröken Jessen, ni måste hysa stor aktning för mig.

Fröken Jessen. Ja, det är sant.

Stensen. Och om ni ej upptager det illa, vill jag säga, hvad jag känner; ni har också någon tillgifvenhet för mig.

Fröken Jessen. Så som sakerna nu stå, hör det ej hit.

* * *

"Hvad skall Stensen nu svara?" frågade jag sällskapet.

Man utropade öfverraskad: "det skall diktaren säga oss!"

"Nej, jag har ju just inbjudit eder att vara med om författarskapet; det är derför jag läst upp historien."

Efter en kort stunds tystnad sade öfversten: "Jag antager, att det måste sluta med, att Stensen i Guds namn förnyar sitt anbud. Jag skulle finna, att det vore i sin ordning, men är ej säker på, att jag själf skulle göra på samma sätt."

"Det ni nu sagt, träffar i vissa afseenden hufvud på spik", sade prosten, "men det är knappast ett sådant slags afgörande författaren fordrar. Han vill hafva oss till meddomare öfver en princip, en samhällsfordran, och låt oss derför höra något om hans eget votum — ty *någon* mening måste du själf hafva."

"Ja; jag hade tänkt mig det ungefär som öfversten. På hennes ord: "så som sakerna nu stå, hör det icke hit", skulle Stensen svara: "Jo; ty om ni har aktning för mig och håller af mig, så bjuder jag er min hand och ber om eder i Guds namn." — Men jag vet icke hur det gick till; i samma ögonblick såg jag dem båda lifslefvande för mig och hörde dem, och der fans i Stensens röst en nästan omärklig tvekan eller bäfvan. Den hörde hon och uppfattade den, som om han nu talade af medlidande eller fann det omöjligt att draga sig tillbaka utan en förfärlig förödmjukelse för henne. Hon tog sig för pannan och sade: "Nej, då jag började berätta, var det nog detta jag önskade; men vid att höra mina egna ord ser jag saken annorlunda. Vi äro hvar på sitt sätt för goda för detta vågspel. Vi ha allt för mycket att förlora derpå."

Doktorn sade: "Då kunde hon hällre helt och hållet ha tegat."

"Något sådant var hon naturligtvis ej i stånd till", sade adjunkten.

"Men Stensen?" ropade prosten otåligt. "Hvad svarar han? Låt oss höra det!"

"Ja, der voro åter flere olika möjligheter. Huru många tankar kunde ej i en sådan belägenhet mer eller mindre tydligt föresväfva honom. Han kunde antaga, att hon dock icke i det afgörande ögonblicket kunnat glömma sin förra kärlek eller, vid det hon hörde sina egna ord, blifvit slagen af, att de ej voro fullt uppriktiga och med verkligheten öfverensstämmande. Så mycket måste bero af hans egen personlighet; ur synpunkten af det han själf var, måste han bedöma henne."

"Hvad valde ni då?"

"Jag valde, att låta honom se upp och blifva gripen af det bekymmer för lifssanning, som i detta ögonblick kunde läsas på hennes ansigte; och så sade han, att han ej blifvit hvad han nu kände sig vara, utan det han felat i lifvet, och att utan det hon berättat om sig, hade hon ej höjt sig till den själsstyrka och ädelhet han nu beundrade hos henne; de kunde tillitsfullt sluta sig samman och sträfva uppåt."

"Fagra ord", sade prosten sakta.

"Och nu måste hon då räcka honom handen, båda händerna", ropade öfversten.

Adjunkten tillade: "Hvilken prest som hälst skulle viga dem — är det icke också herr prostens mening?"

"Jo", svarade prosten, "helt säkert; den vigseln skulle ingalunda höra till dem en prest minst gerna går att förrätta. Men ett är att viga dem i kraft af sitt embete, ett annat att tillråda äktenskapet och påtaga sig ansvar med afseende på den princip eller samhällsfordran, som innebär, att till ett sant äktenskap medför qvinnan sin renhet, mannen sin heder."

Doktorn sade: "den der vackra satsen, eller — om ni tillåter — frasen är skenbart klar, men döljer mycket."

"Ja, der ligger ej så litet smärtsamt, qvalfullt förborgadt derunder, något hvari både fysiologer och psykologer återfinna midgårdsormen, som trots all kamp ej kufvas förr än, då efter Ragnarök en ny verld födes. Men satsen eller frasen uttalar en lag, som samhället ovilkorligen påbjuder för att så mycket som möjligt bevara en idealitet, hvarför utan det måste gå under."

"Och för den satsen skall fröken Jessen plikta?" sade adjunkten.

"Jag säger hvarken ja eller nej", svarade prosten; "men fråga henne själf, som hon står för oss. Det är i henne själf principen lefver och framträder med sina kraf, och jag vet icke, om jag skall låta hennes betänklighet eller Stensens försäkran blifva gällande. Hvad som förenar dem är det rättänkande, allvarliga, som författaren funnit för

godt att nedlägga hos dem, och hvad som skiljer dem, hvad som gör att den sakta bäfvan, som en gång hördes i Stensens röst kan komma igen och vara för henne som ett jordskalf, det är principen, samhällets fordran, som jag förmodar att vi böra häfda, när vi kallas till meddomare."

"Då inträffar", sade doktorn, "det komiska eller tragiska att efter de ord som växlats dem emellan, blir det svårt för de två att skiljas, och enligt vår dom kunna de ej förenas."

"Ja", svarade prosten, "vi ha nu kommit till den omtalade döda punkten."

"Men", fortfor doktorn, "låt oss åtminstone tacka författaren för att han gifvit oss något pikant att tala om — och hör, vet ni hvad", tillade han, vänd till mig, "ni skulle utföra scenen till ett helt, fullständigt drama och låta uppföra det med *en* afslutning ena qvällen och en annan den andra!"

"Det vore ju en lösning", sade prosten i det han reste sig för att taga afsked.

Ett samqväm och en hvardagskomité.

Fredrika-Bremer-Förbundets vintersamqväm egde i år rum d. 17 mars och hade en säregen prägel af ungdomlig lefnadslust och munterhet. Man hade tydligen vid de enkla anordningarna haft till biträde skämtets och den oförargliga qvickhetens tomtar, hvilka eljest ofta synas vara bannlysta från vår tids sällskapslif. Likt Puck i Midsommarnattsdrömmen hade tomtarna med hvarjehanda hokus pokus förberedt samqvämet, framtrollat teatern, inspirerat prologen och diktat handlingen i pjesen, icke fullt så trolsk som den mellan Titania och Oberon, men icke häller på långt när så rörande, som den mellan Pyramus och Tisbe. Ja, hvad mera är, jag är viss att de, osynliga, trippat omkring bland åhörarne och genom indrypande i deras öron af en onämnbar örtsaft gjort dem först uppmärksamma på hvad som komma skulle och sedan känsliga för hvarje finess i ordvändningen, hvarje udd i repliken; kort sagdt, de hade gjort sällskapet *mottagligt för det roliga,* hvilket är vilkoret sine qua non för att skämtet skall hitta fram, qvickheten nå sitt mål.

Här i hast en återblick på hvad som förehades vid det ovanligt talrikt besökta samqvämet.

* * *

I tamburen råder öfvermänskliga ansträngningar för att nå klädhängaren, medan sorlet från salen strömmar ut likt en oartikulerad qvittrande kör af sopranröster.

Första anblicken af salen liknar i mina närsynta ögon den af ett stort trädgårdsland, fullsatt i långa rader med blommor, blommor med ögon, med leende läppar och gropiga kinder, många fagra, om ej af skönhet så af ungdom, men dock tillbörligen blandade med *för detta* Floras älsklingar, nu öfverblommade.

Här och der i det färgrika trädgårdslandet spårar mitt öga enstaka individer af ett mindre blomstrande, men starkare, mera trädaktigt slägte, högstammiga, skäggiga, svartklädda. De göra intryck af att vara något slags rara, ännu blott sporadiskt förekommande, blott föga kända och derför ej tillbörligen klassificerade varieteter i denna välordnade Floras lustgård. Ett praktexemplar har dock blifvit satt i spetsen för hela samlingen, och ett annat, en rödblommig varietet, träder nu fram för täckelset, som döljer nedre delen af salen, bugar, presenterar sig själf såsom den lefvande affischen och föredrager så följande prolog.

"Fastän i våra tryckta tider
Af tryckta verk fins nog, helt visst,
Vårt samqväm här i afton lider
På tryckt affisch ty värr en brist;
För oss är inskränkt tryckfriheten,
Men lyckligtvis ej talförheten,
Och derför träder jag nu fram
Att göra tjenst, som tryckt program.

Min mening är er vänligt stämma
På förhand för den konstnärstrupp,
Som bort kanhända stanna hemma,
Men träder dock helt modigt upp.
Går det på tok — det hör till pjesen,
Gör blott aktörn tillbörligt väsen
Utaf sig själf och af sin rol,
Man ej mot honom hyser groll."

Det förklaras vidare, att här ej är meningen att skatta åt tidens smak, ej att dryfta den gamla kända qvinnosaken eller andra samhällsfrågor. Det gäller blott att spela

"En liten hvardagskomedi
Som nämns "*Värdinnans bryderi*".

Derpå redogöres för personerna: Frun, hennes vän Inga Rååd, och två tjensteflickor.

"Frun har en man, man hör hans röst,
Han syns dock ej, det är en tröst."

Det är en bild ur Stockholmslifvet från 1880-talet,

"Och är man artig, då bevars,
Man kallar det en nutidsfars."

Vid dessa ord skjutes förhänget åt sidan, och vi föras midt in i öfverläggningen mellan frun och hennes vän Inga Rååd om förberedelserna till sällskapsspektaklet och musiken vid fruns supé följande dag. Allt hvilar på frun, och vännen afhör med beundran uppräknandet af alla hennes åligganden inom och utom hus. Hon skall sätta pjesen i scen och arrangera musiken, lära roler, läsa lexor med barnen och laga mannens skjortor, för att nu icke tala om redigeringen af "Peppardosan", estetiskt månadsblad för praktiska husmödrar. Vännen häpnar och erkänner anspråkslöst, att hon för sin del har nog med sina omsorger som styrelsesuppleant i föreningen "Mopsarnas Vänner" och som vice ordförande i "Sällskapet för småkräkens vård".

Midt under samtalet höres bakom scenen ett ominöst brummande, såsom af en retad björn. "Det är Axel, och det betyder att han är hungrig", förklarar frun. Men snart artikuleras ljuden i några rullande eder öfver pigan som förlagt rakborsten, anammat hans papper och kommit hans rock att försvinna samt i stället belamrat hans garderob med diverse qvinliga toalettartiklar, hvilka senare komma indansande mellan kulisserna. Frun upptager samtalet från scenen och söker på bästa sätt lugna sin herre och man. Rakborsten ligger ju jämte alla öfriga toalettsaker under soffan, skrifbordet är uppflyttadt på vindskontoret, och der finner han alla sina papper i god ordning. Rocken, ja den har blifvit försedd med guldgalloner för att begagnas som livré i pjesen; han kan ju ta fracken så länge!

I parentes erinrar frun sin vän om den erkända sanningen, att man för det allmänna bör offra det enskilda, och "*hvad*", tillägger hon, "*hvad kan då vara närmare än ens man!?*"

Jag måste nu lemna åt läsaren att föreställa sig med hvilka älskvärda medel mannen ytterligare calmeras, hvilka utvägar som tillgripas för att fylla programmet, när både älskarinnan i pjesen strejkar och den väntade Rummelqvartetten sviker, samt hur det sista förtviflade försöket går öfver ända, tillika med både Stafva och Lisa, tills frun, slutligen lemnad ensam med sina krossade illusioner, utmattad nedsjunker i soffan. Här kommer hon slutligen till besinning, får en ljus idé, den sista af de många, och utbrister:

"Men säg! "Värdinnans bryderi",
Det är ett förspel blott till festen.
Och skall kalaset lyckadt bli —
Beror ej detta uppå gästen?

Det blir en makalös idé,
Som mina planer omkring hvälfva,
Att gästerna på min supé
Få roa först och främst sig själfva.

Jag öfverlåter åt hvar gäst
Att vara älskvärd mot de andra,
På så sätt roar man sig bäst,
Om ej — hvem kan värdinnan klandra!

Och skulle under qvällens gång,
Nå'n medlem inom societeten
Oss bjuda på musik och sång,
Jag tacka skall för älskvärdheten."

Det roliga är slut. Men ej blott glada utan också kloka vordna af "värdinnans bryderi", roa gästerna sig själfva och hvarandra. De svartkläddas antal har stigit, bekantskaper stiftas eller förnyas, tomtarna drifva ännu här och der sitt muntra spel, och samtalens korus växer i mäktighet och lif, knappast häjdad af ett par briljanta pianostycken.

Först vid den i hast uppdukade tesupén tempereras sorlet; senare, när de märkvärdiga borden, hvilka först tjenat som "de tiljor, hvilka föreställa verlden" och derefter till underlag för vår supé, försvunnit, ses talrika grupper af ungdom samlas i fonden af salen vinkande till sig en bekant ung sångare med mandolin i hand. Några knäppningar, och en efter annan ljuda italienska canzonetter och svenska visor genom salen, halft sjungna, halft reciterade, och lemna ett harmoniskt slutintryck af det roliga samqvämet hos de flesta af dess

Deltagare.

Literaturöfversigt.

H. Drummonds Natural law in the spiritual world, (London. Hodder & Stough. Pris 3 kronor 50 öre.) är, skrifver till Dagny en ansedd medarbetare och vetenskapsman, ett arbete som väckt stort uppseende och mycken anklang i England, och som jag gerna ville rekommendera till tänkande svenska läsare. Man får ju ej begära, att en bok, ehuru förträfflig, skall bygga en allfarväg öfver det svalg, som synes skilja religion och vetenskap, men hon är en god vägvisare för den, som ej fruktar att med vandringsstafven i hand våga sig fram på de obanade stigar, som förbinda dessa motstående alpspetsar. Förf:ns kraftiga slutsatser och originela åskådning kunna ej undgå att fängsla och väcka sympati.

Till Dagny har insändts i öfversättning ett berömdt arbete af Rev. *G. A. Rogers* under titeln: *Hvar är den förstfödde?* vidare *Jesu ord i historisk ordningsföljd* af *Edv. Evers*, ett arbete som bör blifva af värde så väl för bibelläsare i allmänhet som för kristendomslärare och lärarinnor, men som föga lämpar sig för ungdom. För de unga har deremot utgifvits en samling *Fastlagssånger* af *Charlotte L.*, hvilka uppbäras af en varm tro och en innerlig önskan att i den religiösa sången gifva ett sant och lefvande uttryck åt ungdomens andliga behof. Boken, hvars misslyckade titelvignett icke får afskräcka den allvarlige köparen, kan med allt skäl anbefallas som en lämplig konfirmationsgåfva.

* * *

En publikation af alldeles eget slag, afsedd endast för en mindre krets af för ämnet intresserade läsare, är den lilla festskriften öfver *Högre lärarinneseminariets kamratmöte* den 25:te årsdagen efter läroverkets öppnande. De minnesord, som här egnas forna ledare, föreståndarinnor, lärare och lärarinnor, röja den varmaste tacksamhet och bifogas stundom af karaktäristiska personalteckningar. De ord, med hvilka de som voro närvarande af den gamla lärarstammen tackade talarinnorna, helsades med glädje, och öfver hela festen låg en stämning af glad rörelse, som skimrar läsaren till mötes äfven från den lilla skriften.

Puck Munthes Små skizzer helsa vi såsom en gammal bekant, hvilken efter korta, flygtiga söndagsbesök (med Stockholms Dagblads extranummer förlidet år) nu kommit för att på allvar slå sig ned i alla de hem, der man älskar förf:ns varmhjärtade deltagande för de små och fattiga i verlden, hans fina skämt och den lekande allegoriska form han stundom ger sin framställning. Främst ställa vi för vår

del skizzerna "Italien i Paris", berättelserna från Mont Blanc samt "Leksaker". Med nöje förnimmer man i Pucks hemland, att hans fina skildringar funnit vänner också i England.

Främmande lyror af *Richard Bergström,* en rikhaltig antologi af väl återgifna, här delvis föga kända skaldestycken af utländska förf., kan anbefallas såsom värdefull för både äldre och yngre, hvilka sakna tillfälle att göra de resp. skaldernas bekantskap på deras modersmål. Äfven såsom prof af mönstergill öfversättningskonst förtjenar den värdefulla samlingen att studeras.

Den *finska qvinnoföreningens kalender Excelsior* för 1888, har ett i flere afseenden godt och rikt innehåll. Årsberättelsen om föreningens raska och kloka verksamhet, biografien öfver den gamla *Sara Wacklin,* förf. till den ånyo utgifna samlingen *Hundra Minnen från Österbotten; Z. Topelii, Wilhelmina Nordströms* och *Saima H:s* vackra poem samt först och sist *Aarnes* (fröken Gripenberg) rent förtjusande teckning af Majniemi, Topelii, af hans maka inköpta och ordnade sommarhem — allt läses med lifligt intresse.

Smaa Skildringer fra Fantasi og fra Virkelighed, af *M. Goldschmidt,* är den titel under hvilken den uppburne diktarens efterlemnade, af honom själf ordnade skizzer och utkast blifvit utgifna af hans son, A. Goldschmidt, med. dr. Den egendomliga samlingen innehåller utom det intressanta företalet fjorton små skizzer, de flesta af en fin, genomskinlig fägring, som ej kan undgå att intaga, men som i allmänhet äro så flygtigt tecknade, att de lemna läsaren en sviken förväntan. Den lille Dreng, Den lille Pige, Det tilfældige Møde, m. fl. försvinna lika fort som vi fått syn på dem. *Masaniello* är deremot en mera utförd ypperlig studie, dock med ett tvärt afklippt slut. *Fra Arcachon* ger oss en hel grupp sådana små teckningar, samlade inom en ram, och visar oss huru derigenom intrycket blir mera helt och tillfredsställande. *Et Væddeløb* är ett litet präktigt stycke, som bör särskildt tillvinna sig djurvännens deltagande. "*Uløst*" har ett djupare syfte och en lika fin behandling som de öfriga bitarna och meddelas här såsom en inbjudning till svenska läsare att skaffa sig den intressanta samlingen.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden.

Pristäflan.

I början af år 1887 blef genom red:n af Dagny en summa af 200 kr. ställd till Fredrika-Bremer-Förbundets förfogande med begäran, att en pristäflan, för utredning af frågan om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran måtte utlysas, och den gifna summan anslås till den bästa skrift i ämnet. Så skedde enligt tillkännagifvande i Dagny, februari 1887. Under den utsatta täflingstiden, mars—november samma år, inkommo trenne skrifter samt ett kortare meddelande i ämnet. Prisnämdens ledamöter, fruarna Gertrud af Klintberg och Charlotte Silfversvärd, föreståndarinnan för Praktiska hushållsskolan fröken Hedda Cronius, samt generaldirektören hr N. J. Berlin, granskade skrifterna dels hvar för sig och dels gemensamt, samt enades om att tillerkänna priset (200 kr.) åt den skrift, som hade till motto: "Qvinnans uppgift för hemmet, hennes angelägnaste omsorg".

Beslutet fattades på grund deraf, att denna skrift vitnade om mycken insigt och erfarenhet i ämnet; att den röjde en klar uppfattning af orsaken till behofvet af välordnade hushållsskolor för den bildade klassens döttrar; att den framlagda undervisningsplanen var väl genomtänkt och praktiskt utförbar; samt slutligen att framställningssättet var klart och lättfattligt. Vid öppnandet af den bifogade förseglade namnsedeln befans förf:n vara fru doktorinnan *Hedvig Haglund* i Norrköping.

De öfriga täflingsskrifterna innehöllo, den ena en uppsats om tolf sidor, signerad *Iris*, den andra en novellistisk framställning om nära femtio sidors omfång, af den bekanta författarinnan till en del barnböcker, fru *Laura Fitinghoff*. Derjämte följde ett kort meddelande i brefform af ett bland förbundets ombud, fru *K. R.* Här nedan bifogas en kort redogörelse för de sistnämda skrifterna.

Fru K. R. antager, att de husmödrar äro få, som skulle vilja jäfva behofvet för sig sjelfva och sina tjenarinnor af en grundlig undervisning i hvad till ett hushåll hör. Hon tror, att båda parterna böra samfäldt undervisas, och att derigenom ett vänskapsförhållande skulle inträda mellan bildade qvinnor och deras tjenarinnor, hvilket nu blott allt för ofta saknas. Hon erkänner de tjenstsökande flickornas stora okunnighet, omtalande bland annat huru en köksa en gång i husfruns frånvaro "satte på" en stek i sex kannor vatten. Hon finner fruarnas otålighet förklarlig, men de olärda flickornas okunnighet ännu mera ursäktlig. Hon varnar för att ödsla och tillägger: "att taga vara på allt är den största och bästa hushållning".

På landet borde hushållsskolan vara förlagd; *en* dylik skola i hvarje

län vore att börja med önskvärd, hvarpå den goda och kloka frun slutar med följande ord:

"Säkert skulle icke stat, landsting och hushållningssällskaper länge tveka att räcka en hjälpsam hand för realiserandet af ett förslag, som icke kan hafva annat än välsignelserika följder. Klagan att qvinnan är liknöjd för husliga värf skulle så småningom tystna, då hon finge mera insigt i dem, och då husmoderns kall blefve uppskattadt till sitt rätta värde."

Iris gläder sig, att frågan om qvinnans husliga uppfostran genom Fredrika-Bremer-Förbundet bragts på dagordningen. Behofvet häraf framstår för henne bjärt i "de lefvande exemplar klena mödrar, blodfattiga unga fruar och nerfsjuka flickor, hvilka fara verlden kring, emedan de tro sig ej kunna trifvas hemma i familjen, men som i verkligheten börjat ledsna vid lifvet redan innan det allvarligt begynt". Hon spårar behofvet äfven "uti hemmens ekonomiska obestånd, uti bristande kärlek och sammanhållning inom familjen, uti en missriktad emancipation" m. m. Hon glädes att man börjar inse huru "de s. k. tidens fordringar kommit på villoväg", samt huru "just vår tid, och kanske ännu mera framtiden, har föga bruk för svaga, i hemmens ekonomi okunniga qvinnor".

Förf:n vill börja den husliga uppfostran redan vid allra spädaste år, varnar mot mödrarnas osed att afspisa 4—6-åringarna med ett "gå icke i vägen, det här förstå icke små barn", m. m. Redan 10-åringen anser hon kunna användas af mödrarna till biträde vid bäddning, städning, dukning m. m., hvilket allt hon tror skall vara barnet nyttigt till både själ och kropp. Äfven under skoltiden kunna bestyren fortgå i bredd med lexläsningen. — Till sist följer en undervisningsplan för de unga efter slutad skolgång, beräknad att tillämpas i det egna hemmet eller sådana hem som taga emot s. k. hushållselever, hvarjämte några ord till slut yttras om tjenarinnebildningen.

Fru Fitinghoffs novellistiska framställning lär blifva i tryck tillgänglig, hvarför vi kunna inskränka oss till att nämna såsom skriftens hufvuddrag följande: yrkandet att skolan icke måtte öfverflygla hemmet, utan hvardera få sin rätta plats i uppfostran, att barnen må utvecklas i enlighet med sina anlag, dessa må nu peka åt lärdomens höjder eller det tarfligaste praktiska arbete, hvartill slutligen kommer uppvisandet af en bedröflig produkt af ensidig skolbildning, hos hvilken den osmälta lexlärdomen förenas med kokettens och modedockans alla olater.

Här nedan följer den prisbelönade skriften, och har man anledning hoppas, att förf:n, när tid och krafter tillåta, framdeles kommer att meddela en plan till bildningsanstalter äfven för tjenarinnor, jämte en historik öfver de nuvarande hushållsskolornas uppkomst och verksamhet.

En tidsenlig uppfostran af husmödrar.

Af Hedvig Haglund.

Skrift, prisbelönt af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Qvinnans uppgift för hemmet,
hennes angelägnaste omsorg.

I vår tid har den s. k. qvinnofrågan, såsom varande en af mänsklighetens vigtigaste angelägenheter, allt mera trädt i förgrunden; särskildt i vårt land har den tagit i sin tjenst många bland dess bästa literära krafter, föranledt utgifvandet af tidskrifter, bildandet af föreningar o. s. v., med ett ord, framkallat en högst ovanlig rörelse och ett starkt intresse hos den nuvarande generationen. Allt detta oaktadt finner man dock ännu, den dag i dag är, qvinnans uppfostran för sin egentliga kallelse vara tämligen styfmoderligt behandlad och i det allra närmaste öfverlemnad åt "det husliga lifvets traditioner", eller beroende af ett slags låt-gå-system. Ty, ehuru redan biskop Fénelon på sin tid i en liten förträfflig uppfostringsskrift: "De l'éducation des filles",*) uttalade tänkvärda ord om vigten af denna del af qvinnans uppfostran, äro, det måste väl erkännas, de framsteg vi på detta område gjort ganska obetydliga. "Qvinnan", säger den vördnadsvärde mannen, "måste undervisas om det som utgör hennes lefnadsuppgift. Hon skall hafva uppsigt öfver barnens uppfostran — uppsigt öfver hushåll, utgifter o. s. v. Häruti består hennes embete, och häruti skall hon hafva kunskap."

Hur mycket har nu i sjelfva verket, sedan dessa ord för jämt 200 år sedan uttalades, hos oss**) vidgjorts i detta stycke? Till sakens *främjande* så godt som *intet,* enär de visserligen förträffliga, allt erkännande värda försök, som gjorts att genom några matlagnings- väf- och hushållsskolor i hufvudstaden och landsorten fylla bristen i detta hänseende, dels

---

*) Det säges att den lilla boken, som utkom 1687, till den grad vann Ludvig XIV:s bifall, att det var den, som närmast föranledde honom att till lärare åt sin sonson, hertigen af Bourgogne, utse Fénelon.

**) I Tyskland deremot lära flera uppfostringsanstalter för qvinnans husliga uppfostran finnas, hvaribland särskildt de i Berlin, Erfurt, Strassburg, Dresden, Halle, Magdeburg m. fl., alla grundlagda af direktör Karl Weiss, skola befinna sig i ett blomstrande tillstånd. Äfven i Carlsruhe äro på senare tiden dylika skolor grundlagda af storhertiginnan af Baden.

företagits först under de senaste åren, och dels äro alltför få att ens nämnvärdt förmå fylla det verkliga, om ock ännu blott föga kända och erkända behofvet. Till sakens *skadande* deremot *mycket!* Ja, ty den tid och de krafter, som döttrarna i våra mormödrars tid så godt som odeladt fingo egna åt inlärandet under en klok moders handledning af den dåvarande hushållskonstens alla mysterier, anses ju numera, med den nya tidens inbrott, nästan uteslutande böra användas till att på bästa sätt göra den unga qvinnan skicklig att arbeta för sitt lifsuppehälle, vare sig på studiebanan, inom handeln eller yrkena. Och i följd häraf har den så vigtiga angelägenheten af qvinnans uppfostran för hemmet och det husliga lifvet tvingats att snarare träda i skuggan än tvärtom. Bjärtare än någonsin har under senaste bekymmerfulla år den stora och känbara bristen på detta område trädt i dagen; starkare än någonsin manas ock tänkande människor att se till hvad bäst och klokast kan göras för dess snara afhjälpande. Fredrika-Bremer-Förbundet har härvid, som så ofta annars, tagit ett godt initiativ, hvaraf man må hoppas, att efterhand goda frukter skola visa sig i ett vaknadt medvetande om, och ett stegradt intresse för den goda saken.

På hvad sätt nu denna brist bäst skall kunna afhjälpas, se det är frågan som väntar på ett svar. *Hvar, hur* och *när* skall den så behöfliga kunskapen meddelas? ”*I* hemmen och *af* mödrarna självfva, sedan döttrarna slutat sin skolgång”, så höres från många håll, ej minst från mödrarna självfva, det obetingade svaret ljuda; ”det vore ju ett det tydligaste fattigdomsbevis detta, att vi ej självfva skulle kunna undervisa våra döttrar i de göromål, hvilka just tillhöra våra dagliga pligter, och hvarmed vi under åratal sysselsatt oss. Vi skulle nödgas öfverlemna detta åt andra, och bortsända våra döttrar för en sådan småsak!” o. s. v. ljuder det i korus från ömma mödrar.

Nå ja, det må nu erkännas, ett fattigdomsbevis är det, detta tal om behofvet af ordnade hushållsskolor, ett bevis på en verkligt förefintlig nöd och brist, på en fattigdom som existerar i verkligheten, ej blott i föreställningen och just derför måste afhjälpas. Mödrarna förmå, de må självfva aldrig så mycket försäkra motsatsen, i de flesta fall intet vidgöra för att afhjälpa bristen, och de rå ej häller derför. De sakna i allmänhet de vigtigaste förutsättningarna derför; särskildt hafva de i de flesta fall icke självfva fått åt-

njuta någon planmässig uppfostran i dessa stycken, och huru kunna meddela andra det man icke själf fått lära? Eller när fick väl flertalet bland nu lefvande mödrar någon insigt i hvad en god, sund, ekonomisk matlagning tillhörer? Eller i hushållskemi och hushållshygien, hvilka utgöra en af de säkra grundvalarna derför? När fingo de inhämta grunderna för bostadens rätta rengöring, för läran om kroppens helsa och den nödvändigaste sjukvården i hemmet? Eller när fingo de lära de landtliga göromål, som, om än ej i staden absolut nödvändiga, äro det så mycket mera för en husmor på landet?

Likväl är det sant, att mången husmoder, ja vi tro gerna de flesta, som ärligt sträfvat att under årens lopp tillegna sig ett och annat af de för hennes särskilda behof nödiga insigterna, kanske också till en viss grad kunnat lyckas deri — och väl för henne i så fall! Emellertid, hvad värde än en sådan, på egen hand vunnen insigt må kunna hafva för henne själf, icke duger den till mycket när det gäller en systematisk och tidsenlig uppfostran af andra — nej, och åter nej! De dryga lärpengar, som under de flere eller färre läroåren för denna kunskap fått erläggas, vare sig ur husfaderns kassa, eller genom familjemedlemmarnas förderfvade matsmältning, eller för de otaliga misslyckade experimenten på andra, det husliga lifvets områden, borde väl jämte minnet af de många nedslående missräkningar och förödmjukelser husmoderns okunnighet ådragit henne, afskräcka hvarje tänkande moder från försöket att tillämpa ett sådant uppfostringssystem på, eller meddela en dylik halfkunskap åt sin unga dotter. ”Af skadan blir man vis, men icke rik”, heter det — vi skulle förr vilja säga: ”af skadan blir man hvarken vis eller rik”. Ty känner och förstår man ej teoretiskt de verkliga orsakerna till de begångna felen, så är fara värdt att den deraf förvärfvade erfarenheten blir af föga värde, att det praktiska vetandet blir derefter och med visheten i allmänhet ungefär lika väl eller illa beställdt efter som före det begångna felet och den skedda skadan.

Men icke blott moderns och husmoderns större eller mindre okunnighet utgör ett hinder för en verkligt god huslig uppfostran i hemmet; äfven den fullt dugliga och insigtsfulla husmodren skall i de flesta fall finna omständigheternas makt så afgjordt emot sig, särdeles i stadshemmet, att hon ofta snart skall tröttna på ett så resultatlöst arbete. Det

oroliga, bullrande stadslifvet med dess mångfald af nöjen och små betydelselösa pligter, med dess visiter och kontravisiter m. m.; stadshemmets, för utförande af större husliga syslor oftast alltför begränsade utrymme, det nutida tjenstfolkets själfrådighet och obenägenhet att medgifva intrång på sitt område, och slutligen den unga flickans egna, genom mångårigt studiearbete helt naturlig blifna olust för och ovana vid allt praktiskt arbete, hennes af studieansträngning föranledda fysiska klenhet och lojhet skola jämte många andra förhållanden utgöra lika många hinder för en väl planlagd och konseqvent utförd huslig uppfostran i det egna hemmet.

Vi vilja naturligtvis dock ej förneka, att åtskilliga vackra undantag gifvas, att många hem kunna påvisas, der en god och förståndig moder genom klokhet parad med energi lyckats öfvervinna här ofvan påpekade hinder, för att af sitt eget hem bilda den bästa hushållsskola för den unga dottern. Men vi frukta, att dessa mödrar och dessa hem ännu bilda så sällsynta undantag från regeln, att dermed behofvet af ordnade hushållsskolor på intet sätt upphäfves. Men äfven der en i allo duglig och insigtsfull moder, i förening med de mäst gynsamma yttre omständigheter, utgör den bästa förutsättning för döttrarnas husliga uppfostran i hemmet, kan det hända, och händer väl ej så sällan, att modren genom tillvaron af en hel skara yngre barn är både till sin tid så upptagen och, tyvärr, äfven ofta till helsa och krafter så medtagen, att hon med bästa vilja i verlden icke förmår lemna den äldsta dottern den nödvändiga handledningen i praktiskt arbete. Undervisningsmateriel saknas visserligen i ett dylikt hem icke, men dermed är ej nog — den systematiska undervisningen, som måste gifva form och stadga åt det hela, fattas, der modrens tid och krafter ej räcka till, och dermed fattas också det vigtigaste. Sådana mödrar, hvilka ej äro alltför sällsynta, skola säkerligen, der tillgångar möjligen finnas, med tacksamhet skynda att tillgodogöra sig den hjälp vid uppfostringsarbetet de så väl behöfva, och som en god hushållsskola erbjuder.

Är nu således det ofvan sagda en obestridlig, om ock beklaglig sanning, förhåller det sig verkligen så, att vår tids mödrar i regeln icke själfva kunna meddela, samt att de nutida hemmen, synnerligen de s. k. högre klassernas hem i staden, sällan ens medgifva möjligheten af en god, ordnad

undervisning i husliga värf, så synes tiden vara inne och *är* i själfva verket inne, då något bättre måste sättas i stället för det gängse låt-gå-systemet. Med andra ord, vi tro den tid vara kommen, då hushållsskolans idé med all makt skall tränga sig fram jämsides med öfriga intressen på qvinnofrågans område, och angelägenheten af att anordna praktiska, tidsenliga läroanstalter för utbildande af husmödrar *) under en längre tidrymd komma att stå på dagordningen. Familjens ekonomi, ej mindre än dess trefnad och helsa, visar sig i alltför hög grad beroende af husmodrens verkliga duglighet för sitt kall, för att behofvet af en rationel uppfostran för detta ändamål längre skulle kunna ignoreras.

Men då vid den unga qvinnans uppfostran danandet af en god karaktär måste vara ett önskningsmål, ej mindre eftersträfvansvärdt än, vare sig utbildandet af den särskilda yrkesskickligheten i och för själfförsörjning eller af dugligheten för det husliga lifvet med dertill hörande syslor, blir frågan huruvida en ordnad, huslig uppfostran kan blifva af någon betydelse äfven i detta afseende. Svaret härpå torde vid närmare eftertanke blifva ett obetingadt *ja*. Hushållsskolan både kan och bör hafva ett godt inflytande på elevernas karaktärsutveckling. Det ligger nämligen i sakens natur, att endast några bland de för en god karaktär oundgängliga egenskaperna kunna bibringas ungdomen genom den intellektuela skolbildningen; de öfriga borde ju deremot få sin utveckling i hemmen.

Men i samma mån som den husliga uppfostran i hemmet åsidosättes eller inskränkes till de små handkammarbestyren under modrens uppsigt, i samma mån försummas också utvecklingen af de karaktärsdrag, som naturligen böra framgå af en sådan uppfostran. Sådana karaktärsdrag äro t. ex.: kärleken till arbetet, ej blott för egen framgång utan ock för andras gagn och trefnad; aktningen för äfven de simplaste former af det praktiska arbete hemlifvet kräfver; ordning, tålamod och offervillighet i utöfning och öfvervakande af sådant arbete; hofsamhet och takt i förhållande till underordnade, samt ett visst, på medvetandet om egen kraft och duglighet grundadt själfförtroende, likasom en i allmänhet

*) Under detta begrepp förstå vi naturligtvis såväl den ogifta som gifta husmodern, eller hvarje qvinna som fått till sin uppgift i lifvet att förestå ett hem.

klok syn på det praktiska lifvet med dess mångskiftande kraf.

Att bidraga till utvecklingen af sådana karaktärsdrag, att gifva en väckande impuls åt det praktiska, under skoltiden slumrande verksamhetsbegäret, att praktiskt, ej blott teoretiskt, påvisa glädjen och värdet af det förut kanske ringaktade husliga arbetet, att genom syslandet dermed, hälst i ett sundt skolhem på landet, stärka och öfva de fysiska krafterna o. s. v. — detta bör vara ett af hushållsskolans syften, och kan det äfven, der hon rätt anordnas.

Har härmed i någon mån kunnat påvisas behofvet af en ordnad undervisning i husliga syslor, så återstår att söka lösa den andra uppgift vi förelagt oss, nämligen att lemna ett utkast till en plan för en tidsenlig sådan undervisning.

* *
*

Hushållsskolan bör hälst, der så ske kan, vara belägen på landet i sund och vacker trakt, nära stad och jernvägs- eller ångbåtsstation samt i någorlunda folkrik ort. Den landtliga stillheten utan ödslighet, den friska, helsobringande luften, tillfället till promenader i skog och mark, det större, för en del husliga göromål nödiga utrymme, som på en landtgård kan erhållas, möjligheten till deltagande i lättare trädgårdsarbeten m. m. äro fördelar, som hushållsskolan på landet erbjuder framför den i staden.

Vore blott fråga om en matlagningsskola efter nutidens fordringar, och bortfölle dermed hvarje annan hänsyn än den, att den unga flickan meddelades grundlig insigt i konsten att laga god, sund, såväl finare som enklare mat, att väl sköta köket och handkammaren med hvad dertill hörer, ja, då kunde väl svaret blifva ett annat. Men då vi hålla före, att detta vore en alltför ringa och ensidig uppgift för en skola, som i någon mån vill fylla den i det föregående påvisade bristen i den qvinliga uppfostran, påyrka vi fortfarande att den rätta platsen för en hushållsskola är på landet. Matlagningsskolorna i staden blifva dermed ingalunda öfverflödiga — de skola alltid komma att fyllas af de yngre och äldre qvinnor, hvilka i detta hänseende icke önska eller tro sig behöfva något annat än den, så att säga, fackkunskap, som der kan inhämtas. Sammalunda med väfnadskurser, kurser i finare handarbeten, i kläd- och linnesömnad, i

träslöjd; de kunna alla hvar för sig vara förträffliga och skola städse finna elever bland dem, för hvilka de passa, men ersätta hushållsskolan i egentlig mening förmå de icke; någon allmännare uppfostrande betydelse kunna de icke få.

Innan vi öfvergå till besvarandet af frågan *hur* undervisningen i hushållsskolan bör ordnas, vilja vi bemöta ett par invändningar, som stundom ej utan skäl göras mot hushållsskolan på landet, af hvilka den ena gäller dess dyrhet. Der familjens tillgångar äro begränsade, är det ju nämligen vida lättare att åstadkomma den mindre afgiften för en eller annan kurs i den i samma stad befintliga matlagnings- väf- eller syskolan, än den dryga inackorderingsafgiften för helt år i skola på landet, hvilken väl näppeligen torde kunna understiga 600 kr. per arbetsår.

Till tröst för de vänner till hushållsskolan på landet, hvilka häruti se ett hinder för dess uppkomst och framtida bestånd, våga vi framkasta den förmodan, att det ofta är just de mäst bemedlades döttrar, för hvilka behofvet af ett sådant skolår på landet är mäst trängande, enär det företrädesvis är just för dem, som det förströdda och ansträngande, för unga sinnen och svaga krafter så skadliga verldslifvet, omedelbart efter slutad skolgång slår upp sina dörrar på vid gafvel. Sannolikt är det ock känslan häraf, som ofta kommer den ekonomiskt lyckligt lottade fadern att vid denna tid för ett år sända den unga dottern till någon utländsk pension, på det hon ännu någon tid "skall få vara barn", skall blifva förskonad från de äldres bullrande lif i nöjenas verld. Ty sällan torde väl tanken på fortsatta språkstudier vara ensam bestämmande vid ett så vigtigt steg, som att sända ett barn långt bort i främmande land, till helt okända människor — snarare är det väl då antagligt, att båda dessa skäl understödja hvarandra. Då emellertid i slika fall kostnaden icke tycks spela någon hindrande rol, är ju ej otänkbart, att mången fader med glädje skulle omfatta ett tillfälle att för ett eller ett par år få skicka sin dotter till ett dylikt välordnadt, landtligt skolhem, i stället för till den utländska pensionen med dess i flera fall rätt tvifvelaktiga värde.

Skulle detta antagande vara riktigt, och visa sig de hushållsskolor, som komma att rödja vägen, vara sin höga uppgift vuxna, då skall kanske snart den tid komma, att

dessa skolor, om än så många, icke räcka till att mottaga alla dem, som der söka inträde.

Här torde emellertid böra påpekas, hurusom en afgift af 600 kr. per arbetsår för hel inackordering jämte undervisning icke bör vara så omöjlig att åstadkomma, som mången föreställer sig, om man blott jämför den med *alla* de utgifter, som en ung, i det närmaste syslolös flickas lif i det egna hemmet merändels föranleder. Så måste ju t. ex. hennes vivre, om än så billigt, dock representera *någon* summa, föranleda *någon* ökad utgift i hushållet; utgifterna för hennes stadstoaletter, räknar hon sig ock till de mera enkla och anspråkslösa af sitt kön, måste äfven blifva mångdubbelt större än för de nödvändiga arbets- och enkla helgdagsdrägter, som bäst lämpa sig för lifvet i en hushållsskola på landet. Och stadens mångfaldiga, mer eller mindre kostbara nöjen, hvilka syslolösheten uppfinner, eller af hvilka den skapar sig oundgängliga behof, kunna väl ej häller de anskaffas utan ganska dryga utgifter; härtill komma afgifterna för de lektioner af olika slag, hvilka mångenstädes anses nödiga för att i någon mån utfylla den unga flickans öfverflödiga tid. Som sagdt —, af den stora summa, som synes så omöjlig att åstadkomma, då den för ett visst gifvet och nyttigt ändamål på en gång måste utbetalas, bortplottras nog i de flesta fall under årets lopp en stor del till ingen nytta och på helt värdelösa föremål. För flickor på landet, i familjer der man ej har större inkomster än att debet och kredit nätt och jämt gå ihop, torde saken möta större svårigheter.

Då det derjämte är obestridligt, att många alldeles obemedlade unga qvinnor finnas, hvilka både önska och behöfva att i en hushållsskola utbilda sig till husmödrar i egna eller andras hem, utan att ega tillgångar till erläggande af en så dryg skol- och inackorderingsafgift, torde här för den enskilda och allmänna offervilligheten öppna sig ett vigtigt och tacksamt verksamhetsfält genom beredande af friplatser, hela eller halfva, vid blifvande hushållsskolor för bildade qvinnor. Exemplet är redan gifvet vid de skolor för utbildande af tjenarinnor, som här och hvar i vårt land inrättats, af hvilka de flesta, tro vi, såväl uppstått som delvis fortfarande existera på grund af antingen enskilda sammanskott, eller anslag af stads- eller länsmyndighet; exemplet är godt och manar till efterföljd. Att deremot ens i den minsta mån genom

allmänt eller enskildt bidrag understödja *bemedlade* föräldrar vid denna del af uppfostran, anse vi vara principielt oriktigt.

Den andra invändningen gäller de hinder, dels för elevernas fullständiga undervisning i tidsenlig matlagning och dels för skolans ekonomiska bestånd, som svårigheten att på landet finna afsättning för matvaror och bakverk måste uppställa. Hushållsskolan i staden har härvid det obestridliga företrädet, heter det, att genom försäljning i bodar och bespisning af matgäster kunna på en gång bereda rikligare undervisningsmateriel åt eleverna och större inkomster åt skolan. Villigt medgifvande den relativa sanningen häraf, tro vi dock ej dess betydelse vara så stor, som den vid första påseendet synes. Bör nämligen ändamålet med den hushållsskola vi här åsyfta mindre vara att utbilda yrkesskickliga hushållerskor än att uppfostra dugliga och goda husmödrar i ordets egentligaste betydelse, torde nog den dagliga matlagningen för ett hushåll om 18 à 20 personer kunna lemna ett tillräckligt material för elevernas undervisning i kokkonsten med hvad dertill hörer. Den goda husmanskosten, vid lämpliga tillfällen varierad med finare rätter, representerar ju också det slag af matlagning, som den förståndiga husmodern bäst behöfver, och torde en säker insigt häri vara en tillräcklig grundval för hennes vidare utbildning till en god kokerska i de fall, då hon behöfver en sådan utbildning. För nödig öfning i inköp af matvaror och styckning af kött m. m. torde lätt kunna sörjas genom allt emellanåt med eleverna företagna besök på den närbelägna stadens salutorg, i dess slagterier o. d. För öfrigt bör det ej vara omöjligt att vid en skola på landet låta verkställa slagt af mindre kreatur, hvarigenom större tillfälle till öfning i dithörande göromål beredes eleverna.

Att hushållsskolan, ekonomiskt sedt, icke skulle kunna existera utan med hjälp af matvaruförsäljning eller bespisning af matgäster — denna föreställning tro vi bero af ett missförstånd. Begär man nämligen i sjelfva verket icke mera af skolan än att hon skall kunna bära sig, fordrar man icke af henne, att hon, jämte sin uppfostrande uppgift tillika skall vara "en god affär", nöjer man sig med att hon blott lemnar medel till tillräcklig aflöning åt sin lärare- och tjenarepersonal, och att hennes debet och kredit gå ihop, så skall hon, rätt ordnad och skött, säkerligen kunna uppfylla dessa rimliga for-

dringar. Vi vilja emellertid här fästa uppmärksamheten på det förhållande, att en hushållsskola, för hvilken väljes det läge vi i det föregående angifvit såsom önskvärdt, ingalunda behöfver sakna den för elevernas tillräckliga öfning och skolans ekonomi nyttiga, om ock ej absolut nödvändiga afsättningen af bakverk och matvaror. Närheten till stad och belägenheten i folkrik trakt nära jernvägsstation skall vara tillräcklig garanti, tro vi, för en försäljning af kökets alster, nog stor för behofvet.

* * *

Härmed torde vi kunna öfvergå till frågan om *hur* en sådan undervisning bör ordnas, eller m. a. o. till försöket att framlägga en undervisningsplan för en hushållsskola på landet.

För att ej onödigtvis hindra tillträdet till skolan böra ej *inträdesfordringarna* ställas alltför höga. Tillräcklig skolunderbyggnad, särskildt i naturkunskap, för att eleven väl må kunna tillgodogöra sig den teoretiska undervisningen, torde jämte någon insigt och öfning i vanliga, enkla handarbeten vara det minsta kunskapsmått, som inträdessökande bör besitta, men hvilket också synes oss uppfylla alla rimliga fordringar. *Inträdesansökan* bör vara åtföljd af läkare- och prestbetyg, samt, der ej inträdessökande är myndig, af målsmans medgifvande.

Egentliga *läroämnen* böra vara:

1. *Matlagning.*
2. *Syltning, saftning, inläggning* och *konservering af matvaror.*
3. *Bakning,* alla slag.
4. *Inköp af matvaror.*
5. *Slagt* med dertill hörande tillredning af matvaror.
6. *Bykning, tvätt* och *strykning,* insigt och öfning i *rengöringsarbeten* och diverse öfriga hushållsgöromål.
7. *Konsten att tillgodogöra* en del i hushållen förekommande s. k. *affall,* hvilket i svenska hem ofta lemnas att förfaras.
8. *Qvinlig handaslöjd* af hvarjehanda slag, hvaribland *maskinsömnad* och *väfnad,* med hvad dertill hörer, böra vara obligatoriska.

Enkla, lättfattliga kurser i:

9. Elementerna i *hushållskemi, födoämnenas sammansättning, näringsvärde* m. m.
10. *Hushållshygien.*
11. Hufvuddragen af *helsoläran* och *helsovården* inom hemmet.

12. *Enklare bokhålleri,* så mycket som behöfves för hushållsräkenskapernas rätta förande.
13. *Allmän varukännedom.*

Undervisningen i de praktiska läroämnena torde lämpligast fördelas på 3:ne afdelningar, hvilka samtidigt sysselsättas:

A. I köket (dagligen) med matlagning m. m.

B. I bagarstugan, de dagar då bakning sker; annars i tvättstugan, eller strykrummet, eller med andra mera tillfälligt förekommande göromål.

C. I väf- och arbetsrummet med väfnad och handarbeten af olika slag.

Vid all arbetsfördelning måste iakttagas, att arbetet rättas efter elevernas krafter, men likväl ordnas så, att alla själfva kunna lägga hand vid och fullgöra de syslor, som föreläggas dem. De bästa möjliga redskap böra underlätta arbetet, flera timmars stående på en gång undvikas o. s. v.; äfven strykning bör endast sparsamt och i mån af krafter åläggas eleverna.

I de teoretiska läroämnena, hvilka för nybörjaren äro ganska svårlärda, måste undervisningen noga inskärpas, samt illustreras med lämpliga experiment; den meddelas samtidigt för alla eleverna.

Skolan bör närmast och i möjligaste måtto likna ett godt hem. Den måste uppbäras af en allvarlig, god och kärleksrik anda, och husmodren, på hvilken stora fordringar ställas, vara fullt vuxen icke blott att med ordning och punktlighet leda och öfvervaka det hela, utan ock att vara en förståndig uppfostrarinna för hvar och en särskildt af eleverna, en god vän för dem alla. Renlighet och prydlighet böra prägla allt i hemmet, glad vänlighet råda i umgänget mellan dess medlemmar.

Dagordningen måste vara noga bestämd, hvarje arbete hafva sin tid, hvarje elev veta sin plats dervid. För det kroppsliga välbefinnandet måste väl sörjas och tillbörligt afseende fästas vid elevernas olika mått af helsa och krafter. Tillräcklig hvilotid mellan för- och eftermiddagsarbetet bör iakttagas och hälst begagnas till vistelse i det fria, lekar och kroppsöfningar. Uppstigningstiden om morgnarna bör vara tidig, dock ej alltför tidig — kl. 7 torde vara den lämpligaste timman; häraf följer att sena qvällar ej få förekomma. Kl. 1/2 10 eller 10 om vintern, 1/2 11 om sommarn torde vara den senaste tid, då allt bör vara tyst och eleverna gångna till hvila.

Enär eleverna i mån af sina krafter böra lägga hand vid alla husliga syslor, torde dagens arbeten, sedan sofrummen vädrats, lämpligen kunna börjas med bäddande af den egna sängen och städning af det egna sofrummet. Till sådana dagliga små pligter, som af eleverna turvis böra fullgöras, räkna vi äfven damningen af de gemensamma rummen, matbordets dukande och afdukande, serveringens och uppassningens bestridande, torkning af diskar, skänkens och linneskåpets iordninghållande, fönsterträdgårdens tillsyn, ordnande af blomstervaser m. m. d., som till ett hems ordning och trefnad kan bidraga.

Aftnarna, då eleverna efter slutadt dagsarbete samlas kring husmodern i det upplysta, trefliga samlingsrummet, böra anordnas så att de utgöra den bästa vederqvickelse efter dagens mödor och i allo påminna om ett gladt, okonstladt familjelif. Med musik, samfäld läsning och lekar, eller, i det egna rummet, brefskrifning till hem och vänner, böra eleverna då, efter eget val få sysselsätta sig.

Skolhemmets yttre anordning saknar ej häller sin betydelse; att rummen böra vara rymliga, ljusa och glada, bostaden i allmänhet sund, varm och treflig, faller af sig själft. För undvikande af kasernmässighet är önskligt, att rummens möblering ej är alltför likformig — äfven i detta hänseende måste det enkla men trefliga privathemmet tjena till förebild.

I enlighet med hittills vunnen erfarenhet, torde arbetsåret lämpligast böra indelas i 2:ne terminer; höstterminen från d. 15 augusti till d. 15 december, vårterminen från d. 15 januari till d. 15 juni. Då påtagligt är, att fullständig undervisning i alla de föreskrifna läroämnena, i anseende till dels de olika årstidernas olika alster, äfvensom till nödvändigheten af en tillräckligt lång lärotid, icke kan meddelas under kortare tid än ett helt arbetsår, må afgångsbetyg icke gifvas elev, förrän hon bevistat *minst* 2:ne terminer i skolan. Ehuru vi visserligen för vår del tro, att det för elevens utbildning vore lyckligast, om denna lärotid kunde förlängas med ännu 1 à 2 terminer, inse vi alltförväl, att detta, åtminstone i närvarande tider, vore att ställa fordringarna alltför högt, och att derför afgångsbetyg icke bör nekas elev, som finner sig förhindrad att mera än ett arbetsår bevista skolan.

Antalet elever bör vara begränsadt; 15 till 18 torde vara det lämpligaste antalet. Öfverskrides detta väsendtligt är

fara för handen, att skolan förlorar den så önskliga karaktären af ett hem.

* *
*

På frågan *när* undervisningen i den landtliga hushållsskolan bör taga sin början blir svaret i korthet: ju förr dess hällre efter slutad skolgång, hvilket svar så naturligt framgår af det ofvan sagda, att vi tro oss icke vidare behöfva motivera detsamma. Härmed är dock icke sagdt, att hushållsskolan bör stänga sina dörrar för kunskapssökande af högre ålder, hvilka känna sig besitta tillräckliga krafter och verklig håg att tillgodogöra sig hennes undervisning. Särskildt anse vi önskligt, att hvarje ung qvinna, som står i begrepp att ingå äktenskap, om möjligt icke underlåter att, bättre sent än aldrig, godtgöra det i den tidigare ungdomen försummade, och genom ett år i en hushållsskola söker bereda sig för sitt vigtiga kall såsom blifvande husmoder. Men vi tro blott, att det är en lycka för den unga flickan ju tidigare hon får taga itu med och lära sig älska det praktiska arbetet; ur ren sanitär synpunkt torde det ock bäst behöfvas, och göra den största nyttan, så godt som omedelbart efter de sista ansträngande studieåren.

* *
*

Till slut hänvisande till vårt, i det föregående gjorda medgifvande, att hushållsskolans behöflighet till en viss grad är ett fattigdomsbevis, vilja vi ej häller förneka önskvärdheten af, att den en gång efter väl förrättadt värf må blifva åtminstone mindre nödvändig än nu — fullständigt skall den dock sannolikt aldrig kunna undvaras.

Till ytterligare belysning af denna vår åsigt tillåta vi oss ändtligen här citera och ansluta oss till några ord af den store läkaren och vetenskapsmannen professor R. Virchow i Berlin, hvilka utgöra slutorden af ett af honom en gång hållet föredrag öfver detta ämne. ”Lycklig den familj”, säger han, ”som i sig själf förenar alla uppfostringens elementer och kan öfverföra dem ifrån slägte till slägte! Den familjen torde kunna undvara min tanke och må förkasta honom. Men säkerligen är icke så fallet med flertalet af nu lefvande familjer. Till deras bästa måste nya uppfostringsmedel sökas, om hela samhället skall blifva uppbygdt på en säker grundval. Måtte dessa mina ord med sin lilla skärf bidraga dertill!”

Hvarjehanda i qvinnofrågan.

Svenska akademien har uppfört *fru V. Benedictson* (sign. Ernst Ahlgren) å *förslaget till understöd åt vittra författare,* med ett belopp af 500 kr., med särskild hänsyn till framställningens och den sedliga uppfattningens förtjänster i hennes "Fru Marianne", samt berättelserna "Kamrater" och "Herr Tobiasson" (först utgifven i Dagny). Kongl. Maj:t har bifallit förslaget.

Målarinnan fru Hildegard Thorell har valts till medlem af juryn för den svenska afdelningen af konstutställningen i Kjöbenhavn. Det torde vara första gången en qvinlig konstnär erhållit ett dylikt uppdrag inom den nordiska konstnärsverlden.

Qvinnor i kungl. telegrafverkets tjänst. Antalet ordinarie tjänstemän vid telegrafverkets stationer är 397, af hvilka 193 äro qvinnor. På extra ordinarie stat tjänstgöra 205 qvinliga telegrafister.

Till deltagande i den detta år vid telegrafverket öppnade nya lärokursen för *qvinliga telegrafelever* hafva trettiotvå elever anmält sig.

Qvinna belönad för odlingsflit. Norra Kalmar läns hushållningssällskap har offentligen tilldelat pigan *Hilma Kristina Sofia Johansdotter* sällskapets belöning för odlingsflit.

Tillämnad interpellation. Ledamoten af riksdagens andra kammare hr P. Waldenström begärde d. 14 sistlidne mars kammarens tillåtelse att få framställa följande interpellation till Kongl. Maj:t.

"Är det K. M:ts regering bekant att, i strid med svensk lag, i Stockholm och andra städer en af polismyndigheten reglementerad prostitution existerar, och är regeringen sinnad att företaga några åtgärder för att skydda lagens helgd."

Interpellationen, hvilken bordlagts, förekom åter d. 17 och afslog kammaren då hr Waldenströms begäran med 66 röster mot 35. Det torde vara första gången, som denna sedlighetsfråga blifvit inom något lands representation utan påtryckning utifrån, frivilligt af ett folkombud upptagen.

Hushållsskola. Ett antal personer inom Norrköpings samhälle, hvilka varmt intressera sig för qvinnans praktiska utbildning, ämna der anordna en hushållsskola för unga flickor. Prospekt för skolan medföljer detta häfte. Företaget, som ej afser någon vinst utan endast att få en sådan nyttig undervisningsanstalt till stånd, är dock beroende på att ett tillräckligt antal elever anmäla sig.

Lagningsbyråer. Till följd af en notis från Amerika, intagen i Dagnys januarihäfte, om s. k. lagningsbyråer, har tanken på dylika byråers inrättande här i hufvudstaden ej allenast blifvit väckt utan redan kommit till utförande, i det fröken A. Th. Lind, Olofsgatan 13, nära Adolf Fredriks kyrka, fått en sådan till stånd, tillsvidare i förening med en sybehörshandel. Man får der inlemna allahanda slags kläder till lagning. Det är troligt att inom kort dylika byråer komma att uppstå äfven inom andra delar af staden.

Pensionsinrättning för barnmorskor. Hr *W. Falk* har uti en till denna riksdag afgifven motion föreslagit, att riksdagen skulle ingå

till Kongl. Maj:t med en framställning rörande utarbetande af förslag till en allmän pensionsinrättning för barnmorskor med bidrag af statsmedel. Första kammarens andra tillfälliga utskott, som behandlat motionen, har nu tillstyrkt densamma.

Slöjdundervisning för flickor. H. K. H. Kronprinsessans slöjdskola för flickor vid Tullgarn kommer att utvidgas och lär en rymligare lokal för skolan med det snaraste skola uppföras.

I fröken Mathilda Halls elementarskola för flickor i Göteborg, bestående af 200 elever, undervisas nu sedan öfver ett år äfven i slöjd, och bestrides undervisningen af tvänne från slöjdseminariet å Nääs utexaminerade lärarinnor.

Välgörande fruntimmers-sällskapet. Till 60 fattiga fruntimmer utdelades vid januari-sammanträdet, enligt hrr kyrkoherdars förslag, 1,800 kronor. Till Diakonissanstaltens flickskola anslogos 250 kr. och till lilla praktiska hushållsskolan vid Sundbyberg likaledes 250 kr.

Sällskapet för arbetsflitens befrämjande, hvilket sällskaps verksamhet går ut på att af behöfvande fruntimmer uppköpa arbeten, hvilka sedan säljas i "Bikupans" försäljningslokal, har haft sitt årssammanträde hos H. K. H. Kronprinsessan. Omsättningssumman i Bikupan, hvilken sedan början af förlidet år varit förenad med sällskapet, har under nämda år uppgått till 21,713 kr. 26 öre, ett under nuvarande omständigheter ganska tillfredsställande resultat.

Småskolevännen, en tidning utgifven af Maria Nyström, utkommande med ett nummer hvarannan onsdag, innehåller ledande uppsatser i frågor, som beröra småskolan och dess lärarepersonal, meddelar de vigtigaste nyheterna från skolverlden, lemnar råd och anvisningar rörande undervisning och uppfostran samt innehåller fullständig förteckning öfver lediga platser m. m. Priset är 1 kr. 50 öre för helår.

Flickskolekomitén. Den af K. M:t nedsatta komitén för undersökning af undervisningen i de högre flickskolorna har nu mera så afslutat sina arbeten, att tryckning af komiténs betänkande kan börja. Betänkandet skall tryckas i en upplaga af 3000 exemplar.

Stipendier för qvinnor. Till ett ledigt stipendium å 300 kr. från *fru Wilhelmina Hiertas stipendiefond,* afsedt att tilldelas obemedlade qvinnor, som egna sig åt tandläkareyrket, har ingen sökande anmält sig.

Till Kjellbergska flickskolan i Göteborg har en onämd gifvare öfverlemnat 30,000 kr.

Till rektor vid folkskollärarinneseminariet i Stockholm hafva lärarinnorna Ida Broman och Ingeborg Rydberg öfverlemnat 700 kr. till grundfond för ett stipendium, som under namn "Lärarinnestipendiet" skall förvaltas af läroanstaltens lärare och lärarinnor. När fonden vuxit till ett visst föreskrifvet belopp, skall räntan årligen utdelas till ordentliga behöfvande elever. Medlen hafva samlats, dels af forna elever vid seminariet, dels af andra för saken intresserade personer.

Norge. *Fri undervisning för qvinnor.* På hösten 1885 stiftades Kristiania en "Forening til fri undervisning for kvinder", som har till

ändamål att skaffa obemedlade qvinnor tillfälle till utbildning i vanliga skolämnen, och omfattades denna sak med stort intresse. Vintern 1886—1887 undervisades 90 elever. Undervisningen bestrides uteslutande af lärarinnor och ämnena äro de vanliga skolämnena jämte språk. Tidskriften "Nylænde" uppmanar alla qvinnor, som dertill ega kunskaper och tid, att anmäla sig som lärarinnor och tillägger, att det här ej blott är meddelandet af kunskaper, som har sin stora betydelse, utan äfven den bekantskap, som på detta sätt knytes mellan personer, hvilka förhållanden och fördomar annars åtskilja.

Ett förslag till ordnande af den högre lärarinnebildningen skall i stortinget inom kort diskuteras. Förslaget, som utgått från regeringen, föregås af en synnerligen innehållsrik motivering. Det afser för öfrigt endast att ett litet anslag må beviljas till friplatser vid Nissens Pigeskole i Kristiania, hvars "guvernantklasse" skulle i någon mån utvidgas för att kunna meddela en mera omfattande lärarinnebildning.

Danmark. *En petition,* undertecknad af ett stort antal qvinnor, har inlemnats till riksdagen, i syfte att bereda tillträde för qvinnor till landets konstakademi.

Qvinnornas sedlighetsadress, som utgått från 400 inbjudare och funnit tillslutning af 114,148 qvinnor öfver 25 år, har nu inlemnats i riksdagens båda ting.

Island. *Qvinnors rätt att studera.* En kungörelse angående qvinnors rätt till deltagande i undervisningen vid seminarium för prester och afläggande af examensprof i religion, bestämmer, att qvinnor kunna deltaga i undervisningen i samtliga ämnen med undantag af predikokonst, läran om prestembetets styrande och kyrkorätt.

Denna kungörelse ansluter sig till den isländska lag af 1886, som gaf qvinnor rätt att aflägga studentexamen vid den "Lærde Skole" i Reykjavik, samt rätt att deltaga i undervisningen vid prestseminarium och vid läkareskolan i Reykjavik. Med afseende på undervisning och examina i medicin blefvo de likstälda med männen, men de fingo ej rätt att bekläda embeten eller bestiga predikstolen, ej häller erhålla del af några stipendier för studerande.

En isländska, en ung bonddotter vid namn Briel Bjarnhejdinsdatter, har hållit ett offentligt föredrag i Reykjavik om qvinnans utbildning och rättigheter. Det är första gången något dylikt inträffat på Island.

Finland. *Motioner i landtdagen till förmån för qvinnor.* — En af representanterna för Helsingfors har inom borgerskapet väckt den motion, "att qvinna vid tjuguett års ålder måtte ega att sitt gods förestå etc." och är denna motion afsedd att framflytta ogift qvinnas myndighetsålder till den svenska ståndpunkten.

Dessutom har väckts motion om rätt för qvinlig studerande, hvilken aflagt vederbörliga kunskapsprof, att utan särskildt tillstånd vinna inträde vid universitetet med de rättigheter och åligganden som tillkomma manlig studerande.

Finsk qvinnoförening representerades af fröken X. Gripenberg vid den internationella qvinnokongress, hvilken egde rum i Washington den 25 mars innevarande år.

Samma förening har väckt förslag om åstadkommandet af sommarkolonier för arbetande qvinnor och nedsatt en komité för att utreda frågan.

Ryssland. *Den qvinliga läkaren, fröken Lozinski,* hvilken, enligt Petersburgtidningen "Novosti", nyligen aflagt medicine doktors-examen vid ett af de schweiziska universiteten, kommer att i Konstantinopel öppna ett sjukhus för qvinnor. Emedan det är muhammedanskorna förbjudet att vid sjukdomsfall låta behandla sig af män, hafva i Turkiet flera qvinliga läkare en mycket stor praktik.

Tyskland. *Sömmerskor.* Tyska riksdagen har låtit anställa en undersökning af sömmerskelönerna i Tyskland och har denna undersökning bragt förskräckliga missförhållanden i dagen.

Bland de sömmerskor, som icke hafva familj, utan måste helt och hållet lifnära sig själfva, råder det största elände. De förtjäna på 12 timmars helsoförstörande arbete icke nog för att betala det knappaste lifsuppehälle och den anspråkslösaste bostad. En skicklig sömmerska förtjänar 7: 20 à 8 kr. i veckan, en mindre van endast 3: 60 à 4: 50 i veckan, och säsongen, då de hafva fullt upp med arbete, räcker blott fem månader. De formligen *måste* hemfalla till prostitutionen för att kunna lefva.

England. *Qvinnor medlemmar af lärda samfund.* Tre stora vetenskapliga samfund i London, det geografiska, det Linnéska och det geologiska, ha nu beslutat upptaga qvinnor som medlemmar.

Qvinnans rösträtt i England. I underhuset har lord Dimsdale väckt förslag om att bevilja de engelska qvinnorna rösträtt.

En guvernantförening. Från London skrifves, att tyska guvernantföreningen i England, som för 11 år sedan stiftades af fröken Adelmann, ständigt går framåt. Sedan sin stiftelse har föreningen försett 2,486 engelska familjer, skolor och seminarier med dugliga tyska guvernanter. Med föreningen är förbundet ett guvernanthem samt en sjuk- och lånefond. Föreningen räknar nu 700 medlemmar.

— *En engelska, som gjort sig mycket förtjent om Sverige, Mrs Mary Howitt,* har enligt engelska tidningar aflidit i Rom den 30 januari. Hon var född 1799 och dotter till en välmående qväkare Botham. Sedan hon 1823 ingått äktenskap med William Howitt egnade hon sig, ofta i förening med sin man, åt litterära sysselsättningar. Märklig för oss är hon genom sina talrika öfversättningar från svenska språket: hon gjorde Fredrika Bremer känd i England, heter det i biografierna. Ett arbete: "The literature and romance of Northern Europe" har henne och mannen gemensamt till författare. En hennes dotter har utförligt skildrat ett års vistelse i Sverige hos Fredrika Bremer.

Stadsfullmäktigvalen.

I enlighet med hvad föregående år egt rum, och efter tillkännagifvande i flere tidningar, har för de nu afslutade stadsfullmäktigvalen inom hufvudstaden erforderliga upplysningar lemnats å byrån åt Stockholms röstberättigade qvinnor. Dessa upplysningar omfattade dels rösträtten öfverhufvud och röstantal, dels hvad vid valen var att iakttaga, såsom tid och ställe för de samma, vallistors uppgörande, fullmakts utfärdande m. m. Från Stockholms kommunalförening och öfriga håll hade till byrån insändts exemplar af de olika listorna, hvilka ock derstädes funnos att tillgå. Efterfrågan på byrån var i år mindre, möjligen beroende derpå att, dels qvinnorna nu sjelfva veta hvad de hafva att iakttaga och icke behöfva särskilda råd, dels antalet röstegande icke obetydligt minskats, från närmare 5,000 till 3,525, enligt uppgift i Aftonbladet, måhända en följd af den ekonomiska ställningen i allmänhet.

Inom samtliga valkretsar voro röstsiffrorna i sin helhet lägre än förra året; så t. ex. i andra valkretsen (Klara), hvarest de visa en minskning af cirka $^1/_3$. Större splittringar och meningsskiljaktigheter gjorde sig blott undantagsvis gällande.

Björnstjerne Björnson.

I det ögonblick detta häfte var färdigt att läggas under pressen, tillkännagafs att Björnstjerne Björnson, på inbjudning af Federationen, skulle i Stockholm hålla sin föreläsning om engifte och månggifte. Så skedde ock den 6:te april. Immanuelskyrkan, som upplåtits för ändamålet, fyldes af mer än tusen allvarliga, djupt intresserade åhörare, och på slaget kl. 7 trädde Björnson upp på talarestolen.

Aldrig hade dittills någon föreläsare varit så uppburen af Stockholms publik som Björnson, och likväl hade han i sina mest lysande ögonblick kanske aldrig så fängslat, så djupt gripit sina åhörare eller hos dem lemnat så outplånliga intryck som nu.

Innehållet får som bekant ej refereras, emedan föredraget skall utgifvas i bokform. Ämnet var sedlighetsfrågan. Han tog den i hela dess vidd, hela dess djupa betydelse. Han visade huru det förslappade sedlighetskrafvet ingriper i hemmen, i skolan, i äktenskapet, i samhället, i hela lifvet, individens så väl som folkens. Han skildrade dess olycksbringande inflytande på karaktärsbildningen, han vederlade påståendet om naturens obetvinglighet, han visade slutligen hur sedlighetsfrågan är i eminent grad en qvinnofråga och huru uppfostran är dess häfkraft. Och alla dessa ömtåliga ämnen framstälde talaren med så mycken hänsyn, en så ren grannlagenhet, att den mest finkänslige kunde höra det utan att rodna. Många voro också de mödrar, som tagit sina unga söner och döttrar med sig, och mer än ett trolofvadt par satt der, lyssnande i djupt allvar till den väldige talarens framställning.

Vill man i få ord sammanfatta den behållning man hemförde från det gripande föredraget, kunde man säga att det var

tron på möjligheten af en sedlig reform, samt
ansvaret för att denna reform måtte bringas till stånd.

Esselde.

Till redaktionen insänd periodisk literatur:

De svenska landsmålen 32:dra h., B; Nordisk tidskrift, h. 2; Ny svensk tidskrift, h. 3; Pedagogisk tidskrift, h. 2; Tidskrift för kristlig tro och bildning, h. 1; Framåt, h. 7; Eira nr 6; Helsovännen, nr 6; Jordemodern, nr 3; Sedlighetsvännen, nr 4; Verdandi, h. 1; Läsning för hemmet, h. 1; Läsning för folket, h. 1; Tidskrift för folkundervisningen, h. 1; Svensk läraretidning, nr 14; Småskolevännen, nr 7; Slöjdundervisningsbladet, nr 3; Hemvännen, nr 6; Året om, nr 7; Sveriges ungdom, nr 3; Svensk musiktidning, nr 6; Idun, nr 14; Norden, nr 13; Tidning för trädgårdsodlare, nr 4; Finsk tidskrift, h. 3; Nylænde, h. 6; Kvinden og Samfundet, h. 3; Tilskueren, h. 3; Deutsche Hausfrauenzeitung, nr 14; Neue Bahnen, nr 6; Illustrirte Frauenzeitung, nr 1; Frauenberuf, h. 2; Die Lehrerin, nr 8; English Woman's review, nr 3; The woman's journal, nr 11; Women's suffrage journal, nr 4; La citoyenne, nr 1.

Till redaktionen insända böcker:

Excelsior, Kalender 1888. Red. af Finsk qvinnoförening. — Lappiske eventyr og folkesagn af *J. Qvigstad* og *G. Sandberg*. — *George Eliot*, Silas Marner, Väfvaren i Raveloc. Öfvers. från Engelskan. II. — Sommarferier och Skolarbete af *S.* — Kan kvindesagen og sædelighedssagen skilles ad? af *A. S.* — *Borg, F. T.*, De tre äro ett: Kommunism, Socialism, Socialdemokratien. Ett bidrag till de kroppsarbetande klassernas historia. — *Winterhjelm, Kristian*, Grevinde Sissi. *Lumholtz, C.*, Bland menniskoätare. II, III.

Å förbundets byrå hafva under februari månad anmält sig:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 5, lektioner 11, biträde med kontors- och skrifgöromål 4, värdinna 1, s:a 21.

Arbetssökande: lärarinnor 18, lektionsgifvare 14, kontorister och skrifbiträden 4, värdinnor och biträden i hem 8, s:a 44.

Under mars månad hafva anmält sig:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 9, lektioner 4, öfversättning 1, biträde med kontors- och skrifgöromål 5, biträde i hem 1, s:a 20.

Arbetssökande: lärarinnor 20, lektionsgifvare 7, kontorister 6, värdinnor och biträden i hem 4, s:a 37.

Anmälan.

Den stora och glädjande framgång **Dagny** *rönt under första åren af sin tillvaro manar att låta henne fortgå i samma riktning och efter samma program.* **Dagny** *skall således äfven under 1888 verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål,* **en sund och lugn utveckling af arbetet på qvinnans höjande,** *och vill hon därjemte söka* **afvärja eller varna för de missriktningar, som hota att föra qvinnofrågan på villospår.** **Dagny** *vill äfven meddela literära uppsatser, kortare berättelser m. m.*

Dagny *utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tills vidare utgifvas under ledning af* S. L—d Adlersparre, *biträdd af en redaktionskomité.*

För följande häften hafva utlofvats: **Minnesteckning öfver Agnes Hamilton f. Geijer och utdrag ur hennes bref** *af Ernst Beckman,* **Qvinnouppfostran och nervositet** *af Seved Ribbing,* **Literär kritik** *af prof. Lidforss,* **Qvinnouppfostran och hemlif i Frankrike under feodaltiden** *m. m. Vidare har Dagny att vänta bidrag af Ernst Ahlgren, Ellen Fries, Uffe, Nils Erdmann m. fl.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50
För icke medlemmar . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 19 Lilla Vattugatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Då priset sålunda är satt så ytterst lågt i syfte att göra **Dagny** *tillgänglig i så mycket vidare kretsar, påräknar hon, att hennes vänner måtte kraftigt verka för hennes ytterligare spridning. Den, som till byrån insänder antingen 24 kr. i prenumerationsmedel eller bevis att enahanda belopp erlagts vid postanstalt, som pren. å 6 ex. af Dagny, erhåller själf 5 kr.*

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

FEMTE—SJETTE HÄFTET.

INNEHÅLL:

M . . . e. "Kan ej!" Poem.

Onämd. Upprättelse. En samvetshistoria.

Red:n. Om samskolan.

Literatur: Anna Maria Lenngren af Karl Warburg. Anm. af *Edw. Lidforss.*
Kampen för lyckan. Två paralelldramer af A. Ch. Edgren-Leffler. Anm. af *Esselde.*

Nonny v. S—m. Vårvisor: April. Vårfloden.

Red:n. Den internationela qvinnokongressen i Washington och några af dess ledare.
Qvinnofrågan och äktenskapsåldern. Föredrag af *E. Svensén.*

Esselde. Praktisk välgörenhet. Från arbetsstugorna.

Hvarjehanda i qvinnofrågan. Forts. från föreg. häft.

Pris pr årgång: **För Förbundets medlemmar** kr. 2,50.
För icke medlemmar „ 4,00.

"Kan ej!"

"Jag kan ej" — modlös så du ofta sagt
När talet gälde kunskap eller makt;
När för din nästas sak, din egen lycka
Det höfdes dig att fram i ledet rycka,
Du drog dig undan med ett fegt: "Ack nej!
Jag ville gerna, men jag kan det ej."

Kanske det ordet kostat mången tår,
Kanske ditt hopp i lifvets unga vår?
Din dröm om seger, framgång utan ända,
Den bleknade för alltid bort måhända,
Då rådlös inför ödets bud du stod
Och suckade: "jag vill, men har ej mod."

Ej mod? — Hvad blifver då din lott till slut?
Ej mod i lifvets kamp att hålla ut!
Ej mod till handling, ej till eftergifter,
Ej häller mod för fredliga bedrifter?
Den är för svag, den grund hvarpå du står —
Du passar icke för en tid som vår.

"Jag vill", det ordet fordrar all din kraft,
En insats af ditt väsens märg och saft.
Det fordrar all den spänstighet du eger,
Din tro på lifvet, på det rättas seger.
Vik ej tillbaka, tiden ej förspill,
Och du skall se: du kan om rätt du vill.

M...e.

Upprättelse.

I.

Det var tidigt på morgonen. Fullkomlig stillhet rådde öfverallt i den lilla staden; endast i Agda Törnes modebutik vid bakgatan hade de redan länge varit uppe.

Gamla Martinson flyttade undan modellhattarna, som voro utstälda i butikens enda fönster och hindrade utsigten åt gatan. Derpå såg hon ut med oroligt spanande blickar.

"Ser du till honom?" frågade Agda Törne från rummet innanför butiken. Hon var ifrigt sysselsatt med att stoffera en elegant fruntimmershatt och var mycket missnöjd med gamla Martinson, som var så orolig, att Agda rent af blef nervös — som om hon ej skulle behöfva hela sitt lugn just nu, då det gälde att fästa plymerna!

"Gud skydde oss!" svarade den gamla bodfröken och drog sig försigtigt tillbaka mellan ställningarna. "Han kommer ej, och klockan är redan fem."

"Seså, Martinson", hördes åter Agdas lugna röst från det inre rummet, "det är en hel timme qvar till dess tåget går. Allting är ju packadt och klart, så han hinner nog. Är han bara här half sex, så..."

Det blef tyst en liten stund, och Agda arbetade ifrigt vidare, men snart hörde hon hur Martinson åter började flytta hattarna.

"Martinson, människa!" ropade hon då i vredesmod. "Hon förstör mina hattar. Låt hon Harald komma, när han vill, och låt hattarna vara i fred, annars får jag göra om hela uppställningen."

Gamla Martinson drog sig sårad tillbaka från fönstret och kom in till sin unga principal.

"Du är lugn, du", sade hon med försmädlig ton. "Om det vore *min* bror som skulle fara till Amerika, så kunde jag inte vara som du."

"Nenej."

"Ja, tänk så besynnerliga ni ä'! Harald går bort den sista afton han kan få vara i sitt gamla hem och sitter på källaren med sina vänner, så att han håller på att komma för sent till tåget."

"Du kan väl förstå, att de vilja fira honom riktigt nu, sista gången."

"Åh, de ha firat honom tillräckligt nu i många år, tycker jag, men denna sista afton åtminstone kunde han ha varit hemma. Inte skulle jag ha haft hjärta att vara borta då, det vet jag."

"Ja du, Martinson!"

"Och du, Agda, du bryr dig bestämdt inte häller om att han far. Han är inte min bror, men jag kan inte sitta och sy, när jag vet, att han ska' fara. Ja, det är väl att inte alla äro lika mig. För jag är dum, jag."

"Prat!"

"Jo du, det vet jag, att jag är", fortsatte den lilla torra varelsen och strök bort en tår ur ögonvrån. "För det är alltid dumt att inte vara kall och lugn och sansad. Man ska' inte ta' sig af något. Hvem tackar en för det! Hvad behöfver jag bry mig om att Harald reser. Jag är ju bara en främling här, fast jag varit i din och din mors tjenst i så många år. Och hvad behöfver jag tänka på att han kommer för sent. Jag kan ju sitta lika lugn som du. Mig angår det ju inte."

Agda Törne blickade upp med ett muntert leende. Det var ändå så obeskrifligt lustigt, att Martinson talade om att ta' saken lugnt och sansadt.

"Försök!" sade hon uppmuntrande.

"Nehej du, jag ämnar inte försöka, visst inte. Ty du är bra, du Agda, förstås. Du är lärd."

"Åh, Martinson."

"Har du ej gått igenom elementarskolan kanske, och har du ej läst och läst hvar ledig stund?"

"Romaner!"

"Jaha, men lärd är du ändå, och du är snäll med. Då salig rådmanskan, din mor, kom i fattigdom, så satte du upp den här butiken och underhöll henne med ditt arbete. Och du är dugtig att förtjena pengar, och ingen kan sy sådana hattar som du. Och din bror Harald har du haft mycket bekymmer med att underhålla och hjälpa, ty han har nu aldrig varit annat än en stackare. Men, ser du, jag vill ej vara som du i alla fall."

"Hvarför det då?" Agda hade så brådt, att hon knappt hade tid att följa med samtalet.

"Jo, för du har inte något hjärta", förklarade Martinson högtidligt.

Agda Törne hade hört detta så många, många gånger förut, men nu måste hon ändå kasta ifrån sig arbetet en stund och skratta. Nej, inte hade hon något hjärta i den Martinsonska meningen, gudskelof, men sundt, praktiskt förstånd och riktig hunger efter att göra nytta här i verlden.

Hon var en vacker, frisk och stark flicka, tjugoåtta år gammal ungefär, duglig och arbetslysten, samt själfmedveten till den grad, att

det skulle varit obehagligt, om hon ej själf skämtat deröfver. Hon ingaf förtroende och trygghet, men i hennes väsen saknades ännu den mildhet och ödmjukhet, som endast finnes hos dem, hvilka lärt att tvifla på egen kraft.

"Agda", började Martinson ånyo.

"Hvad vill du?"

"Hvarför ska' Harald resa till Amerika?"

"Ser du, Martinson, eftersom Harald inte vill arbeta, så blir han häller aldrig något mer än extra i posten, och det är ingenting att lefva på, förstår du. Nu har jag underhållit honom, alltsedan han var femton år. Och, vet du, Martinson, han är mycket dyr. Hur många räkningar tror du inte jag får betala för honom, och hvad tror du inte det kostar att som han sitta på värdshus qväll efter qväll? Arbeta kan jag ej få honom att göra, och här har han för öfrigt så många kamrater, som aldrig lemna honom i fred. Han börjar ju redan att se försupen ut, och han går förlorad, rent förlorad, om han får gå i en sådan här liten stad och bara slå dank. Nej, Martinson, nu har han ju i en välsignad stund fått lust att fara till Amerika, och resa skall han. Derute blir det folk af honom, ty der måste han arbeta, om han ej vill svälta ihjäl."

Ack, hvad all denna sköna logik var bortkastad på gamla Martinson!

"Hvarför kan han inte arbeta här?" frågade hon.

"Du har väl sett hur det går med det arbetet."

"Ja, men hvarför skulle det då gå derute?"

"Jo, der blir han tvungen."

"Ja, du är väl trött på honom, och det är väl för dig, att du har hjärta att låta honom fara, rigtigt väl. Jag skulle ej kunna det."

"Det är ej fråga om mig nu", sade Agda Törne, "utan om att rädda honom."

"Jaså", sade Martinson och knep ihop läpparna med ett retsamt uttryck af att vara tystad, men ej öfvertygad.

Klockan hade nu skridit fram mot half sex. Martinson hade under samtalet glömt sin oro. Nu var det Agda, som gick till fönstret för att spana efter brodern. Hon såg ut efter honom med något hårdt och förbittradt i sitt ansigte. Skulle verkligen detta afskedsgille, hvari han deltagit hela natten, räcka så länge, att han ej skulle hinna med tåget? Nu då hon var så nära att bli af med honom, kände hon det som något outhärdligt att kanske nödgas lefva tillsammans med honom ännu en månad, tills nästa ångbåt skulle gå. Hon förfärades själf öfver att hon ej vidare tänkte på honom med slö likgiltighet. Nej, hon

var ej i stånd att längre tåla att han kom hem drucken om nätterna och att han slösade bort alla hennes pengar. Hon stampade otåligt i golfvet, men så drog hon ett lättande andetag. Der kom han ändå.

Han trädde in i butiken med förfärlig brådska, snafvade öfver tröskeln, var blek af nattvak och högstämd af vin och afskedstal.

"Kan du tänka dig", ropade han, "att de ämnade supa mig full och få mig att glömma tiden, men jag smög mig ifrån dem så ledigt, ser du. Jag tror inte de märkte, att jag kilade. Åhå, gamla Martis, har du kappsäckarna klara?"

Han var en liten karl, mycket mager och glåmig, med långa, nedhängande mustacher och små grå ögon, der det hvita var blodsprängdt och oklart. Om det ej varit för de många små muntra rynkorna vid ögonen, skulle man tagit honom för en melankoliker.

Agda stod och såg på honom, som om han varit långt borta, och hon kunde ej låta bli att undra på hvad en annan syster, en, som älskade sin bror, skulle ha känt, om hon sett honom komma in så der litet påstruken och litet gråtmild af ruset, nu då de skulle skiljas för alltid. Hon för sin del tog ingen anstöt deraf.

"Det är tid på att du ger dig i väg", sade hon.

Han plirade med ögonen utomordentligt listigt.

"Riktigt", svarade han, "det är tid på att jag far. Skönaste syster, tiden är kommen att skiljas. Åh, du min dygdiga, arbetsamma, sköna, förståndiga syster, tror du, att jag i den nya verlden skall finna din like?"

Martinson kom nu in med hans resmössa och kapprock. Hon satte dem på honom, under det han fortfor att deklamera för Agda.

"Uppoffrande varelse!" sade han. "Jag, din bror, säger dig, att du skall få din lön. Någon skall komma, som bedåras af denna stolta, smidiga växt, denna mörkkrusiga lugg, dessa strålande, blå ögon. Någon skall komma, säger jag dig."

Agda svarade intet. Hon gjorde endast tecken åt Martinson att skynda.

"Och äfven du, Martis", utbrast han och bredde sina armar öfver henne, medan hon knäppte ihop hans kapprock, "äfven dig vänta drömda lyckodagar."

"Åh, tyst han!"

"Dina 'Blåsippor' skola bli tryckta, Martis. Hör en försvinnandes röst, du gamla qvinna! Akademien väntar dig."

"Harald, du är tvungen att gå nu", sade Agda. "Martinson följer dig ner till stationen."

Han blef plötsligt allvarsam, tog ett par steg fram mot sin syster,

hvarvid han bet ihop tänderna under bemödandet att gå stadigt. Han ämnade synbarligen säga något rörande eller omfamna henne, men afstod derifrån, då han såg in i hennes kalla, afvisande ögon.

Han räckte henne endast handen och sade:

"Adjö, Agda!"

"Adjö, Harald", sade hon, och dermed var afskedet öfver.

"Och du, gamla Martis, följer med till stationen?"

"Ja, jag gör väl det", svarade Martinson tämligen torrt.

"Ja, så få vi ta' ett rörande farväl der då."

"Ja, vi få det."

Martinson var så indignerad öfver hans uppträdande, att ej ens hon hade en tår för honom.

Han uppfattade klart hennes misstämning och njöt deraf.

"Älskad på gatan, hatad i hemmet", sade han och slank ut genom dörren.

Agda hade knappt flyttat sig från sin plats vid fönstret. Hon stod qvar der, då han gick förbi. Han såg henne och knackade på rutan.

"Lycka till!" ropade han.

"Till hvad?"

"Att bli af med mig. Präktig affär!"

Hon log spotskt. Hade han lust att inbilla sig, att det var för att blifva af med honom, som hon lät honom resa, så hvarför inte? Men som hon nyss sade gamla Martinson, det var den enda räddningen för honom själf; men hur skulle han kunna begripa det!

* * *

Det var på qvällen den dag Harald rest. I Agdas rum innanför butiken firades den bortfarnes minne med en splendid tillställning. Gamla Martinson var visserligen den enda gästen, men hon njöt så mycket mera af vinet, frukten, tårtorna och konfekten. Hon satt alldeles tyst, åt och drack och strålade af belåtenhet.

Agda Törne rörde hvarken vinet eller sötsakerna. Hon halflåg i sin mors gamla länstol, höll fötterna på en annan stol och händerna bakom hufvudet. Hon tog sig präktigt ut och var självsvåldigt yster och uppsluppen. Hon pratade oupphörligt om sina framtidsplaner och om sig själf. Gamla Martinson hörde på henne med en beundrande min.

"Ser du, Martinson, det är ju ej så mycket att vara hattsömmerska, men om man är ärelysten och har pengar — och nu när Harald är borta, får jag snart godt, riktigt godt om pengar — så kan man ändå förmå stora ting. Till en början utvidga vi nu affären här, du,

och flytta från vår gamla ruskiga butik till den nya i Lundbergska huset vid torget. Har du sett den butiken, Martinson? Den har två kolossala fönster åt gatan, och derinne är det bara speglar och messing och ek, hvart man ser; gammal ek, du Martinson, som är så modern nu! Visserligen skulle jag tyckt mera om päronträ, men det är en småsak. I de der fönsterna skola vi ha en utställning, du Martis, af idel karaktäristiska hattar, hattar, som uttrycka något: koketteri eller blygsamhet eller intelligens eller något annat. Ser du, Martinson", härvid reste hon sig något, inlade allvar i tonen och sträckte högtidligt ut armen mot den gamla bodfröken, "det behöfves bara, att någon med snillets trollspö berör qvinnohatten, för att de skatter af symbolik och poesi, som ligga gömda der, skola springa i dagen. Det är det jag skall göra, reformera fruntimmershatten. Jojo, du Martinson."

Och hon sjönk skrattande tillbaka.

"Nej, men du äter ju ingenting! Äro inte tårtorna goda, och vinet se'n? Ja, bry dig inte om mig. Jag är så glad, att jag inte kan äta. Tänk, att Harald är rest, verkligen rest, oåterkalleligen rest. Vi behöfva ej betala några källarräkningar mera. Vi få använda våra pengar efter eget behag. Det är lustigt, du, jag trodde, att människorna här voro så förtjusta i Harald, derför att han är så rolig, stackare; men i dag ha de kommit den ena efter den andra och liksom gratulerat mig att vara af med honom. Ja, inte direkt, förstås, men ändå fullt begripligt. Och vet du hvad borgmästaren sade, då han köpte handskar i dag? Jo, så här sa' han." Och hon härmade förträffligt en däst, gravitetisk karlstämma. "'Vet ni hvad, fröken Agda, äfven om ni nu utvidgar er affär och förtjenar mycket pengar — och det kommer ni visst att göra — så skall ni ej öfvergifva er fädernestad, utan stanna qvar hos oss och låta er framgång bli en heder för oss alla.' Kan man inte rakt af bli förtjust i honom, då han talar så", fortsatte hon med sin naturliga ton. "Och de andra säga nästan på samma sätt, för ser du, Martinson, de tro på mig och mina hattar, och himlen löne dem för det. Hör du, Martinson, jag får visst taga fram vår älskade roman och läsa litet i den för dig i qväll. Tänk du, om människor visste, att du svärmar för Zola! Martis, tror du, att de kommo och handlade med dig då? Men i qväll få vi lof att läsa. Ska' vi ta' beskrifningen på butikfönstret der i början?"

"Folk får säga hvad di vill, men 'Damernas paradis' är en bra bok", yttrade Martinson med stort eftertryck.

"Ja, åtminstone för modister. Den är som ett poem öfver siden och spetsar, inte sant, Martis? Och då man läser om den stora per-

sonalen och om varorna och om de förfärliga magasinen, går det kalla kårar utefter ryggraden, gör det inte det?"

"Jo, åjo."

"Och du drömmer, eller hur, Martinson, att du ser framför dig ett sådant der etablissement, som med sina butiker, varuupplag och mottagningssalonger upptar hela palats. Och ser du inte dig själf i spetsen för det hela, ledande och styrande det invecklade maskineriet?"

"Ånej, då."

"Bah, du är inte ärelysten, du, Martinson."

Hon satt tyst lyssnande ett ögonblick, for så upp med förfärlig brådska, tände ett ljus och gick in i broderns rum.

Hon kom snart tillbaka och kastade sig skrattande, men rätt blek, ned i länstolen.

"Jag tyckte, att det gick derinne. Jag trodde, att Harald kommit igen."

"Men, kära Agda."

"Ja, jag tyckte det, säger jag dig, och jag måste riktigt lysa både på soffan och i vrån och i garderoben och vid skrifbordet."

"Ja, det sista var då onödigt", sade gamla Martinson. "När såg du väl Harald sitta vid ett skrifbord?"

I samma ögonblick ringde det på tamburklockan.

"Tror du det är Harald?" frågade Agda och reste sig med synbar motvilja för att gå ut och öppna.

Hon stannade en tämligen lång stund ute i tamburen, och gamla Martinson hörde henne föra ett ganska häftigt samtal med en främmande karl, men Harald var det då inte, gudskelof. Inte för att Martinson hade något emot Harald, men det hade varit ett så svårt slag för Agda om han kommit igen.

Agda kom in med en rynka mellan ögonbrynen och hårdt sammantryckta läppar.

"Det var doktor Ivarsson", sade hon tvärt, som för att afvärja alla frågor.

"Herre Gud, visste han ej, att Harald var rest?"

"Nej, han påstod det själf åtminstone."

"Men hvad talade du så länge med honom om?"

"Var inte nyfiken, Martinson", hon försökte att se skälmsk ut. "Förstår du ej, att lyckan måste komma, nu då Harald är borta. Skål, Martinson!" Hon slog i ett stort glas vin och tömde det raskt.

"Herre Gud, den ohyggliga karlen", utbrast Martinson.

"Han är som en höstdimma", sade Agda patetiskt, "idel råhet."

Hon lade sig åter till rätta i länstolen, men det var slut på munterheten, och hennes klara, blå ögon blickade dystert framför sig.

"Hvad går det åt dig?"

"Jag är arg."

"Så du talar."

"Jo, det är jag. Hvad har han för rättighet att komma hit och reta mig så nedrigt."

"Nå, men hvad sa' han då?"

"Jo, du skall få höra det alltihop. Han hade knappt kastat en blick på mig, sedan jag öppnat för honom, förrän han vände sig om för att gå. 'Jag ser, att det är osanning', mumlade han. 'Godnatt, fröken Törne.' Då såg jag så förvånad ut, att han fann för godt att förklara sig. 'Jag ser genast på edra sköna ögon', sade han, 'att ni ej gråtit i dag. Således kan det ej vara sant hvad de prata i sta'n, att Harald skulle ha rest till Amerika i morgse. Godnatt!' Och så ville han åter gå, men, ser du, jag ville ändå veta hvad han hade för afsigt med allt detta. 'Jag förstår ej alls hvad doktorn menar', sade jag. — 'Ja, det är också onödigt', sade han då. 'Jag skall säga Harald själf min tanke om hans resa.' — 'Ja, men den skulle jag med vilja höra' sa' jag."

"Då kom han in igen, du Martinson, och stälde sig alldeles tätt inpå mig, så att hans styfva mutascher nästan snuddade vid mitt hår, och så talade han, och då rigtigt darrade han på målet: 'Reser Harald till Amerika bara för sitt nöjes skull?' — Jag försökte svara så hygglig och stolt som möjligt. — 'Jag förmodar', sa' jag", och hon slog an en mildt tillrättavisande ton. "'Jag förmodar, att Harald ej anser, att hans begränsade inkomster tillåta honom att göra en sådan resa bara för att roa sig.'"

"'Ja, det skulle jag också tro', sa' han då, 'men hvad skall han då göra der?' — 'Förtjena sitt uppehälle', föreslog jag. Vet du, Martinson, då jag säger detta, blir han alldeles rasande. 'Människa!' skriker han — jag tänker du hörde ända in hur han skrek — 'Vet ni ej, att han skall svälta ihjäl der, om ni låter honom resa? Han kan ju inte arbeta; jag känner honom, han dör hällre än han arbetar, och hvad skulle han för resten taga sig till, han kan ju ingenting. Och hur tror ni det skulle gå för honom att komma med en så usel hjärna och en så blodfattig kropp till ett land, der man förbrukar mer muskel- och hjärnsubstans på en dag än här hemma på ett år? Och han dricker ju till på köpet, har ni tänkt på det?'"

"En så'n faslig människa att gå på", suckade Martinson.

"Joho, du, nog är det roligt att ha en bror, alltid. Men se, jag svarade honom att många, som äro sämre än Harald, fara till Amerika."

"'Ja visst, fröken', återtog den ilskna menniskan, 'deras slägtingar sända ju dit dem för att bli af med dem. Det är praktisk darwinism, fröken, ren darwinism. De sämre lottade individerna måste bort, och i teorien kan man ju omöjligt ha något emot saken, men jag tycker ej om att bevitna själfva exekutionen. Jag, för min del, tyckte bättre om deras sätt fordomtima, då de individer, som ej gjorde slägtet heder, mördades, så snart de kommo till verlden; men jag undrar just hur ert fina flicksamvet skulle försonat sig med den saken. Inte undrar jag häller på, om ni vill bli af med Harald. Han har varit er ett svårt påhäng, och ni, som har duglighet och intelligens, har mer rätt att lefva än han; men ändå säger jag er, att jag ej skulle vilja vara med om den här affären. Nåja, jag bråkar ju onödigt, ni har ju ej gråtit i dag, och utan tårar sänder väl knappast en syster en bror ut till det der obarmhertiga landet vesterut, för att det i hennes ställe måtte mörda honom.'"

"Ser du, jag kan det alltihop det är ord, som sitta i, och vet du Martinson, jag skulle ha velat skrika högt eller slå honom."

"Det skulle du ha gjort. Komma och prata sådana dumheter! Han var väl drucken."

"Men nu sade jag bara: 'Jag har aldrig tänkt, att Harald skulle dö derute.' — 'Inte det, verkligen inte, fröken', säger han då. 'Ni tror väl, att det händer hvarje dag, att väl dresserade varginnor kommo och gåfvo di åt de utsatta barnen. Nej, vet ni, i allmänhet var det just meningen, att varginnorna skulle äta upp dem, och det gjorde de äfven pligtskyldigast. Dock, hur skulle jag kunna ha något att invända mot saken, då ni ej har det? Den har både vetenskap, sedvänja och natur för sig. Men hvem tusan kunde ändå tro, att ni skulle vara så sundt anlagd! Farväl! Helsa Harald!'"

"Jag kan ej förstå, hur du kan komma ihåg en sådan massa skräp." Gamla Martinson var så förargad. Hon var ej den, som kunde tåla, att någon annan än hon grälade på Agda.

"Jo, det var något i den vägen åtminstone, begriper du. Men ser du, jag ville allt ge honom litet igen."

"Ja, det var rätt."

"'Menar doktorn', sade jag, 'att jag skall säga Harald, att hans kära sällskapsbroder, som så troget hjälpt honom att förstöra hälsa och karaktär, gjort ett så oegennyttigt försök att förmå honom återtaga sitt gamla lif?' Jag trodde visst ej, att han handlade af egoism, men jag

ville förarga honom igen, och det retar alltid människor att bli missförstådda.“

“Nå du, hvad svarade han på det, hvad kunde han svara på det?“

“Han var redan utom dörren, men vände sig om med ett försmädligare grin än vanligt! 'Jag tror, att mina små antydningar snärtat till den ömma punkt, som kallas ett sjukt samvete. Bah, fröken, samvetet och det naturliga urvalet, hur kunna de paras ihop? Skulle Harald ändå verkligen vara rest?' — Som om han ej skulle vetat det hela tiden!“

“Det visste han förstås, det visste han.“

“Det var inte slut än. Han kom rusande tillbaka, just som jag skulle stänga. 'Vi ska' inte vara osams, fröken', sa' han. 'Vi tycka ju om Harald hvar och en på sitt sätt. Om det nu är förderf för honom att han far, och förderf för er att han stannar, så ges det väl något tredje, som kunde rädda honom. Vi ska' fundera ut hvad det kan vara.'“

“Som om han skulle kunna det, den kraken!“ Martinson rynkade föraktfullt på näsan. “Om jag hade varit med bara, så...“

“Så hade du ej sagt ett ord, Martinson.“

II.

Klockan visade åter på fem, och det var åter morgon. Gamla Martinson, som låg i sin ljufvaste sömn, väcktes af att Agda häftigt drog upp gardinen, så att hon fick morgonsolen midt i ögonen.

“Bevare mig, barn, hvad gör du uppe så bittida i dag igen?“

Agda var alldeles färdigklädd och sysslade i nervös oro med något som det ej var den minsta brådska med.

“Jag har inte sofvit på hela natten“, sade hon.

“Herre min Gud, téet var för starkt, kan jag tro.“

“Ja visst.“

Martinson låg och undrade hvad det nu var fatt igen. Agda hade ej varit sig lik, sedan den der doktorn varit hos dem. Skulle han ändå möjligen sagt något mer, som Agda ej talat om? Men i alla fall kunde hon ej behöfva ligga och blinka mot denna stickande sol.

“Du kunde kanske se, äfven om du läte gardinen vara litet nedfäld, Agda, bara så att solen komme ur mina ögon.“

Agda for upp.

“Stackars gamla Martinson, plågar jag dig med“, sade hon och drog genast ned hela gardinen.

“Så mild hon är i dag“, tänkte Martinson och slöt ögonen för att få sofva igen.

Men hvad i all verlden var det hon hörde alldeles bredvid sig? En snyftning! Hon satte sig yrvaken upp i sängen. Der låg Agda Törne på knä, med ansigtet mot den hårda sängkanten, och grät, så hjärtat kunde brista.

Gamla Martinson blef så uppskakad af att se Agda gråta. Det var förskräckligt att se en så frisk och stark varelse kufvad af bedröfvelsen. Gamla Martinson fick tårar i ögonen bara vid tanken på hvad det måtte vara för en förfärligt stor sorg, som kunnat bryta Agda Törne. Eljest satt hon tyst i sängen och stirrade på henne.

"Martinson", snyftade Agda, "det är så förskräckligt, Martinson."

"Ja visst, barn, men hvad är det?" Hvad Martinson kände sig rådlös med denna gråtande Agda! Hon, som eljest ständigt brukade vara så modig och ta' saker så förnuftigt.

Agda slog armarna kring den gamla och tryckte henne intill sig. "Är det sant, Martinson?"

"Hvad då, Agda? Herre Gud, barn, låt mig nu snart få veta hvad det är!"

"Tror du, att jag skickat bort honom för att döda honom, Martinson?"

"Hvilken?"

"Harald."

"Åh, herre Gud, sådana dumheter! Visst inte."

"Ja, men du sade så i går, du med. Du tror, också du, att jag intet hjärta har."

"Inte ett ord, barn, sade jag om det. Skulle jag tro något så dumt! Det var ju han själf, som ville resa, vet jag."

"Jag har inte kunnat sofva för det på hela natten." Hon snyftade så, att hon endast med svårighet fick fram orden. "Jag tänker på att jag är en mörderska."

"Åh, sådana dumheter!"

Agda lyfte upp sitt förgråtna ansigte och såg Martinson skarpt i ögonen.

"Det är inga dumheter", sade hon. "Mitt samvete dömer mig. Jag sände ut honom för att bli af med honom, och han skall dö af det. Derför är jag en mörderska."

"Du sänder ut honom, för att det skall bli folk af honom och för att han skall lära arbeta."

Agda kände nog igen sina egna ord, men det var ej tröstande i alla fall.

"Jag kan ej låta honom resa", sade hon dystert.

"Visst skall han resa. Det är alldeles nödvändigt, att han kommer ifrån sina dåliga bekantskaper."

"Alldeles nödvändigt", eftersade Agda. Hon satt qvar på golfvet framför sängen, dock grät hon ej mer. "Men nu kan jag ej låta honom fara, Martinson. Jag kan knappt andas med denna tyngd på mitt bröst. Det är för min skull han måste komma åter."

"Jag skulle ändå låta honom försöka att resa", sade Martinson. "Han kan ju komma hem, om det ej går för honom."

"Martinson!"

"Ja."

"Det är ju inte rätt, det doktorn sade?"

"Nej, visst inte."

"Tror du, att jag vill mörda min bror?"

"Inte så länge jag har mitt förstånd i behåll."

"Det är ju så många andra, som sända ut söner och bröder till Amerika."

"Ja visst."

"Ångbåten går ju ej förr än kl. 12 i dag från Göteborg."

"Neej."

"Tror du, att jag kunde hinna dit med tåget, om jag far nu?"

"Ja, det skulle då vara nätt och jämt, fast ångbåten går kanske ej så punktligt."

"Adjö med dig då, Martinson! Sköt du butiken åt mig, medan jag är borta!"

"Men, Agda!"

"Åh, var du lugn, han skall få fara. Jag skall endast resa dit ned och ge honom litet förstärkning i reskassan, så att han ej behöfver svälta, så fort han kommer fram. Också vill jag säga honom, att..."

"Hvad då, Agda?"

"Att han är välkommen hem igen."

* * *

Den stora utvandrarebåten låg just färdig att afgå, då Agda Törne kom ombord för att lemna Harald några hundra kronor.

Harald stod långt borta på akterdäck och var tämligen dyster och modstulen. Det bedröfliga afskedstagandet rundt omkring tycktes honom böra vara något riktigt muntert för de deltagande emot att stå der så ensam som han. Då han fick se Agda, som ifrig och orolig skyndade fram mot honom, öfvergöts hans gråbleka ansigte af en hög rodnad, och de matta ögonen blixtrade till.

"Nej, se Agda", sade han och sträckte båda händerna emot henne. "Kommen för att säga farväl! Det var hederligt af dig."

Då hon nu såg honom, så liten och kraftlös som han var, kommo alla nattens samvetsqval, som hon trott sig kunna muta till tystnad, stormande inpå henne igen. Hon bleknade af sinnesrörelse och i stället för att säga: "Harald, jag kommer för att ge dig litet mer pengar", sade hon: "Harald, jag kommer för att ta' dig med mig hem."

"Men, Agda."

"Ja, det är inte värdt du far, jag har tänkt på det i natt. Skynda dig nu att få dina saker i land." Hon talade ifrigt och brådskande, och hennes röst darrade af sinnesrörelse, fastän hon ej inlade något deraf i orden. Derpå såg hon hur han med ens blef lika upprörd som hon.

"Agda", sade han, "hvarför vill du ej låta mig resa? Är det af kärlek, är det derför att du saknar din ende bror, som du ber mig komma tillbaka?"

Han borrade sina blickar in i hennes ansigte, inte en rörelse i hennes själ undgick honom. Hon visste, att om hon nu svarade ja, skulle han följa med henne, och i hennes själ fans i detta ögonblick bara en enda önskan, den att hon skulle få honom med sig, och hon skulle ha velat ljuga, men det var henne omöjligt med detta förväntansfulla ansigte tätt inpå sig. Hon teg.

Då han märkte detta, vände han sig ifrån henne. Hon såg hur spänningen försvann ur hans drag och ett uttryck af slapphet och leda som en grå slöja lade sig öfver hans ansigte. Hon kunde ha jämrat sig öfver att hon ej var i stånd att ljuga. Nu visste hon, att han ej skulle följa henne i land. Hon gjorde likväl ännu några försök.

"Harald", hon bemödade sig att slå an sin vanliga käcka ton. "Nu lägga de ut kablarna för att dra' in den sista landgången. Bestäm dig genast."

"Tror du jag vill fara hem och lefva på nådebröd hos dig igen? Fara hem och höra dina predikningar? Tackar så mycket!"

Hon gick fram till honom och lade sin hand på hans axel.

"Harald", sade hon och var så ängslig att hon knappt kunde få fram orden. "Harald, kom med hem! Du skall dö derute", tillfogade hon svagt.

"Ja, är det ej det, som är meningen?" sade han hårdt och skakade bort hennes hand. "Låt mig resa, kära Agda", tillade han litet blidare, "jag förstår, att du är orolig för mig nu, men du lugnar dig snart, och du får det så bra, då jag är borta."

"Jag kan ej låta dig resa", jämrade hon sig.

"Åh, så du pratar."

"Jag ville, att jag kunde... Jag ville vara som andra, som kunna låta sina närmaste fara, men jag kan ej."

"Ja, det är ju beklagligt, men du får försöka. Nej, men du måste gå i land nu. Sista plankan dras undan."

Hon vände sig mekaniskt mot land och såg, att hon ännu egde en minut, innan hon måste från bord. Hon vred sina händer i ångest. Han rördes deraf.

"Seså, Agda, det blir snart bra. Jag reder mig nog derute, skall du se."

Hon sände honom en harmsen blick.

"Hvad bryr jag mig om dig, tror du? Det är bara det, att mitt eländiga hjärta ej kan uthärda, att du reser."

"Nej, men gå nu, annars..."

"Ja, det gör det samma. Låt båten gå! Jag följer dig, jag reser med till Amerika."

Hon slungade ut orden med synbar förbittring. Hon hade sett det komma emot sig likt ett oundvikligt öde, detta, att hon skulle följa Harald till Amerika, men ända tills hon uttalade tanken, hade hon ej vågat göra den klar för sig, utan i det längsta sökt andra hjälpmedel. Nu var hon högeligen uppretad både på honom och sig själf, derför att hon ej kunnat finna någon undanflykt. Äfven nu i beslutets stund fans ej ett spår till entusiasm för hennes företag hos henne. Det var bara derför att hon, som hon sade, hade ett så eländigt hjärta, som hon måste öfverge allt som var henne kärt, och följa honom.

Harald blef stående och stirrade på henne.

"Du har ingen biljett."

"Jag har pengar."

"Du har ju inga kläder!"

"Det köper jag i Kristiania."

I det samma drogs landgången in. Harald gick fram till henne.

"Agda, jag skall aldrig glömma detta; men se nu hit! Hoppa bara öfver från soffan till ångbåten här bredvid, och du kommer i land."

Hon satt orörlig.

I det samma började propellern piska vattnet till skum akterut. Då ångbåten satte sig i gång, skyndade Agda nedför närmaste trappa, gick in i en salong och sjönk der ned på en soffa i den häftigaste gråt.

Hon såg upp om en stund, ty hon fick en plötslig förnimmelse af att hon ej längre var ensam. Hon märkte att Harald kommit in och satt der gråtande han med, som hon först tyckte. Nå, för honom

behöfde hon ej lägga band på sig; han kunde gerna se hur bedröfvad hon var, och hon gaf sina tårar fritt lopp. Men då fann hon att Harald ej grät, han bara härmade henne. Hon tvinnade nämligen en gång näsduken samman och höll den med båda händerna hårdt åtdragen om pannan, han gjorde så med; hon suckade, han med; han satt der verkligen och härmade henne! Hon upphörde att gråta i förbittringen öfver att han just nu kunde börja med sina vanliga upptåg, och från den stunden sjönk hennes bror ohjälpligt i hennes aktning. Det fans ingenting så lågt, att hon ej trodde honom om att kunna begå det, och med bitter ånger tänkte hon sedan ständigt på hur hon uppoffrat allt för att följa den ovärdige.

* * *

Öfverresan var för Agda Törne högeligen bedröflig. Hon angreps af den allra envisaste sjösjuka och tvangs på så sätt att ständigt hålla sig inne i sin hytt. Och under sista delen af resan, då sjösjukan lemnade henne någon ro, pinades hon endast så mycket värre af ånger öfver sitt förhastade beslut, af hemlängtan samt af bitterhet öfver det hatfulla sinne, som Harald lagt i dagen, då han hånat och härmat hennes sorg.

Harald deremot trifdes utmärkt väl ombord. Han brukade ibland komma in till Agda och berätta för henne lustiga historier om passagerarna, än om "den dystre gentlemannen", som förlorat sina rikedomar och beundrade Harald som tyckte sig vara rik med Agdas tvåhundra kronor; än berättade han om en koketterande ung dam, än om ett par glada själar som rymt från sina kreditorer.

En bondflicka som Harald upptäckt bland utvandrarna ombord och som förr tjenat hos Agda, kom också stundom in till henne; men hon ville ej mottaga besök af någon främmande.

Agda vande sig så småningom att tala med denna flicka om allt som låg henne på hjärtat, främst om hennes förhållande till brodern.

"Ser du", sade hon en dag, "Harald och jag hafva varit uppledsna på hvarandra, men först här ombord har jag förstått att han hatar mig och har något ondt i sinnet emot mig."

"Herr Harald ser ej ut att tänka på sådant; han bara skrattar och skämtar, och icke häller lär han dricka mera. Sjöfolket ä' så glada åt honom. De ha aldrig haft en så treflig herre ombord, och uppe bland de fina damerna och herrarna gycklar han dagen om. Han klär ut sig och ritar af dem midt för deras näsa och spelar komedi för dem, så de hålla på att skratta sig förderfvade. Så säga uppassarne åtminstone."

"Ja, men det ligger något under allt detta", anmärkte Agda. "Han är sig alldeles inte lik. Han går bestämdt och grubblar på något ondt."

"Hur kan fröken tro det."

"Du skall få höra." Och nu berättade Agda hur den norska damen, som hon fått till hyttkamrat i Kristiania och som var så otreflig med alla sina sjalar, bylten och hattaskar, fram emot aftonen rusat in i hytten, samlat ihop allt sitt pick och pack och lemnat Agda, som allt sedan dess fått vara ensam i hytten.

"Ja, det är ju skönt för fröken."

"Ja visst, men den människan kom nästa dag på qvällen smygande hit, sträckte ut ena armen emot mig, så här. Och så sade hon med en hemlighetsfull hviskning: 'Jag förråder ingen, men akta er för den som följer med er.' Den som följer med mig, det är Harald, det förstås; och hon har fått reda på att han vill göra mig något ondt, det är säkert!"

Mari skakade misstroget på hufvudet.

Nästa gång Mari kom, började Agda genast tala om samma sak.

"Nu vet jag hvad han ämnar göra", sade hon. "Han ämnar resa ifrån mig, så fort vi komma fram till New York och lemna mig att svälta ihjäl der."

"Hur kan fröken hitta på något sådant?"

"Hör bara! Jag låg härinne som vanligt i går, och dörr'n stod på glänt. Då hörde jag ett fruntimmer i salongen här utanför fråga hvem den bleka damen i n:o 7 var. Och då hörde jag Harald svara: 'Åh det är ett slags barmhertighetssyster, som satt sig i sinnet att göra mig till en ängel. Men ni kan tro det är tröttsamt att låta bearbeta sig så der. Jag tänker också lemna henne att predika för sig själf i New York.'"

"Jag kan aldrig tro, att han menade, hvad han sade då."

"Jo visst gjorde han det, och nu förstår jag att han är rädd för att nödgas dela med sig af de 200 kronor, som jag gaf honom att lefva på i Amerika då han for, och att han derför ämnar resa ifrån mig med pengarna."

"Ja, men de äro ju frökens."

"Hvad frågar han efter det, då de äro det enda som står emellan honom och hungersnöden?"

En annan gång hade Agda hört ett par herrar i korridoren samtala om 'den okända damen som följer Törne'. — 'Ja de fruntimren hafva då sina lustiga idéer', anmärkte den ene. 'Men den här stackarn, hon bränner väl allt sina kol förgäfves. Han reser bestämdt ifrån

henne, då de komma till New York!' "Ser du der", tillade hon, "hela verlden vet det."

"Ja, men det är så omöjligt att tro honom om det, när en ser honom."

"Ja, jag tycker så jag med, då han sitter här och pladdrar. Men tänk att ibland, då han lyckats narra mig att skratta åt sina lustigheter, har den norska damen tittat in, skakat på hufvudet och pekat på Harald. Och vet du allt det der plågar mig så jag tror jag blir tokig. Hvad skall det bli af mig då Harald reser ifrån mig, jag som knappt förstår och inte kan tala ett ord engelska. Innan jag hinner att skrifva hem och få pengar, är det redan slut med mig. Och så ligger jag här ensam dag ut och dag in och grubblar öfver detta och känner en sådan skräck för Harald, att jag snart icke mer kan dölja det för honom."

"Ja fröken sitter nog för mycket ensam, och det blir en konstig i hufvu't af. Jag kan då inte tro något ondt om herr Harald."

* * *

Dagen innan de skulle vara framme i New York, kom Mari in till Agda som låg påklädd på soffan. Agda var lugnare än vanligt, medgaf att hennes vilda tankar kanske varit blott en fix idé, och så började hon språka om gamla tider.

"Jag drömde förr om att bli något stort, jag", sade hon, "att arbeta mig fram i verlden. Då jag vaknade om morgonen kunde jag ligga och hålla tal för mina egna fingrar. Kära, små varelser brukade jag säga till dem, hvad ni ha mycket att göra i dag och alla dagar, innan ni äro vid målet. Tänk så fula och krokiga ni skola bli af allt ert arbete! Och då tyckte jag alldeles att mina fingrar svarade: men vi bli snillrikare och skickligare för hvar dag, om vi än bli fulare. Och jag kysste mina fingrar, ty jag kunde aldrig låta bli att tro, att de lefde sitt lif för sig och behöfde en smula vänlighet ibland. Och jag sydde inte mina hattar som andra, jag, utan då jag såg spetsar och plymer framför mig, kom ingifvelsen öfver mig, mitt hufvud blef varmt och mina händer behagligt kalla. Jag tyckte att jag diktade, ty en hatt är ett poem, det är nu min tanke om saken."

Här måste hon le åt sig själf, som kunde sitta och tala om sådana saker, som den andra ej alls förstod.

"Men det är gagnlöst att tala om sådant nu", sade hon. "Nu far jag till Amerika för att svälta ihjäl och skall aldrig mer känna siden och sammet under mina fingrar."

"Den som vore hemma, den som vore hemma", fortsatte hon efter en stund af tyst förtviflan. "Hur kunde du fara hemifrån, Mari,

du som ej var tvungen? Hur hade du hjärta att fara ifrån de dina och vårt kära sköna land? Hur kunde du ha hjärta till det?“ Åter måste hon le; var det ej som taladt af själfva Martinson!

Mari visste nog hvarför hon for, men hon såg ner och teg.

“Ja du far väl ut för att råka någon, som du tycker om“, började Agda åter, “men ser du jag har aldrig älskat något annat än min egen stad. Och inte människorna endast, utan husen, gatorna, hästarna, hundarna, allt, förstår du. Jag tyckte om att lefva der alla tyckte om mig och der hvartenda barn jag mötte på gatan helsade på mig.“ Här satte hon sig upp som gripen af en obeskrifligt smärtsam tanke. “Hvem tror du tar min bänkplats i kyrkan nu, Mari? Mins du, att jag ständigt suttit på samma plats? Det var dit min mor förde mig första gången hon tog mig med i kyrkan, och nu tyckte jag alltid, att jag hade henne bredvid mig då jag satt der, och jag hörde så tydligt hur hennes milda gamla röst blandade sig i psalmsången, att jag måste vända mig om för att se, att hon verkligen ej satt der. Ack, jag skall ej känna henne bredvid mig i det främmande landet! Och hvem vet hur många söndagar jag får upplefva der.“

“Fröken ser allting så svart.“

I samma ögonblick lyfte någon på dörrförhänget, och ett blekt ansigte visade sig.

“Der är hon“, utbrast Agda och grep hårdt om Maris arm.

“I morgon äro vi framme. Akta er då!“ sade den nykomna, skakade på hufvudet och försvann.

Agda sjönk tillbaka med ett skrik. “Ser du“, klagade hon, “ser du! I morgon kommer det, då är det ute med mig.“

III.

Agda och Harald hade tagit in på ett hotell i New York och hennes första göromål hade varit att skrifva till gamla Martinson. Nu var den tjocka luntan kuverterad, och hon satt grubblande öfver hvad härnäst skulle ske. Hon tänkte också på hur mycket Harald vunnit till sitt utseende och väsen under resan. Han rörde sig såsom en, den der vet hvad han vill; hela uttrycket i hans ansigte hade blifvit intelligentare, hållningen var själfmedveten. Hon tyckte nästan, att äfven hans kropp utvecklat sig, och hon undrade om han vuxit. Hvad henne själf angick, tyckte hon sig endast vara en skugga af dén Agda, som farit åstad från Göteborg; och det var ändå hon, som följt med för att vara till stöd och hjälp!

Hon var alldeles säker om att stunden nu var inne, då Harald

skulle öfverge henne. Ännu satt han och läste i en tidning, men han slutar snart, tänkte hon.

I samma ögonblick reste han sig upp.

"Nu går han och studerar plankartan", sade hon för sig själf.

Och han gick mycket riktigt fram till en liten handbok för resande i New York. Hon fann ett eget nöje i att se hur han gjorde allt det hon tänkte.

"Nu tar han på öfverrocken." Han gjorde så.

"Min dystre gentleman skall möta mig", sade han, "adjö, Agda!"

Detta var också ett dåligt tecken. Agda hade bland annat fått för sig, att det var "den dystre" som ingifvit Harald att han skulle fly från henne. Nu satt hon och vågade ej andas en gång. Hon visste att Harald hade plånboken i en annan rock. Skulle han ej ta' den med, då allt kom omkring?

"Jo, nu famlade han i sina fickor; så, nu tog han den och stoppade den på sig. "Jag får väl inte gå ifrån den här", sade han. — Då han öppnade dörren för att gå hörde han inifrån rummet ett tungt fall. Han rusade in igen och såg sin syster ligga afsvimmad på golfvet.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Efter ett par månaders förlopp var Agda så pass återstäld, att hon kunde sitta uppe. Hon hade angripits af en tämligen svår feber och var nu klädd för första gången sedan den dagen, då hon svimmade.

Harald hade i New York sökt opp Mari, Agdas förtrogna från ångbåten, och hon skötte Agda under sjukdomen.

"Jag är nästan rädd för att komma upp igen", sade Agda då hon var färdigklädd och beqvämt placerad i ett soffhörn.

"Hvarför det då, fröken?" frågade Mari.

"Det är nu det stora svältandet skall börja", förklarade Agda. Hon säger det skämtande. Hon är visserligen långt ifrån att vara ett sådant praktexemplar af arbetskraft och företagsamhet som förr, men hon har delvis återvunnit sitt friska lynne.

"Jag tycker inte det ser så ut", svarade Mari. Hon visste nog att ingenting fattats dem och att de bodde i hotellets dyraste rum.

"Ja", fortsatte Agda, "om jag kunde begripa hvad vi lefva på, men det kan jag ej. Vi ha väl kredit här på hotellet, förmodar jag; men tänk hvad jag kostat under min sjukdom, och nu skaffar Harald mig kläder och böcker och allt hvad jag kan önska. De tvåhundra kronorna måtte vara slut för länge sedan."

Äfven Mari funderade hvar enda dag på detta, hvar herr Harald tog pengar ifrån, men hon hade ej kunnat upptäcka rikedomskällan.

"Han är ju nästan aldrig ute", sade Agda.

"Bara om qvällarna."

"Nej, annars sitter han då inne hos mig hela dagen. Och han har inga bekanta."

"Bara den dystre gentlemannen, som han kallar honom."

"Ja, och den eger ju ingenting. Tycker du ej att Harald är förändrad, att han liksom gått framåt", frågade Agda vidare.

"Herr Harald är den bäste som finnes."

Agda smålog. Mari var oförbätterlig med sin beundran för Harald.

"Än din fästman då?"

Här teg Mari.

"Har du aldrig sett honom, Harald menar jag, dricka numera?"

"Aldrig, fröken."

"Och han har blifvit så treflig, du, han håller sig inte för god att visa att han är intresserad af böcker och af allt vackert i verlden. Han som ej talte ett förnuftigt ord förr!"

"Herr Harald tycker om att visa sig sämre än han är."

"Ja eller också bättre."

"Hur så?"

"Jo, han är ju så vänlig mot mig, men det är ej uppriktigt menadt."

"Är det inte?"

"Nej, han hatar mig och jag afskyr honom, men vi ha lärt oss att hålla god min i elakt spel. Snart hoppas jag i alla fall komma ifrån honom."

"Ämnar fröken resa härifrån?"

"Har du inte hört det ännu? Värdinnan här på hotellet har skaffat mig plats på ett stort modemagasin, och så snart jag förtjenat nog mycket pengar för att kunna fara hem, reser jag naturligtvis."

"Det skulle inte fröken göra", sade Mari mycket allvarligt.

"Skulle jag inte? Martinson skrifver, att de sakna mig så fasligt derhemma och att det är nästan omöjligt för henne att ensam sköta om butiken. Harald lär ej sakna mig, han har ju varit hygglig nu, men han tycker väl det varit synd om mig medan jag legat sjuk. Kanske han reser nu, då jag blifvit frisk."

* *
*

Agda ansåg det vara ett klart bevis på Haralds hatfulla sinnesstämning, att han en vecka senare bjöd Mari och henne på cirkus. Hon

visste ju ej något afskyvärdare; men trogen sin föresats att vinna honom genom medgörlighet, tackade hon och gick på föreställningen.

Der väntade henne en stor öfverraskning.

Hon satt just och klagade för Mari öfver hur ohyggligt tråkigt det var att se på de onaturligt dresserade hästarna, de grinande clownerna och de sprattlande akrobaterna, då hon började att med oerhördt intresse följa en liten clown, som för tillfället var ensam inne på scenen. Hon kände igen honom och grep Mari häftigt i armen.

"Ser du hvem han liknar?"

Mari satt äfven och stirrade på den uppträdande.

"Herr Harald!"

Det var omöjligt att misstaga sig derom. Det var han själf. Ansigtet var ej alls sminkadt, och fastän han bar en narraktig kostym var han sig lik, alldeles sådan som de sågo honom alla dagar.

Agda förstod snart, att Harald gjorde sin sak förträffligt.

Hon hade aldrig tänkt sig något så skrattretande som hans gester och miner; publiken vred sig i skrattparoxysmer bara han rörde på sig; vid sitt inträde helsades han af blommor och konfekt liksom en sångerska. Då han sade något tjöt publiken af förtjusning.

Agda satt länge tyst och såg på, men så vände hon sig med en hjälplös min till Mari.

"Visste du detta?" frågade hon.

"Nej, han har ej talat om det för en lefvande själ."

"Är det på detta vi lefvat då?"

"Det är väl det. Fröken tycker inte om det?"

"Jo visst, jo herre Gud, nog är jag glad, att han hittat på hvad som är hans kallelse här i verlden. Det gör ju detsamma hvad det är. Men jag är så förvånad, ser du."

Harald utförde en gråtserie. Han återgaf först den nyföddes gråt, sedan sexåringens, så skolpojkens, derefter den romanläsande ungmöns och slutligen den fullväxtes. I den sista framställningen kände Agda igen sig själf. Det var just så hon gråtit ombord på ångbåten, då Harald härmat henne. Snyftningarna voro hennes, och det der sättet att draga åt en näsduk om pannan hade han ju också lärt af henne.

Hvad hon blef ond! Hon bet ihop tänderna, och rynkan mellan ögonbrynen fördjupades. Medan alla rundt omkring henne storskrattade, satt hon der tyst, hård och sträng.

"Fröken", säger då en amerikanska till henne, "ni tycker ej att det är roligt, men detta är också rakt intet emot då han härmar sjösjuka."

Agda och Mari återvände ensamma hem.

Agda gick mörk och sluten, men hon tänkte bittra, hatfulla tankar, och hon beslöt att ännu samma qväll ha en förklaring med Harald. Hon skulle säga rent ut hvilken börda han varit för henne, hur hon följt med honom, icke för hans skull, utan för sitt eget tokiga samvetes skull; hur hon länge insett att han också hatade henne, men att hon inte längre ville vara hvarken hans offer eller hans leksak, utan nu skulle de skiljas för alltid.

Mari, som uppfattade hennes sinnesstämning, ville säga några blidkande ord, men Agda afbröt henne sägande:

"Hvad bryr jag mig om hur det blir se'n! Jag vill tala ut en gång, och det skall bli en sann lisa."

"Fröken, er bror ber er stiga in i sitt rum", sade en uppassare till Agda, då hon gick igenom hotellets förstuga.

"Så mycket bättre! Han känner kanske han också, att stunden är kommen för en förklaring", tänkte hon.

* *
*

Då Agda kom in i Haralds rum, fann hon det strålande upplyst och en mängd festliga anordningar vidtagna. En supé stod uppdukad på ett bord, och en högst elegant supé var det till på köpet, med vin, frukt och en massa goda saker.

Harald kom emot Agda. Han var iklädd frack och hvit halsduk och bugade sig mycket ceremoniöst för henne, men hon såg att han också var så upprörd, att han hade svårt att bibehålla fattningen.

Han såg derjämte så lycklig ut, att det var henne en ofantligt stor frestelse att genast falla öfver honom med alla sina onda ord och förstöra hans stämning. Men det kom något öfver henne, något öfvernaturligt, påstod hon sedan, som tvang henne att tiga. Det var alldeles samma makt, som en gång på ångbåten förmådde henne att följa med Harald.

Då Harald bjöd henne armen för att föra henne fram till bordet, kände hon hur denna darrade, och den darrningen hjälpte henne att tiga.

De satte sig, och ännu alltjämt tego de.

"Nåå", sade Harald och såg på Agda. Tänk om hon skulle slunga emot honom detta: "Jag vet, jag har alltid vetat hur du hatar mig; men genera dig ej, jag återgäldar lika mot lika." Men hon var inte mer den gamla Agda Törne.

"Du gjorde din sak utmärkt", sade hon. "Hvem kunde tro att du skulle duga till clown."

Han märkte att hon talade med en viss stelhet.

"Tycker du ej om det", frågade han.

"Jo visst, jag gratulerar dig att ha funnit ditt lefnadsmål."

Men nu kunde han ej låta bli längre, utan började prata.

"Tag dig en bit bröd, Agda, och ät på det, så får jag tala om alltihop för dig. Ja, du förstår ju, att då jag for hemifrån, hade jag inga andra förhoppningar än att svälta ihjäl här på ett hederligt sätt som gatsopare. Men det var tusan så tråkigt hemma hos dig, och jag var ju en så'n kanalje, att jag ej undrar på att du var led på mig. Det var ju så ledsamt hela lifvet der också, sannerligen man kunde ta' sig till annat än att dricka. Jag behöfde mera luft att andas i, förstår du, och så voro vi ej för hvarandra det, som vi varit nu sedan. Men nu pratar jag utan ordning, och jag ville bara komma åter till det, att jag bara for hit derför att det var så tråkigt hemma. Men då du så kom efter mig på ångbåten, Agda, då blef det annat af. Jag såg, att du ej gjorde det af kärlek till mig, men jag tyckte, att det var så mycket dugtigare gjordt af dig, att du lemnade allt som du höll kärt, för att följa mig och se till att jag ej förgicks i elände, och det hade jag gjort, det hade jag sannerligen annars gjort. Då du satt i salongen och grät, Agda, då fattade jag det beslutet att du skulle få heder af mig och att jag skulle sluta att dricka; ty det ger en människa kraft, ser du, att någon finner det löna mödan att offra sig för henne."

"Var det, medan du härmade mig, du tänkte så", utbrast Agda.

"Härmade jag dig, det vet jag ej om. Det gjorde jag ofrivilligt. Mina tankar voro på annat håll. Men jag ville ej, att du skulle veta något derom, förr än jag sett, om det skulle lyckas för mig, och jag har ej druckit se'n dess." Han smålog och nickade bekräftande. "Det satt åt, må du tro. Men jag var så lycklig, då jag märkte att det såg ut att gå; och du förstod det nog också, Agda, ty du började bli vänlig mot mig. Gjorde du ej det?"

Agda bara nickade. Hon höll på att qväfvas.

"Ja, ser du, jag tänkte nog äfven att jag retade dig med mina upptåg ombord; men jag kunde ej låta bli, jag tyckte då att hela verlden var så härlig. Nu är jag mycket allvarsammare; jag har nog med upptåg om qvällarna. Emellertid var det nog bra också, ty min dystre gentleman, du vet, han såg hvad jag dugde till; han rådde mig till att bli clown. Ja, du tycker inte riktigt om det, Agda, men man förtjenar dugtigt med pengar på det, du. — Nå, hvar var jag nu? Jo, det skulle jag också säga dig, att när den der norska fröken såg så otreflig ut med sina många askar, så hittade jag på att du var en förklädd karl, en kassör, som rymt med kassan och att jag var en detek-

tiv, som skulle gripa dig i New York. På det sättet blef du af med henne."

Agda satt och hörde på honom med många sällsamma tankar. All hennes oro hade således varit onödig, den sista tidens qval voro helt självförvållade. Om hon haft en tanke öfrig för annat än sig själf, sin uppoffring, sin hemlängtan, sin olycka, då skulle hon märkt hvad som försiggick med Harald, och hennes galna idéer skulle aldrig ha uppkommit. Nu kunde hon ej ens begripa hvar hon fått dem ifrån.

"Det allra bästa var i alla fall", fortsatte Harald, "att du blef sjuk på båten och här. Ingenting var det, som gjorde mig så stolt, som att du nu helt och hållet berodde af mig, och derigenom fick jag riktigt visa hvad jag dugde till, och du var så snäll medan du var sjuk. Och så var det så roligt med din sjukdom på ångbåten."

"Hur så?"

"Jo, de voro så nyfikna, så nyfikna på hvem du var, och ingen visste det. Ja, hade vi ej haft dig, så hade vi förgåtts af enformigheten; men hvar dag satte jag ut en ny historia om hvem du var. Än var du en förrymd hustru, än en fasligt förnäm furstinna, och jag vet inte allt hvad, men de trodde alltihop."

"Gjorde de det?"

"Naturligtvis, annars hade de dött af ledsnad. Det var väl att du blef sjuk här också. Annars vet jag ej hur jag skulle kunnat hålla alltihop hemligt för dig. Jag funderade nästan på att resa bort och ej komma igen förrän jag var fulländad clown, men nu behöfdes det ej. Om du kunde tänka dig hvad jag längtat efter den här stunden, du, då jag var färdig och kunde säga dig allt; men jag ville inte göra det, förstås, förrän du var riktigt frisk."

Och han böjde sig fram öfver bordet för att se in i hennes ansigte och der läsa att hon var nöjd.

Hon rusade upp ifrån honom och skyndade in i nästa rum. Så fort hon var ensam, föll hon på knä.

"Gud", sade hon, "du har utvalt mig till att rädda en människa, du har också hindrat mig från att i vild vrede förstöra det goda du låtit mig omedvetet göra, och så har du lärt mig hvad jag är för en ömklig, egenkär och kortsynt usling. Jag skall ej glömma läxan, det är jag viss om, och så skall du ha tack, herre Gud, för alltihop."

Derpå gick hon åter in till Harald.

"Du är inte nöjd med mig, Agda", ropade han oroligt emot henne.

Hon gick tyst bort till honom, stälde sig bakom hans stol, tog hans hufvud mellan sina händer, böjde det bakåt och kysste honom på pannan.

"Min bror, min älskade bror", sade hon.

Harald blef alldeles röd i hela ansigtet vid Agdas smekning. Han såg ut som en skolgosse som fått premium för flit och godt uppförande.

"Harald, du är bättre än jag", hviskade Agda. "Jag har varit så stygg emot dig."

"Åh nej, du var alltid snäll."

"Jag skall försöka att bli det nu."

De omfamnade hvarandra och hade båda två stor lust att gråta, men de stredo tappert mot tårarna.

"En så'n dugtig gosse", sade Agda och strök hans hår. "Så mycket han utfört på egen hand redan!"

Hon skulle velat bekänna allt för honom, men hon ville ej göra honom bedröfvad i afton.

"Nu Agda, nu dricka vi vin i qväll; jag dricker ju aldrig annars, men nu måste du föreslå min skål och dricka den med." Och han började draga upp en af buteljerna. "Nå det var sant, jag glömmer ju det bästa. Tror du inte jag märkt hur du längtar efter din butik och dina gamla vänner, och sedan du nu hjälpt mig så utmärkt att etablera mig här — — —"

"Jag som varit sjuk hela tiden!"

"Ja det var ju precis rätta sättet. Men titta nu under din tallrik!"

Der lågo tre sedlar på hundra dollars hvardera.

"Respengar", sade han lakoniskt.

Det var en oerhörd missräkning för Agda. Ville han sända bort henne efter allt detta?

"Börjar du inte dricka sedan jag farit?" sade hon.

"Visst inte."

Men hon tyckte ej om glansen i hans ögon, då han nu höjde champagnebuteljen för att fylla i glasen.

"Jag har en sådan lust att ensam rå om all den der vackra champagnen", sade hon. "Sälj den till mig för 100 dollars!"

"Dina respengar!" utbrast han förvånad. Men han räckte henne skrattande buteljen och mottog sedeln.

"Går det der präktiga chateau-vinet för samma pris?"

"Inte kan man säga, att du knusslar."

"Nej det vore verkligen orättvist. Nu ger du mig väl Johannisbergern för min sista sedel?"

"Antag att jag vill ha 101 dollars för den."

"Du får inte vara obillig."

Och för tredje gången öfvergick buteljen till henne och sedeln till honom. Derpå tog Agda Törne sitt dyrbara vin, gick bort med det

till vattenledningen, slog sönder flaskorna och lät det doftande innehållet strömma ned genom afloppsröret.

Det förekom dem båda som om hon härmed utförde en handling af djup symbolisk betydelse.

"Du stannar således här, Agda", säger han.

"Ja", svarar hon, "ingenting kan nu mera skilja oss åt."

"Nej, ingenting i verlden skall komma mig att glömma hvad du nu gjort." Om en stund tillägger han: "Det var lätja, lögn, dryckenskap, som gingo der."

"Ja väl", säger hon, "men med dem följde kärlekslösheten, egoismen, högmodet".

Och så satte de sig ned, och supén blef en den allra muntraste. En supé, som aldrig ville taga slut; de hade ju så mycket att språka om!

"Vill du verkligen ej bli af med mig?" frågar Agda ibland. Men Harald bryr sig knappt om att svara på sådana orimliga frågor.

"Jag testamenterar min affär hemma till gamla Martinson", säger Agda.

"Men hur skall du ändå kunna stå ut här, Agda?"

"Ah, allting går nu, då vi äro så goda vänner. Men du skall ej tala om det gamla landet ännu på en tid, jag blir för vek af det."

"Och alla dina planer..."

"För dem har det ingen nöd. Det kan allt hända, att äfven för mig Amerika är den rätta platsen. Men nog komma de att se hiskliga ut derhemma, då Martinson skall ställa med deras hattar."

"Hur kom du egentligen att fara efter mig till Göteborg, Agda?" frågar Harald en gång.

"Ja, jag vet inte rätt, men det retade mig så förskräckligt, att doktor Ivarsson sade att det var darwinism att låta dig resa."

"Darwinism? Är det något ondt i darwinismen?"

"Visst inte! Nog trodde jag så en gång; men nu förstår jag, och det kan du tala om för din vän doktorn, att darwinismen är bra bara man ger den en liten tillsats af samvete."

Om samskolan.

Sedan några år står samskoletanken på dagordningen i den skandinaviska norden. Danmark har börjat tillämpa den i sina bästa folkhögskolor. Finland har upptagit den på enskildt initiativ i flera privatskolor. Norge har sedan några år med framgång tillämpat den genom att göra "kommuneskoler" i några mindre städer, tillgängliga också för flickor.

I Sverige upptogs tanken på samundervisning i vissa af statens skolor, förslagsvis af ett riksdagens utskott redan 1868. Hr Ernst Beckman skildrade vid återkomsten från en längre studieresa i Förenta staterna samundervisningen i der rådande skolsystem och framhöll i lärorika och entusiastiska uppsatser den amerikanska samskolans stora fördelar.

Kom så den så kallade "stora läroverkskomitén" 1882—84, men i motsats till hvad man kunnat vänta så väl af dess starkt reformatoriska tendenser som af riksdagens en gång tagna initiativ och af de fördelaktiga underrättelserna om det amerikanska systemet, rörde komitén icke vid samskoletanken. Deremot framstälde en af dess medlemmar, ledamoten af andra kammaren hr A. Hedin, år 1886 en motion om skrifvelse till K. M:t rörande flickors tillträde till statens elementarläroverk för gossar. Motionen afslogs men gaf anledning till ett diskussionsmöte, anordnadt af "*Föreningen för gift qvinnas eganderätt*", hvarvid många kraftiga uttalanden till samskolans förmån afgåfvos. Dagny hade då en uppsats i ämnet, skrifven af en entusiastisk vän af samundervisningen, men beledsagad af några varnande ord af red:n, som visserligen trodde samskoleidéen innebära mycket godt, men likväl kräfva stor varsamhet i tillämpningen.

Under tiden sammanträdde den af K. M:t utsedda flickskolekomitén. För dess uppgift låg samundervisningsidéen alltför nära för att den skulle kunna förbigås. Sekreteraren genomforskade alla tillgängliga källor för sakens bedömande, och äfven enskilda upplysningar söktes och erhöllos. Resultatet var, att komiterades flertal enades om att i samband med sitt förslag till flickskolornas förbättrande också framlägga ett förslag till samskolans upprättande under förhållanden, som derför lämpade sig. *

* Under denna tid hade ett par enskilda skolor i hufvudstaden börat tillämpa den i förberedande klasser vanliga samundervisningen äfven på högre stadier, med den påföljd, att från den ena förliden vår två lärjungar aflade mogenhetsexamen med mycket goda betyg.

Innan ännu flickskolekomiténs betänkande offentliggjorts, anordnades i Stockholm sistlidne april månad af samma förening som sist, föredrag och diskussionsmöte rörande samskolan, hvarvid professor Wallis redogjorde för de studier af samskolan, som han under en sommarfärd i Förenta staterna fått tillfälle att göra.

I diskussionen framhölls ånyo det amerikanska skolsystemet med dertill hörande samundervisning, såsom det ideal, hvartill vi och hela den gamla verlden hade att sträfva. Blott *en* röst höjde sig för att vi måtte tillegna oss idéen, men tillämpa den i öfverensstämmelse med svensk sed och svenskt skaplynne, något som vår flickskolekomité sades hafva försökt. Talaren, som varit medlem af komitén, har här genom Dagny velat meddela ofvanstående redogörelse, samt ytterligare lemna några upplysningar och uttala några personliga omdömen i frågan. Då emellertid de senare stå i nära samband med komiterades förslag och detta ej kan meddelas förr än det blifvit offentliggjordt, skola här först lemnas några uppgifter som torde visa, dels att Förenta staternas skolväsende i dess helhet, vare sig med eller utan samundervisning, icke kan för oss gälla såsom ett eftersträfvansvärdt ideal, dels att i Förenta staterna samundervisningen, der den blifvit fullt genomförd på *högre stadier*, sedan många år tillvunnit sig stort och berättigadt förtroende.

* *
*

Dr Clarkes' bekanta skräckfulla skildringar af den qvinliga skolungdomens bedröfliga helsoskick lära nog hafva varit öfverensstämmande med verkliga förhållandet i Amerika; men de drabbade icke alls *samskoleidén* i och för sig, utan hela systemet för elementarundervisningen. Detta lär också fortfarande vara betänkligt. *Bristen* på pedagogisk utbildning af lärarekåren, dennas ytterst rörliga beskaffenhet, i det flertalet lärare och lärarinnor egnar sig åt undervisning blott några år i afvaktan på fördelaktigare platser; det ideliga inpluggandet utantill af s. k. "textbooks" samt det långt drifna mångläseriet under en jämförelsevis kort skoltid anföras såsom systemets skuggsidor. Dessas följder blifva naturligtvis desamma i separatskolan som i samskolan, och troligt är väl också, att de verka skadligare på den uppväxande flickan än då gossen.

"The secondary education is the weakest point in our whole system", yttrade vid den internationela helsovårdskongressen i London 1884 miss Freeman, en framstående amerikansk deltagarinna i öfverläggningarna. Hos oss skulle det lyckligtvis helt säkert vara otänkbart att införa ett sådant lärosystem. Det för våra svenska skolreformatörer ideala är väl också endast den stora gemensamhetsprincipen i det amerikanska systemet, med en "primary" och en "secondary" friskola för hela folket, och samundervisning i dem båda.

Af det anförda ses dock, att amerikanerna själfva icke äro rätt belåtna med resultatet.

I högre läroverk för vetenskapliga studier, *academies, universities* och hvad de allt kallas, lär deremot undervisningen vara förträfflig. Väl möter ännu här och der motstånd af resp. styrelser i gamla läroverk att införa samundervisning. Men der det skett på förnuftigt sätt, synes man vara fullt belåten med dess resultat. Detta framgår bland annat ur en intressant och ytterst lärorik korrespondens i ämnet från professorer vid Wisconsins universitet, (Madison) som blifvit ställd till Dagnys förfogande, och ur hvilken här nedan det väsentligaste meddelas.

* * *

Wisconsins universitet, säger professorn i statsekonomi derstädes F. B. Parkinson, kan med skäl sägas hafva gått i spetsen för samundervisningens tillämpande på universitetets breda grundval. Och detta experiment, som tog sin början för femton år sedan, har i alla afseenden lyckats. De unga qvinnorna hafva från början utan svårighet kunnat följa med studierna på alla områden; i vissa ämnen hafva de tagit försteget, och alla dessa resultat hafva vunnits utan sänkning af de allmänna kunskapsfordringarna och utan fara för de unga qvinnornas helsa.

Professorn i latin, Lucius Heritage, har under åtta års undervisning vid universitetet icke kunnat upptäcka några af de förutspådda olägenheterna af samundervisningen. I fråga om studiernas resultat uttalar han samma omdöme som prof. Parkinsou. De unga männens och qvinnornas gemensamma arbete i klassrummen leder icke till några frivoliteter; tvärtom träda deras individuela karaktärer der så tydligt fram, att derigenom makten af blott yttre företräden neutraliseras, och föga

anledning gifves för en ytlig behagsjukas små konstgrepp. I umgänget hafva de båda könen den stora fördelen af att i grunden känna hvarandra.

Biträdande läraren mr Julius E. Olson, hvilken arbetat vid universitetet fem år som studerande och tre och ett halft år som lärare, meddelar äfven sin uppfattning af saken. Han har aldrig bevistat någon separatskola för gossar. Samuppfostran synes honom derför vara det naturligaste i verlden. Han har icke funnit den medföra några allvarsamma olägenheter, men väl många fördelar.

Sedan han tillträdde sin lärarebefattning har han aldrig hört saken ens debatteras inom lärarekollegiet. Samundervisning antages der såsom ett naturligt sakförhållande och utgör icke mera föremål för något meningsbyte.

Wisconsins universitet har skäl att vara stolt öfver de graduerade unga qvinnor som det utsändt. De hafva beträdt olika lefnadsbanor och der vunnit lycka och framgång. Ehuru många ibland dem förvärfvat kunskaper, som kunnat tillåta dem att med heder verka inom vetenskap och literatur, hafva de ofta föredragit en hustrus och en moders anspråkslösare uppgift. De hafva i sina hem varit lika lyckliga och verkat i flera fall med större framgång än flertalet af sina medsystrar, emedan de varit andligen bättre rustade.

Professorn i historia *William Allens* bref meddelas här nedan i sin helhet.

"Då samuppfostran för omkring femton år sedan först infördes vid Wisconsins universitet, tror jag att det var högst få af professorerna, som hyste något synnerligt förtroende till dess verkningar. Planen hade af flere skäl befunnits fördelaktig, men vi betraktade den som ett experiment, som lika väl kunde misslyckas som lyckas.

I denna stund tror jag icke, att någon enda af professorerna skulle vilja gå tillbaka till det förra systemet, och jag tror att vi alla erkänna, att det nya lyckats rätt bra. Dock äro naturligtvis somliga mera och andra mindre nöjda med samskolans resultat.

De invändningar, som i allmänhet göras mot samskoleidén, gälla *sedligheten*, *helsan* och *kunskapsmåttet*.

Det befaras, att umgänget bland ungdomen af båda könen under så förtroliga förhållanden skulle leda till osedlighet. I detta afseende kan jag tryggt försäkra, att farhå-

gorna icke besannats. Förhållandet mellan de unga männen och qvinnorna är, så vidt vi kunna döma, sundare och gifver mindre anledning till anmärkningar än på den tiden, då de hade skilda klasser, eller i jämförelse med flertalet qvinliga seminarier.

Man befarar vidare, att flickornas helsa ej skall kunna bära ansträngningen af ett oafbrutet själsarbete. De synas likväl befinna sig vid fullt lika god helsa som ynglingarna. Visserligen kan denna fråga ej fullt afgöras förr än några år efter sedan eleverna lemnat universitetet; men helt visst är deras helsotillstånd fullt lika godt som de unga damernas i societeten.

Äfven befarar man, att de icke skola kunna fullgöra sitt arbete så bra som männen.

I denna punkt skulle det vara oriktigt att påstå, att vi icke förmärka någon skilnad. I de flesta ämnen lära flickorna sina uppgifter lika bra och komma lika långt som gossarna; i några ämnen arbeta de kanske bättre, i några sämre, t. ex. i historia och ekonomiska ämnen.

På det hela taget skulle jag vilja säga, att flickorna fullgöra sina förelagda uppgifter lika bra som ynglingarna, hvaremot de lyckas mindre bra då det gäller originalitet i uppfattningen eller själfständigt arbete.

Den enda mindre goda sida jag kunnat upptäcka i samskolesystemet är, att det tenderar till att väcka öfverdrifven håg för förlustelser. Den mängd utflykter, picknicks, m. m. som egde rum förlidet år, var fast otrolig, och detta kunde ej underlåta att verka skadligt på elevernas arbete, kanske icke på klass-läxorna, men på deras tankeverksamhet och privata studium. Vi hoppas att i år kunna bättre tygla förlustelsebegäret, men faran för öfverdrifter i denna riktning är oskiljaktig från samskolan.

Det påstås slutligen, att de unga damernas väsen och hållning lida men af det förtroliga, dagliga umgänget med de manliga kamraterna. Jag kan ej säga i hvad mån detta klagomål är grundadt. Utan tvifvel fästes mycket litet afseende vid konventionela bruk och etikettens gamla fordringar. Men jag är icke i stånd att upptäcka, att våra unga flickor äro mindre ladylika än deras jämnåriga af samma lefnadsställning."

Literatur.

A*nna Maria Lenngren.* Ett bidrag till Sveriges literaturhistoria af *Karl Warburg.* Stockholm, Adolf Bonnier, 1887. Pris: 4 kronor.

Våra yppersta literära biografier återfinnas, som bekant, i Svenska akademiens handlingar. Der har äfven dr Warburgs skrift om *Dalin, hans lif och gärning* sin plats, såsom belönad med stora priset, och dit hör efter hela dess anläggning och utförande äfven hans nu föreliggande arbete om fru Lenngren. Det är utmärkt genom samvetsgrann forskning, billighet i omdömen samt en vårdad och behaglig stil, allt egenskaper som äro egnade att tillvinna denna afhandling ett varaktigt värde, och i sjelfva verket torde icke mycket återstå för en framtida axplockare på det fält, der dr Warburg nu insamlat en så rik skörd.

Förf. har behandlat sitt ämne under sex titlar: 1) föräldrahemmet och ungdomstiden; 2) Anna Maria Malmstedts författarskap; 3) fru Lenngrens skriftställeri 1780—92, öfvergångstiden; 4) Anna Maria Lenngrens skriftställarskap 1793—1800, glansperioden; 5) efterblomstringen 1801—17; fru Lenngrens hem och personlighet; samt 6) fru Lenngrens eftermäle. Det mesta nya om fru Lenngrens personliga förhållanden torde innehållas i de båda första afdelningarna, men af hennes alster förekomma förut otryckta prof spridda i hela boken; man kan om dessa säga, att fru Lenngrens kynne röjes i dem alla, men de flesta försvara nog bättre sin plats så här i en biografi, såsom upplysande för gången af hennes utveckling o. s. v., än hvad de skulle göra i en upplaga för den stora allmänheten. På tal härom, skulle vi för vår del önskat, att förf. i ett fall varit en smula mindre hänsynsfull: det gäller den bekanta, för att icke säga beryktade, *Anders och Köks-Kajsa.* Att sjunde strofen af denna dikt uteslutes ur de vanliga upplagorna är, med afseende på den sedan århundradets början så betydligt förändrade tonen i allmänna lifvet, försvarligt och i mångas ögon säkerligen godt; men i en biografi, som för öfrigt är så allsidig och uttömmande, synes han kunnat få behålla sin plats, hälst så ytterst få hafva tillgång till Stockholmsposten och fru Lenngrens rykte sannolikt far bättre af, att denna hennes "mannabragd" framträder i sitt

rätta skick, än att det öfverlåtes åt fantastiska gissningar att göra upp saken till något vida värre än hvad den verkligen är.

En utomordentlig flit och möda har förf. nedlagt på att kontrollera originalen till fru Lenngrens mångfaldiga imitationer och öfversättningar, och det har nog varit i högsta grad tålamodspröfvande att för detta ändamål genomgå de olika årgångarna af L'Almanach des Muses, Poésies fugitives, och hvad de allt heta, dessa samlingar, der Parny, Sedaine, Imbert, Pannard, Rivière du Fresny och andra skalder af tredje och fjerde rang införde sina bagateller. Att fransmännen skulle vara fru Lenngrens förebilder, var hvad man a priori kunde vänta; men dr Warburgs trägna forskningar hafva ådagalagt, att just under hennes bästa tid äfven danske författare, en Wessel, Baggesen, Zetlitz m. fl. tjenat henne på samma vis, och härigenom bekräftas ytterligare hvad prof. Ljunggren så bestämdt påvisat rörande Kellgrens och akademisternas bekantskap äfven med andra främmande literaturer än den franska. Huruvida nu fru Lenngren känt engelska och tyska, torde vara ovisst och framgår åtminstone icke af hennes poetiska alster; men deremot vet man säkert, att hon studerat latin, och detta ger oss anledning att rörande källan för ett af epigrammen underställa förf:s bepröfvande en från hans afvikande åsigt. Det är fråga om *Lycka träffar man*, hvartill dr Warburg anser ämnet vara hämtadt från Lafontaines fabel "Le Trésor et les deux Hommes". Det *kan* nog vara så; men anmärkningen, att Zetlitz af denna fabel gjort en lång skämtberättelse på nio sidor, gäller till en viss grad äfven Lafontaine, som användt 40 verser, medan deremot samma sak af Ausonius uttryckts i all korthet så här:

Thesauro invento, qui limina mortis inibat,
Liquit ovans laqueum, quo periturus erat.
At qui, quod terræ abdiderat, non repperit aurum,
Quem laqueum invenit, nexuit et periit. *)

Oss vill det synas, att det är en omedelbarare öfverensstämmelse mellan Ausonii *fyra* och fru Lenngrens *sex* verser, än mellan dessa och Lafontaines *fyratio*. — Beträffande Baggesens "Kyssene" kan det väl tagas för gifvet, att detta stycke

*) Mannen, vid lifvet trött, som fann den gyllene skatten,
Jublande slängde han bort repet han knutit tillreds;
Men den som guldet i jorden dolt och fann att det röfvats,
Lade, då repet han såg, snaran om halsen och dog.
Öfvers. af S—d.

är gjordt efter senare hälften af Catulli femte dikt (Vivamus, mea Lesbia, atque amemus); men i detta fall torde det vara sannolikare, att fru Lenngren för de tre stroferna *Till Sophie* anlitat icke Catullus, utan hans danske efterbildare.

Måhända skulle äfven ett par anmärkningar kunna göras. På sid. 126 synes genom ett förbiseende hafva inkommit det tillägg, genom hvilket den epigrammatiska *udden*, det som Lessing betecknar med "der Aufschluss", likställes med Kants "En spänd väntans upplösning till intet". Detta sistnämda uttryck betecknar Kants, för öfrigt icke helt tillfyllest görande uppfattning af det *Komiska*, och Lessing å sin sida vill icke som riktiga epigram godkänna sådana dikter, i hvilka "der Aufschluss" saknas. Detta har, som sagdt, antagligen varit ett rent förbiseende, och vi medgifva gärna, att saken är af ringa betydelse. Samma medgifvande göra vi ock för hvad vi hafva att anmärka om det som säges på första noten å sid. 257. Fru Lenngren hade skrifvit (*Till XX den 10 Juli 1799*):

Ack, inom kort skall man få se
Din lekamen så tunn som stickan.

Förf. fäster uppmärksamhet vid, att handskriften verkligen har denna läsning, "ehuru *lekamen din* skulle vara bättre för versen." Ja, otvifvelaktigt efter nutida uttal; men Westes svensk-franska lexikon (Stockholm 1807), ovärderligt just emedan det, och endast det, angifver de svenska ordens accentuering — upptager för det här i fråga varande ordet båda uttalen: *lekàmen* och *lékamen*, hvilket senare således ännu var brukligt i århundradets början och för öfrigt har sin goda etymologiska raison d'être (*lik-ham*=köttslig skepelse).

På sid. 260 förekommer i andra noten ett villsamt tryckfel: analogien i stället för anthologien. I ett par citater, som icke häller äro fullt korrekta, göra felen ingenting till meningen. Våra anmärkningar äro, som man ser, ytterst obetydliga. Också hafva de icke framstälts för det nöjet att få göra dem, utan för att visa, hvilken uppmärksamhet vi egnat åt dr Warburgs bok; möjligen har han ock redan gjort dem själf och i alla händelser kunna dylika småsaker naturligtvis ej på minsta sätt rubba det totalomdöme vi strax i början af denna anmälan tilläto oss att uttala. Det återstår oss endast att önska denna vår fullständigaste biografi öfver fru Lenngren all den framgång, den både genom yttre och inre egenskaper så väl förtjenar. *Edv. Lidforss.*

Kampen för lyckan. Två paralelldramer af *A. Ch. Edgren-Leffler.* Stockholm 1887. Z. Hæggström.

Ingen har förnekat vår framstående novellist fru Edgren-Leffler originalitet. Men näppeligen hade man tilltrott henne att framlägga denna egenskap på ett så främmande sätt som i det ofvannämda arbetet. Lika främmande som det lär vara för fru Edgren att skrifva öfver andras idéer och sålunda öfva en originalitet i andra hand, lika främmande för vår dramatik lär väl den diktart vara, som genom detta skriftställeri uppkommit, nämligen "paralelldramat." De båda författare-initialerna K. L., som förekomma på det inre titelbladet i stället för fru Edgrens namn, tjena blott till att göra förhållandet så mycket mer främmande för att icke säga tvetydigt. Särskildt går en granskare ganska tveksam till sitt värf under dessa omständigheter. Han vet ju icke hvem han skall hålla sig till, den som *skrifvit* dramerna eller den som *tänkt* och "i tankarna genomlefvat dem sen för sen", antingen fru Edgren eller den mystiska författarekomplexen, som, "af skäl som ej närmare kunna förklaras, önskar vara okänd". Han torde derför få inskränka sig till ett kort referat och några allmänna anmärkningar.

De båda dramerna hafva en gemensam prolog, hvilken spelar midsommarafton på motivet af den gamla dansleken: "När hvar tar sin, så tar jag min". Deltagare i leken äro baron Gyllenhjelms dotter Alice och hennes barndomsvän, förvaltarsonen Karl, den rike brukspatronens dotter Marta och Karls broder Ernst, Paula, syster till de nämda unga herrarna, och Alices kusin baron Hjalmar Gyllenhjelm. Det går mycket ogeneradt till, men som alla parterna äro barndomsbekanta och vana att leka tillsammans, stöter det icke allt för mycket. Det hela slutar med kärleksförklaringar och halft underförstådda förlofningar.

Afsigten är nu, att på grund af detta gemensamma uppslag visa först hur det går när man sviker sitt barndomstycke och söker lyckan utanför detsamma, samt sedan "hur det kunde ha varit".

Den första framställningen är i vår tanke alldeles misslyckad, sammansatt af idel osannolikheter och saknande såväl intresse, som dramatisk effekt. Den sens moral stycket vill inskärpa synes vara, att äktenskapsskilnad är vilkoret för att "kampen för lyckan" skall nå målet — ett påstående för hvars

bevisande fru Edgren bort, enligt hennes vänners åsigt, anse sig för god att låna sin penna.

Oss förefaller hela stycket som en klumpig parodisk efterbildning af Shakespeares Midsommarnattsdröm, öfverflyttad från den luftiga drömverlden till de sociala spörsmålens torra mark, hvarvid drömbildernas lek tager skepnaden af verkliga menniskors lek med pligt och rätt. Icke ens med sådana sökta effekter som att två af flickorna berättas hafva tagit studentexamen — en omständighet som icke har ringaste betydelse för deras karaktärer eller handlingssätt — har stycket kunnat räddas från att redan vid läsning göra fiasco. Från scenen lär man lyckligtvis aldrig få se det.

Ett helt annat intryck gör dramat n:o 2. Der är natur och friskt lif, spännande intressen, starka karaktärskonflikter och en både naturlig och effektfull upplösning. Också här är en fråga ställd under debatt, men det är icke äktenskapsfrågan utan *arbetarfrågan.* Så till vida hafva de resp. dubbelförfattarne svikit sin uppgift. Den äktenskapsskilnad, som skulle utgöra paralellen eger visserligen rum också i dramen n:o 2; men den arrangeras der så lättvindigt, och genom att läsaren på förhand underrättas, att förbindelsen, enligt öfverenskommelse mellan makarna, aldrig varit ett rätt äktenskap, utan en helt syskonlig förening, förlorar skiljsmässan all betydelse. Men om detta är en fördel i moraliskt afseende, så är det en brist i kompositionen. Det som skulle varit det ledande motivet för handlingen blir derigenom helt enkelt onödigt. En bruten förlofning hade gjort alldeles samma tjenst och varit mycket naturligare och mer sannolik. Det enda de resp. författarne vinna på att fasthålla den fixa idéen att i pjesen *måste* förekomma ett upplöst äktenskap, är att Alices lidelsefulla ord då Karl står förrådd och öfvergifven af alla: "jag ger dig mig sjelf och allt hvad jag eger", blir mera stötande och motbjudande än de behöfde hafva varit.

Tyngdpunkten af intresset ligger dels i frågan om Karl skall lyckas ersätta den afledda vattenkraften med elektricitet och sålunda kunna göra sig till egare af det jernbruk hans hustru förlorat genom att gifta sig med honom, dels och i synnerhet i lösningen af missförhållandet mellan den blifvande bruksegaren och de till en del nu onödigblifna arbetarne.

Med någon omarbetning och fullkomligt skild från sitt systerdrama, skulle detta stycke helt visst göra lycka på scenen.

Esselde.

Vårvisor

af *Nonny v. S—m.*

April.

I skogen i går
Var det sprittande vår,
Var det bäckar med bristande is.
Det var jublande hopp
I hvar nykommen knopp
Båd' på buskar och halfvissnadt ris.

I dag under snö
Längtar blåsippan dö,
Och på tjärnen har isen sig lagt.
Det är kulet och kallt,
Som i lefnaden allt,
Utan kärlekens värmande makt.

Men i morgon en tår
Ur hvar snöflinga går,
Och så klart ljuder lärkornas drill:
Att förvisso den snö
Skall försmälta i tö,
Som faller i lifvets april,

Då det sjuder i bark,
Då det grönskar på mark,
Då det klingar i luften af sång —
Då den jäsande saft
Af en tår blott får kraft
Att ge doftande blommor en gång.

Vårfloden.

Nu kommer vårfloden, brusande vild,
Ungdomens friska, energiska bild.
Nu kommer vårfloden — hejsan, gif rum!
Se hvad det glittrar af perlehvitt skum!
Hör hur han tolkar med trotsande ljud
Vårens—befriarens—härskarebud!

Vårfloden kommer, och innan kort
Sköljer han murknade lifsformer bort.
Frihet från hinder och frihet från tvång
Tolkar hans lifsvarma, jublande sång.
Frihet från fördomars isar och snö,
Spärrande vägen på odlingens sjö.

Vårfloden kommer — djupt i mitt bröst
Hör jag hans malmrika, manande röst:
Våren, befriaren, solen du blif
För hvad förfrusit och fjättrats i lif,
Och som blott väntar, att timmen skall slå —
Frihetens tid — för dess *vårflod också.*

Den internationela qvinnokongressen i Washington och några af dess ledare.

På utsatt dag d. 24 sistlidne mars sammanträdde på inbjudning af Förenta staternas *National Woman Suffrage Union* den första internationela qvinnokongressen i Washington. I "Riggs house", der de allmänna sammanträdena skulle ega rum, vimlade salongerna och korridorerna af ombud och deltagare i kongressen, nära 400 till antalet. Den oöfverskådliga raden af intelligenta och elegant klädda damer, hvilka med värdig hållning tågade fram genom de rymliga salongerna, säges hafva gifvit en ståtlig anblick.

I en af salongerna befunno sig kongressens ledarinnor, mrs *Stanton,* miss *Susan Anthony,* och mrs *Julia Ward Howe,*

miss *Livermore*, Reverend *Annie Shaw*, och en mängd andra, tillika med de europeiska ombuden; och här egde presentationen af kongressens öfriga medlemmar rum.

* * *

Följande dag, en söndag, hölls gudstjenst eller föredrag af kongressens medlemmar i en mängd kyrkor och samlingssalar. Kongressledamöterna själfva samlades i Albaughs operahus kl. 2,30 e. m. Den ståtliga byggnaden var från bottnen upp till dômen fyld ända till trängsel af väntande åhörare. Samlingen uppgick till öfver 3,000 personer, hvaraf hälften män.

Olika staters banér och nationalflaggor smyckade balkongerna. Platformen upptogs af ombud och inbjudna gäster. Kl. 3 öppnade miss Anthony mötet; Reverend *Phebe Hanaford* uppläste Longfellows "Greeting"; auditoriet reste sig och sjöng sången. En annan presterlig talarinna uppläste ur Apostlagerningarna Pauli berättelse för Agrippa om sin omvändelse. En tredje gjorde bön. Slutligen höll Reverend Annie Shaw en gripande predikan öfver textorden ur Apostlagerningarna: "Så var jag icke ohörig den himmelska synen, konung Agrippa". Predikan var allvarlig och vältalig, och många anleten, som i förstone visat blott nyfikenhet, vitnade innan slutet om en bättre känsla. Flere hymner afsjöngos, och gudstjensten slöt med uttalandet af välsignelsen.

Miss Mary Livermore predikade enligt förut gifvet löfte vid både morgon- och aftongudstjensterna i "Church of our father" för en talrik församling. Miss Frances Willard, den stora nykterhetsifraren, talade på morgonen i den af åhörare öfverfylda "Metropolitan Methodist church" öfver ämnet "social purity" (renhet i umgänget).

Under aftonen strömmade talrika skaror, i trots af regnet, till Ryland chapel, Union methodist church samt goodtemplarlogen m. fl. samlingssalar för att lyssna till fruarna *Lathrop*, *Keifer* och *Allen* m. fl. Åtskilliga damer talade för nykterheten, en för "the home versus the saloon" (hemmet gent emot förlustelsesalen); en höll barnpredikan, och alla hade, i trots af det fula vädret, talrika åhörare.

* * *

Vid kongressens formela öppnande, måndagsmorgonen, började högtidligheten med bön, hvilken förrättades af den första qvinna i Amerika och troligen i hela verlden, som ordinerats till prest, Reverend *Antoinette Brown Blackwell*. Hon är en äldre qvinna med anletsdragen präglade af djupt allvar och de mörka ögonen fylda af en varm nitälskan. Hon bad i starka och innerliga uttryck om rättvisa samt om ledning af Guds vishet.

Derefter framträdde miss Susan Anthony. Hon är, att

döma af den intressanta porträttserien i det stora, af henne, mrs Stanton och mrs M. Gage utgifna arbetet, "History of woman suffrage", en person af helt annat skaplynne. Det välformade men något stora hufvudet ser ut att rymma mycket tankestoff. Profilen (påminnande om en qvinnofrågans främjare i Sverige) samt de djupliggande ögonen uttrycka energi i förening med ett vemodigt allvar. Hon började med att erinra om, hurusom inbjudningen till den första amerikanska qvinnokongressen vid Seneca Falls för 40 år sedan saknat underskrifter, men hur alla vetat, att själen i det hela varit den oförgätliga, nu aflidna, *Lucretia Mott* samt *Elisabeth Cady Stanton*, som ännu verkar med outtröttligt nit för den gemensamma saken. Hon uppdrog i korta betecknande drag olikheterna mellan förr och nu inom qvinnans verld: huru qvinnan icke egt en plats eller en verkningskrets utanför hemmets slutna område; hur ingen självständighet, inga pekuniära tillgångar, intet anseende, intet arbetsfält, ingen lifsuppgift funnits för henne utanför äktenskapet, samt huru, för den ogifta qvinnan de enda utvägar till förvärfvande af en torftig bergning varit sömmerskans, guvernantens, kokerskans och fabriksflickans yrken. Sedan dess hade ett "Sesam öppna dig!" brutit väg till nästan alla former af förvärf eller nyttig verksamhet, så att den amerikanska qvinnan i denna stund, på nästan alla arbetsområden och i fråga om de flesta tillfällen till kunskapsförvärf, står såsom mannens jämlike.

"Mannen", fortfor talarinnan, "har tillerkänt oss i lag och sed, i privilegier och rättigheter nästan allt, utom den rätt, som i vårt land utgör vehiklet och värnet för all annan rätt — den medborgerliga."

Mrs Stanton frambar välkomstadressen, och vid hennes framträdande reste sig församlingen helsande henne med viftande näsdukar. Hon påpekade huru det 40-åriga arbetet på rösträttens beviljande åt qvinnor, ehuru det ännu icke nått sitt mål, likväl utverkat alla andra lagreformer till qvinnans förmån. Efter de två första i staten New York hållna qvinnomötena antogs sålunda inom samma stat den förbättrade lagen om gift qvinnas eganderätt. Och när en serie af andra möten hållits i andra stater, upptogo dessa, den ena efter den andra, den först i New York stadfästade lagreformen.

"På detta sätt", fortfor mrs Stanton, "uppstod den första och mest betydande frihetsrörelse som verldshistorien haft att anteckna: *krafvet på frihet och självbestämningsrätt för halfva mänskligheten*. Den ton som i vårt land anslogs 1848 har sedan genljudit genom hela verlden, och vi mötas nu här af personliga eller skriftliga uttalanden i samma riktning från nästan alla Unionens stater samt från det brittiska riket, Frankrike, Finland, Italien, Sverige, Norge, Danmark, m. fl."

Talarinnan uttryckte amerikanskornas glädje öfver att få välkomna till sina kuster ädla qvinnor från främmande

land, och hon kände sig förvissad att samvaron och tankeutbytet mellan personer af så vidt skilda lefnadsförhållanden måste vidga intressena och frigöra omdömet från förutfattade oriktiga åsigter. De skulle icke känna sig som främlingar inför hvarandra, ty hade de icke alla *en* frändskap: *den undertryckta rättens*, och *ett* språk, modersmålet för alla ofria andar: *smärtan*. "Långt tillbaka i tiden hörde vi frihetssökande själar uttala en längtan, som stod i samklang med vår. Så Mary Woolstonecraft, m:mes de Staël och Roland, George Sand, Fredrika Bremer, mrs Browning och George Eliot, hvilka alla hafva i bunden eller obunden stil skildrat qvinnornas rättslöshet — — —"

"För närvarande äro amerikanska qvinnor i besittning af fulla medborgerliga rättigheter i tvänne distrikt, innehafva municipal valrätt inom *en* stat samt valrätt i skolfrågor inom halfva antalet af Unionens stater. Detta är den stora vinsten af 50 års arbete, men vi tänka icke åtnöja oss dermed. Arbetet skall gå oaflåtligt framåt och den internationela qvinnokongressens fria förhandlingar om tidens sociala, politiska och religiösa spörsmål skola blifva en ny insats i det stora arbetet."

Talet är i sin fortsättning ytterst originelt. Med ett djupt allvar i syftet och en rikedom af högt flygande idéer förenar det de mest humoristiska sidoanmärkningar, drastiska bilder hvilka kunde komma håret att resa sig på konservativa motståndares hufvuden samt ett sätt att tillämpa de bibliska berättelserna som är högst öfverraskande. Så när det klagas att Amerikas qvinnor, sedan mötet vid Seneca Falls, vandrat 40 år i åtlöjets öken, likasom Israels barn i den arabiska, men utan att nå det förlofvade landet.

Mrs Cady Stanton torde vara den äldsta af de nu lefvande inbjudarna till mötet vid Seneca Falls. Hennes utseende är högst originelt. Tämligen korpulent, bär hon på porträttet sitt silfverhvita hår lagdt i upprullade lockar öfver hela hufvudet samt deröfver kastad en svart spets. Hennes ansigtsdrag, med de höghvälfda ögonbrynen och de stora lifliga ögonen, påminna om den bourbonska typen. Öfver munnen ligger ett spirituelt leende, paradt med uttrycket af en viss förkärlek för detta lifvets goda, ett uttryck, som bildar en lustig komentar till det domslut rörande tvistefrågan mellan England och Amerika om fiskerirätten, som hon i andanom hör de framtida qvinliga röstegarna fälla:

"Låtom canadenserna äta sin kabiljo i frid, så länge vi ha våra ostron, vår gös och vår läckra kaliforniska lax!"

* *
*

Det följande sammanträdet upptogs af de delegerade damernas presentation och korta helsningstal till mötet, alla uttryckande den glädje och tillfredsställelse, som tanken på en sådan kongress väckt, samt erkänslan för de amerikanska da-

mer, som uppoffrat tid och krafter för att förverkliga densamma.

Derefter redogjorde mrs Stanton för det uppdrag hon fått att utse femton af kongressens ledamöter att bilda den föreslagna permanenta internationela qvinnonämden. Till ordförande hade hon utsett miss *Frances E. Willard* och till medlemmar representanter från olika länder, bland hvilka märkas fransyskan m:me *Isabella Bagelot* samt den finska fröken *Alexandra Gripenberg*.

Aftonsammanträdet samma dag egnades åt *uppfostringsfrågor*, hvarvid hölls ett ledande föredrag öfver *högre qvinnouppfostran* af mrs *May Whight Sewall* samt ett annat öfver *Indiens qvinnor* af den begåfvade och ansedda indiska damen *Pundita Ramabai Sarasvati;* vidare talades om olika skolorganisationer, om Kindergartensystemet och samuppfostran. Till slut föreslog ordf. att kongressen skulle uttala såsom sin önskan *att alla högre skolor och universitet i Förenta staterna måtte bli tillgängliga för qvinnor lika väl som för män.* Förslaget antogs enhälligt af församlingen, som bestod af tusentals menniskor, hvilka till tecken af sitt bifall, på en gång alla reste sig från sina platser.

Förhandlingarna fortgingo med aldrig svikande intresse under veckans alla dagar, för- och eftermiddag. De voro gruppvis ordnade under vissa hufvudrubriker, så att vid ett sammanträde afhandlades *den religiösa missionen*, vid ett annat *nykterhetssaken*, vid ett tredje *rösträttsfrågan* och andra lagreformer, vid ett fjärde *sjukvården och qvinnan som läkare*, vid ett femte *co-operativ-principen*, vid ett sjette *yrkesverksamheten*, vid ett sjunde *qvinnans uppgift inom pressen*, vid ett åttonde om *hemmet* och *familjen* samt *på dem inverkande lagar*, vid ett nionde om *välgörenhet*. Vidare höllos föredrag om qvinnan inom politiken, om kommunal valrätt, om tillträde för qvinnan till skolråd m. m.

Fredagen hölls ett särskildt, endast för qvinnor tillgängligt möte för öfverläggning *om sedlighetsfrågan och federationen.* Vid dess afslutande beslöto deltagarinnorna att afsända telegrafiska helsningar till qvinnor, som tagit verksammare del i eller beskyddat sedlighetssträfvandet; så till fruarna *Josephine Butler*, *Jacob Wright*, *m:me Laren* m. fl., så väl som till *drottning Victoria*, *kejsarinnan af Tyskland* samt *kronprinsessan af Danmark*.

Ett bland de sista sammanträdena hade fått namn af *"Förkämparnas möte"* der föredrag höllos af, och tacksägelser hemburos till de närvarande ledarna och deltagarna, män så väl som qvinnor, i det första för 40 år sedan anordnade mötet vid Seneca Falls för öfverläggning om qvinnans ställning.

Verkställande kongresskomitén utdelade blommor till mrs Stanton, miss Anthony, miss Lucy Stone, mrs Gage, mrs Howe och miss Livermore. Miss Anthony höll afslutningstalet, John

Hutchinson sjöng den kända sången "Auld lang syne", och derpå upplöstes den egentliga kongressen.

Söndagen hölls en religiös fest, hvarvid mrs Gage talade om *qvinnan under kyrkans första tider*, samt Reverend Antoinette Blackwell om *vetenskapen och den religiösa sanningen*.

Alla sammanträden under hela kongressen började med bön och sång, och under hvilostunder mellan föredrag och öfverläggningar utfördes vacker musik, dels af orkester, dels af solister.

Öfver hela mötet låg en egendomlig stämning af högtidsallvar och festglädje jämte en viss förtrolig *laisser aller*, som ej sällan framträdde t. o. m. i föredragen samt i repartier och repliker de talande emellan, och hvartill, om vi ej misstaga oss, mrs Stanton med sitt originela inledningstal tog initiativet.

Så vidt man kan döma af de tryckta förhandlingarna, var det hela synnerligen lyckadt. Och äfven den i afseende på nyttan af internationela företag mest misstrogne torde vid läsningen om The international Woman Council i Washington icke kunna värja sig för känslan af, att här förelegat en tilldragelse af stor betydelse, som torde komma att sträcka sitt inflytande långt in i framtiden *).

Qvinnofrågan och äktenskapsåldern.

Stockholm har i vår varit ovanligt rikt på företeelser af vigt inom qvinnofrågans område; så främst Björnsons föredrag i *sedlighetsfrågan,* så diskussionsmötet om *samskoleprincipen,* så nu senast kandidat Emil Svenséns märkliga föredrag om äktenskapsålderns inflytande på qvinnofrågan.

Talaren, som gjort etnografien till sitt hufvudstudium, betraktade först sitt ämne ur dennas synpunkt. Etnografiska data från jordens alla delar visa, sade han, att äktenskapsåldern, särskildt för qvinnan, är tidigare ju lägre ett folk står; vidare att qvinnans ställning är sämre hos krigarefolk, der antalet män understiger antalet qvinnor, än hos kolonialfolk der männen äro talrikare. I vår tid skärpes motsatsen mellan könen genom männens tilltagande celibat och qvinnans täflan med dem på olika förvärfsbanor. Följden häraf skulle enligt talaren kunna blifva ett könshat som medförde större olyckor än klasshatet.

Från denna utgångspunkt gjorde nu föreläsaren sina betraktelser rörande månggifte och engifte, de ogifta qvinnornas ställning i gamla

---

*) De flesta föredragen komma att tryckas, lika som förmodligen också en berättelse om mötet, och det är att hoppas att dessa värdefulla handlingar måtte bli tillgängliga äfven hos oss.

tider, samt osedligheten och dess orsaker. Han visar huru djuret i människan kan bekämpas endast långsamt genom uppfostran, huru svårigheten för männen att gifta sig beror af uppskofvet med lösningen af den sociala frågan, samt huru qvinnornas öfvertalighet frestar dem själfva till fall och männen till haremslif.

Efter högst intressanta utläggningar af vetenskapens rön i dessa och hithörande ämnen kom föreläsaren till hvad han ansåg som hufvudvilkoret för lösningen af så väl qvinnofrågan som delvis äfven den sociala frågan: *bestämmandet af samma åldersgräns för äktenskapet så väl för man som qvinna;* samt *förläggandet af denna åldersgräns till de år, då antalet män och qvinnor är lika,* hvilken tid, som kunde kallas *den naturliga äktenskapsåldern,* sammanfaller med den inom civiliserade nationer antagna myndighetsåldern, eller 21 år. Man och hustru skulle således i allmänhet vara jämnåriga; olägenheterna af förtidiga giftermål (såsom mannens sjuklighet, qvinnans förtidiga åldrande och barnens stora dödlighet) skulle undvikas, äktenskapet och qvinnan skulle stiga i betydelse, "handske-moralen ej längre förblifva en utopi". Qvinnan skulle icke så lätt falla och lättare kunna upprättas, männen skulle blott med svårighet kunna utanför äktenskapet tillfredsställa sina dåliga lidelser och osedlige mäns ställning skulle försvåras genom trycket af en mera sedlig allmänanda.

Fördelarna af reformen äfven ur fysisk synpunkt skildrades utförligt, på samma gång föreläsaren ånyo starkt betonade, att det icke gifves någon universal medicin för samhällenas olika sjuklighetssymptom, samt att qvinnofrågan ej låter sig helt lösas annat än i samband med den sociala frågan likasom denna icke kan skiljas från qvinnofrågan. Vilkoret för bådas lösning är: *"fair play", rent spel i tillvarons stora kamp.*

* *
*

Innehållet af de märkliga föredragen var allt för nytt att kunna på en gång smältas eller ge en klar inblick i alla följderna af de föreslagna reformerna.

Vi hafva också här endast kunnat beröra grundtankarna af föredragen, men hoppas att de måtte snart utgifvas af trycket och gifva anledning till den mångsidiga granskning, äfven ur social-statistikens synpunkt, som det vigtiga ämnet onekligen förtjenar.

Praktisk välgörenhet.

Från arbetsstugorna.

(Efter en lärarinnas meddelande.)

De genom fru Anna Retzius' initiativ i Stockholm inrättade arbetsstugorna för barn utgöra en förträfflig form af praktisk välgörenhet, hvilken torde vara både behöflig och lätt nog åstadkommen i de flesta större samhällen.

Vi vilja här, med ledning af en folkskolelärarinnas meddelanden, omtala en liten historia som visar hvilka frukter arbetsstugan kan bära.

Flickan Anna X. hade under hela sin skoltid gjort sig bemärkt för fräckhet, råhet och allt slags okynne, och hennes späda anletsdrag buro redan prägeln af en verklig förnedring. Vid upprättandet af en arbetsstuga inom den församling der hon bodde, anmälde hon sig som en af dess första lärjungar. Anna var vid denna tid fullkomligt liknöjd för skolarbetet. Hon kunde aldrig sina läxor. Hon bemödade sig ej det minsta att med eftertanke besvara de frågor, som stäldes till henne under lektionerna, utan drog till med den första orimlighet som kom för hennes mycket snabba tunga, naturligtvis utan att stå i något förhållande till hennes irrande tankar. Sin klasslärarinnas tålamod pröfvade hon på tusen sätt, bland annat genom att stundom under lektionerna visa ett högst försmädligt leende, eller genom att göra miner och ge vinkar åt sina kamrater.

Sedan hon en termin deltagit i arbetsstugornas undervisning, förmärktes hos henne några svaga bemödanden till förbättring, som mycket gladde hennes klasslärarinna. Kom så höstterminen och med den samma tröghet, samma slöhet och okynne. Hvarje spår af förbättring var borta. Fadern öfvergaf hemmet, fattigdomen derstädes blef större än förut. Anna fick nu fortfarande besöka arbetsstugan, der hvarje barn efter slutadt arbete erhåller en riklig måltid, och de tre dagar i veckan då denna välgörenhetsinrättning är upptagen af gossar, erhöll hon fri middag å en för fattiga skolbarn inrättad spisningslokal.

Just då klasslärarinnan gifvit hoppet om förändring i flickans väsen hardt när förloradt, inträdde en slående förbättring. Hennes uppförande blef stilla, hon läste sina läxor mönstergilt och var under lektionerna uppmärksam och ifrig att göra framsteg. Underligast af allt var måhända den förändring hennes utseende liksom genom ett trollslag undergick. Det råa, allt utom barnsliga uttrycket i hennes anletsdrag försvann och lemnade rum för en vänlig och ödmjuk uppsyn. För den öfriga skolpersonalen och för lärarinnorna i arbetsstugan var förändringen i hennes sätt och utseende lika påfallande som för hennes klasslärarinna.

Detta glädjande förhållande fortfor under de tvänne månader som återstodo af höstterminen.

Den oafbrutna vistelsen i hemmet, eller kanske snarare på gatan, under de sistförflutna julferierna, har naturligtvis hos Anna efterlemnat sådana spår, att hon nu åter understundom gör sin klasslärarinna

bekymmer, dock ej på långt när så stora som för ett år sedan. Det märkes att hon — äfven då lärarinnan måste straffa henne — förstår att denna är hennes vän. Flit och godt uppförande stå fortfarande i högt värde inför hennes omdöme, äfven då hon själf ej mäktar utöfva dessa dygder. Aga kräfver hon alltjämt och blir då bättre för en tid.

Frågas nu hvad det egentligen är uti de välgerningar, för hvilka denna flicka varit föremål, som verkat förändringen hos henne, så blir svaret: först och främst det, att klasslärarinnan lyckats vinna hennes hjärta, och att hon icke känt sig utstött af de människor, med hvilka hon kommit i beröring, utan tvärtom funnit sig vara föremål för deras välvilja och omsorg; vidare att hon, som i hemmet ofta fått svälta, numera fått åtminstone *ett* godt mål mat hvarannan dag, och detta som frukt af eget arbete. Anna har också alltid haft stor förmåga att barnsligt glädja sig åt allt, som i minsta mån afvikit från den för henne hvardagliga ordningen, hvilket äfven kan hafva bidragit till att omstämma hennes sinne. Slutligen är det ju tänkbart, att hennes kroppskrafter genom det dagliga tillskottet i näring stigit och för henne möjliggjort ett större mått af ansträngning, vare sig det gällt att tillegna sig kunskaper eller bekämpa onda vanor och böjelser.

* * *

Att nu arbetsstugan, der den gör sig till ett redskap för den rätta kärleken, är en stor kraft till upprättelse äfven för de mycket vanartiga, det synes oss Annas historia bevisa. Denna historia visar ock huru önskligt det vore, att arbetsstugan kunde vara i verksamhet äfven under ferierna, på det ej under fridagarna det resultat må blifva om intet, som under terminen vunnits med mödosamt arbete.

Hvem kan för öfrigt väga, mäta, beskrifva medlen och vägarna med och på hvilka kärleken, i all synnerhet den bedjande kärleken, når samhällets "sorgebarn" och förvandlar dem till glädjeämnen? Vi se blott verkningarna, och detta är nog för att mana oss till fortsatt arbete i människokärlekens tjenst. Annas bön då hon varit stygg: Åh fröken, "*haf ännu litet tålamod med mig!*" behöfva vi alla bedja inför vår gudomlige lärare.

Esselde.

Hvarjehanda i qvinnofrågan.

Forts. fr. föreg. häfte.

Frankrike. *Qvinnors anställning i franska statens tjänst.* 1877 försökte *postministeriet* för första gången att använda fruntimmer vid postkontoren i Paris. För närvarande äro öfver 5,000 qvinnor anstälda i franska post- och telegrafverken, med löner växlande mellan 800 till 4,000 francs. Efter 30-årig tjänstgöring erhålles pension.

Inom *finansministeriet* är ett litet antal qvinnor sysselsatta med afskrifvandet af den stora hufvudboken.

Jernvägsbolagen hafva anstält fruntimmer som skrifbiträden, dessutom äro en mängd qvinnor anstälda vid biljettförsäljningen, banvaktartjänster etc.

Den *franska banken* sysselsätter omkring 400 fruntimmer. Äfven de stora bankerna Crédit foncier, Crédit Lyonnais och Société générale använda en massa qvinnor i sin tjänst. Detsamma gäller för *telefonbolaget.*

Vid *undervisningen* är det dock som ett öfvervägande antal qvinnor finna användning. Oafsedt 30—34,000 andliga "systrar" äro öfver 35,000 qvinnor anstälda vid lägre och högre flickskolor. Lägger man härtill dem, som gifva privatlektioner eller äro anstälda som lärarinnor i familjer, så visar det sig, att öfver 100,000 qvinnor i Frankrike egna sig åt undervisningen.

Föreningen för qvinnornas rättigheter har framlagt sitt program, enligt hvilket fordras likställighet för man och qvinna i alla afseenden, såväl moraliska och borgerliga som politiska.

Schweiz. *Att qvinnan inom den moderna industrien* spelar en mycket framstående roll visar sig bäst vid Schweiz' väfverier och spinnerier, vid hvilka sysselsättas ej mindre än 103,452 qvinnor men blott 52,828 män.

Italien. *Lifmedikus* hos drottningen af Italien är en ung qvinna, som studerat medicin vid universitetet i Bologna. — Vid universitetet i Pisa har nyligen fru doktor *Catani* utnämts till *professor i patologi.*

Signora Crispi, hustru till Italiens statsminister, ämnar i Roma bilda en internationel qvinnoklubb, der qvinnor från alla länder skulle kunna sammanträffa och utbyta tankar, der föredrag skulle hållas, läsrum finnas m. m.

Spanien. En ung spanska har skrifvit in sig vid medicinska fakulteten i Paris. Hon är dotter till en journalist i Madrid och har förut under pseudonymen Renooz offentliggjort flere större vetenskapliga arbeten.

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & C:o Boktryckeri.

Anmälan.

Den stora och glädjande framgång **Dagny** *rönt under första åren af sin tillvaro manar att låta henne fortgå i samma riktning och efter samma program.* **Dagny** *skall således äfven under 1888 verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål,* **en sund och lugn utveckling af arbetet på qvinnans höjande**, *och vill hon derjämte söka* **afvärja eller varna för de missriktningar, som hota att föra qvinnofrågan på villospår.** **Dagny** *vill äfven meddela literära uppsatser, kortare berättelser m. m.*

Dagny *utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tills vidare utgifvas under ledning af* **S. L—d Adlersparre,** *biträdd af en redaktionskomité.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50

För icke medlemmar . . . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Å förbundets byrå äro under april månad anmälda:

arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 9, lektioner 12, öfversättning och biträde i affär 2, s:a 23.

arbetssökande: lärarinnor 29, lektionsgifvare 8, tolk 1, kontors- och skrifbiträden 3, värdinnor och biträden i hem 5, s:a 46.

Delegarne i förbundets **sjukkassa** hade den 23 april sitt årsmöte, hvarvid bland annat meddelades att kassans verksamhet började den 2 maj 1887, samt att medlemmarnas antal nu stigit till 116. Se vidare årsberättelsen, som utkommer i slutet af maj.

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

SJUNDE HÄFTET.

INNEHÅLL:

St—. Sigurd Lovén. Poem.
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Ellen Fries. Hemstudier.
Svensk Konstslöjdutställning
Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte.
Vår första qvinliga läkare.
Fredrika-Bremer-Förbundets årsberättelse för år 1887.

Pris pr årgång: { **För Förbundets medlemmar** kr. 2,50.
{ **För icke medlemmar** „ 4,00.

Ränte- och Kapital-Försäkringsanstalten

i Stockholm emottager i helt Krontal penningar till beredande af *Lifränta* (pension) eller *Kapital* att lyftas på en gång vid uppgifven ålder. Kontoret, N:r 5 Stora Nygatan, hålles öppet alla söckendags förmiddagar kl. 11—2 samt onsdagar 5—6 e. m.

För i Stockholm bosatta obemedlade personer, som insätta medel för att bereda lifränta, betalar Fosterländska Föreningen förvaltningsafgift samt för insatser, ej öfverstigande under ett år 50 Kr., *Tjugu* procent såsom premium; hvarigenom för hvarje sålunda insatta 5 Kr. i boken införes dessutom En Krona.

Olycksfallförsäkrings-Aktiebolaget NORDEN

STOCKHOLM

Hufvudkontor: Malmtorgsgatan 5.

Allmänna Lifförsäkringsaktiebolaget,

Stockholm, Kungsträdgårdsgatan 2 C, 1 tr.

Tryggande fonderadt på matematisk grund. Försäkringstagarne varda meddelegare i bolaget och hela dess vinst.

---

†

Sigurd Lovén.

Hvi gick du så tida ur jordlifvet bort,
Der mycket du hade att verka?
Hvi blef här din lifsgerning stympad och kort,
Då trösta och lisa och stärka
Mång' lidande ännu du kunde ha gjort,
Om grafven ej öppnat så plötsligt sin port?

På höjden af mandomens fullhet du stod,
Vid sidan af älskande maka,
Och hemmet var solljust, der hemtades mod
Och kraft efter mödor och vaka.
Der mötte dig barnen, en jublande tropp,
Snart blicken och sinnet då klarnade opp.

Ett söndagsbarn var du, ty lifvet dig gaf
Långt mer, än det mängden förunnar;
Sjelf visste dess bitterhet föga du af,
Förr'n döden sin närhet förkunnar.
Då uppstod en kamp i din manliga själ,
Men sedan du lugnt bjöd de kära farväl.

Ej före sin död, så den vise ju sagt,
Bör någon fullt lycklig man prisa,
Ej rikare nåd, han på sinnet oss lagt,
Kan Gud åt en dödlig bevisa,
Än att, då han hunnit sin utvecklings höjd,
Förflyttas från jordens till himmelens fröjd.

Och kunde den vises åskådning bli vår,
Och kunde vår *saknad vi glömma*
Då sade vi kanske, om ock med en tår
Af smärta, vi ej kunde gömma:
I lifvet var Sigurd ju lycklig som få,
Men ljuft är som han utur lifvet få gå.

Dock öde står platsen, ej blott vid din härd,
Ej blott uti kretsen af vänner;
Hur mycket din lefnad för många var värd
Nu rätt, då du saknas, man känner.
Det ljuder från öster och vester i chor:
"Hvem ersätter honom? Förlusten är stor."

Hardt underbart var det hur du räckte till,
Så väl för det stora som ringa.
Du visat hur myckct man kan, då man vill
Sin egen personlighet bringa
Som insats i arbetet, hvad man förmår,
Då, utan att vackla, mot målet man går.

Ditt minne skall också, du vingårdsman god,
I tacksamma hjertan förvaras;
Din bild, som nyss lifskraftig inför oss stod,
Förandligas, liksom förklaras.
För allt hvad du verkat för medmen'skors väl
Vår varmaste tack! Sist ett smärtfyldt farväl!

St—.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden.

Om "hemstudier".

af

Ellen Fries.

IV.

(Forts. och slut.)

Det talas om att idéer "ligga i luften", och det är onekligen en sanning, att ofta samma idéer uppstå hos personer, som ej hafva någon som hälst beröring med hvarandra. För att förklara detta fenomen behöfver man dock ej upptäcka några idébakterier, ej häller tillgripa hypnotismen eller tankeläsningen, utan helt enkelt hålla sig till den gamla satsen, att samma orsaker framkalla samma verkningar. Uppstår ett allmänt kändt behof, så är det mer än troligt, att flere personer samtidigt komma fram med samma förslag till dess afhjelpande.

"Hemstudieidén" låg dock ej i den svenska luften, utan den importerades hit direkt från Förenta Staterna. Importören var herr Ernst Beckman. Med sin eleganta penna skildrade han i sjette häftet af 1878 års årgång af Tidskrift för Hemmet hemstudierna i Amerika. Uppsatsen väckte hos mången lifligt intresse. Att kunna hjelpa dessa många, som trå efter ökade kunskaper, men sakna förmåga att framgångsrikt arbeta på egen hand, och tillfälle, medel eller tid att erhålla mundtlig undervisning; det var en tanke så tilltalande, så praktisk och nyttig, att den borde förr eller senare komma till utförande. Att den var importerad utifrån kunde ej i Sverige vara något hinder. De talrika tillfällen till kunskapers inhemtande, som onekligen finnas i vårt land, samt vår ringa förmåga af initiativ — och hemstudierna fordra initiativ — hade visserligen gjort, att hemstudieidén knappast här kunde ha uppstått, men det var att hoppas, att den skulle kunna trifvas och slå rot i ett så glest befolkadt, fattigt land, med en för inhemtande af teoretiskt vetande intresserad befolkning.

Hemstudieidén kunde passa för både man och qvinna, men det var särskildt för den senare, som den var lämplig, enligt skäl, hvilka vi i en föregående uppsats haft tillfälle utveckla. Det var den unga qvinnans behof efter vetande, som i Amerika gifvit upphof åt hemstudieföreningarne, och det var uteslutande på henne man här i Sverige tänkte.

När derföre Fredrika-Bremer-Förbundet stiftades, uppsatte det på sitt program, bland nyttiga åtgärder för förbättrande af qvinnans ställning, äfven anordnandet af hemstudier. En komité tillsattes af förbundets styrelse, som på våren 1885 hade färdig ett program för hemstudier. Man hade visserligen

följt såväl amerikanska som engelska program, men i hufvudsak byggde man på egen grund och sökte lämpa alla föreskrifter efter svenska förhållanden.

Då man ej kunde tänka sig, åtminstone i den närmaste framtiden, i Sverige, såsom fallet är i England och Amerika, *flera* föreningar för hemstudier med olika syfte och olika omfattning, så sökte man i stället göra den af förbundet ordnade hjelpen så vidsträckt och olikartad som möjligt. Hjelp för hemstudier lemnas åt såväl unga, ur skolan nyss utgångna flickor som åt äldre personer, hvilka antingen länge legat ifrån studier eller också önska utvidga sina kunskaper i någon kunskapsgren. Ämnenas antal har ej faststälts. Under det att man i utlandet antingen blott läser med ett betyg eller examensmål i sigte, eller också ej tillåter några betyg eller examina alls, så har man här i Sverige beredt tillfälle till såväl fria studier som äfven betygsstudier. Och äfven i afseende på graden af den hjelp som lemnas, har man sökt bereda stor frihet. Vill jag blott hafva bokanvisningar, kan jag få det, vill jag blott fråga eller erhålla frågor att besvara, kan det gå för sig, och slutligen vill jag skrifva längre referat och uppsatser, är äfven det tillåtet. Med ett ord, *att hjelpa så många som möjligt* har varit hemstudiekomiténs mål vid uppsättandet af sitt program.

Att närmare specificera arbetsmetoden, när en så stor frihet lemnats åt lärarens och lärjungens egen önskan, behof och smak är alldeles omöjligt. Den ene lärarens metod är ej den andres, ett ämne tages på ett sätt, ett annat på ett annat sätt o. s. v. Vi skulle sålunda nödgas vara mycket utförliga för att kunna gifva en någorlunda fullständig framställning af de arbetssätt eller undervisningsmetoder, som kunna vid hemstudier förekomma. För att likväl i någon mån afhjelpa de klagomål, som från flere håll sports, "att man ej förstår, huru hemstudier skötas och hvad man med dem kan lära", vilja vi framställa ett utförligt exempel.

En lärjunge anmäler sig för att studera svenska språket och litteraturen. Hon har genomgått sex klasser i en vanlig flickskola, men har sedan under ett par år legat ifrån all läsning. Hon känner sig osäker i sitt språks behandling och obekant med vår litteraturs historia, hvarföre hon önskar studera svenska språket och litteraturen och vänder sig till Fr. Bremer Förbundet med en anmälan, i hvilken hon redogör för ålder, kunskapsmått m. m. Sekreteraren för hemstudier, efter att emottagit hennes anmälan, träffar aftal med en lämplig lärarinna eller lärare. Denna sänder till lärjungen en läsplan. Hon får, utom allmänna råd för hemstudier, anvisning på böcker, huru hon bör läsa dem, skrifva sina anteckningar o. s. v. Derefter börjar lärjungen att hvar fjortonde dag meddela sig med sin lärare.

Antag t. ex. att lärjungen läst i litteraturhistorien Frihetstidens tidehvarf i Warburgs lärobok, samt motsvarande tid i Atterboms eller Malmströms kända arbeten samt en bra läsebok, om ej de större förf:s arbeten finnas att tillgå. Läraren sänder då till lärjungen t. ex. följande frågor öfver det lästa: "Från hvilket land hemtade vår vitterhet hufvudsakligen sina mönster under frihetstiden? I hvad afseende var den nya smakriktningen af gagn för vår vitterhet? Hvilka äro frihetstidens förnämsta didaktiska skaldestycken, idyller, episka dikter, skådespel? Hvilka äro frihetstidens förnämsta historieskrifvare, språkforskare? Hvilka författare dogo 1763; jämför Creutz och Gyllenborg; redogör för Dalins saga om hästen o. s. v. Dessa frågor besvarar lärjungen med kortare eller längre svar, allt efter frågans art och sin egen förmåga. Lägg nu härtill, att lärjungen har *rättighet* att fråga, om det är något hon ej förstår af det hon läst, och att, i stället för besvarandet af frågor, skrifva någon längre uppsats öfver den af henne genomgångna kursen. Några perioder af litteraturhistorien egna sig bättre för dessa längre uppsatser, andra återigen att af läraren sönderdelas i frågor. Det ena förfaringssättet kan ock passa bättre för den ena lärjungens begåfning än det andra. Lärjungarnes svar eller uppsatser rättas utförligt och återsändas. Möjligen kunna lärarens svar föranleda ytterligare frågor å lärjungens sida.

Den *grammatikaliska* undervisningen i modersmålet sker dels genom rättandet af uppsatser, som då vanligen äro af litteraturhistoriskt innehåll, dels, om lärjungen så önskar, i en kurs i grammatik. Man får då frågor öfver det lästa, t. ex. öfver satsläran: "Hvad förstås med en outbildad sats, några exempel? Hvad är vilkoret för att en sats skall kunna utbildas med omedelbart objekt? Exempel på en infinitiv som a) subjekt, b) objekt, c) attribut" o. s. v. Äfven anvisar läraren ett lämpligt stycke, som af lärjungen skall ord för ord, satsdel för satsdel och sats för sats analyseras.

I ett främmande språk förekomma naturligen öfversättningar från och till svenskan, uppsatser m. m.

Det sagda torde vara nog för att visa arbetssättet. Att lärjungarne med denna metod kunna lära mycket är otvifvelaktigt. De kunna inhemta nära på lika mycket som vid en mundtlig undervisning. Och i ett fall är den skriftliga undervisningen öfverlägsen. *Lärjungen tvingas till sjelfverksamhet;* hon kan ej, för att begagna ett vulgärt ord "trattas i sitt vetande", snart sagdt mot sin vilja, utan hon måste arbeta och tänka. Men tyvärr är det andra än oxen i fabeln, som säga: "Jag hellre tuggar än tänker."

Under de två år hemstudiekurser funnits, har undervisning meddelats i svenska språket och litteraturen, historia, franska och engelska, matematik, fysiologi och ritning. Lär-

jungarnes antal har ökats, men det har ökats långsamt. Möjligen kan detta bero på att hemstudieidén ej är tillräckligt känd. Atgärder hafva likväl vidtagits för att sprida densamma bland allmänheten. Man har skickat underrättelser om hemstudierna till alla större läroverk för flickor, annonserat i tidningarne, och nu nyligen har en uppsats i ämnet offentliggjorts i Svea, Handels- och Sjöfartstidningen m. fl.

Förfrågningar och anmälningar hafva varit betydligt talrikare än deras antal som blifvit lärjungar. Särskildt att beakta äro de många förfrågningar, som ingått från unga män. Antingen ha dessa ej fattat, att hemstudierna ej voro afsedda för dem, eller ock ha de bedt oss tänka på saken för dem också. Tydligen inse män mera bildningens nytta och betydelse än hvad vi qvinnor göra. Det vore tvifvelsutan en fråga att beakta, om ej någonting äfven för dem skulle kunna göras. Den omtalade "samundervisningen" borde i detta fall ej kunna möta några större svårigheter. Kanhända det s. k. svagare könet blefve mera intresseradt för hemstudier, om det finge det starkare till kamrater.

Vännerna af hemstudier hafva emellertid ofta känt sig misströstande och sökt efter orsakerna, hvarföre ej detta tillfälle att förvärfva kunskaper omfattats med lifligare intresse.

En orsak torde vara, att undervisningen i våra skolor är i mindre grad skriftlig än hvad den är i många andra land, hvarigenom de unga flickorna känna sig besvärade vid tanken att meddela sig skriftligen med sin lärare. På många ställen torde ock undervisningen i skolan vara föga egnad att väcka sinnet till ett sjelfständigt arbete. Man lär sig lexorna, men tänker ej på att dermed är ej allt vunnet. En annan orsak är, att så många ej *förstå*, huru hemstudierna skötas och äro rädda för det okända. Saken är dock ej så svår att förstå, som många mena. Till dem, som säga sig ej förstå hemstudierna, skulle vi vilja rikta en fråga: Har ni gjort Er mödan att verkligen tänka på saken i tio minuter?

Förslag äro för närvarande å bane inom hemstudiekomitén att genom detaljerade arbetsplaner och bestämda kurser klargöra hemstudiernas arbetssätt, särskildt för de ur skolorna utgående lärjungarna, hvilka skulle önska begagna sig af detta undervisningssätt för sin fortsatta utveckling eller för att förbereda sig till någon examen.

En tredje orsak till det ringa antalet lärjungar har varit *priset*. Många äro de som anmält sig och sedan af detta afskräckts. Priset är, såsom bekant, satt till 15 kr. för ett halft års kurs. Lärjungen har då rätt insända tolf uppsatser om 2 stora postpappersark, förutom frågor. Då af dessa 15 kr. 3 afdragas till förvaltningskostnader, återstå 12 kr. för läraren, men då endast goda lärarekrafter anlitas och det, särdeles nu i början, fordras mycken omtanke för att kunna sköta dessa studier ordentligt, kan aflöningen till läraren ej anses obillig.

Den som vet, huru svårt det varit att till detta pris erhålla lärare, kan intyga omöjligheten att sänka afgiften.

Men 15 kr. är mycket för många, ja just för dem, som kanske hälst skulle begagna sig af hemstudierna, ty det är ett sannt fast sorgligt faktum, att förmögna flickor ofta nöja sig med en lägre bildningsgrad. För att kunna föra hemstudierna till en lycklig utveckling behöfde vi derföre de tre saker, som Fredrik II behöfde för att föra krig, nämligen penningar, penningar och penningar.

Ja, för det tredje skulle vi kunna ersätta penningarna med offervillighet och intresse. Arbetskrafter behöfvas likaväl som penningar, arbetskrafter, som arbeta för glädjen af att arbeta och att dermed gagna andra, ej blott för att förtjena sitt bröd. Vi hafva redan fått frivilligt arbete och äro tacksamma derför, sålunda skötes det ganska mödosamma sekreteriatet utan ersättning, men mera af detta slag skulle ändå fordras. Hvad penningarna angår, skulle de behöfvas ej blott till nedsättande af afgiften för medellösa lärjungar, utan ock för anskaffande af ett lämpligt bibliotek. Godt vore äfven, om hemstudierna finge såsom gåfvor af enskilda och förläggare mottaga lämpliga böcker och planschverk.

Men Rom byggdes ej på en dag. Vi hoppas i det längsta, att hemstudierna äfven hos oss skola utvecklas och blifva till stor välsignelse, och att det arbete, som hitintills på dem nedlagts, ej skett förgäfves. En *hastig* utveckling af en ny sak beror ofta på modets nyck, en *långsam* åter på en stadgad öfvertygelse af det nyas förträfflighet. Människan följer blindt ett mod, men hon antager tveksamt en öfvertygelse, derföre går det ena fort, det andra långsamt, derföre är en *hastig* utveckling sällan en *säker*.

Svensk Konstslöjdutställning.

Ingenting kan vara bättre på sin plats i Dagny och mer i öfverensstämmelse med tidskriftens syfte, än att inom dess tyvärr alltför strängt begränsade spalter lemna rum för några meddelanden rörande det företag, som under namn af "Svensk Konstslöjdutställning" bragts till stånd af ett par företagsamma och energiska, så väl som med stor konstnärlig begåfning utrustade qvinnor. Hela Stockholm känner väl till och beundrar de stora med artistisk smak ordnade fönster N:o 2 A Kungsträdgårdsgatan vid Carl den XII:s torg, der under de senaste åren de vackraste prof på svensk konstflit varit exponerade. Att påpeka tillvaron af detta i sitt slag ensamstående etablissement i hufvudstaden torde derföre vara obehöfligt. Den extra utställning, som

der i dessa dagar pågår, har dock gifvit oss en osökt anledning att införa Dagnys läsare i den rikt smyckade lokalen, på samma gång vi vilja låta dem få en liten inblick i företagets uppkomst, ändamål och verksamhet.

"Svensk Konstslöjdutställning" hör, som sagdt, till de mest storartade etablissement af denna art i vårt land. Man träder in och känner sig genast tilltalad af den vackra, ståtliga, högbvälfda lokalen, der ingenting påminner om det banala hos våra vanliga försäljningsmagasin. Särskildt nu, då de föremål, som voro afsedda för verldsutställningen i Glasgow, men hvilka af vissa skäl ej kunnat dit försändas, äro utlagda till beskådande, erbjuder expositionen en serdeles vacker och anslående anblick. I eleganta montrer äro de mindre konstalstren på ett artistiskt sätt ordnade; praktmöbler, rikt skulpterade, snidade eller inlagda, äro placerade så, att hvar sak kommer till sin rätt; väfnader och broderier drapera på det smakfullaste väggar och nischer, och oaktadt dessa massor af konst- och industriföremål, hopade på ett ställe, är rummet så väl användt, det hela så sinnrikt ordnadt, att totalintrycket blir i hög grad angenämt. Bland de tillämnade skotska utställningsföremålen intaga träsniderierna ett framstående rum. Bland alla dessa hvar i sitt slag fulländade arbeten fästes uppmärksamheten framför allt af ett par "albumpermar i italiensk valnöt", hvarå svenska riksvapnet på ett synnerligen konstnärligt sätt är utskuret af fröken E. Söderberg. En skrifbordsuppsats i slingstil af svart trä väcker äfven beundran. Ritningarna till dessa arbeten, liksom öfver hufvud taget till alla inom denna branche af konstslöjden förekommande alster, äro utförda af fröken S. Giöbel. Broderierna utmärka sig äfven för artistisk fulländning så väl i mönster som utförande. Fröken M. Adelborg, hvilken förestår denna afdelning inom konstslöjdutställningen, har, efter motiv hemtade så väl från nationalmuseets och nordiska museets samlingar som från äldre svenska allmogeväfnader, åstadkommit verkliga praktsaker, såsom t. ex. ett stolsöfverdrag från 1600-talet på kläde i silke och guld, ett broderi äfven till stol, en kudde (norskt motiv) m. m. m. m. Tyvärr hindrar oss det knappa utrymmet att gifva en utförligare beskrifning på de många präktiga och förtjusande konstsaker, vi så lifligt beundrat.

För alla älskare af det nationella så väl inom konsten som industrien efterlemnar ett besök i Svensk Konstslöjdutställning ett det mest glädjande intryck. Den svenska konstslöjden har här under konstnärligt utbildade personers vård det bästa tillfälle att utveckla sig. Det mål, som företagets stiftare i främsta rummet har för ögonen, är att på en fullkomligt sjelfständig, fosterländsk grund höja vår konstflit, och

att, genom att hemta motiv från de rika inhemska samlingar, vårt land eger, söka utveckla smaken och färdigheten inom det konstindustriella området. Det är just genom ett strängt fasthållande vid dessa principer företaget har den bästa borgen för att lyckas, då naturligen en täflan med utlandet genom upptagande af dess stilarter vore fåfäng möda. Grundläggare och föreståndare af detta vackra och betydelsefulla företag äro fröknarna S. Giöbel och B. Hübner, af hvilka den förstnämnda, såsom den der väckt träsnideriets konst till nytt lif i vårt land, förvärfvat sig ett aktadt namn inom vår konstindustris historia. Lokalen N:o 2 A Kungsträdgårdsgatan, från början afsedd endast för en tillfällig julexposition, har, såsom serdeles lämplig för ändamålet, sedan år 1885 inrymt en permanent konstslöjdutställning och är isynnerhet af utländingar flitigt besökt, hvilka derifrån föra med sig och göra bekanta i sina hemland prof på svensk handaslöjd. Isynnerhet äro de smakfullt utförda väskorna i allmoge-stil starkt efterfrågade. Äfven en annan sida än den för konstindustrien vigtiga vilja vi påpeka, en sida som ej är detta företags minst vackra och välsignelsebringande. Det är den arbetsförtjenst och de nya verksamhetsfält det öppnar för en mängd arbetssökande qvinnor. Vid sina tider sysselsätter affären inemot 60 skickliga arbeterskor, och för hvar och en af dessa står det fritt att, genom att med eget namn märka de utförda arbetena, göra sitt personliga ingripande i etablissementets verksamhet gällande.

Att ett så storartadt och vidlyftigt företag, hvilket naturligen kräfver en stor organisationsförmåga och betydlig praktisk duglighet, uteslutande bragts till stånd och handhafves af fruntimmer, länder så väl dessa som vårt land till stor heder. Om än bristande rörelsekapital lagt hinder i vägen för antagande af de fördelaktiga anbud på stor omsättning i utlandet, som erhållits, hvilket än ytterligare skulle utvecklat och utvidgat affären, så har dock "Svensk Konstslöjdutställning" år från år gått framåt och kan emotse en lång och fruktbärande framtid. Detta sistnämnda är åtminstone hvad hvarje sann fosterlandsvän och alla för inhemsk odling och konst nitälskande personer tillönska företaget och dess ledare.

Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte

egde rum onsdagen den 9:de Maj kl. 7 e. m. i Läkaresällskapets lokal, 19 Jakobsgatan, under kapten L. A. Hubendicks ordförandeskap. Mötet, som var talrikt besökt, illustrerades af ett intressant föredrag af doktor

O. Montelius, öfver ämnet: "hur länge har qvinnan betraktats såsom mannens egendom?" — För öfrigt upplästes under fortgången af mötet utdrag ur årsberättelsen för år 1887, hvaraf framgick, att Fredrika-Bremer-Förbundet har att glädja sig åt ett växande intresse och en allt vidsträcktare anslutning från allmänhetens sida. Ordf. egnade dessutom några erkänsamma ord åt de personer, hvilka med ospardt nit och utan någon som helst ersättning arbetat inom de många komitéer och utskott, hvilka haft till uppgift att verka för förbundets olika intressen. Särskildt omnämndes med tacksamhet förbundets filial i Malmö och dess nitiska och oegennyttiga föreståndarinna. — Till sist anstäldes val af styrelse och revisorer och återvaldes såsom *styrelsemedlemmar* följande personer, hvilka voro i tur att afgå: fru E. Ankarsvärd, hofintendenten A. Börtzell, riksantiqvarien H. Hildebrand, fru A. Montelius och doktor C. Nyström samt nyvaldes i stället för fru K. Bohman och bankdirektör J. H. Palme, hvilka undanbedt sig återval, revisionssekreteraren H. Rohtlieb och fröken Anna Roos; till *styrelsesuppleanter* omvaldes fröken G. Elfving, rektor C. von Friesen, fröken E. Fries, fröken G. Hjelmerus och fru G. af Klintberg och ingingo, i stället för revisionssekreteraren Rohtlieb och fröken Roos, fru M. Arwidson och fru J. Jolin. Till *revisorer* valdes: häradshöfding A. Lundvall, fru E. Odelberg och fröken A. Rossander samt till deras *suppleanter:* doktor W. Svedbom, revisionssekreteraren W. Uppström och fru S. Wising.

Vår första qvinliga läkare.

Sedan detta häfte redan blifvit lagdt under pressen, meddelas att fröken Karolina Widerström vid Karolinska Institutet aflagt medicine licentiatexamen och sålunda nu intagit sin plats bland Sveriges legitimerade läkare. Fröken W., som är bördig från Skåne och född 1856, började sin bana med genomgående af en kurs vid gymnastiska centralinstitutet och anställdes sedan som sjukgymnast, dels som professor Brantings biträde, dels som privat praktiserande. Sedan hon tagit studentexamen vid Wallinska skolan 1879 och medikofilen samma år samt 1884 med. kandidaten, afslutade hon sina studier d. 26:te sistlidne maj med licentiatexamen. F. n. tjenstgör fröken W. som amanuens vid den gynekologiska afdelningen å Sabbatsbergs sjukhus och ämnar först efter en studieresa till utlandet, vid återkomsten hösten 1889, börja praktisera som specialist för qvinnosjukdomar. Vi få då, omskrifvande ett allbekant uttryck, "qvinnan åt qvinnorna!" — För dem, hvilka efter henne börjat samma bana, skall ock hennes enkla, vinnande personlighet blifva ett godt föredöme, såväl vid arbetet som i kamratkretsen, hvarest hon tillvunnit sig varmt erkännande. Hvarje tänkande svensk qvinna, derom äro vi öfvertygade, skall med intresse följa den unga läkarens framtida verksamhet och nu med oss önska henne: Lycka till! och Välkommen!

Fredrika-Bremer-Förbundets Berättelse för år 1887,

det tredje året af dess verksamhet.

Fredrika-Bremer-Förbundet, hvars verksamhet under detta liksom de föregående åren utöfvats i öfverensstämmelse med förbundets program, har fortfarande haft att glädja sig åt allmänhetens förtroende, hvarigenom förbundet vunnit ökad anslutning och dess arbetsfält kunnat utvidgas. Framstegen i detta afseende åskådliggöras genom följande siffror:

År 1885 var **medlemmarnas** antal 886.
„ 1886 „ „ „ 1185.
„ 1887 „ „ „ 1289.

* * *

Styrelsen.

I enlighet med § 6 i stadgarne företogs vid årsmötet den 25 maj 1887 val efter de sex ordinarie styrelsemedlemmar och sex suppleanter, hvilka voro i tur att afgå. De återvaldes, med undantag af fru Weidenhielm, som undanbedt sig återval, i hvilkens ställe valdes fröken Lotten Dahlgren.

Förbundets styrelse har alltså under år 1887 haft följande sammansättning:

Ordförande:
Riksantiqvarien *H. Hildebrand.*

Vice ordförande:
Hofintendenten *A. Börtzell.*

Sekreterare:
Fröken *A. Roos.*

Kassaförvaltare:
Doktor *Carl Nyström.*

Fru *S. Adlersparre.*
Fru *E. Ankarsvärd.*
Fru *K. Bohman.*
Fröken *L. Engström.*
Fröken *M. Forsell.*
Fru *A. Montelius.*
Bankdirektör *J. H. Palme.*
Doktor *G. Sjöberg.*
Fru *S. Whitlock.*

Styrelsesuppleanter:

Litteratören *E. Beckman.*	Fröken *G. Hjelmerus.*
Fröken *L. Dahlgren.*	Kapten *L. A. Hubendick.*
Fröken *G. Elfving.*	Fru *G. af Klintberg.*
Fröken *E. Fries.*	Revisionssekr. *H. Rohtlieb.*
Rektor *C. von Friesen.*	Professor *P. G. Rosén.*
Fru *Th. Gyldén.*	

Revisorer:	Revisorssuppleanter:
Häradshöfding *A. Lundvall.*	Fröken *J. Levisson.*
Bankdirektören *A. Norman.*	Fru *E. Odelberg.*
Fröken *A. Rossander.*	Doktor *V. Svedbom.*

Det af styrelsen utsedda förvaltningsutskottet har bestått af:

Ordinarie medlemmar: fruarna Adlersparre och Ankarsvärd, fröken Roos samt herrar Hildebrand och Nyström (såsom kassaförvaltare sjelfskrifven ledamot).

Suppleanter: fruarna Whitlock och Montelius samt herr Börtzell.

Förbundets styrelse har under år 1887 sammanträdt 7 och dess förvaltningsutskott 10 gånger. Dessutom hafva sammanträden hållits af de för särskildta ändamål tillsatta komitéer, för hvilkas verksamhet redogörelse här nedan följer.

Förbundet räknar vid 1887 års slut 30 ombud, af hvilka 5 hafva blifvit utsedda under årets lopp. Förteckningen öfver ombuden återfinnes i Bil. I.

Ombudet i Malmö, fröken M. Silow, har med styrelsens medgifvande från den 15 januari utvidgat sitt ombudskap till en filial, som hon utan ersättning med nit och intresse förestått intill den 1 oktober, då föreståndareskapet öfvertogs af annan person. Om filialens verksamhet är berättelse afgifven, se Bil. II.

* * *

Förbundsbyrån har under året så betydligt utvidgat sin verksamhet, att behofvet af ökadt utrymme och ökade arbetskrafter i allt känbarare grad framträdt. Den hittills begagnade lokalen, 19 Lilla Vattugatan, har på grund deraf blifvit uppsagd, och en

annan för ändamålet lämpligare förhyrts i Malmtorgsgatan N:o 5 att tillträdas den 1 april 1888.

Personalen på byrån har utgjorts af fröken Gertrud Adelborg, såsom föreståndarinna och bokförare, fröken Theresa Geijer, med särskild sysselsättning vid platsanskaffningen, fröken Sigrid Ulrich, biträde vid kassan och bokföringen, samt såsom extra biträden under olika tider, fröken Ida af Klint, fru E. Brodin, fröknarna E. Ulrich och H. Lagerlöf.

Härjemte hafva styrelsens och förvaltningsutskottets medlemmar i mer eller mindre mån medverkat i de vid byrån förekommande arbetena.

Den aflöning, som utgått för byråns ordinarie personal, kan ej anses innefatta full ersättning för det verkstälda, synnerligen trägna arbetet.

Ordinarie arbetstiden på byrån har fortgått från kl. 11 f. m. till kl. 4 e. m. Ett försök har under året gjorts att hålla byrån öppen såsom läsbyrå för förbundets medlemmar äfven några eftermiddagstimmar i veckan, men då besöken varit temligen fåtaliga, upphördes härmed efter någon tid.

Genom en styrelsemedlems godhetsfulla bemedling har byrån gratis fått till sitt förfogande en telefonapparat af Bellbolaget.

Såsom förut har byråns verksamhet förgrenat sig i åtskilliga riktningar, bland hvilka de hufvudsakligaste hafva varit:

Meddelande af råd och upplysningar inom olika områden, bland hvilka särskildt böra framhållas:

Råd i ekonomiska, juridiska och hygieniska angelägenheter. För att kunna uppfylla de kraf, som i detta afseende ställas på byrån, har denna fortfarande sig tillförsäkradt biträde af framstående yrkesmän inom dessa områden.

Upplysningar angående skolor, lärokurser och arbetsområden.

Meddelanden med förbund och inrättningar af art, jemförlig med Fredrika-Bremer-Förbundets, såväl inom Sverige som i andra länder.

Platsanskaffning, till förmån för såväl arbetssökande som arbetsgifvare.

Understödjande af rörelsen för qvinnans deltagande i kommunala värf, särskildt stadsfullmäktigvalen.

Råd för inköp af ungdomslitteratur.

Expedition af styrelsens beslut och förbundsmeddelanden, af förbundstidskriften Dagny, samt i viss mån för hemstudierna och sjukkassan.

Kassarörelsen.

I hvilken utsträckning dessa olika verksamhetsgrenar tagit byrån i anspråk framgår af följande öfversigt öfver handlagda ärenden.

Bland *juridiska* frågor märkas:

förfrågan angående skattskyldighet, borgensförbindelse, besvär öfver för hög beskattning, inteckning, testamente, samt anhållan om råd angående lämplig jurist;

bland *ekonomiska:*

förfrågan angående pensionskassor, sjukkassor, understödsfonder och stipendier, odlingslånefonden, vilkor för lifförsäkring och för belåning af lifförsäkringsbref, placerandet af penningar för betryggande af tjenstefolks ålderdom.

Förfrågningar angående *skolor, lärokurser* och *arbetsområden* hafva bland annat omfattat: lärokurs i klädsömnad och handarbeten, i skönskrift, stenografi och xylografi, slöjdkurser, kurs för tandläkare och fältskär, lärokurser för sjuksköterskor — vid Hemmet för sjuksköterskor, Röda korset och Diakonissanstalten — kurs för barnmorskor, samaritkurs, inträdesfordringar till Gymnastiska Central-Institutet, till Lärarinne-seminariet, Småskolelärarinne-seminariet och Tekniska skolan, flickskolor med dimissionsrätt, hushållsskolor, anställning vid statens jernvägar, post och telegraf, anställning såsom agent, samt författningar gällande för olika arbetsområden för qvinnan. Dessutom hafva ingått förfrågningar angående skolor, pensioner och examensfordringar i utlandet.

Enligt upprättad tablå öfver byråns verksamhet hafva begärts råd

	under åren 1886	och	1887	
i juridiska frågor af	9	„	8	personer.
„ ekonomiska „ „	10	„	21	„
rörande böcker och boksamlingar	30	„	88	„
„ skolor	11	„	16	„
„ arbetsområden för qvinnor	30	„	79	„
Transport	90	„	212	„

	1886		1887	
under åren 1886 och 1887 Transport	90	„	212	personer
rörande sjukkassan	115	„	145	„
„ hemstudier	23	„	47	„
diverse frågor	30	„	93	„
	258		497	
anmälde arbetsgifvare	160		272	
„ arbetssökande	412		502	
	830		1271	

Af de anmälde arbetsgifvarne hafva 95 återtagit sin anmälan och af de arbetsökande 120. 163 personer hafva erhållit anställning som lärarinnor, föreståndarinnor, värdinnor, biträden i hem, på kontor och i handel, sekreterare, lektionsgifvare m. m.; för öfrigt har en del annat tillfälligt arbete kunnat anskaffas. Till följande år hafva 15 platser balanserats.

Sammanlagda beloppet af fasta årslöner för det af byrån förmedlade arbetet uppgår till nära 27,000 kronor mot 22,000 förlidet år, en proportionsvis mindre stegring, hvartill orsaken torde sökas i den allmänna sänkning af löner, som under året egt rum. De högsta lönerna hafva utgått med 1000 kronor i skolor och 800 i familj.

Utgifterna för byråns verksamhet under året hafva varit 3,313 kr. 75 öre. Byråns inkomster hafva under året varit 1,238 kr. 23 öre, återstoden har bestridts ur förbundskassan. Under de tre gångna åren hafva utgifter och inkomster för byrån ställt sig på följande sätt:

		Inkomster.	Utgifter.
1885	kronor	278: 60	1,545: 85
1886	„	755:	2,616: 14
1887	„	1,238: 23	3,313: 75

Alltså har under året en betydligt bättre proportion mellan byråns egna inkomster och utgifter för densamma vunnits.

* * *

Stipendier och pristäflan. Det under år 1886 utlofvade barnmorskestipendiet har, dels till följd af de sökandes inkompetens, dels till följd af återtagen ansökan icke kunnat utdelas.

Ett af fru S. Whitlock till förbundets styrelse öfverlemnadt stipendium, afsedt företrädesvis för varande eller blifvande lärarinna, som ämnar fullfölja bokliga studier, har bland 14 sö-

kande tilldelats fröken Wilhelmina Ohlsson, lärarinna i Malmö och för närvarande färdig att aflägga filosofie kandidatexamen i Lund.

För utredning af frågan om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran har en pristäflan anordnats af förbundet. Priset, 200 kronor, erhållet genom enskilda bidrag, af hvilka halfva beloppet ingått från filialen i Malmö, skulle utdelas för »den bästa skrift rörande behofvet af undervisning för den qvinliga ungdomen i grunderna för hemmets vård, jemte dertill hörande sysslor, samt en plan för ordnande af en tidsenlig sådan undervisning, afsedd att utbilda antingen endast husmödrar och husliga biträden eller derjemte också tjenarinnor»*.

* * *

Hemstudierna. Ärendena rörande hemstudierna hafva skötts af en komité, bestående af fröknarna G. Elfving, E. Fries och W. Forsgrén som ordinarie ledamöter och fröken M. Forsell som suppleant.

Under året hafva 14 elever — mot 8 under föregående år — begagnat sig af s. k. fortsatt ledning för sina studier, nämligen 4 i svenska språket och dess litteratur, 4 i blott svenska språket, 1 i franska språket, 3 i allmän historia, 1 i matematik och 1 i teckning; häraf voro 7 kurser började under 1886, hvarjemte 3 elever genomgått 2:ne kurser i samma ämne.

Studieplaner hafva lemnats 4 gånger för svenska språket samt 1 gång för hvartdera af ämnena franska och engelska språken, allmän historia, geografi och pedagogik.

Bokråd hafva begärts för studium af franska och ryska språken samt volapük; dessutom hafva lemnats 2 allmänna studieplaner för ordnandet af unga flickors studier, jemte uppgift på läroböcker.

Under årets lopp har grund blifvit lagd till en hemstudiefond, i det komitén fått emottaga, såsom gåfva af fröken G. Hjelmerus, 19 kr. 75 öre.

Rörande räkenskaperna för hemstudierna hänvisas till Bil. VI.

* * *

Sjukkassan har under året fått egen styrelse, och finnes dennas berättelse i Bil. III.

* * *

* Ofvan nämnda pris har år 1888, innan denna berättelse tryckts, utdelats åt fru Hedvig Haglund i Norrköping.

Stipendiefonden se Bil. IV.

* * *

Bokkomitén, bestående af fru Ankarsvärd samt fröknarna Engström, Forsell och Hjelmerus, har som hittills under året varit sysselsatt med den fortgående granskningen af för barn och ungdom lämpliga tryckalster. Särskildt under de närmaste veckorna före jul, då bokmarknaden öfverflödar af sådan litteratur, har det kräfts tid, vana och ihärdighet att genomgå och bedöma de för de olika åldrarna bäst passande böcker. Skriftliga omdömen om de genomgångna böckerna införas i på byrån tillgängliga, särskildt för ändamålet upplagda förteckningar, hvilka ständigt ökas och kompletteras.

Antalet af dem, som för inköp söka råd och upplysningar, har varit i ständigt stigande allt sedan Fredrika-Bremer-Förbundet, vid byråns första öppnande, i December 1884, inom detta område började sin verksamhet.

* * *

Samqväm. I likhet med föregående året har styrelsen genom komiterade — Fru G. af Klintberg och fröken Anna Roos — låtit anordna samqväm för förbundets medlemmar. Dessa hafva egt rum, ett på våren och ett på hösten 1887, och, att döma af det för hvar gång stegrade tilloppet af gäster, hafva de omfattats med välvilja och intresse samt sålunda väl motsvarat det åsyftade ändamålet.

* * *

Tidskrift. Rörande förbundets tidskrift Dagny har dess ledarinna fru S. Adlersparre meddelat en redogörelse, jfr Bil. V.

* * *

Under hänvisning till den af kassaförvaltaren meddelade redogörelsen för förbundets affärsställning, se Bil. VI, torde här särskildt böra framhållas följande:

Förbundets fonder hafva uppkommit dels sålunda att, i öfverensstämmelse med stadgarne, inträdesafgifter och ständiga ledamöters afgifter kapitaliserats, dels genom tillkomsten af fru S. Whitlocks stipendie-donation. Dessa fonders sammanlagda belopp utgjorde vid slutet af 1887 kronor 11,382 mot kronor 7,404 vid föregående årsskifte, alltså en glädjande förkofran.

Gåfvor hafva influtit:

Af en förbundsmedlem	700: —
„ grefvinnan Dücker	50: —
„ fru Johanna Kempe (öfverbetalning)	80: —
Genom ombudet i Malmö	100: —
„ fru Adlersparre	36: —
„ „ Sylvan	11: 50
„ „ Weidenhielm	10: —
Öfverbetalningar från olika personer	13: 40
hvarjemte finnes i behåll från föregående året	300: —
Summa Kronor	1,300: 90
Af dessa hafva varit afsedda	
för Dagny	987: 50
till ett pris för afhandling om qvinnans husliga uppfostran	200: —

hvadan alltså 113 kr. 40 öre kommit förbundets allmänna ekonomi till godo.

Bil. I.

Fredrika-Bremer-Förbundets ombud.

Namn.	Titel.	Bostad.
Andersson, Hedda, f. Freudenthal	fru	Kristinehamn.
de Maré, Augusta	»	Falun.
Edström, Maria	»	Fridhem, Sundsvall.
Forsell, Josephina	fröken	Söderhamn.
Hellman, N. H.	apotekare	Arvika.
Holmgren, Ann Margret	fru	Upsala.
Keijser, Malla	»	Strengnäs.
Lundström, Hulda	»	Filipstad.
Löwen, Henriette	fröken	Nyköping.
Nyman, Augusta	»	15 Bellmansgatan, Göteborg.
Petre, Elisabeth	fru	6 Sturegatan, Stockholm.
Rundgren, Charlotte	»	Karlstad.
Ryding, Karin	»	Venersborg.
Swartz, Betty	»	Norrköping.
Silow, Mathilda	fröken	Malmö.
Unger, Hedvig	fru	Hitorp, Nora.
Widebeck, A.	»	Strengnäs.
Wikström, J. A.	stationsinsp.	Alingsås.
Öhrström, Anna	fru	Eskilstuna.
Sylwan, Ida	»	Kristianstad.
Grape, Augusta	»	Umeå.
Ström, Marie Louise, f. Davidson	»	Falkenberg.
Kugelberg, Louise	»	Ekeberg, Jönköping.
Kolthoff, Majken	fröken	Kyrkebyn, Segmon.
Sjöcrona, Helena	»	Helsingborg.
Göransson, Sophie	»	Landskrona.
Munthe, Maria	»	Ystad.
Pihl, Aurore	»	Norrköping.
Richter, Jenny	»	Karlshamn.
Tornberg, Jenny	»	Lund.

Bil. II.

Filialen i Malmö.

Förbundets skånska filial har sedan den 15 januari 1887 varit tillgänglig för allmänheten. Från nämnda dag till den 31 december hafva anmält sig 16 arbetsgifvare och 32 arbetssökande. Dessutom hafva ett 50-tal arbetssökande hänvisats till Hufvudbyrån i Stockholm eller blifvit afrådda från inskrifning på grund af bristande kompetens.

De lönebelopp, som åt arbetsökande genom filialen betingats, hafva varit 600 kronor för bokförerskor, 500 kronor för fransysk lärarinna i hem, 200 à 300 kronor för lärarinnor, som endast erhållit sin utbildning vid högre elementarskolor för flickor. Lägsta lön som betingats har varit 100 kronor för år för s. k. svensk »bonne». Sammanlagda lönebeloppet, som för år betingats, har varit 2,850 kronor.

Till inträde i sjukkassan hafva 6 personer anmält sig. Dessutom hafva en mängd förfrågningar ingått om lärokurser, inträdesfordringar till skolor samt arbetsområden.

De framstälda frågorna kunna hänföras under följande rubriker:

Vilkoren för inträde vid högre lärarinneseminarium;

Sjukvårdskurserna vid »Röda Korset» och »Drottningens Sjukhem»;

Vilkoren för fältskärsyrkets utöfvande;

Inträde vid post-, telegraf- och telefonverk;

Slöjdkurserna vid Nääs, Handarbetets Vänner och Palmgrenska skolan i Stockholm;

Böcker passande för skolbibliotek;

Läroplan och inträdesvilkor vid Lunds hushållskola;

Inackorderingshem på landet der kännedom om hushållsgöromål kunde vinnas;

Inackorderingshem i Stockholm;

Tillfälle till undervisning i bokbinderi och kostnad för densamma;

Gymnastiska Centralinstitutet och ansökan för inträde dit;

Fredrika-Bremer-Förbundets hemstudiekurser.

Mängden af frågor angående olika skolor, arbetsområden m. m., som till filialen ingått och besvarats, bevisar att dess tillvaro motsvarar ett inom provinsen kändt behof. Det vore derföre önskligt, att den allmänhet filialen är afsedd att gagna, särskildt arbetsgifvare, ville i

större antal än hittills anlita dess bemedling — ett oumbärligt vilkor för dess framtida bestånd, enär det är platsförmedlingsafgifterna (1 procent af första årslönen), som äro afsedda att bestrida de oundgängliga kostnaderna för institutionens fortvaro.

Hvad som möjliggjort filialens existens under det nu förflutna året har varit, att allt arbete vid densamma omhänderhafts af personer, som dels gratis upplåtit lokal för ändamålet, dels utan ersättning skött det omfattande, delvis ganska mödosamma arbetet.

Från 15 januari till 1 oktober förestods filialen af Förbundets ombud i Malmö, Fröken M. Silow. Under den återstående delen af året, då Fröken Silow kallats att vara stipendiekomiténs sekreterare i Stockholm, åtog sig fröken Stephanie Westman godhetsfullt uppdraget att uppehålla filialen.

Inalles hafva 214 bref och skriftliga meddelanden utsändts berörande och förklarande olika verksamhetsgrenar inom Förbundet.

Glädjande uppmuntran och stöd har företaget rönt från flera af den skånska pressens målsmän, hvilka med välvilligt tillmötesgående redogjort för Förbundets och filialens syfte. Helsingborgs Dagblad och Öresundsposten hafva för den goda sakens befrämjande erbjudit gratis annonser.

Genom filialen hafva öfverlemnats 100 kronor som bidrag till det af Förbundet utsatta priset för den bästa skrift »om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran». Vidare har filialen besörjt uppbörden af medlemsafgifter, emottagit prenumeration å »Dagny» samt verkat för stipendiesaken i Skåne.

Utgifter och inkomster fr. 15 januari — 31 december 1887.

	Inkomster.		Utgifter.	
Understöd från Centralbyrån	50	—	—	—
Platsförmedlingsafgifter	90	25	—	—
Anmälningar och annonser	—	—	104	91
Postporto	—	—	16	97
Diverse	—	—	5	62
Kassabehållning	—	—	12	75
Summa kronor	140	25	140	25

Af filialen i Malmö under år 1887 för Förbundets räkning uppburna penningar:

Årsafgifter	123:	—
Inträdesafgift	3:	—
Ständig ledamotsafgift	30:	—
För sjukkassan	41:	—
För Dagny	22:	50
Gåfva till pristäflan	100:	—
Summa kronor	319:	50.

Bil. III.

Styrelsens för Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa årsberättelse till årsmötet 1888.

Sjukkassan, stiftad på våren 1887, började, sedan det i stadgarne föreskrifna minimiantalet af 150 medlemmar tecknat sig till delaktighet i kassan, sin verksamhet den 2 maj i Fredrika-Bremer-Förbundets lokal, som för ändamålet hölls öppen, i början två timmar, sedermera en timme i veckan på eftermiddagen. För under året influtna inträdes- och årsafgifter redovisas i kassaförvaltarens i denna årsberättelse intagna öfversigt.

I afseende på inträde i kassan faststäldes:

att de konstituerande medlemmarne, äfvensom qvinnor tillhörande de kategorier, för hvilka kassan närmast varit afsedd, skulle utan vidare vinna inträde under förutsättning af rent läkarebetyg;

att för inträdessökande med qvalificeradt läkarebetyg afgörandet skulle ligga hos de tre läkare, som tillhöra styrelsen; samt

att i öfriga fall styrelsen i sin helhet skulle afgöra.

Att under den korta tid kassan varit i verksamhet utbetalning af sjukhjelp ej i vidsträcktare mån förekommit är naturligt, dock har före årets slut 159 kronor till 3 personer såsom sjukhjelp för 106 dagars sjukdom utgått.

Kassaförvaltarens redogörelse lyder som följer:

Vid 1887 års utgång utgjorde sjukkassans

Tillgångar.

Fordran å sparkasseräkning i Handelsbanken	120: 40
Fordran i Stockholms Läns sparbank	894: 92
Kontant	10: 68
Summa kronor	1,026: —

Skulder.

Förfallen sjukhjelp	22: 50
Saldo: Sjukkassans kapital	1,003: 50
Summa kronor	1,026: —

Ofvanstående kapitalbehållning kronor 1,003:50 har uppkommit på grund af följande förhållande mellan inkomst och utgift.

Inkomst.

Inträdesafgifter från 97 medlemmar		466: —
Årsafgifter från 97 medlemmar		682: 60
Gåfvor och öfverbetalningar		102: 08
Räntor		21: 32
Summa kronor		1,272: —

Utgift.

Kontraböcker, post m. m.		109: 50
Sjukhjelp åt N:o 10	136: 50.	
» » » 85	4: 50.	
» » » 19	18: —	159: —
Saldo ofvan upptagna behållning		1,003: 50.
Summa kronor		1,272: —

Inventarierna, bestående af räkenskapsböcker och skrifmateriel, äro ej upptagna i något värde. Fröknarna A. Roos och A. Fabricius hafva med uppoffrande nit och mycken skicklighet skött sjukkassans registrering och ekonomiska expedition.

Stockholm den 27 januari 1888.

Carl Nyström.

Fondernas ställning inses af följande af kassans ordförande utarbetade redogörelse.

Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa hade den 31 december 1887 följande fonder:

Försäkringsfonden	263: —
Donationsfonden	102: —
Reservfonden	466: —
Understödsfondens återstod	172: —
till följd hvaraf sjukkassans kapital utgjorde	1,003: —

Vid början af år 1888 är således sjukkassans ställning följande:

Försäkringsfonden	263: —
Donationsfonden	102: —
Reservfonden	638: —

Då medlemmarnes antal vid årets slut endast var 97 af de 157 antecknade och sjukhjelp utgått med 159 kronor, kan kassans tillstånd anses vara tillfredsställande.

Stockholm den 23 Februari 1888.

P. G. Rosén.

Revisionsberättelsen lyder som följer:

Undertecknade, utsedde till Revisorer af Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassas räkenskaper för år 1887, få härmed anmäla, att vi granskat samma räkenskaper och genomläst styrelsens protokoll. Revisorerna få vitsorda att samtliga räkenskaper äro klart uppstälda och förda med god ordning.

Kassaförvaltarens af oss granskade berättelse till styrelsen utvisar, jemte inkomster och utgifter, kassans ställning vid årets slut.

I afseende å delegaren N:o 59 förekommer, att hon, som efter uppnådda 35 år vunnit inträde i kassan, fått erlägga inträdesafgift med 5 kronor och årsafgift efter 14 kronor i stället för att samma afgifter enligt stadgarne bort utgå med 6 och 15 kronor. Deremot har delegaren N:o 61, 40 år gammal, blifvit, i afseende å samma afgifter, hänförd till den högre åldersklassen 45—50 år, hvilket dock torde finna sin förklaring i att hennes läkarebetyg är qvalificeradt.

Någon anmärkning i öfrigt har icke förekommit; och få Revisorerna med anledning häraf föreslå att Styrelsen må erhålla decharge för 1887 års förvaltning.

Stockholm den 9 mars 1888.

Ferd. af Klintberg. *C. E. Elfving.*

Med afseende på de två af herrar Revisorer framstälda anmärkningarne erkänner styrelsen deras riktighet, dock dervid upplysande att båda de anmärkta felaktigheterna blifvit rättade på sätt styrelsens protokoll för den 29 mars utvisar, och tillåter styrelsen sig med anledning häraf hemställa

att mötet må låta vid den afgifna förklaringen bero.

Kassans styrelse har följande sammansättning:

Ordinarie styrelsemedlemmar.

Professor *P. G. Rosén*, ordförande.
Doktor *Carl Nyström*, vice ordf. tillika kassaförvaltare.

Fröken *Aurelia Fabricius* } vid Expeditionen.
Fröken *Anna Roos* }
Medicinalrådet *D. Pontin.*

Suppleanter.

Professor *O. Sandahl.*
Fröken *H. Lindberg.*
Fru *F. Lybeck.*

Revisorer hafva varit Kongl. Sekreteraren *F. af Klintberg* och Öfverstelöjtnant *C. E. Elfving.*

Det torde måhända böra nämnas, att ingen af sjukkassans funktionärer uppbär arfvode eller ersättning af något slag.

Styrelsen tillåter sig slutligen erinra om följande:

Då kassan ej vunnit det antal delegare, som enligt anteckningslistorna varit att påräkna, och som legat till grund för beräkningarna rörande kassans verksamhet, ligger häri en maning till kassans delegare och öfriga för det goda ändamålet intresserade personer, att söka i så stor utsträckning som möjligt vinna nya delegare för kassan.

Bil. IV.

Stipendiekomiténs berättelse.

Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse nedsatte i mars 1887 en komité med uppdrag, såväl att utarbeta en plan till insamling af en fond för åstadkommande af studie- och yrkes-stipendier i syfte att bereda qvinnor utväg till sjelfförsörjning, som ock att bringa en sådan plan i verket.

Denna komité bestod af friherrinnan Sophie L-d Adlersparre, fru professorskan Th. Gyldén, fröken Lilly Engström, ledamoten af Riksdagens Första Kammare D:r J. A. Leffler och t. f. Revisionssekreteraren H. Rohtlieb.

Inom komitén har utarbetats nedan intagna »Arbetsplan för landsorten», hvilken plan äfven, så vidt hittills kunnat ske, utförts. Dess grunder äro följande:

att insamlingen skall ske länsvis;

att inom hvarje län utses ett länsombud, stående i direkt förbindelse med stipendiekomitén;

att genom länsombudet insamlingslistor spridas till lokalombud å särskilda orter inom länet;

att lokalombud söka utdela listor till så många insamlare som möjligt;

att hvarje insamlare bör söka för saken vinna 10 eller flera personer, villiga att under 5 års tid årligen lemna ett bidrag af 1 krona.

Med tillämpning af denna plan, hvars utarbetande afslutades på hösten 1887, hade intill slutet af samma år komitén lyckats förvärfva sig länsombud inom 6 län och derjemte många lokalombud, äfven inom sådana län, för hvilka länsombud ännu ej utsetts.

Till samtliga dessa ombud hafva under 1887 utlemnats 700 insamlingslistor, hvilket, med antagande att å hvarje lista insamlas ett belopp af 50 kronor, gifver löfte om god framgång åt stipendiesaken.

För en blifvande insamling i hufvudstaden torde en något olika plan erfordras, och man hoppas att inom närmaste framtid kunna sätta äfven den i verket.

För öfrigt har under år 1887 stipendiesaken befrämjats genom tvenne af friherrinnan Adlersparre författade skrifter, nemligen »Plan för yrkes- och studiestipendier för qvinnor» samt »Statistiken och stipendiefonden för qvinnor», hvilka skrifter i talrika aftryck spridts genom »Dagny» och utdelats genom ombud.

Härjemte har stipendiesaken varit föremål för öfverläggning vid ett möte i Helsingborg på sommaren 1887 emellan åtskilliga inom Skåne bosatta för saken intresserade förbundsmedlemmar. Vid detta möte, anordnadt af förbundets skånska filial på initiativ af friherrinnan S. L-d Adlersparre, rönte frågan liflig sympati från många håll, och den här förut omnämnda arbetsplanens grunder öfverensstämma hufvudsakligen med de vid mötet uttalade åsigterna.

Till betryggande af de blifvande stipendiefondernas förvaltning hafva vidare inom komitén utarbetats stadgar, och sedan dessa undergått granskning inom Fredrika-Bremer-Förbundets förvaltningsutskott, har förbundets styrelse faststält här nedan införda stadgar, till hvilka hänvisas.

Särskildt påpekas bestämmelserna i § 7, att enligt det reglemente för stipendieutdelning, hvilket kommer att uppgöras sedan stipendiefonden uppgått till afsedda beloppet 150,000 kronor, hänsyn skall tagas till den summa, hvarmed de olika orterna bidragit till fonden, äfvensom att blifvande stipendieutdelning skall ske efter förslag, upprättadt af förtroendepersoner inom länen. Dessa bestämmelser torde vara särskildt egnade att skänka stipendiesaken ett allmänt deltagande öfver hela landet. Men då, med hänsyn till de begränsade ekonomiska tillgångarne och det stora arbete saken kräfver, en hastigare framgång ej står att vinna, derest stipendiekomitén ensam har att inom landet väcka intresse för frågan och sammanföra de krafter, som vilja sträfva åt det föresatta målet, är det i hög grad önskligt, att alla de personer inom eller utom Fredrika-Bremer-Förbundet, som äro hågade att understödja saken med intresse, arbete eller penningar, vilja hänvända sig till stipendiekomitén, som är tacksam för hvarje hjelp. Komiténs sekreterare, fröken Mathilda Silow, emottager, under adress Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, alla skriftliga meddelanden i ämnet och lemnar derå svar.

Arbetsplan för landsorten.

Länsombud emottager från stipendiekomitén i Stockholm 200 insamlingslistor, eller, om ombudet så önskar, flera; hvarje lista är beräknad för 10 personer, bidragande med 1 krona årligen i 5 år.

Obs. Första insamlingsåret löper från den 1:sta oktober 1887 till den 1:sta oktober 1888.

Länsombudets uppgift är vidare:

att genom vänner och väns vänner, skriftligen och muntligen, söka inom länet vinna insamlare, hvilka emottaga listor och skrifter m. m.;

att anskaffa lokalombud i hvarje stad eller folkrikare plats inom länet och till dessa ombud lemna listor till utdelning, jemte skrifter rörande stipendiesaken;

att uppteckna namn och adresser å vidtalade lokalombud och å de personer länsombudet sjelft anmodat att vara insamlare, äfvensom de utdelade listornas nummer;

att årligen, dels af lokalombuden och dels af de insamlare länsombudet sjelft skaffat, uppbära, qvittera samt bokföra alla å listorna inom hela länet för året insamlade penningar jemte möjligen upplupna räntor, samt insätta dem i allmän penningeanstalt å Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiekomités upp- och afskrifningsräkning;

att efter sålunda afslutad årsuppbörd, under loppet af november månad öfversända hela beloppet jemte räntor i assureradt bref till Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiekomité, Stockholm. Med penningförsändelser skall följa redovisning, uppsatt enligt lemnadt formulär.

Lokalombuds uppgift är:

att muntligen eller skriftligen med biträde af sina vänner söka vinna insamlare, till dem utdela listor samt årligen senast inom september månad uppbära och qvittera de derå antecknade bidragen;

att, såvidt möjligt är, förränta i allmän penningeanstalt de efter hand under året influtna bidragen;

att föra anteckning med uppgift å utlemnade listors nummer, jemte namn och adresser å de insamlare, hvilka af lokalombudet mottagit listor, samt att årligen i oktober till länsombudet öfversända alla å de utdelade listorna uppburna penningar jemte redovisning enligt lemnadt formulär.

Insamlares uppgift är:

att vinna och å emottagen lista anteckna minst 10 bidragande, uppbära deras årsafgifter, 1 kr. årligen i 5 år, samt årligen, senast inom september månad, aflemna dessa bidrag till det ombud, som utlemnat listan till insamlaren.

Afflyttar *lokalombud* från orten, bör anmälan derom ofördröjligen ske hos *länsombudet*; blifver *insamlare* förhindrad att fullgöra sitt åtagande, bör det ombud, af hvilket listan emottagits, genast underrättas.

Nytt *länsombud* kallas endast af *stipendiekomitén*, nytt *lokalombud* endast af *länsombud*.

Tillägg.

Hvarje lista, som utlemnas af länsombud till lokalombud, skall förses med länets namn och numreras.

Å hvarje lista, som utlemnas till insamlare, antecknas mottagarens namn jemte utlemnarens samt år och dato för utlemnandet.

Stadgar för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder.

§ 1.

De under Fredrika-Bremer-Förbundets vård stående stipendiemedel till befrämjande af qvinlig sjelfverksamhet utgöras af *Donationsfonden*, de till förbundet för sådant ändamål under särskilda vilkor donerade medel, och *Allmänna stipendiefonden*, åstadkommen genom insamling och gåfvor.

§ 2.

Fonderna förvaltas, med den inskränkning som betingas af särskilda, i donations-bref meddelade föreskrifter, utaf en styrelse af 5 ledamöter. Desse, jemte 2 suppleanter, utses af Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse i november hvarje år, för kommande kalenderåret. Ledamöterna välja sig emellan ordförande och kassaförvaltare.

§ 3.

Styrelsen sammanträder på kallelse af ordföranden. För att styrelsen skall vara beslutmessig fordras, att 4 ledamöter äro tillstädes; dock må beslut fattas af endast 3 ledamöter, derest desse äro ense om beslutet. Utfalla rösterna lika fördelade, gäller den mening ordföranden biträder. Vid styrelsens sammanträden föres af ordföranden protokoll, hvars rigtighet vitsordas af en vid sammanträdet närvarande styrelseledamot.

§ 4.

Fonderna skola placeras mot prima säkerhet. Värde- och säkerhetshandlingar böra förvaras på fullt betryggande, af revisorerna godkändt sätt.

§ 5.

Qvittenser, anvisningar och andra dylika handlingar, hvilka ifrågakomma vid fondernas förvaltning, undertecknas af kassaförvaltaren jemte

ordföranden eller, vid förfall för någon af dem, af annan dertill inom styrelsen utsedd ledamot.

§ 6.

Fondernas förvaltning, räkenskaper och säkerhetshandlingar granskas hvarje år i februari för sistförflutna kalenderåret af 3 revisorer, af hvilka en bör vara i landsorten bosatt riksdagsman, hvilka revisorer, jemte en suppleant, samtidigt med styrelsen för Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonders förvaltning, utses af förbundets styrelse i november hvarje år och innan mars månads utgång afgifva revisionsberättelse till sistnämda styrelse, som före den 1 juli fattar beslut om ansvarsfrihet.

§ 7.

Utdelning från Donationsfonden eger rum i enlighet med derom i donationshandlingarna gifna föreskrifter, hvaremot utdelning från Allmänna stipendiefonden ej får ske innan denna uppgått till 150,000 kronor, då sådan utdelning sker i den ordning, som kan blifva bestämd i särskildt, af Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse antaget reglemente, uppgjordt under förutsättning att vid utdelning af stipendier hänsyn tages till den summa, hvarmed de olika orterna bidragit till stipendiefonden, äfvensom att utdelningen sker först efter dertill upprättadt förslag af förtroendepersoner inom länet.

De kostnader, som finnas nödiga för insamling af Allmänna stipendiefonden och fondernas förvaltning, bestridas af räntan å Allmänna stipendiefonden.

§ 8.

Ändring i eller tillägg till dessa stadgar kunna beslutas af Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse; dock må sådant beslut ej fattas tidigare än 2 månader sedan förslag i sådant afseende blifvit hos samma styrelse väckt eller innan yttrande öfver förslaget afgifvits af styrelsen för stipendiefondernas förvaltning.

Bil. V.

Förbundets tidskrift Dagny.

Upprätthållandet inom pressen af ett organ för qvinnofrågan har enligt förbundets program varit en af dess vigtigaste uppgifter. Som bekant har det i vårt land af ålder varit hardt när en omöjlighet för en tidskrift att bära sig. Uppgiften att »uppehålla ett organ för qvinnofrågan» innebär således, att förbundet skulle kunna af egna medel lemna ett anslag, tillräckligt för att betäcka möjligen uppstående brist. Ännu år 1886 ansågos dock förbundets inkomster, af hvilka i öfverensstämmelse med stadgarnes föreskrift en stor del kapitaliseras, ej medgifva att garantera Dagnys fortsatta utgifvande. Lyckligtvis hade Dagny till erkänsla, särskildt för sin behandling af sedlighetsfrågan, emottagit gåfvor till ett belopp af närmare 1,000 kronor.

Vid uppgörande af Dagnys budget på nyåret 1887 kunde förbundet utfästa sig till en garantisumma under året af högst 500 kronor. Af denna summa hafva dock enligt kassaförvaltarens rapport endast 110,69 kronor behöft för ändamålet användas. Å andra sidan har genom Dagny kommit förbundet tillgodo en samling för dess verksamhet oumbärlig periodisk literatur, in- och utländsk, bestående af 41 olika publikationer, samt nyutkommen bokliteratur från våra mest ansedda förläggare.

De olika rigtningar, i hvilka arbetet fortgått, kunna bäst bedömas af följande

Öfversigt af Dagnys innehåll 1887.

I sociala frågor med

B. Faran för den qvinliga ungdomen af den nutida literaturen.
Prisuppgift för främjandet af den qvinliga ungdomens husliga uppfostran.
Esselde. Reaktionen mot det af qvinnofrågan framkallade äktenskapsidealet.
Marcus Rubin. Om qvinnans tillträde till förvärf.
Hvad vi i Sverige hafva att lära af den qvinliga valrättsrörelsen i England.
Pristäflan för utredning af frågan om den qvinliga ungdomens husliga uppfostran.
Ave. Statistikens siffror och det verkliga lifvet.
Lärarinna. Inom mina fyra väggar.

särskildt afseende på qvinnornas ställning och verksamhet, sedlighetsfrågan, uppfostran m. m.	*M. S.* Bref från Kristiania. Albertine-saken. *Red:n af Dagny.* Mål och medel. Till fr. Elisabeth Grundtvig med anledning af hennes uppsats: Erotik og Kvinder. *Esselde.* Mödrarna och sedlighetsfrågan. Professorskan Asp mot herr G. af Geijerstam. Också ett valmöte. Möten för öfverläggning i sedlighetsfrågan. Plan för yrkes- och studiestipendier för qvinnor. Ett och annat för den inre ekonomien. Föreningen för gift qvinnas eganderätt. *Robinson.* Två presterliga uttalanden i qvinnofrågan. Till frågan om arbetslönen. Qvinnor anstälda vid statens jernvägar. *X.* Bref från en förbundsmedlem i landsorten. *Esselde.* Företeelser på sedlighetsfrågans område. 1. 2. Fredrika-Bremer-Förbundets allmänna stipendiefond. Förberedande arbeten. *S—e.* Motståndare till qvinnorörelsen. Drottning Victoria och qvinnorörelsen. *L—f.* Har begäret efter starka drycker gripit äfven våra qvinnor? Handarbetets Vänners utställning. Literatur i qvinnofrågan. *Bilagor:* Berättelse om det första, svenska, allmänna barnmorskemötet. Tvenne bilagor rörande drägtreformen. Stipendieskrifter II, III och IV. Sociala skrifter: Frans v. Schéele, Carl Carlsson, F. A. Ek. *E. M.* Mors småskola. *Malin.* Bref om hemstudier. *Eva Wigström.* Huru vårdas våra små barn?
Skizzer, reseanteckningar och poemer.	*Elise Orzeszko.* Bilder ur landtlifvet i Polen. *Aug. Stjernstedt.* En stjerna. *Robinson.* Diktarens närvarande ställning. Julaftonstankar. *Selma Lagerlöf, H. Widmark, Arna Wärn, Guri,* m. fl. små poemer. *Jane Gernandt.* Ruth. *M . . . e.* På Fredrika-Bremer-Förbundets samqväm. *Smilo.* Bref från Leipzig. *Esselde.* En fest. *Ave.* Vårbrytning. *Seved Ribbing.* Lätta ströftåg och observationer i London. *Christina Wittrock.* Bergslagsskizzer.

Literatur.

S—e, Svenska skaldeförsök inom »den stora konsten». Tor Hedberg: Judas. Lotten v. Kræmer: En kämpande ande.
F. S. Ernst Ahlgrens nya arbete: Fru Marianne.
Nils Erdman. Helene Nyblom i »Nye Digte».
Leo Tolstoy. Ett stycke rysk psykologi.
Qvinnotyper och qvinnoöden i Lies senaste arbeten.
Skönliteratur.
Esselde. Ett ord om fru Lenngrens frändskap med Molière.
Lotten v. Kræmer och hennes diktning.
Signe Rink och hennes »Grønlændere».

Minnes- och karaktärsteckningar samt tidsbilder.

St: † Jenny Rossander.
August Stjernstedt. Elise Orzeszko.
Ernst Ahlgren. Harriet Martineau.
Cecilia Holmberg. Anna Maria Lenngren och hennes betydelse för den nutida qvinnoverlden.
Ygdrasil. En äktenskapskonflikt i forntiden.
Selma Lagerlöf. † Jenny Lind.
Agnar. Qvinnoöden.

Praktisk välgörenhet.

Grundplåt till ett stipendium för qvinnor.
Donationer till förmån för qvinnor.
Anbud af understöd till en skolbildad qvinna, som vill egna sig åt barnmorskans kall.
Adresskontor för arbeterskor.
Federationens hjelpkassa.

Dessutom hafva förekommit meddelanden i bref om Kvindesagen m. m. i Norge; korrespondens rörande Dagny och dess redaktion m. m. samt anvisningar till märkligare tidningsartiklar i sociala och literära ämnen med uppgift om tidningarnas nummer, till beqvämlighet för läsare, som önska skaffa och framdeles göra sig närmare tillgodo de mera betydande tidningarnas uttalanden i vigtigare frågor.

Slutligen må nämnas att under rubriken *Hvarjehanda i qvinnofrågan* och *Meddelanden från förbundet* ej mindre än 200 notiser förekommit, hvilka satt läsaren i tillfälle att följa det fortgående arbetet för qvinnans framåtskridande på dess olika områden i Sverige och de skandinaviska länderna så väl som i utlandet.

Då det icke befunnits rådligt att låta förbundets organ fortfarande förblifva beroende af tillfälliga gåfvor, beslöts vid slutet af år 1887 att genom förenklad utrustning och tryckningens öfverflyttande till ett väl-

kändt landsortstryckeri minska de dryga kostnaderna och söka ställa utgifvandet så, att det ej kräfde några större uppoffringar.

Under förhoppning om kraftig medverkan af qvinnofrågans vänner emotser red:n väntansfullt den tid, då Dagny skall kunna gå en någorlunda sjelfständig tillvaro till mötes. Vilkoret härför är en stigande prenumeration.

Bil. VI.

Kassa-förvaltarens rapport.

Till styrelsen för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ur räkenskaperna anföres följande:

Konti.	Debet.		Kredit.	
Intecknings-Garanti-Aktiebolaget	16,808	—	8,309	06
Byrån	3,313	75	1,238	23
Inventarier	948	80	— —	—
Tidskrifter och cirkulär	90	20	30	82
Månadsbladet Dagny	3,418	41	3,307	72
Ständiga ledamöters afgifter	— —	—	4,740	—
Inträdesafgifter	— —	—	3,642	—
Årsafgifter	— —	—	3,027	—
Gåfvor	987	50	1,300	90
Räntor	— —	—	318	38
Organisationskostnaders konto	816	69	322	94
Allmänna omkostnader	747	—	— —	—
Sjukkassan	100	—	100	—
Möten	545	20	439	20
Norstedt & Söner	1,995	70	3,672	37
Bokhandlares och distributörers konto	390	—	342	—
Filialen i Malmö	50	—	12	75
Whitlockska stipendiefonden	— —	—	3,000	—
Fru S. Whitlock	3,000	—	— —	—
Kassa vid byrån i Stockholm	256	43	— —	—
Kassa vid filialen i Malmö	12	75	— —	—
Vinst och förlustkonto	3,458	78	3,135	84
Balanskonto	13,258	67	13,258	67
Summa kronor	50,197	88	50,197	88

Vid 1887 års utgång hade Fredrika-Bremer-Förbundet följande:

Tillgångar:

Intecknings-Garanti-Aktiebolaget	8,498: 94.
Inventarier	948: 80.
Organisationskostnaders konto	493: 75.
Bokhandlares och distributörers konto	48: —
Fru S. Whitlock	3,000: —
Kassa vid byrån i Stockholm	256: 43.
Kassa vid filialen i Malmö	12: 75.
Summa kronor	13,258: 67.

Skulder:

Egna fonder:		
Ständiga ledamöters-afgifters-fond	4,740: —	
Inträdes-afgifters-fond	3,642: —	
Fru Whitlocks stipendie-fond	3,000: —	11,382: —
Yttre skulder:		
Pris för afhandling om qvinnans husliga uppfostran	200: —	
Norstedt & Söner	1,676: 67.	1,876: 67.
Summa kronor		13,258: 67.

Vinst och förlustkontot har följande utseende:

Vinst:

Årsafgifter	3,027: —
Gåfvor	113: 40.
Räntor	318: 38.
Summa kronor	3,458: 78.

Förlust:

Byrån	2,075: 52.
Tidskrifter och cirkulär	59: 38.
Månadsbladet Dagny	110: 69
Allmänna omkostnader	747: —
Möten	106: —
Filialen i Malmö	37: 25.
Afskrifning å organisationskostnaders konto	322: 94.
Summa kronor	3,458: 78.

Årets ekonomi har såsom af ofvanstående redogörelse framgår gifvit ett öfverskott af kronor 322: 94, som användts till afskrifning på organisationskostnaders konto.

För hemstudiernas och sjukkassans affärer lemnas särskilda redogörelser.

Månadsbladet Dagny har medfört en förlust af kronor 110: 69, detta oaktadt månadsbladets konto blifvit tillgodoräknadt ett belopp af kronor 987: 50, utgörande för detsamma afsedda gåfvomedel. Då nu emellertid anstalter träffats för ett betydligt nedsättande af tidskriftens omkostnader, kan förbundet måhända fortfarande mäkta uppehålla sin tidskrift, dock under förutsättning, att gåfvor till tidskriftens understöd icke helt och hållet uteblifva.

Liksom föregående år hafva fröknarna Adelborg och Ulrich jemte sin öfriga verksamhet å byrån med nit och skicklighet skött befattningen såsom bokförare.

Stockholm den 15 februari 1888.

Carl Nyström.

Bestyrkande rigtigheten af ofvanstående redogörelse hemställa vi om ansvarsfrihet för 1887 års förvaltning.

Stockholm den 6 mars 1888.

Alida Rossander. *Elise Odelberg,* född Åkerman. *Axel Lundvall.*

Uppgift på hemstudiernas räkenskaper för 1887.

Inkomster:

Elevernas inskrifnings- och studie-afgifter	237: 90.
Gåfva till hemstudiefonden	19: 75.
Summa kronor	257: 65.

Utgifter:

Fredrika-Bremer-Förbundets byrå (inskrifnings- och 20 proc. af studie-afgifterna)	33: —
Lärarearfvoden, utbetalda och disponibla	174: 75.
Porton	17: 90.
Kontant i kassan	32: —
Summa kronor	257: 65.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1888.

Gösta Vidinghoff

Stockholm Drottninggatan 19

General-Depot

af

samtliga

Normalartiklar

Prof. D:r Jægers system

Äkta Fabrikat.

Normal-Skjortor, -Kalsonger, -Tröjor, -Strumpor, -Lakan, & Kamelhårsfiltar etc. för Herrar, Damer och Barn.

Handarbetets Vänner

18 Brunkebergstorg 18

STOCKHOLM.

Utställning och försäljning

af

Nationaldrägter, Väfnader,

Spetsar

och Handarbeten efter Svenska Allmogemotiv.

Öppet 10—4.

Till redaktionen insänd periodisk literatur:

Nordisk tidskrift, h. 3, 4; Ny svensk tidskrift, h. 4; Pedagogisk tidskrift, h. 3—5; Tidskrift för kristlig tro och bildning, h. 2; Framåt nr 8—10; Eira, nr 7—9; Helsovännen, nr 7—9; Jordemodern, nr 4, 5; Verdandi, h. 2; Läsning för hemmet, h. 2; Svensk läraretidning, nr 15—22; Småskolevännen, nr 8—10; Slöjdundervisningsbladet, nr 4, 5; Hemvännen, nr 7—10; Sveriges ungdom, nr 4, 5; Svensk musiktidning, nr 7—10; Idun, nr 15—21; Tidning för trädgårdsodlare, nr 5, 6; Finsk tidskrift, nr 4, 5; Nylænde, h. 7—9; Kvinden og Samfundet, h. 4, 5; Tilskueren, h. 4; Deutsche Hausfrauenzeitung, nr 15—22; Neue Bahnen, nr 7—9; Frauenberuf, h. 3; English woman's review, nr 4, 5; The woman's journal, nr 12—19; Women's suffrage journal, nr 5.

Till redaktionen insända böcker:

Key, Ellen. Om eganderätt och myndighet för den gifta qvinnan. — *Hansteen, Aasta.* Kvinden skabt i Guds billede, 1:sta h. — *Eliot, George,* III. Bilder ur engelska presters lif. Öfvers. af Dr C. F. Bagge. — Tre år i Kongo, 10 h. — *Lucina Hagman.* Om qvinnouppfostran. Iakttagelser och reflektioner. Öfvers. — Nykterhetsskrifter, utgifna af den af Kongl. Maj:t förordnade kommissionen. — *H. Lenk, Dr.* Den yngste norske kvindeliteratur, literærhistoriske skitzer — *Andersson, C.,* Ett inlägg i den sociala frågan.

Allmänna stipendiefonden.

Inom 12 af Sveriges län äro Kretsföreningar i verksamhet, för att insamla bidrag till fonden. Flera dylika länsföreningar stå under bildning i olika delar af landet.

Anmälan.

Den stora och glädjande framgång **Dagny** *rönt under första åren af sin tillvaro manar att låta henne fortgå i samma riktning och efter samma program.* **Dagny** *skall således äfven under 1888 verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål,* **en sund och lugn utveckling af arbetet på qvinnans höjande,** *och vill hon derjämte söka* **afvärja eller varna för de missriktningar, som hota att föra qvinnofrågan på villospår.** **Dagny** *vill äfven meddela literära uppsatser, kortare berättelser m. m.*

Dagny *utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tills vidare utgifvas under ledning af* **S. L—d Adlersparre,** *biträdd af en redaktionskomité.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50

För icke medlemmar . . . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Fredrika-Bremer-Förbundets
Sjukkassa.

För en inträdesafgift af 3—8 kr. och en årsafgift af 12—17 kr., beroende på den inträdessökandes ålder, gifves i sjukhjelp 1 kr. 50 öre om dagen, under en tid af ända till 13 veckor under kalenderåret, med möjlighet till förlängning, beroende på styrelsens beslut.

Till lättnad för de inträdessökande lemnas å förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, Stockholm, formulär till läkarebetyg och till intyg om sjukdomsfall, samt öfriga anvisningar. Vid förfrågningar från landsorten sändas alla önskade upplysningar. Kassan är öppen för inskrifningar *hvarje helgfri torsdag,* kl. $^1/_2$6—$^1/_2$7. Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i kassan.

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

Ett gratisblad, innehållande redogörelse för **sedlighetsfrågans nuvarande ståndpunkt**, kommer att under hösten utdelas i särskildt korsomslag till prenumeranter af Dagny.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

ÅTTONDE—NIONDE HÄFTET.

INNEHÅLL:

Abbé Roux. Af *Sigrid Leijonhufvud*, Fil. kand.
Sed och osed inom hemmen.
Praktisk välgörenhet. Röda korset.
Moderna diktares qvinnotyper. George Eliot. Af *Nils Erdmann.*
Victoria Benedictson. Af *Esselde.*
Bref från Köpenhamn. Af *G. A—g.*
Meddelanden från landsbygden af *H. S. A.*
Oscar Stackelberg. Karraktärsdrag, samlade af *Esselde.*
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Årsberättelser från qvinnoföreningar.
Hvarjehanda i qvinnofrågan.
Anmälda arbetsgifvare och arbetssökande.

Pris pr årgång: {**För Förbundets medlemmar** kr. 2,50.
För icke medlemmar „ 4,00.

S. H. T.

Då antalet främlingar, som årligen besöka vårt land, allt jemt tillväxer, och Sverige med rätta genom sin natur, sång, gymnastik, slöjd, uppfinningar, industri m. m. allt mer tager utländingens uppmärksamhet i anspråk, ämnar undertecknad, som sedan år 1875 med råd och dåd bistått främlingar af olika nationer här i hufvudstaden, och på resor i utlandet öfverallt funnit lifliga sympatier för Sverige och Svenskarne, att från början af Oktober öppna

Svenska Främlingsbyrån

vid Gref-Thuregatan 24 B,

der utländingar af alla nationer fortfarande erhålla de anvisningar, råd och upplysningar, som de åstunda, med ett ord all den hjelp, af hvilken de kunna vara i behof i ett främmande land.

Undertecknad har redan satt sig i förbindelse med och afsändt meddelande (Avis aux touristes) till olika orter i utlandet såsom till flere främmande sändebud, med hvilka han eger personliga relationer, till *Cook's resebyrå*, som eger mer än 50 filialer på olika platser af jorden, till flere föreningar utomlands, hvilka alla lofvat sin medverkan. Den utländska pressen, till hvilken jag sedan några år tillbaka lemnat bidrag från Sverige vid vigtigare tillfällen (bl. a. *The Times*) torde komma att göra saken känd i utlandet.

På det att främlingar, som af intresse för svensk kultur, historia, vitterhet eller annorledes af politiska och sociala hänsyn besöka vårt land för studiers idkande, eller efter erhållen anställning bosätta sig härstädes, snart skola uppnå ändamålet med sin härvaro, kommer un-

dertecknad, som har mångårig erfarenhet som lärare i Svenska Språket för främlingar, att fortfarande gifva

Undervisning i Svenska Språket åt utländingar.

För att i bästa mening verka som en föreningslänk mellan Sverige och utlandet vill Byrån äfven bistå landsmän, hvilka genom obekantskap med språket ofta råka i trångmål och få betala dryga lärpenningar i ett främmande land. Byrån skall derföre

Anordna billiga språkkurser

till deras förmån som ämna sig till utlandet eller som genom industri och handel stå med detta i sådan beröring, att derför språkkunskap erfordras, eller ämna söka resestipendium, som fordrar språkkunskap. Obemedlade, som resa på Svenska Statens bekostnad, erhålla undervisningen afgiftsfritt.

Under min verksamhet med öfversättning (bl. a. åt härvarande legationer) och korrigering af sådant arbete — som i synnerhet då det verkstälts i utlandet ofta innehåller omeningar och för vårt modersmål menliga språkfel, en naturlig följd af dess utförande på *en* hand — har jag vunnit den öfvertygelsen, att full garanti för en *felfri* öfversättning icke kan erhållas annat än genom dess utförande af *två* personer: en representant för hvartdera språket. Jag ämnar derföre att såsom en afdelning af Svenska Främlingsbyrån inrätta en

Byrå för korrekt öfversättning

med ändamål att mot billigt arfvode på ofvan nämnda princip (två infödde för hvarje öfversättning) utföra *korrekta* öfversättningar såväl till Svenska som främmande språk; och skall Byrån städse söka utjemna alla tvister på främmande område, hvilka pläga ha sin grund i obekantskap med språket och det missförstånd, som deraf härflyter.

Under adress **Svenska Främlingsbyrån Stockholm** kunna från hela landet och utlandet insändas skrifter och arbeten till öfversättning såsom uppsatser och afhandlingar i vetenskap, lagfarenhet, politik, fackliteratur: beskrifningar öfver fabrikat, preparat, patent och uppfinningar, äfvensom smärre skrifvelser af mera enskildt innehåll: handels- och privatkorrespondens, annonser och uppsatser till in- och utländska tidningar m. m. Byrån åtager sig äfven korrigering af öfversättningar och deras befordran till trycket.

Öfriga förrättningar: Förmedling i lämpliga fall af svenskars anställning i utlandet och vice versa, af ressällskap till utlandet, af inackordering i utländska familjer, anskaffande af lärare och lärarinnor, af bostad, tolkar och annat biträde åt utländingar, upplysningar om våra turistleder och märkvärdigheter, revision och kritisk korrekturläsning af i utlandet tryckta arbeten på svenska och omvändt. Uppdrag utföras, förfrågningar besvaras mot insändande af porto, från utlandet ankomna telegram erhållas, landsmän få råd och upplysningar om främmande länder och orter, m. m. För att tillmötesgå landsmäns och utländingars önskan har en taxa antagits, som exempel på hvars billighet här anföres: lektioner till 1 kr. i veckan, uppdrag till 75 öre, öfversättningar till 50 öre pr 100 ord.

Att allmänheten med förtroende kan vända sig till Byrån, derför garantera följande

Referenser och intyg: af engelske ministern härstädes baron *Francis Plunkett*, engelske ministrarne i Haag baron *Horace Rumbold*, och i Ecuador *C. Lawrence*, belgiske ministern i Rom baron *de Pitteurs-Hiegaerts*, holländske ministern grefve *von Bylandt*, ryske ministern *N. Chichkine* härstädes, ryske chargé d'affaires *A. von Berends* i Madrid, legationssekreterarne grefve *M. Prozor* i Dresden, *G. Greville* i Peking, vicomte *R. de Bondy* i Buenos Ayres jemte flere andra diplomater och embetsmän i Sverige och utlandet, flere härvarande generalkonsuler samt pastorerne vid de främmande församlingarne här i hufvudstaden.

Svenska Främlingsbyrån afser icke en »affär efter utländskt mönster», utan ett genom vårt lands närmande till utlandet af behofvet påkalladt **svenskt** företag, och vågar hoppas, att *fosterlandsvännen* skall i sin mån söka främja dess syften.

Stockholm i September 1888.

O. C. Kjellberg.

Joseph Roux: Pensées. Paris 1887, 4:me éd.

Anteckningar af Sigrid Leijonhufvud.

I Frankrike har utbildat sig en literaturart, som i andra länder eger jämförelsevis få representanter, ”pensée”-literaturen. Till formen närmast påminnande om ordspråksliteraturen, skiljer den sig derifrån genom ett rikare innehåll, i det den hämtar sitt stoff ej blott ur den dagliga erfarenheten, utan än mer ur en rik humanistisk bildning. Det uttrycksfulla, koncisa franska språket lämpade sig tidigt för denna gren af skriftställeri, som också i dess literaturhistoria är representerad genom en rad af glänsande namn från Montaignes tid till våra dagar — en Pascal, en Labruyère, en Larochefoucauld, en Joubert m. fl. En ny ”médailleur de pensées” har på sista tiden framträdt i abbé Joseph Roux, hvars egendomliga författarskap får sin rätta belysning genom den kortfattade biografi som Paul Mariéton lemnar i företalet till hans ”pensées”.

Joseph Roux föddes 1834 i Tulle af fattiga föräldrar och bestämdes tidigt till kyrkans tjenst. Latinet blir hans andra modersmål, ”je l'aime d'amour”, säger han och tillägger, att hans prosa och hans vers än i dag vimla af latinismer — ”afsigtliga? — nej, komna af Guds nåde” (venus de grâce). Efter väl använda studieår vid seminariet i Brive, der han röner mycken uppmuntran, stannar han dock på en landtprests obemärkta plats, måhända till följd af den kyrkliga styrelsens förkärlek för medelmåttors befordran. Först skickad till Varetz, kommer han sedan till St. Silvain nära Tulle, der han tillbringar tolf år för att slutligen 1876 hamna i en aflägsen by i Bas Limousin, St. Hilaire le Peyrou, der han ännu har sin verksamhet.

Från det han lemnade Brive till 1885, d. v. s. under tjugufem år, kan man räkna endast två afbrott i hans enformiga lif. Det första 1870, vid ett halft års vistelse som informator på ett slott i Normandie, det andra genom ett besök i Paris vid hundraårsfesten till Petrarcas minne, 1874. Vid sin första utflygt i verlden hade han dock olyckan förlora sex häften af sina ”pensées” på bangården i Chartres — en bitter förlust, som endast delvis kunnat ersättas.

Under Parisernvistelsen kom abbén i en för hans utveckling betydelsefull beröring med "Le Félibres", ett sällskap, som gjort till sin uppgift att häfda det provençalska språkets och den provençalska literaturens rätt. Hans bidrag på limousinsk dialekt införda i "Revue des langues romanes", föranledde en brefvexling mellan honom och Mariéton, som haft till följd utgifvandet af hans skrifter. Mariéton har äfven besökt abbén, och han talar om Bas Limousin som en mycket aflägsen trakt, der bygdemål måste användas så väl vid kristendomsundervisningen som vid affärsuppgörelser o. s. v. Så trånga äro de yttre förhållanden, mot hvilka abbéns rika, känsliga, ärelystna natur haft att kämpa. Ensligheten börda är också ett tema, som ligger nära till hands för honom. Postbudets ankomst, regnets enformiga plask, nästan hvad som helst för hans tanke tillbaka derpå, och den ger sig luft med olika grad af styrka. Är det resignation i hans yttrande med afseende på Montaigne: "ensligheten dysterhet, som *han* kände blott under en del af sin lefnad, har varit min följeslagare allt ifrån ungdomen", så är det bitterhet i den korta satsen: "ensamheten lifvar, ensligheten dödar" och snart sagdt förtviflan i det lidelsefulla utropet: "jag har ej lefvat än, jag har ej handlat; det lilla jag kunnat företaga, har alltid sprungit sönder i min hand." Ja, än mer, känslan af hans afskilda lif genomtränger som en grundton af vemod alla abbé Roux' pensées, och en följd deraf visar sig i den misstro mot nutiden, äfven i dess mest berättigade sträfvanden, hvarom de ofta vittna. "En solstråle", säger han t. ex., "är mera välsignelsebringande för fattigt folk än alla våra nationalekonomers drömmar." En annan gång påstår han, att "hvarje bonde, som lär sig läsa och skrifva, afsvärjer i sitt hjerta landtlifvet"; ifrarna för obligatorisk undervisning förehåller han den allvarliga frågan: "Gör väl eder upplysning goda naturer bättre lika ofta, som den gör dåliga naturer sämre?"

Träffande säger han en annan gång: "Den antika konsten höljde människokroppen i oskuldens majestät; den moderna konsten afkläder själfva nakenheten", och på ett annat ställe: "Historien hafva de gamle gjort till ett loftal, vi till en nidskrift."

* * *

Bristen på tillfällen till allsidigt utvecklande tankeutbyte gör sig märkbar i de reflexioner öfver literatur och skalder, som utgöra första delen af abbé Roux' bok. Det hindrar dock ej, att såväl i denna som i kapitlen om vältalare och historieskrifvare tankar finnas, som fängsla genom slående sanning och uttryckets djärfhet och kraft. Förf:n väljer träffande bilder, då han liknar André Chénier vid "ett skönt atenskt tempel, utan något altare åt den okände guden"; så ock, då han utropar: "Döm ej en vulkans utbrott efter den stelnade lavan, ej en improvisation efter det upptecknade ordet!"

Med en viss humor säger han längre fram: "Improvisatören akte sig att improvisera andras tankar", och poetiskt målande är följande parallel: "Innan Judith trädde fram för Holofernes, iklädde hon sig sina rikaste smycken, armband, örhängen, halskedjor och ringar, purpurbindlar och gyllene nålar. Dessutom gaf Gud henne fägring."

"Så pryder sig äfven talaren med känslor, tankar, bilder, alltsamman godt och bra, men vanmägtigt utan det sköna, denna sanningens fägring."

* * *

Abbéns tankar om begåfning och karaktär, om glädje och lidande, lif och död, Gud och religion äro direkt eller indirekt bekännelser om hans eget själslif och som sådana af djupt mänskligt intresse. Man ser honom själf bakom uttryck sådana som: "Finkänsliga menniskor tåla bättre dum kritik än dumma loford" och: "Ödmjukheten kan ej förödmjukas."

En anstrykning af pessimism framträder mer än någonsin i denna afdelning; så i följande satser: "Det finnes ofruktbara själar, i hvilka intet slår rot, hvarken dygd eller last"; — — "Hvad är vår erfarenhet? En torftig liten koja, bygd af spillrorna från de guldprydda marmorpalats, som bära namn af illusioner;" — — "Hur litet känna vi ej äfven dem, som vi känna bäst!" Och hvilken djup känsla af det närvarandes dissonanser ligger ej i följande halft skämtsamma reflexion: "På hebreiska betecknar samma ord det sköna och det goda. Detta ord förskrifver sig från paradiset. Det intygar språkets ålder och kan tjena till bevis för dem, som påstå, att Adam talade hebreiska."

Någon gång, i synnerhet då fråga är om nutidens filosofi, framlyser den katolske presten väl tydligt och stilen får en anstrykning af predikoton. Deremot finner författarens religiösa känsla ofta uttryck i strofer af hög lyrisk skönhet såsom: "Inbilla sig veta hvad kärlek är, utan att älska Gud, det är att taga en liten grumlig vattensamling för det vida hafvets strålande blå." — — — — "Gud är regnet för ett af sorg förtorkadt hjerta. Gud är solen, för ett ansigte, som badar i tårar." Djup sanning ligger ock i satserna: "Älska att veta är mänskligt, veta att älska gudomligt", och "Man vinner verlden genom tron på sig själf, himlen genom tron på Gud."

Den katolske landtprestens afstängda, enformiga lif har, med sitt af abbé Roux så bittert insedda, hämmande tvång, dock utgjort betingelsen för det bästa och värderikaste han skrifvit, reflexionerna öfver den limousinska landtbefolkningen. Abbéns vakna iakttagelse har nämligen dag för dag koncentrerats på detta enda material, som han också nu till fullo beherskar, och han har, såsom hans biograf säger, samlat rikligt stoff till en "tafla, som ännu fattades i den franska literaturens museum."

På sitt korta, kärnfulla språk framslungar han en djärf sats, som blixtlikt belyser bygdelifvets och bondenaturens skuggsidor. "Bonden dör af hunger hela sitt lif, för att ha något att lefva af, då han är död. — — — — En bonde är människa ungefär lika mycket som ett marmorblock är staty. — — — Bonden medger, att den obetydligaste bodbetjent i staden är för mer än han." Längre fram träffar man följande påstående: "Så snart en bonde kommer till marknaden, kan man ej mer räkna på honom som kristen, som människa. Han är som spindeln midt i sitt nät. Blodsband, vänskap, vördnad — allt har förlorat sin helgd för honom. Man märker, att han är fast besluten att bedraga, om det så vore sin närmaste granne, om det så vore far och mor, för att få sälja till så högt pris och så fort som möjligt." — På ett annat ställe säges bonden sakna fosterlandskärlek: "Vill du sätta en bondes själ i låga, vill du se honom fruktansvärd, så ropa åt honom: "det gäller din gård, dina åkrar, din boskap — gif akt!"

Hur skarp än abbén är i sin kritik af bondenaturens brister och lyten, har han dock öga äfven för de drag af tå-

lamod, kraft och from resignation, som utmärka den: "Tre slags människor", säger han, "dö utan knot: prester, soldater och bönder." Sådana drag framträda i synnerhet i några af de längre skildringarna, så t. ex. i berättelsen om Mathéline, der det bland annat heter:

"Mathéline ser ut som en vanlig bondqvinna. Vadmalskjol, krage af röd kattun, hufvudduk af groft linne — kan man väl tänka sig något tarfligare? Men se på hennes ansigte rigtigt noga! Påminner det ej om Michelangelos Pietà?

"Det är ett magert och blekt ansigte, infattadt i rödt hår, här och der blandadt med silfvertrådar. Rynkor fåra pannan, tinningarna, kinderna; dessa rynkor äro ej alla tidens verk, sorgen har i tysthet plöjt en del af dem. De gröngrå ögonen, beslöjade af långa, ljusa ögonhår, stråla af lugn viljekraft. Hela utseendet inger vördnad, ja skulle nästan inge fruktan, om ej godhet och mildhet bodde i linierna kring munnen, såsom dufvor bo i bergskrefvor."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

"Hennes gubbe skulle varit en stackare utan henne. — — Han älskade flaskan, och hur mycket ondt bor ej i den! Den är som Pandoras ask, minus hoppet. Genom att visa mannen en vänlig uppsyn och gömma sina tårar till ensamheten inför Gud, lyckades dock Mathéline inympa på denna grofva natur ett kristet samvete, så att den kunde frambringa frukter af redlighet och tro."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

"Mathéline är traktens försyn. Alla olyckliga välsigna henne. En karl har spräckt hufvudskålen vid körsbärsplockning; hvem skall lägga på förbandet? En hustru har fått missfall; hvem skall vaka hos henne? Enkan der har förlorat sin son i Tonkin; hvem skall trösta henne? Mathéline och åter Mathéline. Hon, som måste arbeta för sitt uppehälle och knappt kan läsa, hvarifrån får hon väl alla sina almosor, alla sina visa ord, hela sin ädla och finkänsliga uppfattning? Hvarifrån? Från sin tro. O, hon är beundransvärd i sin enkla fromhet!"

Af det nyss anförda synes, att abbén någon gång lemnar den egentliga, koncisa "pensée"-formen för att utföra en liten sammanhängande skildring. Han kan då tvinga sin "stenstil" (style lapidaire) att forma sig till en novellett, ojämn,

tvärhuggen, rik på limousinismer, men ofta gripen så frisk och stämningsfull ur verkligheten, att man ej kan värja sig för intrycket, att denna författare framför allt är poet. Ett utdrag ur en sådan må här till sist meddelas. Den beskrifver hur "la Mérigale", en "klok gumma", midt i natten hämtas till en stackars flicka, som blifvit illa bränd. Det står för lifvet, hon måste genast följa med.

"Två qvinnor skynda fram till höger och venster om hexan, och i spetsen för tåget fem eller sex män; några bära lyktor eller bloss, andra påkar.

"Småskog, ängar och snår; häckar, rännilar, diken — intet hejdar den vilda farten. — O, Rembrandt!

"Och tåget stormar fram i galopp, i galopp, i galopp.

"Furor, buskar, vildmarker fråga hvarandra i dunklet: "hvart skall la Mérigale ta' vägen så här dags?" Ugglan glömmer att skrika — så mycket bättre; näktergalen afbryter sitt kärlekssvärmeri — så mycket sämre; grodan, som hör marken dåna, frågar med sin spröda stämma: "är det hexsabbat?"

"Och tåget stormar fram i galopp, i galopp.

"Slätter, dalar, kullar hviska sinsemellan: "är det jul? och är la Mérigale på färd till midnattsmessan? Eller hvad har händt? Något är på färde, det är säkert."

"Bandhunden skäller, som när månen går upp; inne i ladugården bölar oxen; oxdrängen, störd i sin sömn, mumlar med näsan tryckt mot rutan: "vilda jagten!"

"Och tåget stormar fram i galopp."

* *
*

Abbé Roux' bok hör ej till dem, som fängsla äfven vid ett blott flygtigt genombläddrande. Det är först, när författarens utpräglade personlighet börjar framstå för läsaren, som alla de spridda dragen få intresse. Man kan då ej undgå, att känna sig gripen af dessa halft ofrivilliga bekännelser från ett rikt men instängdt tankelif. Totalintrycket af boken blir också det af en själshistoria, en bikt, som kan sammanfattas i följande, af omedelbar känsla genomträngda rader:

"Obemärkta frö, blif qvar i jorden! Hvarför vill du spira upp och blomma? Du drömmer om solsken, om friska vindar och dagg? Ack, solen bränner, vinden lemnar ingen ro, daggen tynger ned och smutsar. Uppe i dagen väntar dig oro,

ej lugn, smärta, ej glädje; och den ära, som lockar dig, är tom och förgänglig. Blif qvar i jorden, obemärkta frö!"

"Nej! Jag skall, jag måste slå ut i blom. Låt mig hellre lida i dagsljuset än nere i mörkret. Ty jag lider här. Och jag kan ej finna någon lycka i att vara afstängd från verlden. Natten omsluter mig, jorden trycker mig, maskar fräta mig. Värst af allt, min längtan dödar mig. Jag måste, jag skall slå ut i blom."

Sed eller osed inom hemmen.

Af

Esselde.

Dagnys läsare hafva helt visst instämt i pseudonymen "Moders" kraftiga protest i ett föregående häfte af Dagny mot oseden af att cigarrbodarna tillåtas vara öppna till långt in på nätterna, samt i hennes varning för de frestelser och faror som deraf följa.

Man hoppas också, att Fredrika-Bremer-Förbundet skall finna någon lämplig utväg för att i sin mån verka för upphäfvandet af detta missbruk.

Under afvaktan härpå torde det vara skäl att framhålla åtskilliga andra seder eller oseder, som innästlat sig dels i vårt offentliga lif och dels i privatlifvet, stundom — skulle man tro det? — med våra ärbara husmödrars eget begifvande eller under deras omedelbara befallning.

Det gäller här likasom i det af "Moder" anförda exemplet den tjenande qvinliga klassen och dess ställning till männen af bildad samhällsklass.

Låtom oss först skärskåda frågan i hemmen. Man använder ju der qvinliga tjenare för att de må fullgöra sådana sysslor, hvilka eljest ej skulle medhinnas eller hvilka äro för tunga för dem, hvilka ej blifvit uppfostrade till kroppsarbete. Hur gerna ville vi ej tillägga, att den tiden nu är förbi, då man ansåg det som en skam för bildade personer att lägga handen vid simplare sysslor. Men tyvärr återstår ännu allt för mycket af denna fördom. Idén om arbetets jämlikhet och arbetets heder, denna det 19:de århundradets centralidé, har ännu blott allt för litet genomträngt det svenska familjelifvet.

Det är också naturligt, att sådana idéers genombrott i allmänna medvetandet *måste* gå långsamt, och vi få derför hafva tålamod med oss själfva och hvarandra.

Det gifves dock åligganden, hvilka en husmor lika litet har rättighet att pålägga sin tjenarinna som sin dotter, och hvilka likväl i de allra flesta hem, äfven de bästa, af ålder hafva ansetts tillhöra tjenarinnans naturliga och oafvisliga pligter.

Vi syfta här på den gamla "sed eller osed", att tjenarinnan skall inträda i de manliga familjemedlemmarnes rum tidigt innan de ännu stigit upp, väcka dem, förse dem med friskt vatten, hämta deras kläder och skodon, borsta dessa och åter bära in dem, vintertiden bära in ved samt elda, o. s. v.

Det är ett från förfädren nedärfdt bruk; vanan gör att det ej förefaller stötande, och så vidmakthålles det generation efter generation. Gerna medgifves också, att det *kan* aflöpa utan svårare skada för tillfället; men äfven i bästa fall förslöar det dock den blygsamhet hos den unga tjenarinnan, som är hennes bästa värn mot de faror, hvilka möta henne. Och blott allt för ofta har denna osed icke blott bragt oskyldiga, enfaldiga tjenstflickor på fall, utan äfven inledt oförderfvade ynglingar på lastens väg. Husmodern vet ju föga om den qvinna hon städer i sin tjenst, och det är icke altid mannen som är frestaren.

Det är således icke blott den husmoderliga pligten utan också moderskärleken, som bör oafvisligen mana till afskaffandet af den gamla oseden. Dertill kommer den naturliga känslan af hvad som öfverensstämmer med eller strider emot en sann qvinlighet. Der det gäller att vårda en sjuk eller hjälpa den som icke kan hjälpa sig själf, der bortfalla eller öfvervinnas sådana hänsyn, och tjenstgöringen adlas till en menniskokärlekens uppgift. Men der den ifrågavarande alldagliga uppassningen sker på befallning, af blott beqvämlighetshänsyn för den uppassade och utan afseende på dennes karaktär, der måste eller *borde* den kränka den qvinliga känslan, såsom någonting otillständigt och sårande.

Ur ingen synpunkt torde det gamla bruket kunna försvaras, och dess afskaffande är så mycket vigtigare just i vår tid, som förhållandena gifvit det en allt större utsträckning. Det är nämligen allt färre familjer, äfven på landet, som

kunna eller vilja hålla manliga tjenare för den inre uppassningen, och de qvinliga tagas derför i allt större anspråk.

Vi hafva nyligen läst ett bref från en svensk bonddotter, sedan några år bosatt i Förenta Staterna, hvilket talar märkliga ord om detta ämne, hvars vigt brefskrifverskan måhända själf såsom tjenarinna fått pröfva i hemlandet.

"Hvarför skulle icke", skrifver hon, "svenska fruar lika väl som de amerikanska, kunna ordna det så, att en tjenstflicka icke behöfver stiga in i en herres sängkammare, så länge han upptager densamma. Då han lemnat rummet, kan hon ju gå in och städa. Vill han ha sina stöflar borstade, må han ställa dem utanför sin dörr om qvällen samt hämta dem der på morgonen, eller rättare, han må lära att själf borsta sina skor och kläder. Så gör hvarje herreman i Förenta Staterna, om han icke är förmögen nog att hålla sig en betjent." *)

Det är sant, att oseden är så gammal och inrotad, att det möter oväntade svårigheter att upphäfva den. Tjenstepersonalen finner det så naturligt, att de, äfven då husmödrarna vilja anordna på annat sätt, af gammal vana sköta sin tjenst som förut. Mången husmor anar icke heller och får kanske heller aldrig veta huru t. ex. inackorderade personer, eller t. o. m. gäster, drista bete sig mot deras tjenarinnor. Herrarna åter äro vana att uppassas af tjenarinnor alltifrån de voro barn och vidhålla sina gamla anspråk. *Huru skall då en bättre sed kunna allmänt införas?*

Red:n mottager med nöje praktiska svar på den frågan och vill här antyda i hvilken riktning hon för sin del tänker att en reform bör gå.

1. Vänj gossarna från barndomen att hjälpa sig själfva och inskärp hos dem känslan af att det ligger något omanligt och skamligt i att låta passa upp sig af en tjenstflicka.

2. Gör det vid uppfostringsanstalter för tjenarinnor och husmödrar till en grundsats, att det är ovärdigt af de senare

---

*) Brefskrifverskan påstår, att det skulle vara vanligt inom många svenska hem att tjenstflickan tillsäges att vänta på husets herrar, då de äro ute på baler, dryckesgillen eller andra festligheter till långt in på nätterna, för att öppna porten för dem, följa dem till deras rum, tända ljusen, m. m. Vi kunna icke tro att det är möjligt. Men finnes det verkligen en eller annan husmor, som låter sådant komma sig till last, då borde hon bära ansvaret för och skammen af följderna.

att begära och orätt af de förra att åtaga sig en sådan uppassning, som här ofvan omtalats.

3. Skulle likafullt en husmor tveka om sin rätt öfver tjenarinnan i detta hänseende, må hon då fråga sig själf: *"Skulle jag anse mig ha rätt att ålägga min unga dotter en sådan uppassning?"*

Praktisk välgörenhet.

Svenska föreningen Röda korset.

Af Esselde.

Så kallas numera i likhet med dylika samfund i andra länder vår "förening för frivillig vård af sårade och sjuka i fält". Anledningen till benämningen är som bekant Genèverkonventionens bestämmelse af den 22 augusti 1864, att i människokärlekens intresse all sjukvårdsmateriel och hela sjukvårdspersonalen vid krig mellan europeiska stater skola anses såsom *neutrala*. Neutralitetstecknet bestämdes till *ett rödt kors*, hvarmed all sjukvårdsmateriel för fältbehof stämplas, och hvilket kors sjukvårdspersonalen i fält bär på en armbindel. Häraf benämningen Rödakorsföreningar.

Dessa föreningar äro, såsom deras stadgar utvisa, verksamma ej mindre i fred än i krig. Det är också vården om de sårade och sjuka i fält, som man har att tacka för den storartade reform af sjukvården i fredstid, som under det senaste fjerdedels seklet, på Florence Nightingales initiativ, genomförts i snart sagdt alla europeiska länder — *utom i vårt fädernesland. Något* är dock gjordt äfven här. Initiativet togs af de första qvinliga medlemmarna af den svenska Rödakorsföreningen, hvilka beredde föreningen dels tillgång till skriftliga råd af Florence Nightingale, samt tillstånd att på hennes sjukhus i London låta utbilda en ledarinna för sina blifvande sjukvårderskor, dels ock lyckades vinna för denna uppgift en person, fröken Emy Rappe, villig och lämplig som få att upptaga det svåra värfvet. *Huru* svår uppgiften var att reformera den hos oss i yttersta lägervall befintliga sjukvården, och hvilket tåligt, träget och själfuppoffrande arbete, som derpå nedlades, det veta blott de, som stodo arbeterskan nära. Sent skall det dock förgätas, att det var Emy Rappe som

bröt vägen för den reform, som ännu efter 20 år ej kunnat fullt genomföras; att det var hon, som ensam bar tyngden af alla med det grundläggande arbetet förenade svårigheter. *)

För reformens fullständiga genomförande, hvartill ovilkorligen fordras anställandet af bildade qvinnor som föreståndarinnor för sjukvården, med en husmoders ställning till personalen, hoppas vi nu mera på H. M. Drottningens blifvande sjukhus samt den föreslagna nybyggnaden af Serafimerlasarettet, der för öfrigt redan, genom lasarettets klarseende och handlingskraftige chef, professor Rossander, en reform börjat, i den mån det kunnat ske i de gamla dåliga lokalerna.

Men vi återvända till vårt närmaste ämne. År 1870 bildade sig inom Rödakorsföreningen en damkomité i syfte att tillverka förbandsmateriel i förråd. Då emellertid under det senaste decenniet en helt ny sårbehandling blifvit af den ryktbare engelske läkaren Lister och hans efterföljare antagen, har man insett att damkomiténs uppgift måste bli en annan än förr. Till vägledning härvid har den för föreningens människovänliga uppgift varmt nitälskande läkaren, dr Jacob Göranson utgifvit en liten förträfflig bok om *"Qvinnans hemarbeten i Röda korsets tjenst"*. Man får här veta först orsaken hvarför det gamla linnet ej är lämpligt för sårförband samt hvad material, som i dess ställe bör användas. Man får begrepp om desinfektionsmedlens verkan och betydelse för sårläkning, jämte en enkel och tydlig beskrifning på tillverkningen af förbandsmedel för olika ändamål: bindor, kuddar och kuddvar, konstgjorda svampar, blodstillningsapparater m. m. så ock på tillverkning af operationsdrägter, sjuk- och konvalescentdrägter samt necessärer för nålar, silke och andra småsaker att hafva till hands vid operationer, samt sättet att vederbörligen desinficiera alltsammans.

Vidare öfvertygar oss förf:n, att denna sjukvårdsmaterial är ytterst ömtålig och alldeles icke kan tillverkas i förråd; och att det just derför är så mycket vigtigare, att ett stort antal qvinnor egnar tid och krafter åt att inhämta den kunskap, de insigter och den öfning, som fordras, för att en gång när krig utbryter kunna förstå och utan uppskof och omsvep genast sätta i gång tillverkningen i stor skala.

*) Se Tidskrift för Hemmet, 1862—64, samt skizzen "Qvinno-öden", Dagny 1887.

Att nu den sålunda inhämtade lärdomen och öfningen kan och bör, i fred likasom i krig, vara ett medel i människokärlekens tjenst, är för hvar och en klart. Vi uppmana våra läsare på det varmaste att såsom första steget till en sådan, i sanning praktisk välgörenhet förskaffa sig dr Göransons, med förklarande illustrationer försedda lilla bok. Redan med denna lilla utgift af 75 öre har man bidragit till ett kärleksverk. Inkomsten af boken skall nämligen användas till förbandsmedel för Eugeniahemmets små krymplingar, hvarigenom deras lidanden kunna minskas. Vidare uppmana vi alla qvinnor som hafva tid och kraft och — *hjerta* att arbeta i människokärlekens tjenst att anmäla sig som elever vid dr. Göransons lärokurser, samt under hans nitiska ledning göra sig dugliga att arbeta för lidande medmänniskor så väl i fred som i krig.

Anteckning för lärokurserna kan ske på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan. Boken köpes i Fritzes bokhandel. Pris 75 öre.

Moderna diktares qvinnotyper.

Af

Nils Erdmann.

I en tid, sådan som vår, då qvinnofrågan står på dagordningen, saknar det ej intresse att höra diktarnes omdömen. Nordens literatur har satt problemet under debatt, diskuterat det så länge, att det nära nog blifvit utnött, men på samma gång har den riktat sitt galleri med nya qvinnotyper. Åsigterna om qvinlighet, om qvinnans begåfning och rättigheter erbjuda en profkarta i de mäst skilda färger, och går man till literaturen hos de olika kulturfolken, växer denna karta med hvarje ny nationalitet.

Temperament, seder och uppfattning äro sins emellan ganska olika. Hvad som hos det ena folket gäller såsom beundransvärdt, ringaktas eller förbises till en viss grad hos det andra, och egenskaper, hvilka prägla *en* nations typiska qvinnor, utbytas hos en annan mot för *den* egna sådana.

Härigenom blifva diktarne, hvilka uttrycka sina folks tankar, äfven representanter för deras åsigter om qvinnan. De skänka sina hjältinnor just de drag, som äro typiska, sådana, hvilka göra dem till ett vist folks egendom och skilja dem från deras systrar hos ett annat lands författare.

Att framleta dessa drag hos några moderna diktares qvinnotyper, visa det för diktaren karaktäristiska i porträtten, mer se dem i sammanhang med sina folk och sina skalder, än betrakta dem ur en etisk eller rent estetisk synpunkt, detta vore afsigten med de teckningar, som här inledas.

I.

George Eliot.

När Peter, en af hjältarne i grefve Tolstoys *Krig och Fred,* genomgått alla tvifvel, luttrats af sorg och lidande, eröfrar han en verldsåskådning, bygd på oändlig kärlek. Han kastar sig utan tvekan i mysticismens armar; han offrar jagets intressen, öfvergifver all själfviskhet, njuter liksom martyren af hvarje smärta, som han tillfogas, och han fröjdar sig, när han tänker på sin odödliga själ, på att verlden ligger

inom honom — horisonten, fälten, skogarna — och han omfattar äfven bödeln med sin öfvernaturliga kärlek.

Då Bourgets Armand de Querne [1]) blifvit luttrad af sin själskris, genomgått alla marterna hos en brottsling, som torteras, utträder han ur kampen med ett oändligt medlidande. Han gripes af melankoli, då han erinrar sig de olyckliga; han känner "qu'une chose venait de naître en lui, avec laquelle il pourrait toujours trouver des raisons de vivre et d'agir" — och detta *något*, som födes, är medkänslan med de arma, "la religion de la souffrance humaine".

Samma sköna, allt omfattande och mäktiga sympati, som hos ryssen blir en inre, på resignation bygd kärlek, slafvens genom smärtan vunna glädje öfver sitt martyrskap, alltså en religion för den förtryckte utan hopp; — samma sympati, som hos fransmannen blir ett vemod, rouéns blaserade medkänsla med de offer, han nu sörjer öfver, mister, då den omplanteras i den sunda engelska jorden, icke blott egoismen i martyrens hemska exstas, utan ock sjukligheten i det vemod, som är rouéns blaserade ånger. Den erhåller hos George Eliot en så praktisk karaktär, att den spanar efter ett fält, der den kan verka och blifva nyttig, och den nöjer sig ej med *känslan* af sympati och oändligt medlidande; den önskar äfven att gifva något, fruktbargöra kärleken, och offret, som den bringar, är den vidsträcktaste själfuppoffring.

*
* *

George Eliots qvinnor bilda ett fullständigt galleri. Hennes böcker äro teckningar ur engelskt landt- och småstadslif; hennes typer äro hämtade ur den småborgerliga medelklassen, en och annan gång ur den lägre aristokratien, och då skildringarna utmärka sig för trohet och natursanning, lika mycket ega värde ur kulturhistorisk som konstnärlig synpunkt, bilda ock dessa typer något för England karaktäristiskt. En så verkligt engelsk samling af arrendators- och prestfruar, qvinnor, som porträtterats ur dess småborgare- och handtverksklass, eger väl ej sin motsvarighet i Englands literatur; och söker man efter typen för en engelsk arrendators fru, önskar man få en föreställning om en fattig engelsk presthustru, kan man godt peka på mrs Poyser [2]) och Milly Barton [3]).

Med sin duglighet och sin kraft, sitt sunda praktiska förstånd, sin renlighet och ordentlighet, sin outtömliga svada, sin erfarenhet och skicklighet i landthushållning och boskapsskötsel, står denna mrs Poyser som en fulländad porträttbild. Och den milda mrs Barton med sitt madonnalika utseende, hon, som lider allt, tål allt och älskar alla, per-

[1]) Se Crime d'amour. [2]) I *Adam Bede*. [3]) I *Scenes of clerical life*, berättelsen "The sad fortunes of the reverend Amos Barton".

sonifikationen af alla qvinlighetens dygder, arbetsam, hushållsaktig, blyg och from och uppoffrande, bärande hvarje börda, som armodet lägger på henne, utan att mista tålamodet, utan att ens klaga, och hvars kärlek är så stor, att den uppehåller hennes mod och segrar öfver en svag, af sjukdom tärd kropp — är ej hon ett slags urbild till ett germaniskt hustruideal? Och till sist, för att uppräkna blott ett par af dessa många, se vi i Nancy Lammeter [1]) en ung fröken ur adelsklassen, sådan hon var beskaffad för några årtionden tillbaka, frisk, skär och tjusande, sanningsälskande och blygsam, hysande stor respekt för det passande och för bruket, småaktigt pedantisk i sin ytterliga ordningskärlek, värdig i sitt uppförande och rädd att icke beherska sig, men hurtig, stark och uthållig, deltagande i sysslorna och utan blygsel talande om sitt bak, sin brygd och smörtjerning [2]).

Alla dessa qvinnor äro typer, det är sant, men de skänka ej någon inblick i George Eliots karaktär. Det finnes ett helt slägte af unga qvinnor i hennes böcker, som ega en sådan frändskap, att man knappast förmår skilja dem, och till dem måste man vända sig för att klart och fullt begripa henne. *De* representera hennes oändliga sympati; *de* gifva en praktisk form åt kärleken till de lidande, och i dem ser man förverkligadt själfva frälsarens ideal, egoismens dödande och bärandet af hans kors. Ty "försonarens sanna kors är denna verldens synd och nöd", utbrister Dina Morris, och Savonarola säger, i det han pekar på krusifixet: "Der ser du bilden af det högsta offer, som bragts af den högsta kärlek!"

* *
*

Det är ett helt slägte för sig, dessa qvinnor hos George Eliot. De söka efter ett mål för sin outtömliga kärlek, efter "något, som man kallar *entusiasm;* något, som kan göra våra bevekelsegrunder helt och hållet oberoende af tanken på belöning; något, som ligger utom våra personliga önskningar, innesluter resignation för oss själfva och en verksam kärlek till allt, som icke är oss själfva." De ega redan som barn dessa egendomliga instinkter, Dorotea i det hon drömmer om att göra bördan lätt för medmänniskor, Maggie i ett behof efter att älskas och älska andra.

---

[1]) I *Silas Marner.* [2]) George Eliot var själf en ytterst duglig och erfaren husmor. Hon var stolt deröfver, och "nothing offended her more than the idea that because a woman had exceptional intellectual powers, herefore it was right that she should absolve herself, or be absolved, from her ordinary household duties" (Se *George Eliots life* af hennes make, J. W. Cross, en intressant och vacker autobiografi, 3 vol., Edingburgh and London 1885).

Maggie [1]) känner denna "pitying love almost as an inspiration", och hon tycker, att den kan göra det mest försakande lif lätt. Ofta plägar hon sitta vid faderns fot på en liten pall, med hufvudet i hans knä och längtande efter en smekning, önskande något bevis på, att fadern kände sig lycklig, "tröstad i känslan af att ega en dotter, som älskade honom." När hon sedan blir litet äldre, håller hon af en lytt man, och hennes kärlek är så mycket större, som hon vet, att den är en uppoffring.

Mer och mer grubblar hon öfver sin syndfullhet, sin själfviskhet, särskildt under sorgen efter familjens ruinerande; hon känner verkliga qval öfver sina mindre ädla tankar, aldrig är hon god nog, mätt efter egen måttstock, och hon hatar nästan sig själf, då hon får orsak till någon förebråelse. Ja, man skulle kunna säga, att hon är öfverspänd, öfverdrifven; hon lägger "excessive feeling into very trivial incidents", och hon yttrar blygt till Philip: "Jag tänker ständigt för mycket på mina egna känslor och aldrig nog på andras." Den ligger äfven uttryckt i hennes väsen, denna själfuppoffring. Det är, som om den "lyste ur hennes anlete med ett mildt ljus!"

Sedan, då hon öfverväldigas af kärleken till Stephan, kusin Lucys fästman, som besvarar hennes böjelse, hur kämpar hon ej, plågas hon ej af outsägliga qval, och det är nästan med afsky, som hon sträfvar att skaka den af sig. Då detta icke vill lyckas, känner hon sig som en brottsling — "hon har svikit pligten, kärleken, Gud" — och fast hon aldrig viker för frestelsen, hur nära den än kan synas, tycker hon sig ändå vara en låg, syndfull bedragerska. Samvetet är så ömt, att blotta känslan är henne synd nog.

Jag har här karaktäriserat själfva typen i dess grunddrag. Återstår ett par porträtt för att retouchera och fulländа den. Först Dorotea Brooke i George Eliots *Middlemarch*, sedan den stolta Romola i romanen med samma namn och till sist Dina Morris, Adam Bedes qvinliga motbild.

Doroteas sympati vill redan tidigt göra sig gällande. Hon spanar efter ett fält, der hon kan hjälpa och blifva nyttig, och plötsligt kunde hon knäböja vid sidan af en sjuk stackare, drömmande sig tillbaka till apostlarnes tidehvarf. Hon ömmar för de lidande, för arbetaren och fattigmannen, anser det som en pligt att dela med sig åt den obemedlade, känner ofta samvetsqval och finner sig aldrig god nog. Hon klagar öfver svårigheten att rätt kunna få offra sig; hon öfvergifver alla omsorger om sig själf och egen lycka för att blott tänka på andra och på lindrande af deras bördor; hon uppställer såsom önskningsmål

[1]) I *The mill on the floss.*

en liten utopisk stat, ett samhälle i samhället, der hvar och en skulle arbeta, der allt skulle göras väl och der hon själf var allas stöd — ett samhälle utan armod, utan lidande och elände — och hela hennes religion ligger i sträfvandet efter godhet. "Äfven om vi icke veta, hvari den egentligen består, och icke *kunna* göra, hvad vi *borde,* bli vi ändå delaktiga af gudomsmakten öfver det onda, i det vi, under sträfvandet efter det absolut goda, utflytta ljusets råmärken och underlätta striden mot mörkret."

Hon äktar en gammal lärd, en pedant utan känslor, och hon tror sig genom sitt giftermål få ett fält för sin offervillighet. Kärleken är för henne icke en sprittande amorin, men en hög och allvarlig fé, som tröstar, hjälper och stödjer, och det faller henne aldrig in, att mr. Casaubon kan bli odräglig; ängsligt undrar hon blott, om hon är "good enough for mr. Casaubon". Hon svikes i sina önskningar, hon finner snart sitt misstag, och likväl är hon färdig att kalla misstämningen själfviskhet. Hon älskar en ung man, en kusin till mr. Casaubon, men detta hennes svärmeri gör henne ännu mer uppoffrande. Hon, denna unga qvinna, stänger sig inne i biblioteket, föreläser för mannen, är hans hjälp och sekreterare, vakar om natten med honom, då sömnen icke vill komma, och är en engel i sitt tålamod med hans nycker och hans retlighet.

Såsom enka går hon till Lydgate, den stackars högt smädade doktorn, tager hans hand och säger, att hon är öfvertygad om hans oskuld "You would not do anything dishonourable!" Då hon vid sitt besök hos hans osympatiska hustru öfverraskar denna Rosamond i en öm scen med den älskade, låter hon ej sin gränslösa, djupt gripande sorg afhålla sig ifrån att vända tillbaka för att trösta henne. "Hur kunna vi lefva i medvetandet om, att någon lider, och ehuru vi kunna hjälpa honom, dock icke försöka det!" yttrar hon till Rosamond.

* * *

Maggie och Dorotea sökte fåfängt efter ett område, stort och vidsträckt nog för deras outtömliga kärlek. Romola är i detta fall nästan lyckligare än de, ty hon tillhör en period, mer naiv och entusiastisk. Hon lefver i Italien, i Florens under renässansen, först såsom sin faders, den blinde lärdes stöd och hjälp, sedan såsom hustru åt en grek, hvilken hon missaktar. Hon, likasom de andra i denna sköna och stolta syskonkrets, hemsökes af lidandet och genomgår smärtans elddop. Hon önskar att kunna lära sig att förstå de människors tankar, "hvilka försjönko i exstas inför bilderna af martyrskapets qval. Det tycktes vara något annat och mera än galenskap i denna ytterliga förtrolighet med

lidandet." Hon vill fly från mannen och Florens, men hindras af Savonarola, återföres till sin pligt, till sitt hem och till sitt fosterland. Hon qvarstannar i sitt äktenskap och bistår sitt arma folk. "Det är hunger och nöd på gatorna", der eger hon en uppgift, och hon känner liksom en ny kraft, ett nytt lif genomströmma sig. "Hon hade med all sin energi kastat sig på att försaka." [1])

Efter att hafva sett sin ädle gudfader på schavotten, stelnar hon i sin sorg, önskar att dö och flyr ur staden. Uppskakad och förtviflad kastar hon sig i en fiskarbåt och drifves af vind och våg till en liten dal, der pesten rasar. Här griper hon sig an med ett det rikaste barmhertighetsverk. Helsan vänder tillbaka, när hon visar sig hos de lidande, och folket jublar gladt: "det är madonnan, är Guds moder!" [2])

Här lyckas hon alldeles att tillintetgöra egoismen, och här vidgar hon området för sin mäktiga sympati. Förut hade de förbindelser, hvari hon stått till sina medmänniskor, sammanväfts med andra band, hvilka fästat hennes person — "de af äktenskap, af medborgarskap, af religiöst lärjungeskap." Nu hade de utvidgats till att omfatta hela mänskligheten, särskildt alla dem, som kräfva hjälp, tröst och skydd, ty "vi kunna nå den högsta lycka blott genom att älska hela verlden såsom oss själfva", och "om allt annat är tvifvelaktigt, så är dock detta lidande, som jag kan hjälpa, en verklighet; om korsets ära är en illusion, så är sorgen så mycket vissare", tänker hon för sig själf. Och hon aflägger detta sköna, en Romola värdiga löfte: "Så länge min arm har någon styrka, skall jag sträcka ut den mot de svage; så länge mina ögon kunna se, skola de speja efter de öfvergifna!" — — — —

Dina Morris är blott en ny, på samma oändliga kärlek bygd typ, arbeterska och qväkerska, som gjort korset till en kärleksbörda. "All nöd och sorg och blindhet och synd, som jag sett och hvaröfver jag gråtit", skrifver hon till Seth Bede, "ja, alla människors barns qval, som hittills likt ett stort mörker omslutit mig — allt detta kan jag villigt bära, liksom vore det frälsarens kors." Äfven hon är en tröstens engel, som offrar sig för de olyckliga, och utan tvekan går hon till stackars Hetty i hennes fängelse. "Jag är kommen för att stanna hos dig", säger hon till barnamörderskan, "jag vill ej mer lemna dig, men hålla ut hos dig och vara din syster intill slutet."

* *
*

---

[1]) Pligtkänslan är ett af den engelska karaktärens hufvuddrag. George Eliot eger den i sin högsta potens, hennes hjältinnors lif och verksamhet är en apologi för den och hon förhärligar den på flere ställen i sina böcker.

[2]) Det förtjenar anmärkas, att *madonnalik* är en af de beteckningar, George Eliot ofta brukar i karaktäristikerna af sina qvinnor.

Sådana äro hufvuddragen i George Eliots älsklingtyp. Mer och mindre klart gå de igen hos hennes qvinnor, och äfven de mindre starka vandra hän mot samma lifsmål. Ester i *Felix Holt* lyckas besegra sin egoism, bli en god och öm dotter, en ädel och sann människa, och hon förefaller oss sublim, då hon uppträder inför domstolen. "Hon stod der, frigjord från alla personliga intryck vare sig af fåfänga eller blyghet. Hennes rena stämma ljöd såsom den borde klingat, om hon aflagt en trosbekännelse. Det var något så naivt och vackert i denna Esters handling, att den qväfde hvarje låg och lumpen tanke i de mest kälkborgerliga sinnen." Det är kärleken till Holt, hvilken uppfostrar och adlar henne, kommer henne att glömma alla personliga intressen och låter henne, arftagerskan, nedstiga till arbetaren.

Äfven den unga Gwendolen i romanen *Daniel Deronda,* hon, detta bortskämda och egenkära väsen, som tror sig *kunna* allt, *nå* allt och *vinna* allt, luttras genom lidandet och af umgänget med Deronda. Hon erkänner sin själfviskhet, sin okunnighet, sitt småsinne, och Daniel Deronda erhåller på sin bröllopsdag en biljett, der hon säger, att hon vill lyda honom, blifva sådan han önskar, "en af de bästa bland qvinnor, som göra andra glada öfver, att de kommit till verlden." Och de svagare karaktärer, som kallas Rosamond och Hetty Sorrel, lyckliggöras till sist med en liten stråle af samma kärlek, författarinnans allt omfattande, gudomliga sympati. — — — —

I George Eliots biografi säger Cross om hennes personlighet. "Det låg ofta i hennes tankar och på hennes läppar, att det enda värdiga målet för all kunskap, all forskning, allt lif i verkligheten vore detta: "*att människorna mer och mer skulle lära sig älska hvarandra.*" Hon bemödade sig att se endast det ädlaste hos människan, och det var denna sympati, hvilken gjorde henne så dyrkad. I *Studies in literature* säger Dowden om hennes böcker: "Vi känna, då vi läsa dem, att vi ha att göra med en själ, och det en själ, som egt en historia."

---

†

Victoria Benedictson.

(**Ernst Ahlgren.**)

Sorgebudet om Victoria Benedictsons död och sättet på hvilket döden nådde henne gick såsom ett svärd genom deras hjärtan, som älskat henne och i henne sett bäraren af en ny verklighetsdiktning, enkel och storslagen, kraftfull och ren som hon säjlf.

Ännu skymmes ögat och darrar handen vid blotta försöket att nedskrifva några rader om den hädangångna. Längre fram skall hennes närmaste qvinliga vän, fröken Ellen Key, teckna hennes personlighet och hennes så sorgligt afbrutna lifsgerning för Dagnys läsare.

Här blott några drag af hvad som i hennes inre synes hafva föregått den själfvalda döden.

Hon led sedan ett år af en tärande mjältsjuka och antydde redan då i bref till den, som tecknar dessa rader, att hon kämpade en hård kamp mot frestelsen att bära hand på sig själf. Allt sedan har hennes styfdotter, som var henne varmt hängifven, samt hennes närmaste vänner på det ömmaste vakat öfver henne och bistått henne i kampen.

För kortare tider steg hennes mod; så under en tids vistande i hufvudstaden förliden höst; så vid ett besök i Paris i våras, som hon inbjudits göra med en vän; så ock under några dagars vistelse i Lund i början af sommaren, då hon, ehuru ytterst aftärd, syntes till lynnet upprymd och talade om sin plan att återkomma under hösten för några studier vid biblioteket. Äfven under sista vistelsen i Köpenhamn syntes hon för landsmän, som träffade henne vara sig lik. Sista dagen hon lefde, köpte hon tur och returbiljett på Malmö, gällande för tre månader. Ännu då trodde hon sig alltså hafva kraft att bekämpa fienden. Men hon missräknade sig. Den kroppsliga svagheten, själslidandet, den lifsleda som grep henne vid tanken på att hon, för hvilken arbetet var en lidelse, icke skulle förmå arbeta, allt detta öfvermannade den förr så själsstarka qvinnan, och hon dukade under plötsligt likasom för ett ögonblickligt anfall af vanvett.

Ställd vid sidan af hennes skrifter, så fulla af beherskad kraft, och af hennes föregående lif, som i åratal varit en öfningsskola i konsten att tigande bära plågor, blir hennes död dubbelt oförklarlig. Det ser ut, som hade under det sista året en osynlig fiende småningom frånstulit henne denna ädla kraft, detta tåliga hjältemod, som hade hon, bit

för bit, beröfvats sin tro på människorna och lifvet, på sig själf, sin uppgift, och sin gud, tills i hennes sjuka själ endast förtviflan återstod.

Att hon *velat* tro, men icke *kunde*, röjdes på sista tiden i hennes förtroliga meddelanden. "*Om* Gud finnes"! Från denna förutsättning kunde hon stundom utdraga någon tröst. Hon måste då tänka sig honom öfver allt annat kärleksrik och god; *han* skulle veta hvad hon led och kanske förbarma sig.

Men ingen lefver på ett *kanske!*

* * *

Lifvet, aldrig lätt för den som tager det på allvar, blir dubbelt svårt att lefva i våra tider, då så många stridiga verldsåskådningar eller trosformer bryta sig mot hvarandra, medan under dem lurar den tröstlösa tron på intet. Hur många, som i en frivillig död söka undfly dessa konflikter, derom vitna alla länders dödsannaler. Att också Victoria Benedictson blef ett af dessa tidsandans offer, fyller oss med den djupaste medkänsla och en smärta, som tillika innebär förödmjukelse och fruktan; förödmjukelsen att äfven qvinnor — och det en sådan som hon, — skola duka under för den andliga tvinsot, som hittills företrädesvis angripit svagare manliga naturer; fruktan att andra kunna följa i hennes spår.

Om vi här delvis sökt förklara hennes slut, äro vi dock långt ifrån att försvara det. Låtom oss i stället kärleksfullt bevara och söka bära vidare det ädla hon velat, det goda och sanna hon verkat med sina skrifter, att detta måtte mildra bitterheten af den sorg och bryta udden af den fara, hon vållat med sin död!

Esselde.

Bref om qvinnomötet i Köpenhamn.

I.

Torsdagen den 12 juli anlände jag till Köpenhamn i god tid för att deltaga i det stundande "*Kvindesagsmødet*", det första af sitt slag i Norden. På förmiddagen orienterade jag mig i staden och besökte bland annat Amagertorv, der jag gjorde mitt inträde i Köpenhamns qvinnoverld. Jag såg och beundrade nämligen amagerflickorna och än mera gummorna. O, de voro ståtliga att se på, der de stodo vid sina kärror fylda med rökt sill, rädisor, rosor eller annat. Det var starka färger och präktiga figurer! Jag undrade bara om deras ansigtsuttryck skulle bibehållit sig lika karaktäristiskt, på samma gång godmodigt och bestämdt, om jag tagit af dem de dråpliga hattarna; ja, det vet jag icke, men jag såg så mycket af karaktär bland qvinnorna i Danmark, att jag kanske inte har rätt att tillägga hattarna för stor betydelse.

Fredagen besökte jag det förberedande möte, som blifvit utlyst, men innan jag öfvergår till mötesförhandlingarna torde jag böra redogöra för de olika *Kvindesagsforeninger*, som finnas i Köpenhamn.

Dansk Kvindesamfund, stiftadt 1871, har till ändamål att verka för qvinnans allmänmänskliga utveckling, för hennes utbildning till själfständigt förvärf samt för förbättrande af hennes ställning i familjen, samhället och staten. Det har upprättat en *Handelsskole* och en *Tegneskole* för qvinnor samt en byrå med samma syfte som Fredrika-Bremer-Förbundets, ingifvit adresser till lagstiftande myndigheter angående lagförslag, som afse förverkligandet af föreningens ändamål och utgifver sedan år 1885 en tidskrift, *Kvinden og Samfundet*. Dessutom har Dansk Kvindesamfund föranstaltat föredrag och diskussionsmöten icke blott i Köpenhamn utan rundt omkring i hela Danmark. Till föreningen ingå flera ansökningar om föredrag i qvinnofrågan än hvad den samma kan hinna tillfredsställa, och dock ombestyrde föreningen under förra året mer än 100 föredrag i detta ämne.

Kvindelig Fremskridtsforening är betydligt yngre, sedan 1885 och vill enligt stadgarna hos qvinnorna väcka och uppehålla intresset för politiska och sociala spörsmål. Dess tidning, *Hvad vi vil*, hvaraf de första numren nu utkommit, angifver sig å titelbladet vara organ för qvinnofrågan, fredsfrågan och arbetarefrågan.

Det var denna sist nämda förening, som utsändt inbjudning till *Nordisk Kvindesagsmøde* att hållas 14—16 juli 1888. Programmet upptog såsom öfverläggningsämnen: *qvinnans rösträtt, fredsfrågan*

och *nykterhetsfrågan, samundervisning* och *de qvinliga arbetarnes ställning.*

Såsom deltagare i mötet hade anmält sig omkring 700 personer och många af dessa voro samlade vid det *förberedande möte,* hvilket fredagsafton egde rum. Dervid helsades först gästerna välkomna af fru *Johanne Meyer* och flera tal höllos, bland hvilka bör nämnas ett af Kand. *H. Trier.* Han talade om de studerande qvinnornas förhållande till universitetet och studentlifvet, framhöll "*att deras betydelse derstädes icke låg uti det större antal arbetskrafter, hvilka genom dem bereddes för marknaden, utan deri, att dessa arbetskrafter voro af en ny och egendomlig natur. Universitetslifvet borde riktas genom tillförseln af de säregna egenskaper, hvilka utmärka den utvecklade qvinnan, icke genom qvinliga upplagor af manliga studenter.*" Dessa tankar och förhoppningar uttalades sedan allt som oftast under mötet i växlande ord och form.

Under aftonens lopp stiftades bekantskaper, och redan här märktes hvad som sedan bekräftade sig, att Norge och Finland voro vid mötet mycket väl representerade, samt att svenskarnes antal vid mötet visserligen var ganska stort, men att högst få af för qvinnofrågan representativa personer funnos tillstädes.

På lördagen började det egentliga mötet. Att här lemna referat öfver föredrag och diskussioner är ej min mening. Jag vill blott söka helt kortfattadt något redogöra derför. Förmiddagen upptogs af inledande föredrag till *alla* fem öfverläggningsämnena och hvarje af dessa föredrag lemnade en redogörelse för frågans ståndpunkt inom hvartdera af de nordiska länderna. På eftermiddagen var *rösträttsfrågan* ämne för diskussion och framgick deraf, att qvinnorna i *Sverige,* tidigare än i något af de öfriga nordiska länderna, haft kommunal rösträtt, men att denna rätt ej förr än på de senare åren i någon nämnvärd utsträckning begagnats. Frågan om politisk rösträtt hade deremot ej mycket afhandlats. I *Norge* sammanfalla i hufvudsak vilkoren för kommunal och politisk rösträtt; hvar och en som eger rösträtt är ock valbar med den skilnad att man för att vara röstberättigad endast behöfver vara 25 år, men för att vara valbar 30 år. I Norge kan derför icke vara tal om arbete enbart i det ena eller andra afseendet. Flera förslag gående ut på att skaffa den norska qvinnan rösträtt äro nu inlemnade till stortinget. Så väl på *Island* som i *Finland* har qvinnan kommunal rösträtt och i Danmark arbetas ifrigt för att hon må erhålla sådan. Under diskussionen framgick att för denna fråga visserligen fans intresse hos enskilda personer, men det klagades ock öfver likgiltighet derför hos den stora allmänheten, ej minst hos qvinnorna

själfva. Såsom bästa sätt att bland qvinnorna sprida kunskap om och intresse för rösträttsförhållanden ansågs bildande af rösträttsföreningar samt i allmänhet organisation af de qvinliga krafterna. Under diskussionen förekommo äfven humoristiska infall. Så till exempel vid behandlingen af nämda fråga, då fröken Alli Trygg (Finland) yttrade sig ungefär på följande sätt, under det hon framräckte sin hand: "Den här (tummen) förmår icke mycket ensam, icke heller den här (pekfingret), eller den här, den här eller den der", uppsträckande det ena fingret efter det andra, "men *samlade* äro de organisation och förmå mycket", och härvid lyfte hon sin hand med kraft i höjden.

Såsom resolution antogs följande:

"Da Kvinden lige saa vel som Manden hører til Folket, da Kvinden betragtes som ligestillet med Manden, hvor det gælder saa vel Skattepligter som sædvanlige Pligter i offentlig Henseende, da Kvinden ikke i Følge sin Natur vides at staa tilbage for Manden i Ævner til at varetage offentlige Krav, da Kvinden har vist særlige Ævner ved Børneopdragelse, Sygepleje og andre humane Foretagender, og det derfor er en Selvfølge, at hun faar Bestemmelsesret og Ansvar ved Ordningen af Skolvæsnet, Fattigvæsnet og Omsorgen for de Syge, da Lovgivningen kun ved at yde hende denne Ret kan bøde paa den Uretfærdighet, der vises imod Kvinden, naar hun kun i Pligter men ikke i Rettigheter stilles lige med Manden for Loven, da Samfundet ikke har Raad til at undvære Halvdelen af Folkets Deltagelse i Arbejdet for det almene Vel: saa beslutter Forsamlingen at arbejde for den politiske og kommunale Valgret och Valgbarhed, baade for den gifte og ugifte Kvinde."

Söndagsmorgon behandlades *nykterhetsfrågan*, hvilken på begäran från nykterhetsföreningen i Köpenhamn upptagits på mötets program. Här påvisades huru arbetet för nykterheten såsom en kärlekstjänst borde vara ett qvinnans arbete och huru litet hon ännu i de nordiska länderna slutit sig till nykterhetsrörelsen; för qvinnan hade dock denna rörelse så mycket större betydelse, som det just är qvinnan, som mest får lida af dryckenskapens följder. Ett varmhjärtadt föredrag hölls af fru *Selmer* (Danmark), som ock angrep regering och riksdag för de lagar, hvilka enligt hennes mening främja dryckenskapslasten. Löjtnant *Wawrinsky* (Sverige) lemnade en skildring af dryckenskapsförhållandena i Sverige, och var denna, synnerligen i hvad saken rörde qvinnorna, mycket mörk; han förklarade ibland annat att den svenska qvinnan super. Mot detta uttalande afgaf fröken Rohde (Sverige) å de närvarande svenskornas vägnar en protest och tillika en förklaring, sägande sig antaga, att löjtnant W. användt ordet "supa" i den betydelse absolu-

---

*) Se Handels- och Sjöfartstidning nr 168.

tisterna gifva detta ord, nämligen liktydigt med att alls smaka rusdrycker och denna förklaring blef af löjtnant W. godkänd.

Följande resolution antogs:

"Församlingen udtaler, at Afholdssagen er et af de vigtigste sociale Spørgsmaal, for hvilke Interessen bør vækkes og vedligeholdes hos Kvinderne."

Nästa fråga gälde de *qvinliga arbetarnes ställning*. Förhandlingarne kommo härvidlag att hufvudsakligen röra sig omkring vigten af organisation, det vill i detta fall säga bildandet af fackföreningar, för att derigenom söka vinna en normalarbetsdag, höjande af qvinnans arbetslön samt afskaffande af allt barnarbete. Med statistiska siffror visades, huru de qvinliga arbetslönerna äro otroligt låga, t. ex. 3—7 kr. i veckan för en arbetstid af 10—12 timmar om dagen. Såsom bidragande orsak härtill påpekades huru det i de flesta fattiga hem antages, att en flicka, så snart hon är konfirmerad, skall lemna föräldrahemmet och fullständigt försörja sig själf. Gossen skickas deremot ofta i "lära" och först efter en flerårig lärotid, under hvilken han fortfarande bor i hemmet, har man anspråk på att han skall kunna ekonomiskt reda sig själf. Samma förhållande ansågs ega rum i de bildade klasserna. Bevis på den sämre yrkesbildning qvinnan i allmänhet får, lemnades från flera områden. En cigarrarbeterska, som deltagit i inbjudningen till mötet, nämde t. ex. att inom cigarrfabriker den qvinliga arbetarens lärotid är 6 veckor, den manliges 2 månader, och efter lärotidens slut stå deras löner i förhållande till hvarandra som 10 till 7. Här är dock icke fråga om dagaflöning vid arbete, der mannens större fysiska styrka skulle kunna gifva hans arbete mera värde än qvinnans; nej, här är fråga om arbete på beting och om alldeles likartadt arbete för man och qvinna. Under förhandlingarna förordades uppsökandet af nya arbetsområden för qvinnorna samt äfven emigration. Senare fördes en diskussion angående tjänstefolksförhållandena och man såg då bland åhörarne ganska många af den tjänande klassen.

Resolutionen blef:

"Forsamlingen udtaler sig: 1) for Afskaffelse af alt Børnearbejde i Fabriker. Værksteder o. lign.; 2) for Arbejdstidens Begrænsning ved Lov baade for Kvinder og Mænd; 3) for Kvinders Sammenslutning i Fagforeninger; 4) for Kvinders Adgang till Erhverv paa alle Omraader; og 5) for samme Adgang til erhvervsmæssig Uddannelse for Kvinder som for Mænd."

På måndagen var *fredsfrågan* första öfverläggningsämnet. Denna fråga hade ännu vunnit föga tillslutning i *Norge* och *Finland*, något mera uti *Sverige* och mest i *Danmark*. Mrs *Bowles* (Amerika), lemnade med tillhjelp af tolk några meddelanden från Amerika, der freds-

rörelsen vunnit stor anslutning. Hon talade om ett påtänkt internationelt fredsförbund af näringsidkare, "ty dessa, och genom dem hela folket, lida af krigen. När presterna på predikstolen bedja för krigsmakten till lands och vatten, så är det emedan de, som sitta i kyrkan, vilja så hafva det; när *de* icke längre vilja, upphör prestens bön i detta afseende. När folket beslutsamt sätter sig emot krig, kan icke en gång Bismarck utpressa penningar dertill, och utan penningar — intet krig." För öfrigt påpekades vigten af qvinnans samarbete med mannen i fredsfrågan, då hennes inflytande på barnen och derigenom på framtidens bärare, vore af så stor betydelse.

Resolutionen blef:

"Da Fredssagen og Kvindesagen har det fælles Formaal: at sætte Retten i Magtens sted, udtaler Forsamlingen, at Fredssagen ogsaa bør være en Kvindesag."

Återstod så på programet *samundervisning.* Diskussionen inleddes af fru Ragna *Nielsen* (Norge) och det på ett sådant sätt, att frågans behandling utgjorde en af mötets glanspunkter. Fru Nielsen omtalade huru samskolor nu icke voro ovanliga i *Norge,* der flickor sedan 1885 ega tillträde till statens läroverk. Den kongl. resolution, hvarigenom skolorna öppnades för qvinnorna, innehåller bland annat: "Indtil en endelig ordning af spørgsmaalet om pigers forberedelse for middelskole- och student-examen kan træffes, bemyndiges kirke- og undervisnings-departementet naadigst til at give piger adgang til optagelse som elever ved de offentlige høiere almenskoler, hvor saadant antages at kunne ske uden væsentlige ulemper for undervisningen". Egentligen är det den s. k. *Middelskolen,* hvilken blifvit ordnad som fællesskole, men äfven till det treåriga gymnasium, som förer till universitetet, ega qvinnor tillträde. Dessa förhållanden gälla dock enligt ofvan nämda resolution endast "tills vidare" och med vissa vilkor. När flickor med stöd af åberopade förordningen sökt inträde vid Kristiania högre läroverk, har tillträde nekats och samma lär ock vara förhållandet vid ett par andra af Norges större städer. "Man vill", sade fru Nielsen, "visa ädelmod men icke full rättvisa." En orsak till att samskolan vunnit så mycket insteg i Norge är landets fattigdom och dess spridda befolkning, hvilka omständigheter tvingat myndigheterna att ordna skolväsendet på sparsammaste sätt. Samskolan i Norge har visat, att den håller borta från skolan de oseder, hvilka pläga förefinnas, der gossar och flickor undervisas i skilda lokaler. Samskolan borde enligt talarinnan vara beräknad icke endast för de likstälda inom samhället; nej, statsministerns dotter borde der sitta bredvid ölutkörarens son. Fru Nielsens tal var sakrikt. Det upptog och bemötte alla invänd-

ningar mot samskolan och framfördes på ett verkligt genialiskt sätt, som tillvann henne allmänt bifall. Med öfvertygande kraft framhöll hon sina åsigter. Då och då inblandades midt under det stränga allvar, hvarmed frågan behandlades, humoristiska skildringar från hennes egen erfarenhet. På tal om den befarade kurtisen inom samskolan gjorde hon t. ex. en den täckaste skildring af vänskapen mellan två små sexåringar. *Han* var mörk och vacker, *hon* blond och fin, och ifrån den första dagen de sutto bredvid hvarandra på skolbänken, rådde mellan dem den största tillgifvenhet. De beundrade hvarandra och följde hvarandras svar och åtgöranden med det största intresse. Han gaf henne apelsiner, kakor och allt hvad godt han kunde hafva, och hon mottog det rodnande och blyg. Han slogs för henne med de andra gossarne, och alltid såg man de två tillsammans. Men länge dröjde det ej, innan kamraterna märkte deras vänskap och började retas med dem, och — "nu slåss han ej längre *för* henne, nu slåss han *med* henne!"

Äfven i *Finland* har samskolefrågan vunnit ganska fast fot, här endast beroende på allmänhetens eller enskildas intresse. Från *Sverige* lemnades uppgifter angående de samskolor, hvilka der finnas, och meddelades de goda resultat man uppnått. Samskolefrågan har dock ännu ej i Sverige vunnit den tillslutning som i Norge och Finland.

Diskussionen ansågs utgöra svar å frågan.

Så voro då diskussionerna slut, och jag tror, att man om dem kan säga, att de varit innehållsrika och upplysande. Ehuru en del deraf genom sin något socialistiska anstrykning icke hos oss svenskar kunde vinna anklang, få vi tacksamt erkänna att vi här haft mycket att lära. Det var roligt att höra huru väl qvinnorna redde sig såsom talare, och jag tror det allmänt erkändes, att de bästa föredragen hållits af qvinnor.

Det egentliga mötet afslutades på aftonen med en angenäm fest. Der höllos tal och sjöngos sånger, der hurrades och pratades, och alla tycktes vara i den gladaste sinnesstämning. Till slut hemburo gästerna en hjärtlig tacksägelse för all åtnjuten vänlighet, samt uttalade sin belåtenhet med att mötet kommit till stånd.

Och så var mötet slut, men då ett flertal af deltagarne ännu några dagar stannade qvar i Köpenhamn, voro vi ofta tillsammans, och såsom vanligt vid möten lemnade det enskilda umgänget och tankeutbytet en rik behållning. Det var ett fortsatt praktiskt studerande af qvinnofrågan, om hvilket jag i ett följande bref vill lemna några meddelanden.

G. A—g.

Meddelanden från landsbygden.

Af

S. H. A.*)

Flere gånger uppmanad att skrifva för Dagny något om *folkskolan på landet* har jag länge dröjt dermed: folkskolan är ett mycket omfattande ämne att skrifva öfver, och det mesta af arbetet i folkskolan ligger utanför allmänhetens intresse, åtminstone arbetet i sjelfva skolsalen. Jag bjuder ej häller nu läsarne på skoltimmar, läroämnen och reglementen, skolrådsordförande och inspektion, utan inskränker mig till några meddelanden om folket, ty samlifvet med folket är ju det egentliga folkskolearbetet.

Jag väljer en församling i nordvestra Småland, flere mil från jernväg. I församlingen finnes en enda herreman, utom presterne, för öfrigt bara bönder. En grannförsamling har ingen herreman, allenast bönder. Vi äro således midt ibland sjelfständig allmoge, bland Sveriges gamla odalbönder; och det se vi snart på dem. Det kryperi, med innanför dold ovilja mot "herrskap", så vanligt i närheten af de stora godsen och i de trakter, der allmogen arbetar på annans torfva, finnes här intet spår af. Här är bonden sin egen man, så god som någon annan, har ej ens en aning om, att det kan anses annorlunda. Helsar man på hos honom, gör man honom alls ingen ära med det: han är värd i sitt hus, och man är välkommen till honom. Denna sjelfkänsla visar sig bland annat deruti, att om man gör honom någon tjenst, tar han alls icke emot den utan att gifva något i gengäld. T. ex. en herre hade lånat en bonde sin regnrock. Samma qväll sände bonden rocken till baka samt en "kull" ägg (12 st.). En person lånade några planschböcker öfver Amerika till en bonde och hans hustru, hvilkas son till deras stora sorg just då emigrerat. När böckerna återsändes medföljde ett stort knyte brödkakor. En mycket fattig man fick några ägg: "I s'a ha stor tack", (den vanliga tacksägelsen) "när potatisen blir färdig s'a ja' skänka e' kanna." En drängpojke hade fått komma in till lärarinnan och se åtskilliga märkvärdigheter. Nästa dag stack han in hufvudet genom dörren och räckte fram en pion: "här s'a ja skänka fröken e' rosa." Man finner ej häller den pösande dryghet som bönder ofta skyllas för. Dertill är Smålandsbonden för fattig.

---

*) Uppsatsen meddelas enligt förf:ns önskan med stafning och skrifsätt oförändrade.

Hans glädtiga och lifliga lynne lämpar sig väl ej häller till jordmån för sådana egenskaper. Jag talar om norra Smålands innebyggare: de äro sig tämligen lika från Östersjön till Vettern. Kronobergarne lära ha annan karakter; likaså södra Kalmar läns allmoge. (I Småland räknas icke Kalmar län till Småland.)

* * *

Småland är i allmänhet mycket vanlottadt med hänseende till skolväsendet. Dåliga skolhus, dåliga anordningar, för det mesta flyttande skolor på två, till och med tre stationer — detta är det vanliga. På flere ställen har småskolan ej egen lokal, utan lärarinnan, (eller läraren), flyttas från bondgård till bondgård, som då under vissa veckor hyser henne, och der hon läser med närmast boende barn. Detta var det *vanliga* öfver allt i Småland till för helt kort tid sedan, och hör alls ej till det ovanliga ännu. För lärarepersonalen är denna inhysning mindre obeqväm än man skulle tro, ty småskolans lärarecorps tillhör allmogen och har ej såsom folkskolans, hvilken äfven utgår från allmogen, lemnat sin ursprungliga ställning i sträfvan att flyta ofvanpå, utan småskolans lärare stadna i all anspråkslöshet i sina gamla förhållanden. Detta gäller den gamla stammens småskole-lärare och lärarinnor. Det yngre slägtet af dem, som vistats längre tid vid seminarium och i stad, nöjer sig väl ej så ofta med en så anspråkslös ställning. Dessa, de äldre småskolelärarinnorna på landsbygden, kläda sig som bondpigor, duk på hufvudet, och kallas af folket vid namn; ej häller faller det någon annan in att titulera dem. Likaså lefva och behandlas småskolelärarne. Jag tror dock, att barnen alltid *tilltala* dem med benämningen "läraren" och "lärinna'". Ej häller folkskolans lärarepersonal tituleras af folket, utan det är namnet rätt och slätt, såsom deras gelikar. Barnen säga äfven här "läraren" och "lärinna'", när de tala till dem, annars visst icke. Men är lärarinnan af annat stånd, då säga alla fröken. För öfrigt är tilltalsordet här, såsom öfver allt bland vår allmoge, *I*, der de icke kunna säga *du*.

När folket talar om (ogifta?) personer ur herreklassen, nämna de äfven dem alltid vid deras förnamn, utan någon titel, äfven när de tala med deras anhöriga om dem. Det ingår icke i deras tankegång, att när *vi* kalla bonden vid namn, *han* ej skulle få kalla våra söner och döttrar vid deras namn, de må nu vara löjtnanter eller doktorer, unga eller gamla fröknar. Jag var en gång närvarande, då en bonde frågade en herre efter hans son, en myndig ungdom med akademisk titel, och nämnde denne son rätt och slätt vid hans förnamn. Af den tilltalades uttryck och förvånade blick märkte bonden, att något var

som det ej borde: han steg då upp från sin plats, troende felet vara att han sittande hade gjort frågan, och upprepade samma ord stående. Jag har äfven sett denna folkets tankegång vänligt tillmöteskommen af en ung prestman, ingalunda utgången från allmogen: han låter sina små barn kalla bönderna "farbror" och hustrurna "moster".

* * *

I den församling vi nu närmast taga i betraktande finnas två folkskolelärare, flyttande hvardera på två stationer, och två småskolelärare, äfven de flyttande mellan två stationer. På två af stationerna är barnantalet så stort, att blott halfva antalet får undervisning samtidigt: barnen gå således blott hvarannan dag i skolan — detta både i folkskolan och småskolan. Som läsåret på hvarje station är *fyra* månader, blir skolgången för hvart barn *två* månader om året. I småskolan är kursen *tvåårig*, i folkskolan *treårig:* alltså får hvarje barn *summa 10 månaders skolgång under hela lifstiden.* Det är väl att hoppas, att ej många församlingar ha det så illa ordnadt: i allmänhet är folkskolans kurs fyraårig. I de andra folk- och småskolorna i denna församling är barnantalet ej stort, i folkskolan mellan 40 och 50, så der undervisas alla barnen dagligen under de fyra månader skolan pågår. För Stockholmsborna är det väl ofattligt hur så många barn, i tre (fyra) klasser, undervisas samtidigt af en lärare. Så sker dock öfver allt på landsbygden. Det är blott på ett och annat ställe, vid något stort bruk o. d., som skolan har flere lärare och skild klassundervisning. Att då skolan intager en så låg ståndpunkt, upplysningen bland folket ej kan vara stor, säger sig sjelft. Det vill till Smålandsbarnens lifliga uppfattning och läraktighet för att kunna lära *något.* Men det är förvånande hvad man kan hinna på dessa korta fyra månader. Jag kan utan öfverdrift säga, att jag af de fyra månadernas arbete med dessa allmogens barn, som äro utan hjelp af "bildade" hem och utan grundval af föregående generationers vetande, sett resultat fullt jämngoda med den åtta månaders långa undervisningen i Stockholms väl ordnade skolor med barn från våra bildade hem. Allmogen känner behofvet af kunskaper: de gripa efter dem som efter en svåråtkomlig skatt. Det bjudes dem så sällan att stilla sin hunger efter vetande: i skolan få de ofta stenar för bröd. När då tillfälle gifves dem att få en glimt in i det obekanta landet, så bjuda de upp alla sina krafter att hemta hvad hemtas kan — barn och föräldrar lika mycket. Vi, som äro uppfostrade i rikedom på och öfvermättnad af kunskapens dagliga bröd, vi tänka väl sällan efter hvilken stor gåfva vi hafva fått deruti, förr än

vi få se den hunger och tacksamhet, hvarmed den ringare lottade brodern uppsamlar smulorna. Detta uppskattande af kunskapen, tror jag, finnes öfverallt hos vår allmoge. Att Smålandsbarnen kunna tillgodogöra sig så mycket af det för dem nya, ohörda, beror på deras snabba uppfattning, liflighet och rörlighet i intelligensen, i hvilka egenskaper de äro öfverlägsna. Hvad de deremot sakna är ihärdighet: "jag rår inte med det" är ett mycket vanligt talesätt, då något vid första försöket icke lyckas; och dermed anse de saken vara affärdad. Så är det med allt hvad de göra: det gäller både ung och gammal. Snabt begripa de, och fyndigt tänka de ut ett arbete, men nedlägga så litet besvär som möjligt på det, och i allmänhet blir arbetet dåligt gjordt.

* * *

Vi skola nu skärskåda ett af församlingens skolhus. Likasom i de andra undervisas här fyra månader om året i folkskolan, och fyra månader i småskolan. Skolhuset är väl bland de sämsta man kan tänka. Jag har aldrig sett så illa bygda hus som i Småland, men det kan ju hända, att det finnes lika dåliga på andra ställen — *sämre* tror jag näppeligen. Det händer nog, att det yttre kan se något så när bra ut; men det är ändå lika illa bygdt. I detta skolhus ser äfven det yttre högst tarfligt ut: ett litet lågt, rödfärgadt hus, med två fönster på ena sidan om dörren och intet fönster på den andra sidan. Hela husets nedre våning består af en låg skolsal med trasiga tapeter, lappade med tapetbitar af annan färg; bänkarne omålade, långa, af gamla sorten, skinande bruna af ålder och nötning. Bredvid skolsalen ligger lärarens kök; ingen källare, intet skafferi, intet kontor — ingenting. En liten brant trappa i förstugan leder upp till vinden, som ej är brädbelagd, utan sågspånen öfver skolsalstaket ligger obetäckt, mottagande allt dam och all smitta från skolsalen och redo att vid hvarje vindpust hvirfla upp och återgifva lånet. Vid ena gafveln här uppe är lärarens lilla rum. Inga fönster i hela huset kunna öppnas helt, endast halfva fönstret; den andra hälften är gjord blott för utseendets skuld och är tillspikad. Läraren har en bättre bostad i det andra skolhuset, der han också bor hela året, utom de fyra månader skolan pågår här.

Omkring skolhuset är en fyrkantig gård, der barnen på fristunderna få leka ("roga sek"). Här "brännes trill" (en hjulformig träskifva kastas mellan två partier enligt vissa lagar), och här sparkas i pölarne på den lergrusade marken, som vid första regnväder upplöses i djup lervälling. Flickorna "roga sek" med sånglekar, men oftast läsa de öfver

lexor, eller förhöra hvarandra, eller läsa på kartorna i skolsalen. Det händer nog, att någon pojke deltager i öfverläsningen; men i allmänhet äro pojkarne sällan så flitiga. Också äro flickorna dem betydligt öfverlägsna i allt skolarbete. I denna aflägsna bygd händer det, att gossar och flickor någon gång leka tillsammans, men i mera civiliserade trakter har jag aldrig sett det och aldrig hört talas om det. I den del af denna församling, som ligger invid stora stråkvägen och närmre stad, har jag aldrig sett dem leka tillsammans. Det är icke endast barnen som så skiljas: de äldre iakttaga också noga samma sed. Så händer ju aldrig, att en qvinna sitter på "karlsidan" i kyrkan, eller att en man sitter på "fruntimmersidan". På vägen till och från kyrkan gå aldrig man och hustru bredvid hvarandra, eller far och döttrar, mor och söner, utan männen gå för sig ett stycke framför eller efter, och qvinnorna för sig. Likaså på deras gästabud: "khära" sitta vid ena väggen, och "fruntimmera" vid andra väggen; vid bordet sitta de likaledes i en rad hvar för sig. När en qvinna kommer in i stugan, helsar hon på qvinnorna med att taga dem i hand och säga "tack", men männen ger hon blott en nick; och en karl tar männen i hand och säger "tack", och ger qvinnorna en nick. I skolsalarne sitta alltid pojkarne på ena sidan och flickorna på den andra. Det skulle vara ett oerhördt straff, som skulle väcka stor ovilja, om man skulle befalla en pojke att sitta "jämte" en flicka, eller en flicka bredvid en pojke. Med godo skulle man aldrig kunna få dem till det. Och det anses visst icke riktigt sedesamt, när flickorna leka med pojkarne — på skolgården åtminstone. Så hörde jag i småskolan en liten sju-årig flicka, nedsmord högt upp på armarne af skolgårdens lervatten, komma halfgråtande, och en något äldre flicka förmana henne, under det hon torkade kamraten: "lemna (låt bli) att kulta i lorten." — "De' va' pöjka" förstås. — "Lemna att roga dek me' pöjka, håll dek te' uss!" — "Pöjka" är alltid så bra att ha att skylla på; likasom "pöjka" gerna ge "flickera" skulden, om möjligt. Och nog äro "pöjka" "klådi'e" (odygdige) ofta, men de äro icke "odöjdi'e" (elaka). Flickorna uppföra sig alltid mycket tyst och stilla: de bäst uppfostrade flickorna äro de, som svara tystast i skolan, och detta är särdeles svårt att arbeta bort. Att vara tyst är tydligen en stor dygd. Alla barnen fingo en dag fara öfver till Visingsö med lärarinnan, och de voro så tysta under hela färden, att det hördes knappast ett ljud från hela denna skara — mellan 30 och 40 barn. Och dock var färden en stor, efterlängtad glädje för dem. Klockan 8 på morgonen skulle de vara samlade i skolan, då utflygten skulle företagas, om vädret vore vackert. Långt före kl. 8 hade de naturligtvis infunnit sig och stodo utanför

lärarinnans fönster, dit de uppsände sakta i de ömmaste tonfall underrättelsen "kluckan utta! vacket vä'r!"

* * *

Skolgången är mycket jämn: här, der barnen gå dagligen, voro under sista året blott tre barn i folkskolan (af 41) frånvarande utan giltigt skäl, och det en gång hvar. Från skolarbetet vill jag nämna en uppsats af en nioårig flicka i första klassen. Ämnet var sjelfvaldt och uppsatsen skrifven flere veckor efter läsningen af Tegnérs Frithiof.

"Fritkiof ville fara till Kung Ring och se Ingeborg och hennes gula hårlockar. Björn sade till Fritkiof, vad sörjer du för en qvinna mister du en så står hela jorden full, om du vill så skall jag fara efter ett helt vangslast på elida. Fritkiof sade till Björn att du är glad."

Denna lilla flicka hade en särdeles förmåga att öfversätta på för sig begripligt språk allt hvad hon hörde. *Härberge* var för henne ett främmande ord; derför förde den barmhertige samariten den sårade till "hälleberget". Och Sven *Tveskägg* fick heta Sven "Tvestjert".

Året efter sedan hon kommit i folkskolan, började hennes lille bror småskolan. Som han var rädd och ovan att vara bland så många barn, följde denna nioåriga syster med honom hvarje dag i skolan, der hon satt med sin stickstrumpa hela tiden och hörde på.

* * *

I småskolan undervisar en gammal lärare, en olärd allmogeman, som på gamla dagar bevistat seminarium några veckor. Han har tjenstgjort här 24 år som småskolelärare och har de fyra sista åren fått sin lön höjd till 250 kronor, ett för allt, och 10 kronor i stället för bostad. Med detta skall han lifnära sig, hustru och de sex hemmavarande barnen. De äldre barnen ha redan farit till Amerika, och dit sänder han nu de nästa, en femtonårig pojke och en fjortonårig flicka, helt allena. Det faller dem icke in att misströsta: naturligtvis kunna barnen icke ett ord engelska, och deras anhöriga i Amerika bo långt inne i landet.

Man skulle tycka att det för en man vore ett mödosamt kall att i 24 år sköta dessa småbarn, som ofta icke kunna tala rent, när de komma i skolan, och att tålamodet ej skulle hålla ut, när det dessutom är pröfvadt af fattigdom och mångahanda bekymmer. Men alltid är han glad, aldrig har jag sett honom bli otålig med barnen, aldrig hört en häftig ton mot dem; och jag har ändå sett honom dag-

ligen med barnen under två läsår. Vid hvarje lofstund är han ute på gården med barnen och leker med dem och har sjelf lika roligt som de. Det räknas af folket som ett bevis på hans olämplighet som lärare, att han "rogar sek" med barnen, ty det anstår icke en lärare, mena de. Jag frågade honom en gång kort före terminens början, hur det kändes att börja igen. Han svarade, att när terminen nalkas, så längtar han efter den som efter något "hugneligt". En gång stodo vi på gården och sågo på hur barnen lekte. Och han njöt: "de små barnen, de äro så oskyldiga, när de leka", utbrast han, och så kunde han icke stå bredvid mig längre utan måste leka med.

Vid en inspektion sade inspektören till här omtalade småskolelärare, att han nu skulle sluta med en kort och enkel fråga. Ja, "hur dan va' jor'a, när ho' språng fram ur Skaparens hånn'?" (Öde och tom, förstås.)

De examinerade lärarne sätta sig naturligtvis på sina höga hästar emot en sådan och skylla på barnens "dåliga grund" att man icke kan komma till bättre resultat med dem. Jag har dock icke funnit hans grundval sämre lagd än deras. Emellertid uppskattas han ingalunda som lärare hvarken af folket eller vederbörande. Folket kan ju icke bedöma hans duglighet, utan de tro hvad de höra, och när de, som borde förstå bättre, behandla honom ogrannlaga, så är det ju icke underligt att folket ej får förtroende till hans förmåga. En gumma förklarade saken så, att "der gärdsgår'en ä' lågast, der klifver alla öfver." Men aldrig säger han ett ord om sina vedervärdigheter.

Oscar Stackelberg.

Karaktärsdrag samlade af **Esselde.**

Den 4:de sistlidne september afled friherre B. O. Stackelberg i en ålder af 64 år. Hans bortgång lemnar ett tomrum, svårt och delvis omöjligt att fylla inom de olika områden der han verkat, detta icke minst inom arbetet för qvinnofrågans lösning.

Att lemna en utförlig skildring af den mångsidige mannens lif och verksamhet skulle öfverstiga både vår förmåga och det knappa utrymme hvaröfver vi förfoga. Men då Stackelberg i lif och gerning endast gaf uttryck åt hvad han innerst var, då han satte prägeln af sin egendomliga personlighet på allt hvad han verkade, skola kanske de spridda drag af hans skaplynne, som vi här nedan samlat kunna gifva läsaren en klaf till hans oskrifna historia.

Vi skola härvid stödja oss ej blott på vår egen erfarenhet vid beröringen med den framstående mannen, utan ock på iakttagelser från umgänget mellan honom och en äldre kamrat, samt på meddelanden af hans närmaste omgifning och två hans förtroliga umgängesvänner, hvilka meddelanden upptagit hvad man hälst minnes af en bortgången vän, karaktären och hjärtelaget.

* *
*

Son af landshöfdingen i Malmöhus län, generalen friherre G. Stackelberg och hans maka, född Lind af Hageby, förlorade Oscar Stackelberg vid späda år sin fader och dermed det öfverflöd i lefnadsätt och de lysande framtidsutsigter, som en högt uppsatt mans son på den tiden kunde påräkna. Vid tio års ålder stod han, jämte fyra oförsörjda syskon, vid sin moders sida i ett utblottadt hem.

Denna olycka kallade Stackelberg på äldre dagar för en lycka, öfvertygad att det der förutan aldrig blifvit en själfständig man af honom. Ett par drag af hans barndomslynne må här anföras. Det första arbete han erinrade sig hafva gjort för någon annan var ett med täljknifven formadt saltkar åt modern, till ersättning för dem som förut prydde det rikt utstyrda matbordet. Till lynnet var han alltid våldsamt

häftig, men hade som liten den vanan att, när hälst ett sådant anfall kom öfver honom, ställa sig på hufvudet i en för ändamålet särskildt utsedd ländstol och förblifva der tyst tills vreden var öfver, då han kom på fötter igen, god och glad som förut. Det anförda kan synas som en obetydlighet, men det var dock första yttringen af den oaflåtliga kamp mot sina lägre lidelser, som han, visserligen ej alltid med framgång, men dock oaflåtligt fullföljde under hela sitt lif. I öfrigt var kärleken till modern ett betecknande drag i hans barnalynne.

Tidigt skickades han från hemmet till en förberedande skola och derifrån såsom frikadett till Karlberg.*) Sina fritider tillbragte han hos en rik slägting i Stockholm och fick af honom efter afslutad kurs 200 kr. till sin officersekipering. Någon annan penninghjälp har han aldrig af någon begärt eller erhållit. Att arbeta, spara och försaka för att kunna lefva utan att sätta sig i skuld, blef den unge sjöofficerens

*) Här en kortfattad öfversigt af Stackelbergs bana som tjensteman och de offentliga uppdrag han erhöll utom tjensten.

Efter att hafva genomgått krigsakademien utnämdes O. Stackelberg 1845 till sekundlöjtnant i k. flottan Under de närmast följande åren var han kommenderad till tjenstgöring dels å korvetten "Najaden" under dess expedition till Goda Hoppsudden, dels å skonerten "Falk" under karantänsbevakning vid Slite och i Öresund. Åren 1851—52 hade han anställning å handelsfartyg och besökte derunder äfven Kina. Han blef premierlöjtnant 1853 och tjenstgjorde 1854—56 såsom adjutant i sjöförsvarsdepartementets kommandoexpedition, blef kaptenlöjtnant 1858 samt utnämdes till öfverstelöjtnant vid skärgårdsartilleriet 1866. Åren 1869—74 var han chef för sjöförsvarsdepartementets kommandoexpedition och 1875—77 militärledamot i förvaltningen af sjöärenden. Till kommendörkapten utnämdes han 1877, och följande året till kommendör vid flottan, år 1882 till chef för marinförvaltningens militärafdelning och till ledamot af krigshofrätten, 1883 till chef för marinförvaltningen och 1886 till kontreamiral. Året derefter tog han afsked ur flottans tjenst.

Han var under åren 1878—88 en framstående representant på Stockholmsbänken i 2:dra kammaren och var från slutet af 1870-talet till sin död medlem af Stockholms stadsfullmäktige.

Vidare var han 1867 ledamot i krigsundervisningskommissionen, 1871—1872 ledamot i komitén för organisering af sjöförsvarets militärpersonal, 1873—1874 ordförande i komitéer, dels för uppgörande af förslag till sjötjenstgöringsreglemente, dels för granskning af förslag till härordning, grundad på utsträckt allmän värnpligt, 1874 ledamot i en komité för sjöförsvarets ordnande, likaledes grundadt på utsträckt allmän värnpligt, 1874—1875 ledamot i komitén för granskning af förslag till ny värnpligtslag, 1879—1880 ledamot i komitén för uppgörande af förslag till fartygstyper samt 1880—1882 ordförande i komitén för sjöförsvarets ordnande.

första uppgift. För att kunna fylla den, tillegnade han sig de enklaste lefnadsvanor, afstod från alla köpta nöjen och trotsade opinionens och modets vexlande bud i afseende på klädedrägt m. m.

Dessa ynglingens vanor öfvergingo småningom till medvetna grundsatser. *Att göra sig ekonomiskt självständig för att kunna förblifva moraliskt oberoende* blef småningom en af de ledande grundtankarna i mannens lif. Det lyckades också, men sparsamheten hade då blifvit hans andra natur. Lika sträng, som han i detta afseende var mot sig själf, var han också mot andra. Att lefva på kredit var i hans ögon ett moraliskt lyte. Att använda begränsade tillgångar utan för produktiva ändamål af den mest otvifvelaktiga beskaffenhet — vore det än utsigten att återvinna en bruten helsa — syntes honom i hög grad klandervärdt; och att låna af lättsinne och njutningslystnad betraktade han som ett brott.

Hans sparsamhet för sin egen person gick på senare tider så långt, att det, såsom en person i hans omgifning yttrar sig, var "nästan farligt" att föreslå honom att köpa ett nytt klädesplagg. De han hade voro i hans tanke alltid goda nog. Deremot sparade han aldrig på arbetslöner. Han blef ond om en arbetare bad honom själf bestämma priset för ett öfverenskommet arbete, ond också om han begärde för litet. Att känna värdet af sitt arbete och fordra hvarken mer eller mindre än detta, ansåg han vara en arbetares första skyldighet.

* * *

I tjensten och i åtagna uppdrag var Stackelberg pedantiskt pligttrogen. Han gjorde sig tidigt bemärkt för skarpsynthet och kunskap i sitt yrke och betraktades under sin senare tjenstetid såsom en af vår flottas mest dugande män.

"Han var undfallande inför öfverordnade", har det sagts efter hans död. Ja, det ansåg han troligen som en pligt, hvilken han lydde ända till den gräns der en högre pligt vidtog, den att vara sann emot sig själf. Det fans hos honom en sällsynt förening af smidighet och fasthet. Han var villig att göra eftergifter i mindre väsentliga ting, men gälde det hans öfvertygelse om rätt eller orätt, stod han fast som klippan. Om ej så varit, hade han säkert stigit till den högsta plats man kan nå på hans bana.

Det föll honom emellertid icke in att klandra en man af annat skaplynne eller bestrida hans rätt att från först till sist stå och falla med sin öfvertygelse. Tvärtom hyste han den djupaste högaktning för en man af sådan karaktär och stälde sig öppet och trofast vid den mannens sida, äfven när det stred mot hans egen fördel eller hans sedvanliga "undfallenhet".

* *
*

Stackelberg var alltför olik mängden för att någonsin kunna bli populär i egentlig mening, äfven som ung. Han var dock känd och inom en och annan mindre krets i hufvudstaden eftersökt som en qvick och angenäm kåsör, och lyckades man någon enda gång att afvinna hans lekande penna ett epigram öfver något ämne för dagen, en tillfällighetsvers eller ett "tärntal", var man förtjust. Inom några få vänfamiljer var han en framför alla kär och efterlängtad gäst. Med en af dessa familjer bildade han omsider ett samfäldt hem, som blef medelpunkten för hans inre lif och i rikt mått fylde det behof af ostörd arbetsro och sympatiskt tankeutbyte, samt icke minst det behof af att verka *för* och *på* andra befryndade väsen, som tillhör alla ädlare naturer, och hvilka behof det enstöriga ungkarlslifvet icke kunnat tillfredsställa.

På Stackelberg verkade detta hemlif synbart utvecklande och förädlande. Nu först synes hans intresse för det offentliga lifvet hafva vaknat och hans abstrakta funderande ha lemnat rum för handling. Så lär han i sin mån, såsom ledamot af riddarhuset, ha verkat för representationsförändringens antagande; så ock för genomförandet af den af Platen och Adlersparre utarbetade reformen inom flottan. Vid samma tid skref han sin berömda skrift öfver John Erikson och framträdde några år senare äfven som diktare, i det han, under pseudonymen *Olof Stig*, utgaf sitt stora satiriska poem, *Träkol*.

Det var, som titeln antyder, idel glödande kol, som under många år samlats och nu, sprakande och gnistrande af inneboende eld, utkastades i en af tidens brännbaraste frågor, *qvinnofrågan*. Sedan Fredrika Bremer med sin Hertha, hade ingen slagit ett sådant storslag för qvinnans rätt. "Träkol" väckte dock inom pressen icke det motstånd eller den moraliska stenkastning, som tjugo år tidigare drabbat Hertha. Men de lästes och köptes med så mycken ifver, att en ny upplaga inom kort påkallades, något som inom vår literatur-

är nästan ohördt. Qvinnofrågans vänner jublade öfver upptäckten af en ny dittills okänd bundsförvandt. Den nyss bildade föreningen för gift qvinnas eganderätt invalde Stackelberg till ledamot af sin styrelse, i hvars arbeten han deltog ända till året före sin död. Tillfrågad huru länge han hyst sina frisinnade åsigter i qvinnofrågan, svarade han: *"så långt jag kan minnas tillbaka."*

En dam af hans närmaste umgängesvänner, fru M. G—n har benäget meddelat följande:

"Qvinnofrågan var ett ämne, som Stackelberg med stor förkärlek behandlade. Han utgick från den åsigten, att det var saknaden af frihet, eller rättare hennes egenskap af slaf, som gjorde qvinnan till tyrann. Och värst af allt var, enligt hans åsigt, att hon älskade sin ofrihet, ty hon fruktade ansvaret, och utan ansvarskänslan blefve hon aldrig fullt utvecklad människa. Och denna känsla kunde endast friheten förskaffa henne.

"Han ville att qvinnans och mannens andliga jämlikhet skulle erkännas och tillämpas i det praktiska lifvet. Hennes arbete skulle t. ex. lönas fullt lika högt som hans. Men också ville han icke i mannen ensam se familjeförsörjaren, utan lade i deras samfälda arbete eller förmögenhet vilkoret för familjens välstånd. — — —

"Den värsta mannamån han visste var inkräktandet på en annans frihet. Deruti såg han skälet till många olyckliga äktenskap; deraf också hans ifrande för gift qvinnas eganderätt, m. m. På den ofta hörda invändningen, att inom äktenskapet kräfvas oupphörliga offer af egen vilja och egna tycken hade han det högstämda svaret: *"kärleken vet icke af något offer; en kärlek, som känner såsom offer hvad den verkar och försakar, är icke kärlek. Och utan kärlek intet äktenskap."* — — —

Man erinre sig de vackra orden i "Träkol":

> "I äktenskapet är min politik
> *hon lyde honom och han lyde henne!* —
> en rättvis paragraf och kärleksrik,
> hvarmed jag hoppas få, endera dagen,
> se giftasbalken prydd i svenska lagen."

För qvinnofrågans dåvarande organ, Tidskrift för Hemmet, visade Stackelberg stor vänlighet och lemnade till henne de få mindre stycken, som finnas utgifna af hans hand. Det

yppersta af dem är den i vår poesi allenastående dikten "*Min mammas förklädsband*". Den är ett uttryck af hans hängifvenhet för sin mor. Till hans egenheter hörde, att han endast sällan och då på några få dagar besökte denna afhållna mor. Men en gång hemma hos henne, vek han icke från hennes sida, och slägten betraktade hans korta besök som efterlängtade högtider.

I Tidskrift för Hemmet skref han äfven det vackra stycket, "Mitt barn", en kritik ur etisk synpunkt af Kronbergs tafla Jagtnymfen m. m.

* *
*

Som riksdagsman och kommunalman yttrade sig Stackelberg sällan och då vanligen med en finhet och en halft förhållen humor, som knappast uppfattades af den stora mängden; men genom sin personlighet öfvade han ett ej ringa inflytande. Män af alla partier insågo och erkände värdet af hans omutliga redbarhet, hans skarpa urskilning mellan väsentligt och oväsentligt, samt hans förmåga att sätta sig in i andras tankegång och göra äfven olika tänkande rättvisa. Öppet framträdde dessa den politiske mannens förtjenster i hans arbete inom de stora försvarskomitéerna samt vid framläggandet af hans bekanta motioner för förändrad lagstiftning rörande gift qvinnas eganderätt.

Innerst var Stackelberg en abstrakt teoretiker af det mest radikala slag. För honom var det klart som solen, att ingen rättvisa kunde komma för tidigt, att ingen mänsklig rätt borde förhållas, vore tiden än så olämplig och menniskorna sjelfva än så liknöjda för dess erkännande. Rätt var och förblef rätt och kunde icke lida något uppskof. Han dref bl. a. på fullt allvar den satsen, att upphäfvandet af *all* lag rörande gifta makars inbördes förhållande var det enda rationela sättet att lösa frågan om gift qvinnas eganderätt. Men vaksam som alla sjömän märkte han snart, att vinden var emot och verklighetens farvatten fullt af bränningar, i hvilka han och hans teorier ofelbart skulle gått i qvaf. Han tog då in några ref på sina stolta segel och vände af inåt en mindre farlig farled, för att långsammare men säkrare nå sitt mål.

Det var helt och hållet frivilligt, utan samband med föreningen för gift qvinnas eganderätt, men dock först efter

stor tvekan och i känslan af att vara nödgad till en uppoffring för sin idé som han 1883—84 framlade inför riksdagen sina ofvan nämda motioner. *) Och det var helt visst inflytandet af hans personlighet, som tillvann saken en uppmärksamhet och en allvarlig behandling, sådan som aldrig tillförene kommit den till del. Så var det näppeligen någon annan än Stackelberg som med sig kunnat förena så många af 2:dra kammarens yppersta män eller utverka det gynsamma utlåtande af utskottet, som framkallade beslutet om en skrifvelse i ämnet till k. maj:t.

När omsider på grund af denna, i jämförelse med motionens syfte redan mycket begränsade skrifvelse, Nya lagberedningen uppgjort sitt ännu långt mindre liberala förslag till förändrad lag och detta förslag diskuterades i föreningen för gift qvinnas eganderätt under Stackelbergs ordförandeskap, yrkade han, i motsats till styrelsens öfriga medlemmar, att föreningen måtte ansluta sig till förslaget; detta icke emedan det var i allo tillfredsställande, utan emedan det innebar ett fjät i den rätta riktningen. Under afvaktan, att den stora rättvisan en gång af egen kraft skulle göra sig gällande, mottog han således villigt äfven små, partiela reformer.

Stackelberg motionerade äfven för ändring af qvinnans myndighetsålder till likhet med mannens, biträdde förslagen att tillerkänna qvinnan politisk valrätt, öppna för henne statens elementarskolor m. m.

Qvinnofrågans vänner kunde vara af olika tankar om, huruvida tiden ännu var mogen för *alla* dessa reformer och de svenska qvinnorna mäktiga att tillgodogöra sig dem; men om värdet af en sådan förkämpe för saken, som Stackelberg rådde blott *en* tanke, likasom alla förena sig i erkännandet att ingen kan f. n. fylla den plats i förkämparnas led, som han lemnat tom.

* * *

Stackelberg var hvad man kunde kalla en passionerad arbetare; knappast fans det något i verlden, som han älskade

---

*) De förnämsta punkterna i motionen vid 1883 års riksdag voro: Lag skulle bli, att hvardera maken egde och skötte sin egendom. Förord rörande egendomsgemenskap skulle deremot bli undantag. Målsmanskapet skulle upphäfvas, gift qvinnas myndighet erkännas och skyldigheten för makarne att bidraga till hushållet och barnens uppfostran vara gemensam för båda makarne m. m.

högre än sitt arbete. Också var han samvetsgrann och pligttrogen som få. Att störa honom i arbetet var hvad man kallade ”farligt”. Han kunde aldrig rätt förlåta en vän att hon en gång förmått honom att utebli från en sammankomst af föga betydenhet för att med henne se Ibsens ”Ett dockhem”. Han glömde det aldrig och återvände ofta till ämnet, sägande i förebrående ton: ”Du, som borde styrka mig i utöfningen af min pligt, just du har en gång förledt mig att svika den!”

Han arbetade tungt och ytterst långsamt, åtminstone med pennan. De biografier, som han under många år hade i uppdrag att skrifva för Krigsvetenskapsakademiens årshögtid kostade honom årligen veckor, ja månader af träget arbete. Men så anses också många af dem vara små mästerverk af koncis framställning och fin karaktäristik.

* * *

Stackelberg hade en afgjordt idealistisk lifsåskådning. Hans gudsbegrepp närmade sig unitarismens, af hvars tolkare, Parker och Channing, han sade sig ha lärt mycket. Kyrksam var han icke. Gudstjensttiderna använde han i många år till besök hos en åldrig moster, för hvilken han hyste en sonlig tillgifvenhet och med hvilken han, sedan hon lemnat Stockholm, förde en liflig brefväxling. På senare tid använde han söndags förmiddag till samspråk i allvarliga ämnen med en väninna, hvars aflägsna bostad han icke gaf sig tid att uppsöka under veckans arbetsdagar.

Inom hemmet vistades de senare åren ett par yngre damer, bland dem en qvinlig gymnast, med hvilken han ofta samspråkade i syfte att bringa henne att tänka öfver lifvet och dess mångskiftande företeelser. ”Aldrig,” säger hon, ”hade någon förr så talat med mig, framlockande mina skygga tankar i ljuset, och aldrig har jag lärt så mycket af någon, som af honom.”

Såsom umgängesvän hade Stackelberg många älskvärda egenheter, såsom människa många fina skiftningar i karaktär och hjärtelag, hvilka utom hemmet trädde i dagen endast för en liten trång vänkrets, hvilken krets gradvis sammansmälte, tills under hans sista år blott några få vänner återstodo. Tvänne af dem hafva benäget för oss upptecknat några af sina minnen från umgänget med den bortgångne.

Doktor G. G. skrifver:

"Då jag först, för omkring tio år sedan, gjorde hans bekantskap, snarare stötte han mig med sina paradoxa funderingar i alla möjliga ämnen. Jag kom från mina examensstudier i Upsala och tyckte, att mannen var en oskolad räsonnör in *variis rebus* , som stod och stampade i paradoxer. Något 'oskoladt' fann jag ju ända till slutet i hans 'filosoferingar' och hans diktning. Men jag lärde snart att sätta värde på en intelligens, som så innerligt självständigt hade sitt hufvud för sig, på samma gång jag lärde mig att hålla af hans alldeles ovanligt ädla personlighet. Jag lärde mig snart, att det paradoxala i mycket var en mask, som det roade honom att sätta upp för att slippa i tid och otid föra sina innersta tankar och känslor till torgs. Ty med all sin demokratism — och fördomsfriare människa har jag icke känt — var han i botten en aristokratiskt finkänslig natur. Och masken var genomskinlig. Äfven hans humoristiska trygghet och säfliga lugn dolde ett ytterst ömtåligt nervsystem, som kunde känna ända ut i fingerspetsarna. Och till hjälp för sig och andra — och hur mycket hjälpte han ej andra! — tillkämpade han sig detta trygga väsen, som blef hans andra natur, och som endast en bruten fysisk kraft tidtals förmådde rubba — på slutet. Derförut var han orubbligt godmodig. En mindre 'lynnig' människa kunde man icke se.

"Han kunde, som han sade, gå och 'filosofera' öfver de minsta saker, som kommo i hans väg, öfver blad och mossor, öfver färger och linier, öfver hus och diken, och han ville deraf förklara, att, som han en gång vemodigt sade, det ej blifvit något ordentligt af honom. *En* sak hörde jag honom aldrig yttra — anmärkningar öfver andra människor, åtminstone aldrig med bitterhet. Lika skarpt satirisk som han kunde vara mot människor och förhållanden i allmänhet (se "Träkol"), lika skonsamt förtegen var han om den enskilde. Han hade absolut intet af detta så vanliga 'intresse' för sina medmänniskor, hvilket blott är tomma själars nyfikenhet och sladder. Men ytterst menniskovänlig var han; och osjelfvisk, af natur, men än mera af medveten vilja. Han hade mycket litet respekt för erkända storheter eller auktoriteter på hvilket område som hälst och njöt af sin självständighet i inre och yttre mening. Men han var alltid lojal.

"I likhet med så många af de bästa människorna hade

han en viss skygghet för att muntligen gifva direkt uttryck åt sin etiska känsla och sin religiositet, men de funnos och skeno igenom allt hvad han gjorde.

"Han var en *hedersman* i allra bästa mening."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Fru M. G—n framställer i sina meddelanden andra sidor af hans personlighet.

"Stackelberg", skrifver hon, "var filosof, icke så mycket en spekulerande som icke mer en lefvande filosof. Han var en vis man. Han var road af att säga paradoxer, men vanligen endast för att få diskussionen i gång, och sedan den väl kommit till lifs, var han den behagligaste motståndare man kunde höra i dispyt, aldrig personlig, alltid logisk, och visste alltid att med skämtets udd väja ett för häftigt utfall.

"Stackelberg var fritänkare om man så vill kalla det. Naturen var för honom Guds förnämsta uppenbarelse, men han älskade den också som sådan och icke blott som en tafla. Följande händelse är i detta afseende betecknande. Då han en vårmorgon slagit sig ned på en bänk i Stockholms omgifningar och der blef tilltalad af en s. k. läsare, som började predika för honom, svarade han: '*Tyst* min goda herre! Ser icke herrn att jag sitter i kyrkan och icke vill bli störd i min andakt?'

"Hans hela religion, lag och evangelium, sammanträngdes i en enda sats: *Gud är kärleken*. Hvad göres oss mera behof än att veta och känna detta! Men detta trodde han ock *så*, att det blef grundtonen i alla hans tankar och i hela hans lif. Och derutur hemtade han också sin förmåga att trösta i det oändliga. Det fans ingenting så absolut mörkt, att han icke visste vända fram dess ljusa sida. Ända till om man klagade öfver att det regnade, var hans svar: 'så mycket bättre, då skiner solen i morgon.' Äfvenså visste han att tala om, huru i hvar människas lif funnes flera solskens- än regndagar, blott hon ville räkna de förra, i st. f. att hon alltid räknar de senare. Talade man om faran för ungdomen att träda ut i den onda verlden, svarade han: 'du kan icke tro hvad det vill mycket till, att en yngling skall gå helt förlorad; de försöka nog men det går icke!' o. s. v.

"Såsom tröstare och hjälpare hade han ock de sista 17 åren stält sig vid en lidande väns sjukbädd, der han var outtröttlig. Alla stunder, han kunde undandraga sin offentliga

verksamhet egnades åt denna, de första åren under läsning och utvecklande samtal, på senare tider under af sjukdomen betingad, tystnad, men en tystnad, hvarunder tankar mognade, som sedermera bröto ut i verkande kraft. I allmänhet ansåg han tystnad och stillhet såsom vilkoren för den intensivaste verksamheten. Han dvaldes då på höjderna, derifrån han, med oändligheten till horisont, tyckte sig se tingen i deras rätta dimensioner. — — —"

Så långt våra meddelare. Efter att förliden höst och vinter hafva varit sängliggande sjuk, gick Stackelberg vid midsommartiden åter uppe, men som en skugga af sig sjelf. Ehuru vårdad af sin omgifning med en ömhet och en omsorg, som stå öfver allt beröm, förvärrades hans tillstånd mer och mer.

Den sista tanke han hördes yttra under plågorna, innan ett slaganfall band hans tunga, var denna:

"*Här förslår ingen filosofi!*"

Efter sju veckors oaflåtligt lidande afsomnade han den 4:de September, aktad af alla, saknad af många, djupt sörjd af dem hvilka egt honom som vän.

Korrespondens.

Till M. S. Ni spörjer oss: "Hvad är er mening om en dansk förf:s yttrande om V. B. "*Det var hennes rätt att taga sitt lif då hon ej längre förmådde lefva,*"

Vi svara att detta yttrande innebär en villomening af farligaste slag, som ej nog kraftigt kan bekämpas. Afsedt att ursäkta den aflidna kränker det hennes minne genom att antyda, att hon handlat i följd af en falsk grundsats, då hon i sjelfva verket handlat af ytterlig svaghet, mot sitt bättre vetande.

Till läsaren. Sedlighetsfrågan, hvilken under innevarande år gjort oväntade framsteg i norden, skall behandlas för sig i en liten skrift som i form af ett *gratisblad* i särskildt omslag kommer att tillsändas Dagnys prenummeranter. *Red:n.*

Fredika-Bremer-Förbundets meddelanden.

Årsberättelser från qvinnoföreningar.

Dansk Kvindesamfunds årsberättelse visar att föreningens medlemsantal nu är 1026 (förlidet år 820). Under året hafva på föranstaltande af samfundet hållits nära 100 föredrag angående qvinnofrågan. Föreningen har för att verka för sitt mål fördelat sig på flere utskott, hvaraf må framhållas tvänne: ett, som satt såsom sitt mål utbildandet af qvinliga handtverkare och ett annat, hvars syfte är införandet af undervisning i husliga sysslor i folkskolorna. Det likaledes under ledning af ett utskott stående och under året upprättade "Fæste Kontoret" (för tjänstfolk) har af allmänheten omfattats med mycket förtroende och flere arbetsgifvare än arbetssökande hafva der anmält sig, då deremot ett motsatt förhållande egt rum vid "Engageringskontoret for Kvinder." Föreningen har arbetat för åstadkommandet af en adress till regering och riksdag om qvinnans deltagande i det kommunala lifvet. Och slutligen må nämnas att föreningens arbete äfven omfattat drägtreformen och på dess föranstaltande hafva modeller varit utstälda å sommarens stora utställning, der de tillvunnit sig hedersamt omnämnande.

Konkordia-förbundet i Finland arbetar för samlandet af penningar till en stipendiefond för att dermed bistå de qvinnor, som utbilda sig för ett yrke eller lefnadskall, der vetenskaplig underbygnad fordras. Enligt dess senaste årsberättelse utgör förbundets kapital nu 41,589,70 finska mark.

Finsk qvinnoförening, som räknar 95 medlemmar, har hållit föredrag på olika orter, vidtagit åtgärder för en landtdagspetition om afskaffande af den reglementerade prostitutionen m. m. Den har till fröken Lucina Hagman utdelat ett pris för hennes afhandling rörande bristen i qvinnans uppfostran och medlen att afhjälpa densamma. Föreningens arbetsbyrå har under året anlitats af 776 arbetsgifvare, hvaraf 346 husmödrar samt 922 arbetssökande, inberäknadt 599 tjänarinnor. Wiborgs qvinnoförening har under året anslutit sig såsom filial till finsk qvinnoförening.

"Hvarjehanda i qvinnofrågan."

Sverige. *Föreningen för sjukvård i fattiga hem* är namnet på en förliden vår i Stockholm bildad förening, hvilken likasom sin förebild "East London nursing Society" har tagit till sin uppgift att ombesörja vård åt fattiga sjuke i deras egna hem. Denna förening anställer och aflönar i sjukhus utbildade sjuksköterskor, hvilka hafva att, hvar och en inom sin krets, dagligen besöka de sjuke, till hvilka de kallas. Det åligger sköterskan att ordna patientens bädd, hålla den sjuke ren, ventilera sjukrummet, använda behöfliga desinfektionsmedel m. m. Hon bör äfven söka sörja för att den sjuke får tjänlig föda och om så behöfves bör hon äfven själf tillreda den. Sköterskorna bo ej hos de sjuke, utan erhålla på föreningens föranstaltande bostad inom sina distrikt. Föreningens verksamhet börjar nu i höst inom Adolf Fredriks församling, der ett par sköterskor komma att anställas.

En ny förening har nyss bildats i hufvudstaden under namn af *Qvinliga gymnastiksällskapet*. Sällskapet har till ändamål att genom rätt ordnad och väl afpassad friskgymnastik hos unga arbetande qvinnor stärka och underhålla helsan, lifva och höja arbetsförmågan samt motverka det skadliga inflytande, som ett ensidigt eller stillasittande arbete utöfvar på kroppens alla förrättningar. För detta ändamåls vinnande anordnar sällskapet, så långt dess tillgångar medgifva, kurser i friskgymnastik i hufvudstadens olika delar, under ledning af kompetenta lärarinnor. Rättighet att deltaga i dessa kurser eger hvarje välfräjdad qvinna från 15 års ålder. Arbetsåret indelas i två terminer, höstterminen från början af oktober till midten af december mot en afgift af 1 kr., vårterminen från midten af januari till slutet af april mot en afgift af 1,25 och är det meningen att öfningarna skola fortgå två till tre gånger i veckan.

Norge. *Den nya lagen om äkta makars förmögenhets förhållanden,* hvilken antogs af det i början af sistlidne juli månad afslutade stortinget, är i trots af de inskränkningar och förändringar, som det ursprungliga förslaget blifvit underkastadt, dock obestridligt ett framsteg af stor betydelse. Af de vidlyftiga förhandlingarna må, hufvudsakligen efter norska Dagbladets referat, här blott i korthet anföras följande:

Förord kan uppgöras, eller rättare, paktum kan ingås icke blott *före* utan jämväl *efter* äktenskapets afslutande. Ändras eller tillägges något i före äktenskapet gjordt paktum, bör detta genom kongl. resolution stadfästas; d. v. s. att bifall till dylika ändringar blifva beroende på särskild pröfning, hvarjämte vid afskiljande af enskild egendom förekomma några stadganden om boets tillgångar i öfrigt, afsedda att förebygga missbruk.

Af ännu större principiel betydelse är dock det enstämmigt fattade beslutet att: *gift qvinna är myndig* och råder öfver sin enskilda egendom samt i sina personliga angelägenheter; — i motsats till det i den svenska giftermålsbalken qvarstående stadgandet om målsmanskapet, från hvilket hittills blott vissa undantag blifvit medgifna.

Egendomsskilnad som regel, — det mål till hvilket vännerna af den gifta qvinnans eganderätt sträfva —, lyckades nu icke vinna stortingets bifall; dock är mannens förvaltningsrätt af det gemensamma boet vid bortgifning eller pantsättning o. d., beroende af hustruns samtycke.

Vidare förordnas om hustruns rådighet öfver eget arbetsförvärf, om hennes rätt att söka boskilnad, om lifförsäkring och lifränta m. m., der formulering och detaljer äro något afvikande från den svenska lagen, om ock samma grundsatser synas hafva följts. Slutligen må nämnas att hustrun icke kan gå i borgen för mannens gäld eller ställa pant för sådan, en säkert välmenande bestämmelse, som afser att bevara henne för myndighetens faror i ekonomiskt afseende. Under debatten om denna punkt, yttrades dock en öfvertygelse att den nya lagen skulle småningom lyfta qvinnorna till allt mer själfständighet, så att de icke skola behöfva sådana skyddande åtgärder.

Danmark. Qvinnosaken i Danmark har förlorat en af sina rikaste och verksammaste vänner, hedersordföranden i dansk Kvindesam-

fund som afled den 25 Sept. vid 70 års ålder, *fru Marie Rovsing, född Rehuch.*

Filosofie kandidaten Anna Hude i Kjøbenhavn har fått universitetets guldmedalj för en afhandling i historia. Det är första gången en qvinna i Danmark vunnit denna utmärkelse. Prisuppgiften var: En framställning och en kritik af de nya uppfattningarna af frågan om länsväsendets uppkomst.

Tyskland. *Allmänna Tyska Qvinnoföreningen* har erhållit en gåfva af 100,000 mark, hvilka skola användas till att uppmuntra unga qvinnor att studera medicin. Från en rik tysk fabrikant i utlandet har samma förening också nyligen mottagit 500,000 mark till upprättande af en högre undervisningsanstalt för unga flickor.

England. Engelska öfverhuset har vid andra läsningen och utan votering förkastat förslaget att qvinnor skulle erhålla rösträtt.

En qvinlig brandkår, bestående af frivilliga, finnes i Liverpool. Kårens uniform är mycket prydlig och består af långskaftade stöflar, mörkblåa vida benkläder, blus och hjälm. I bältet bära dessa qvinliga brandsoldater en yxa och andra vid släckningen erforderliga redskap. Damerna ha redan flera gånger varit "i elden" och dervid utmärkt sig för mod och själfuppoffring.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå äro anmälda under

Maj månad:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 17, lektioner 1, värdinnor och biträden i hem 2, biträde med skrifgöromål 2, sjuksköterskor 2, summa 24.

Arbetssökande: lärarinnor 40, lektionsgifvare 12, värdinnor och biträden i hem 6, kontorister 8, sjuksköterskor 4, summa 70.

Juni månad:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 13, biträde med kontors- och skrifgöromål 4, föreläserska 1, biträde i handel 1, summa 19.

Arbetssökande: lärarinnor 34, lektionsgifvare 13, kontorister och skrifbiträden 7, värdinnor och biträden i hem 5, summa 59.

Juli månad:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 16, lektioner 2, gymnastik 1, biträde med kontorsgöromål 1, biträde med slöjd 3, summa 23.

Arbetssökande: lärarinnor 23, lektionsgifvare 5, värdinnor och biträden i hem 6, gymnast 1, kontorister 5, summa 40.

Augusti månad:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 28, lektioner 3, gymnastik och sjukvård 3, biträde med kontors- och skrifgöromål 2, värdinnor och biträden i hem 4, biträde i slöjd 1, summa 41.

Arbetssökande: lärarinnor 25, lektionsgifvare 12, värdinnor och biträden i hem 9, kontors- och skrifbiträden 3, summa 49.

Anmälan.

Den stora och glädjande framgång **Dagny** *rönt under första åren af sin tillvaro manar att låta henne fortgå i samma riktning och efter samma program.* **Dagny** *skall således äfven under 1888 verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål,* **en sund och lugn utveckling af arbetet på qvinnans höjande,** *och vill hon derjämte söka* **afvärja eller varna för de missriktningar, som hota att föra qvinnofrågan på villospår. Dagny** *vill äfven meddela literära uppsatser, kortare berättelser m. m.*

Dagny *utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tills vidare utgifvas under ledning af* **S. L—d Adlersparre,** *biträdd af en redaktionskomité.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50
För icke medlemmar . . . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Till redaktionen insända böcker:

Emil Thorelius, Boltzianism, skandinavisk kulturbild. — *Vera Hjelt,* Qvinnan på de praktiska arbetsområdena. — *Eugène Bersier,* Jesus Kristus såsom konung. Öfvers. af A. Wall. — *Carl Lumholtz,* Bland menniskoätare, IV h. — *Gustaf Bergström,* Forntida Vise, deras tro och deras lära. — *Ludvig Schröder,* Meddelelser om den udvidede folkehöjskole i Askov. — Tre år i Kongo XI, XII h. — *Charlotte Norrie,* Oprettelse och Indretning af en Sygeplejeskole. — *Yngvar Nielsen,* Reisehaandbog over Norge. — *Mathilda Lönnberg,* Syrendoft och fem andra berättelser.

Norrköping 1888. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

☞ Den utlofvade skriften om sedlighetsfrågans nuvarande ståndpunkt i de nordiska länderna har ännu ej kunnat afslutas, men skall när den utkommer, enligt löfte tillsändas alla prenumeranter å Dagny för **1888**.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

1888.

TIONDE HÄFTET.

INNEHÅLL:

Moderstankar. Poemet ”Babys hand”. Täflingsförslag.
Esselde. Qvinnan i de politiska partiernas tjenst.
Frithiof Holmgren. Till Maria B. Poem.
Skolhumoresker.
G. A—g. Bref om qvinnomötet i Köpenhamn. 2.
S. H. A. Meddelanden från landsbygden. 2.
Constantini Arntzen. Signora Gesoalda Pozzolini.
Esselde. Nyutkommen literatur. Öfversigt. Qvinnofrågan. Vitterhet.
Agnar. Pontus Wikners vittra skrifter i utdrag af K. Warburg. Anm.
Sgu. Verner von Heidenstam: Vallfart och vandringsår. Anm.
Ellen Fries. En diskussion på Nya Idun. (Nya arbetsområden för qvinnan.)
Ragna Nielsen. Trånga kläder.
Korrespondens.
K. R. Bref till Dagny om ”sed och osed.”
S. Högström. Bref till Dagny om Stockholms Qvinliga Gymnmstikförening.
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Stipendiefonderna.
Dansk kvindesamfund om svenska tjenstflickor i Danmark m. m.
Hvarjehanda i qvinnofrågan.
Bilaga: Erik G. Folcker. Handarbetets Vänner på Köpenhamnsutställningen.

Pris pr årgång: {**För Förbundets medlemmar** kr. 2,50. **För icke medlemmar** „ 4,00.}

Moderstankar.

Lik ett skrynkligt rosenblad, en molntapp genomlyst af solen eller lik en rosenfärgad snöflinga, ligger den lilla handen på moderns bröst. De små hjelplösa fingrarna äro ej stilla ett ögonblick, utan trefva ständigt hit och dit, än gripande efter solstrålen, som faller in genom det höga fönstret, än kanske sökande att fånga en förbisväfvande engel i den hvita vingen. Och medan hon stilla smeker den älskade lilla handen, sväfva moderns tankar hit och dit i den skuggfylda framtiden. Med ångestfullt spörjande blick, med en moders växande hänförelse, men också med en moders djupa bäfvan, söker hon genomskåda det kommandes förlåt, i det hon tänker:

Hvad skall Gud, under vexlande årsskiften — de må bli flera eller färre — gifva den lilla handen att göra?

Skall den alltid vara öppen att gifva, och dock alltid starkt hålla fast vid det rätta?

Skall den alltid vara redo för arbetet och dock alltid mild, alltid mjuk?

Skall den föra penseln eller mejseln inom konstens magiska verld eller väcka slumrande tonernas tröst för hjertan som tröttnat?

Skall den få jemna sjuklingens örngått och bringa hvila åt värkande hufvud?

Skall den räcka svigtande kämpe den törst-stillande drycken eller bära mat till hungrande små?

O! hvad skall Gud, under vexlande årsskiften — de må bli flere eller färre — gifva den lilla handen att göra?

Spanande så med ångestfull blick, med en moders växande hänförelse, men ock med en moders djupa bäfvan, sträfvar hon att genomskåda det kommandes slutna förlåt.

Men ehvad än ödet må beskära, ehvad lifvet än må hafva i beredskap, aldrig, aldrig skall barnahanden släppa sitt grepp om moderns hjerta.

* * *

Ofvanstående är en svag öfversättniug på prosa af innehållet i det lilla vackra amerikanska poem, som här nedan återgifves i original. Införlifvandet af detta poem med vår svenska, på sådana områden fattiga poesi vore en verklig vinst.

Vi uppmana derför till en liten täflan för detta ändamål, vare sig i form af öfversättning eller bearbetning i bunden form.

Täflingsförsöken böra i förségladt kuvert och försedda med signatur eller motto insändas till Red:n af Dagny inom nästkommande januari månad. Professor Viktor Rydberg har godhetsfullt lofvat, att de få underställas hans bedömande, hvarefter det möjligen godkända täflingsstycket torde komma att meddelas i februarihäftet af Dagny.

Baby's Hand.

By Laura E. Richards. *)

Like a little crumpled rose leaf
It lies on my bosom now,
Like a tiny sunset cloudlet,
Like a flake of rose-tinted snow.
And the pretty, helpless fingers
Are never a moment at rest,
But ever are moving and straying
About on the mother's breast,
Trying to grasp the sunbeam
That streams from the window high,
Trying to catch the white garments
Of the angels hovering by.
And as she pats and caresses
The dear little lovely hand,
The mother's thoughts go forward
Toward the future's shadowy land;
And ever her anxious vision
Strives to pierce each coming year,
With a mother's height of rapture,
With a mother's depth of fear,
As she thinks, "In the years that are coming,
Be they many or be they few,
What work is the good God sending
For this little hand to do?
Will it always be open in giving,

*) For The Woman's Journal.

And always strong for the right?
Will it always be ready for labor,
Yet always gentle and light?
Will it grasp the brush or the chisel
In the magical realms of art?
Will it waken the loveliest music
To gladden the weary heart?
Will it smooth the sufferer's pillow,
Bring rest to his aching head?
Will it proffer the cup of cold water?
By it shall the hungry be fed?
Oh, in the years that are coming,
Be they many or be they few,
What now is the good God sending
For this little hand to do?"
Thus the mother's anxious vision
Strives to pierce each coming year,
With a mother's height of rapture,
With a mother's depth of fear.
Ah! whatever may be its fortunes,
Whatever through life its part,
This little wee hand will never loose
Its hold on the mother's heart.

Strödda tankar.

Hur skrytsam är icke menniskan! "Jag dödar tiden", säger hon och då är det tiden som dödar henne.

Som ung gråter man utan att sörja, som gammal sörjer man utan att kunna gråta.

Det är samma fåfänga, som kommer oss att vilja gälla för nya i fråga om idéer eller infall, men gamla i fråga om börd och namn.

Värdigheterna äro legio, värdigheten en.

De finnas, hvilka skratta för att visa sina vackra tänder och gråta för att visa sitt goda hjerta.

Tillbakavisa böjelsen att betrakta som fiende hvar och en, som icke tror, icke beder, icke tänker och handlar så, som du sjelf.

Abbé Roux.

Qvinnan i de politiska partiernas tjenst.

Qvinnofrågan har hos olika folk upptagits och bearbetats på många olika sätt. I Förenta staterna blef grundsatsen om enahanda medborgerlig rätt för man och qvinna uppslaget till hela rörelsen.

I England har yrkandet på qvinnans politiska rösträtt gått hand i hand med hennes frigörande i allmänhet.

I den skandinaviska norden har man börjat rörelsen med att arbeta på qvinnans höjande i moraliskt, socialt och intellektuelt hänseende, i det man, åtminstone här i Sverige, tänkt sig, att hon först måste blifva i någon mon medborgerligt vaken samt hafva någon vana vid utöfningen af sina sociala rättigheter, innan man för henne fordrar politisk valrätt.

I trots af dessa principiella olikheter, befinnes det emellertid, att qvinnorna i Förenta staterna, efter 40 års liflig agitation, och de engelska qvinnorna efter mer än 20 års outtröttlig kamp, stå i afseende på politisk valrätt alldeles på samma punkt som de, hvilka aldrig börjat striden; med andra ord: resultatet af deras agitationer är i den punkten näst intill lika med noll. De vid kongresserna i Washington esomoftast framlagda "billerna" i ämnet, hafva gång på gång afvisats. Inom de särskilda staterna är förhållandet detsamma. Endast tvänne *territorier*, hafva inom sina resp. områden medgifvit qvinnorna i allo samma medborgerliga rätt som männen; och i Washingtons territorium har den medgifna valrätten genom politiska intriger åter beröfvats dem, ehuru det allmänt erkännes, att de begagnat den på det klokaste sätt, samt att deras deltagande i allehanda val haft ett godt inflytande på utgången. Allt hvad qvinnorna för öfrigt vunnit af 40 års outtröttliga agitationer, är rätten att deltaga i de municipala valen inom en enda stat, samt i val af skolstyrelser inom tolf stater *).

Inom engelska parlamentet synes frågan lika oafgjord nu, som då Stuart Mill 1867 först väckte den till lif. Och likväl har under denna tid en allmän valreform genomförts, hvilken utsträckt valrätten till hundra tusental af män, hvilka erbjuda långt mindre garanti mot dess missbruk, än den ka-

*) Se Report of the international council of Women 1888, sid. 167 m. m.

tegori af qvinnor, för hvilka den begärts. Och när det ej skedde då, hade väl ingen tid varit lämpligare för beviljandet af full medborgerlig myndighet åt Englands qvinnor, än det år då deras drottnings 50-åriga innehafvande af den högsta medborgerliga maktställning firades. Men då, lika som alltid, blef billen afvisad.

Susan Anthonys uttalande vid den internationela kongressen i våras, har således sin tillämpning på Englands, lika väl som på Förenta staternas qvinnor: "*Männen hafva tillerkänt oss i sed och lag och rättigheter; nästan allt utom den rätt, som utgör vehiklet för all annan rätt: den medborgerliga.*"

Deremot hafva de politiske männen förstått att draga mer och mer fördel af qvinnornas lätt uppeldade hänförelse. Häraf det märkliga faktum, att i närvarande stund talrika skaror af Englands och Amerikas till samhällsställning, begåfning och karaktär mest framstående qvinnor, ställt sig i de politiska partiernas tjenst.

Att lemna en kort öfversigt af detta egendomliga förhållande är afsigten med följande rader.

* * *

Såsom medel för sin mångåriga agitation, hafva qvinnorna i Amerika och i England användt samma metod, i det de bildat ett nät af rösträttsföreningar öfver hela landet samt genom dessa föreningar utgifvit skrifter, uppsatt petitioner, sammankallat möten, utvalt personer att föra deras talan inom parlamenten samt verkat för dessa personers val eller omval, m. m. De hafva äfven sökt stöd hos, eller mottagit löften och förespeglingar af olika politiska ledare, samt i sin ordning egnat dem och deras parti sina tjenster. Ett sådant qvinnornas tillfälliga deltagande i valstrider har sedan gammalt egt rum i de båda länderna; men det gälde då en eller annan individs framgång vid valen, icke någon politisk princip. Nu är det annorlunda. Sedan några år hafva qvinnorna mera allmänt och i stor skala tagit del i de rent politiska partistriderna, samt för detta ändamål organiserat eller låtit sig organiseras i storartade grupper under framstående ledare.

Så stiftades i England efter gladstoneska ministerens fall "*the Primrose League*" i syfte att stöda den nya regeringen och arbeta för det unionistiska partiets framgång, således i rent politiskt ändamål. Ligans organisation är ganska inveck-

lad och omfattar en mängd förgreningar med olika namn. Dess oerhördt snabba tillväxt framgår af de siffror, som vid *"the Ladies grand Council's"* årsmöte i Westminster Townhall förliden vår framlades af Lord Stanhope. Enligt dessa uppgifter hade Ligan år 1884 ett antal af 959 medlemmar; följande år steg antalet till 11,000, och innevarande år uppgår det till ej mindre än 700,000 medlemmar. Den ädla Lorden förklarade vidare, att det varit *"Damernas stora råd"*, som genomdrifvit valen i Deptford och Doncaster, samt uppmanade varmt till fortsatt arbete för unionisternas framgång. Med honom instämde Lady Montagu och andra ledande damer i den förnäma samlingen.

Sedan hafva en mängd andra föreningar uppstått, hvilka, på samma gång de anslutit sig till ett visst politiskt parti, vare sig liberalt eller konservativt, uppställt på sina program qvinnans valrätt. Så *"the Liberal unionist association"*, *"Womens liberal associations"* med en mängd olika grenar; *"League of the unrepresented"*, m. fl.

För att gifva ett litet begrepp om dessa föreningars sätt att verka, meddelas här några spridda detaljuppgifter.

Först må nämnas hurusom vid ett parlamentsval förliden vår, en mängd damer arbetade för den gladstoneska kandidaten emot primrosedamerna, hvilka kämpade för regeringens kandidat. Vidare kan nämnas hurusom vid en vårsammankomst inom "*Union of Conservative associations*", ordföranden för the Ladies auxiliary Council, Lady George Hamilton, framstälde ett vältaligt yrkande på den politiska valrättens utsträckning till qvinnor, såsom en förnuftig och af behofvet oafvisligen påkallad utveckling af Englands konstitution. Att qvinnorna stodo på lagens, ordningens, religionens och moralens sida, och skulle uppbjuda hela sin förmåga att stäcka socialismens och anarkiens tilltag, det erkändes af alla. Ingen klass hade så sansadt, med så mycken uthållighet och offervillighet som qvinnorna, arbetat på att få sig denna rätt tillerkänd. Ladyn föreslog att föreningen skulle i form af en resolution stödja den blifvande parlamentsbillen i ämnet, och sålunda stärka opinionen till dess förmån, ej blott i landet, utan ock inom regeringen, hvilken i år tagit ett steg i rätta riktningen, genom att frivilligt utsträcka den kommunala rösträtten äfven för valen af "county authorities" till qvinnor.

Lady Wilmot hemstälde huruvida qvinnor kunde taga del i valstriderna, hvilket bejakades, i det man enades om, att de borde utdela literatur, värfva röster, upplysa de okunniga, göra besök från hus till

hus, samt förmå röstegare att infinna sig vid valurnan. Detta som exempel från det *konservativa* lägret.

"*Liberal unionists*" i Birmingham hade vid samma tid ett offentligt möte, hvarvid uttalades, att det häfdvunna uttrycket "jag frågar aldrig efter politiken" vore lika skamligt för qvinnan, som det skulle vara för mannen. Enär en splittring uppstått inom det liberala partiet, vore det hög tid för de "liberala unionisterna", att hissa flagg och visa hvad de gå för. Konservatismens damer hade visat, att de kunde göra god nytta, och det fans intet skäl hvarför icke de liberala skulle göra detsamma. Beslut fattades att verka för föreningens utgrening i allt vidare kretsar.

I spetsen för the "*League of the unrepresented*" står mrs Fawcett, och dess vallistor stå öppna för kandidater af alla politiska partier.

The "*Womens Liberal Unionist Association*" verkar särskildt för lösningen af den irländska frågan, betraktad ur moralisk och social synpunkt. Lady Portsmouth erinrade vid dess första möte derom, att qvinnors deltagande i de politiska partiernas sträfvanden icke var någonting nytt, men att det nya i den nu pågående rörelsen låge deruti, att qvinnorna slutit sig tillsammans i sitt arbete, och att de ställt som mål för detta *sakens* framgång, icke en eller annan persons. Men för att verka på detta sätt, måste de också förbinda sig att grundligt studera saken, vara modiga, försigtiga och framför allt samvetsgranna.

Mrs Fawcett önskade att qvinnorna måtte se saken mera från den moraliska, än den politiska synpunkten. Bakom de flesta politiska frågor låge en moralisk, och denna var det som innebure qvinnornas uppgift.

En sidogren af "*Womens liberal association*" i Ulster hade sitt invigningsmöte den 1:sta Maj. Der framlades skälen för unionistpartiets ytterligare stärkande; der påpekades hurusom qvinnorna nu hade långt mera makt i sina händer än för blott några få år sedan, och hurusom "*makt är i hvarje sin minsta partikel pligt.*" Sju grenar af associationen hafva insändt petitioner om beviljande af valrätt åt qvinnor. Men vid senaste parlamentsession upptogs den inlemnade billen icke ens till andra läsningen.

* * *

I Förenta staterna hafva qvinnorna just i höst vid det pågående presidentvalet, stått midt i virfveln af den politiska kampanjen. Och hvad mera är, de hafva befunnit sig der på direkt inbjudning af olika politiska partier.

Förenta staternas president väljes som bekant för fyra

år. Den egentliga valstriden gäller valet af de elektorer, hvilka sedan utse president och vice president. Det direkta valet är nämligen under nu rådande, väl ordnade valagitation, en blott formalitet.

Elektorsvalet tillgår på det sätt, att hvar och en af unionens stater utser ett lika stort antal elektorer, som staten skickar senatorer och representanter till kongressen. Ingen senator eller representant eller någon af Förenta staternas ämbetsmän får väljas till elektor. Elektorsvalet eger rum "den tisdag, som följer på den första måndagen i november".

Valstriden utkämpas hufvudsakligen af de båda gamla partierna, "*Demokrater* "och "*Republikaner*". Men vid sidan af dem hafva under senare år uppstått tvänne andra partier "*Prohibitionisterna*" och "*Henry George- eller arbetarnes parti.*"

Demokraterna, som stält frihandel och sparsamhet på sitt program, hafva den nuvarande presidenten Cleveland till sin kandidat.

Republikanerna verka för och hafva utsett general Harrison till kandidat.

Prohibitionisterna hafva på sitt program nykterhet och tullskydd.

Som bekant innebär valet af en ny president, att statens förutvarande embetsmän afgå, och nya tillsättas af presidenten, hvars anhängare då vänta att i ett högt lönadt embete finna belöningen för sitt nit. Det torde ock vara bekant att denna osed utgör ett mycket omtvistadt, och med skäl klandradt drag i den amerikanska konstitutionen.

Vi vilja nu kasta en blick på qvinnornas ställning till de olika partierna.

Prohibitionisterna hafva redan från början upptagit principen om qvinnans valrätt, samt utsträckt till henne alla företrädesrättigheter och utmärkelser, som det har till sitt förfogande. Det faller då nästan af sig sjelft, att en af de mest betydande qvinno-associationerna, "*De amerikanska qvinnornas kristliga nykterhetsförening*", med dess två ledande grundsatser: *spritdrycksförbud* och *qvinlig valrätt,* skulle ansluta sig till det parti, som — det må nu ha skett af klokhet eller öfvertygelse — upptagit dess grundsatser på sitt program. Redan vid förra presidentvalet verkade också den qvinliga nykterhetsföreningen för Prohibitionisterna, ehuru ej på långt när i den omfattning som nu, och i afseende på valrätten, utan allt resultat.

Republikanerna betraktade då med stor ringaktning motpartiets

nya hjelptrupper, och deras tidningar förebrådde hånande qvinnorna att de lemnat sin sfer, att de kunde vara så enfaldiga och låta inbilla sig att nykterhet och sedlighet kunde göras till partifrågor, samt först och sist, att "de stått och hängt kring valurnorna och köpt röster för varmt kaffe med skinksmörgås." Visserligen hafva *Republikanerna* då och då begagnat sig af den qvinliga vältaligheten för sina ändamål, i det de förmått qvinnor sådana som Anna Dickinson, Lucy Stone och Mrs Livermore att tjenstgöra såsom deras ombud till statsmyndigheterna i Massachusetts; derjemte hafva de i alla tider plägat vid högtidliga tillfällen anbringa hela vagnslaster af välklädd qvinlig ungdom såsom dekoration kring frihetsgudinnan. Men hittills hafva de dragit en skarp gränslinie för qvinnans politiska befogenhet.

I år har man dock ändrat taktik. Partiet har organiserat ett formligt system för upprättande af "qvinliga republikanklubbar". Det har antagit kvinnornas kristliga nykterhetsförenings härskri "*protection!*" om ock med en annan uttydning; det besvärjer qvinnorna vid deras kärlek för sitt kön, sina hem och sitt fädernesland att arbeta för republikanernas framgång. Det ger inga löften, men det fyller sina tidningar med lofsånger öfver qvinnoföreningarne och med anföranden af de mest uppburna qvinliga talares åsigter; det ger svassande beskrifningar på de politiska qvinnoklubbarne och fotograferar deras ledare — allt för att intyga hurusom qvinnorna och deras inflytande numera utgöra en mäktig faktor i den amerikanska republikens politiska lif, samt att detta erkännes af *Republikanernas* parti.

I hvad förhållande *Arbetarepartiet* eller det så kallade "*Henry-George-partiet*" står till qvinnoföreningarne är oss obekant. *Demokraterna* töfva att erkänna sakernas nya skick; de hafva icke användt qvinliga talare eller upprättat qvinnoklubbar, men deras tidningar följa dessa klubbar med största intresse och prisa högeligen deras verksamhet.

Och det är icke endast diskussions- och debatt-klubbar, som bildas för att underlätta damernas valagitationer. Äfven så kallade "*marscherande damklubbar*" anordnas, hvilkas medlemmar, klädda i uniform och bärande den hvita rosen, jemte damviskan, såsom nykterhetens och renhetens insignier, tåga genom gatorna för att sprida det politiska partis program och proklamationer, i hvars tjenst klubben står. Det faller af sig sjelft, att de vandrande klubbarna icke bland sig räkna framstående qvinnor med högre anseende; men ingen anmärker något mot de uniformerade processionerna, lika litet som mot deltagarinnorna i den öfriga valagitationen.

"Ingen", skrifves det i en af de större qvinnotidningarne, "ingen spörjer *nu* med ironisk betoning hvem som lagar middagen i de agite-

rande qvinnornas olyckliga hem; ingen frågar efter hvem som sköter lillan, stoppar familjens strumpor och syr i dess knappar, medan husmödrarne studera politik på klubben, eller marschera kring gatorna med partiernas emblemer. Man hör icke ett knyst af den sedvanliga manliga jemmerlåten öfver de vanvårdade hemmen, de öfvergifna barnen och de äktenskapliga tvisterna — icke ett ord om "qvinlighetens förderf" eller "doftets förflygande"; och likväl tar allt detta agiterande i partiernas tjenst ofantligt mycket mera tid och utsätter deltagarinnorna för oändligt mycket mera obehag och större risk, än om de hade laglig rätt att några gånger om året helt stilla gå till valurnan och der inlägga sin röstsedel för val, af hvilkas utgång deras eget och deras familjs väl i många fall beror."

"Men när skall väl detta tillåtas oss, och hvilketdera af de båda hufvudpartierna skall en gång förhjelpa oss till denna rätt?" spörjer den ofvannämda tidningen. Svaret lyder: "*Intet dera*".

"Det är bäst att se sanningen rätt i ansigtet, och sanningen är denna: Vi erhålla icke valrätt i någon stat, helt enkelt *emedan de politiska partiernas män icke önska att qvinnan må få valrätt.*

"Teoretiskt anser en stor del af våra tänkande män, att det är riktigt och rättvist att ge qvinnorna valrätt; men praktiskt äro de emot saken. Hvad hafva vi vunnit på republikanernas tjenster? En myckenhet privat artighet, några goda offentliga tal, ett visst antal röster för vår bill och derpå *oundvikligt* och *väl förutsedt nederlag.* Orsakerna äro tvänne:

"1:o är man rädd för inträdet af ett nytt element i politiken. Man vet hvar man har massan af sina manliga röstegare — (för det vanliga nämligen vid glaset) — och man vet hur man skall sköta dem. Men man vet icke hvar man skulle kunna nå qvinnorna, och man inser att qvinnornas röstberättigande kunde och skulle medföra en omstörtning af de politiska sedvänjorna.

"2:o fruktar man att de gifta qvinnorna skulle kunna deltaga i embetsjagten. Och man har redan nu mer än tillräckligt många kandidater för hvarje befattning af något värde, utan att qvinnorna också skulle öka tilloppet.

"Derför, hur mycket än en framstående politiker, vare sig i kongressen i Washington eller i de olika statstyrelserna, må offentligen förorda qvinnans valrätt, så är det mer än sannolikt att han hellre vill se den afslagen än beviljad."

Frågar man, hvad är då att göra? så svaras: "Fullfölj på alla möjliga sätt agitationen för frågan, i syfte att derigenom må bildas en stark allmän opinion till dess fördel; och sedan, gör ingenting för att

bistå något politiskt parti, som ej öppet förklarat sig vilja arbeta för qvinnans valrätt."

Mrs Robinson uttalade sig i samma riktning vid den internationella kongressen i Washington förliden vår.

"Män finnas som ärligt sträfva att förhjelpa oss till vår rätt; men de förmå ingenting. De äro i första rummet alltid och allestädes *partimän,* Republikaner eller Demokrater, och de måste votera med sina partier.... De rygga tillbaka för att gifva oss samma rätt som de sjelfva åtnjuta. Det säges, att de tveka emedan de ej veta hvad de skola göra med det stora nya element, som med oss skulle på en gång komma in i politiken. Ack! hvilken onödig fruktan, kära herrar!... Gören I oss blott fria, och vi skola taga vara på oss sjelfva!

"Hvilken ställning skola nu under sådana förhållanden vi qvinnor intaga? skola vi bli *Republikaner* eller *Demokrater, Prohibitionister* eller anhängare af *Arbetarepartiet?* För min del svarar jag: *Vi skola bli ingenting af allt detta; ty förr än vi erhållit rösträtt finnes för oss ingen plats i något parti.*" *)

* * *

Af det föregående finna vi, att Englands och Amerikas qvinnor, i trots af sin ihärdiga agitation för att vinna full medborgarerätt, icke kommit längre än till att vara partiernas högt aktade och varmt komplimenterade tjenarinnor. Vi hafva sett att de, i trots af den allmän-anda, som besjälar *dem* i långt högre grad än de flesta andra länders qvinnor, dock i medborgerligt afseende intaga en rätt underordnad ställning. Man jemföre blott deras ställning med vår. Vi tillerkändes för ett fjerndels sekel sedan, bokstafligen *utan all vår förskyllan eller värdighet,* kommunal valrätt, hvilken de amerikanska qvinnorna ännu blott erhållit i en enda stat. Och i och med denna rätt erhöllo vi också indirekt valrätt till riksdagens första kammare, en fördel, till hvilken våra engelska och amerikanska systrar icke hafva något motsvarande.

Men huru begagna vi svenskor denna dubbla rätt? Är den för oss ett lefvande faktum eller blott en död bokstaf? "That is the question!"

Under sitt ifriga arbete hafva naturligtvis Englands och

---

*) Sedan detta skrefs har elektorsvalet egt rum; republikanerna vunno dervid en stor majoritet för sin kandidat, general Harrison, hvilken således kan påräkna att blifva Förenta staternas president under närmaste fyra år.

Amerikas bildade qvinnor tillegnat sig ej ringa insigt i en del samhällsfrågor, åt hvilkas lösning den i medborgerligt afseende så högt betrodda svenska qvinnan sällan eller aldrig offrar en tanke. De hafva naturligtvis också i partiernas tjenst invigts i den politiska rutinen. Men vi hafva sett, att de bästa och mest tänkande af Amerikas ledande qvinnor icke tro sig hafva något för sitt hufvudsakliga syfte, att vinna på denna väg. Från England föreligga inga direkta offentliga uttalanden om det värde qvinnornas partitjenst kan hafva för deras egna ändamål. Men enskildt veta vi, att man börjar inse, att partipolitikens samskola ingalunda främjar utvecklingen af det äkta fosterlandsinne, som utgör kärnan i den medborgerliga karaktären. Redan för två år tillbaka skref den utmärkta redaktrisen af "English Womans Review" till oss ifråga om partiväsendet: "Jag tänker detta är en oundviklig sak, men den gläder mig icke. Jag skulle mycket heldre se, att qvinnorna stode utom partiväsendet, att de röstade för hvad de ansåge vara de bästa männen eller de bästa lagarne, utan afseende på opinionen inom de olika partierna. Det är mitt hopp, att ett allt större antal män och qvinnor framdeles skola fatta sin politiska uppgift på detta sätt." Korteligen: man har i England så väl som i Amerika insett, hvad Dagny redan för länge sedan påyrkat: *behofvet af politisk sjelfuppfostran för qvinnan* *).

Dagny torde i följande årgång återkomma till detta ämne **).

---

*) Se Dagny, Februari 1887, art. "Hvad vi i Sverige hafva att lära af den qvinliga valrättsrörelsen i England."

"Vi kunna deraf lära: att det mera skadar än gagnar, om reformens qvinliga anhängare göra sig till verktyg för olika partier, i hopp att sålunda påskynda sin egen seger.

.... att det vore önskvärdt att ett slags instruktiva institutioner upprättades, i syfte att bibringa tänkande qvinnor (och hvarför ej äfven den manliga ungdomen?) insigt i samhällslärans grunder, samt intresse för det medborgerliga lifvets kraf, så väl på det sociala det som politiska området m. m.

**) Enligt senaste underrättelse har den engelske premierministern lord Salisbury vid ett af Primrose league anordnadt möte förklarat, att han för sin del önskar, att den dagen ej vore aflägsen då qvinnorna skulle tillerkännas rätt till deltagande i parlamentsval. Samtidigt afvisade Italiens konseljpresident Crispi, inför lagstiftande kammaren det der framlagda förslaget om qvinnans valrätt, på ett hånfullt sätt, i det han vädjade till Napo-

Tillägg.

Enligt senare underrättelser har nu äfven i Frankrike en qvinnoförening bildats för politiska ändamål. Det är, säger den orleanistiska tidningen "*Soleil*", en monarkistisk qvinnoliga, som under benämningen "*Rose de France*" ställt sig under grefvinnans af Paris protektorat. Anledningen till dess bildande lär ha varit ett bankettal af hertigen af Audiffret-Pasquier, hvari han vädjat till Frankrikes qvinnor. Första punkten i programmet lyder: "*Rose de France*" *har till ändamål monarkiens återupprättande och försvaret af de konservativa intressena.* Ligan skall omfatta alla samhällsklasser, utan afseende på trosbekännelse och mottager äfven manliga medlemmar. Hon vill försvara de konservativa intressena mot radikalismen, den religiösa friheten mot trosförföljelsen, familjefädernas rätt att fritt råda öfver sina barns uppfostran, samt arbetets och egendomens intressen."

Efter denna utveckling af sitt program, tillägger "*Frankrikes ros*", att den till sin princip traditionella, men genom sin organisation moderna monarkien skall veta så väl skydda ofvannämda rättigheter och intressen, som främja folkets materiella och moraliska framåtskridande.

Ligan är indelad i tiotals-grupper; och i spetsen för hvar och en sådan grupp står en så kallad "dame dizainière". Föreningsmärket är en ros.

Till Maria B.

Den 18 Juli 1887.

Du fyller tretton år i dag,
Jag nyss har hört det ordet.
Om det är sanning, vet ej jag
Men sant är, att jag tror det.
I mängd buketter lär du få:
Jag vågar smyga, jag också,
Ett blad på kaffebordet.

---

leons bekanta svar till m:me de Staël såsom den bästa vederläggning af damernas nya anspråk.

Bind friska rosor i ditt hår,
Som dem du bär på kinden;
Och fröjda dig åt lifvets vår,
Så fri som sommarvinden!
När glädjen, följd af nytt behag,
Som gäst besöker dig hvar dag,
Tag honom mot vid grinden!

Och var en hjelp åt far och mor
Så länge än du trifves
Bland hästar, grisar, höns och kor.
Ej bättre fröjd det gifves
Än gå omkring med gifmild hand
Och mätta hungrig näbb och tand,
Om än den bits och rifves.

Af allt det der du tar farväl,
När lifvets rymder dagas.
Må helsan då i kropp och själ
Ej från dig kunna tagas;
Ty lifvets ros har nog sin tagg,
Och hjertat är ett bräckligt plagg,
Hvars rispor lätt ej lagas.

Blif städs så enkel som du är
Och göm på barnafriden;
Ty mycken sorg och skam sig klär
I brokigt bjäffs och siden;
Men barnslig själ och oskuldsfull,
Om än så enkel, är som gull:
Den rostar ej i tiden.

Frithiof Holmgren.

Skolhumoresker.

I Amerika, der man är så rik på nya originella idéer, har en lärarinna fått det infallet att ur sin egen och sina, både manliga och qvinliga kamraters erfarenhet samla en mängd barocka svar, som lärjungarne gifvit under lektionstimmarne, vare sig mundtligen eller skriftligen. Denna samling har hon nyligen utgifvit, och en mera skrattretande lektyr lär ej på länge hafva bjudits den amerikanska allmänheten.

Den lilla boken har dock ej utgifvits blott "til Lyst". Tvärtom har utgifvarinnan afsett att i den lemna en spegelbild af det oerhördt brokiga mångahanda, som den amerikanska bottenskolan ger sina elever till lifs, samt låta detta skolsystem satirisera sig sjelft genom barnens svar.

Dessa svar äro fördelade i ej mindre än femton afdelningar, hvar och en upptagande ett af skolans läroämnen. Man finner bland dem ej blott *grammatik, historia, geografi, etymologi, matematik,* m. m. utan också *fysiologi, astronomi, politik, musik, retorik* och *metafysik.* Härtill kommer ett fack under rubriken "*intellectual*", hvilket synes omfatta allmänbildande ämnen, företrädesvis skönliteratur.

En mängd af de kostligaste svaren, särskildt under afdelningen *etymologi* är ty värr oöfversättlig. Här nedan meddelas efter den tyska tidskriften "Die Lehrerin", ett litet urval af sådana svar, som icke äro beroende af språkets egenheter.

På frågan: Hvad menas med en *parasit?* svarades att det är *ett slags paraplui;* en annan elev protesterade häremot och förklarade parasit vara liktydig med — *barnamord!*

Alias är en gudfruktig man i bibeln, *ammoniak* — en gudaspis, och *demagog* en tunna full af öl eller andra våtvaror.

Matematiken erbjuder de mest öfverraskande nyheter. Så förklaras *paraleller* vara sådana linier, som aldrig kunna träffas förr än de löpa in i hvarandra. *En rak linie* är afståndet mellan tvänne orter. *Cirkeln* är en slät rund linie med ett hål i midten.

Inom den vetenskapliga terminologien förekomma dråpliga förvecklingar.

Så har en ungdom påstått att i de teologiska trädgårdarne förekomma flera olika slag af åsnor, samt i de teologiska museerna några af verldens allra märkvärdigaste försteningar.

I grammatiken erfara vi med förvåning att *ett verb* är något ätbart samt att *adjektiv* alltid användas som *adverb* och *adverb* som *adjektiv.*

De största upptäckterna göras dock inom geografi och historia:

Amerika består från norr till söder af ungefär 500 mil.

Förenta staterna är ett litet land i jemförelse med många andra, men ungefär lika industrielt.

Hufvudstaden i Förenta staterna är Long Island. De fem stapelstäderna i Förenta staterna äro "Newfunland" och "Sanfranzisko".

Gibraltar är en ö, som är bygd på en klippa.

Ryssland är ganska kallt och tyranniskt.

"Sizilien" är en af Sandwichsöarna.

De båda ryktbaraste vulkanerna i Europa äro Sodom och Gomorra o. s. v.

Nätta äro de båda definitionerna: klimatet varar alltid, vädret blott några dagar.

Till talet 1492 synes den amerikanska ungdomen hänföra alla märkligare tilldragelser och förhållanden.

1492 föddes Washington.

1492 blef St. Bartholomeus massakrerad.

Jorden är 1492 mil i omkrets.

Britterna voro Sachsarne, som 1492 under Julius Cæsar inryckte i England. — — —

Julius Cæsar har för öfrigt måst underkasta sig en högst egendomlig karaktäristik. Ryktbar har han blifvit genom sitt bekanta telegram: Jag kom, jag såg, jag segrade. Han var dessutom en stor hjelte och skref en bok för nybörjare i latin.

Vidare får man veta att Luther för flera tusen år sedan införde kristendomen i England; att han lefde samtidigt med upproret i "Worm"; att han förut varit påfve, samt att hans födelsedag var i november 1883 (Luther-jubileet!)

Lady Jane Grey studerade grekiska och latin och blef efter några få dagar halshuggen.

Henrik VIII vann rykte såsom stor enkling, ty han förlorade flera hustrur.

Alfred den store regerade 872 år, och han utmärkte sig genom att låta antända bohvetekakor, hvarför frun grälade på honom.

* * *

Boken innehåller äfven några dråpliga krior, af hvilka här en må meddelas. De ortografiska blomstren hafva blott tillnärmelsevis kunnat återgifvas, men den lille författarens naivetet och oemotståndliga komik kunna äfven i öfversättning göra sig gällande.

Om flicker.

"Flicker ä vådligt tillgjorda och fåniga. Dom tänker mer på kläder än på någonting annat och leka helst med dockor och lappar. Dom skriker då dom på afstånd sir en ko och ä rädda för en simpel bössa. Dom sitter alltid inne och går hvar söndag i kyrkan. Dom ä alltid klena. Dom ä alltid löjliga, dom skrattar åt pojkarnes näfvar och ropar "nej så smutsiga!" Dom kan inte leka sparkboll. Jag tror inte att dom nånsin dödat ens så mycket som en katt. Det ä synn om di stackars kräken! Först hånar dom en grabb och så går dom och blir tjära i en. Vådligt lifvat ä det att höra dom qvällsdax när dom fåna sej på verandan och sucka: O kjusande måne!

Ett har jag glömt att omtala, och det ä att flickerna alltid kan sina läxer bättre än pojkarne." — — —

Med denna ädla bekännelse slutar den unga förf:n sitt opus.

* * *

Under rubriken "Intellectual" finner man ett gräsligt sammelsurium, som bevisar att den amerikanska bottenskolan förutsätter hos sina elever ej blott kännedom om Shakespeare, Milton och Walter Scott, utan också bekantskap med en Bacons, Addisons, Johnsons, Gibbons, Popes Swifts, Richardsons, Fieldings, Burns, Byrons, Dickens', Thackeray's, George Eliots m. fl:s verk.

Främlingen är troligen ej alltid nog bevandrad i den engelska literaturen för att fullt kunna genomskåda den häraf uppstående konfusionen eller kunna följa den arma fullproppade barnahjernans tankesprång. Dock må några prof meddelas:

Lord Byron var son till en arftagerska och en fyllhund.

Sir Walter Scott, "Charles Broute", Alfred den store och Johnstone voro de första stora romanskrifvarne.

Homers skrifter utgöras af Homers skizzer, Virgilius, "Änaiden" och Det förlorade paradiset; dock påstå somliga, att dessa dikter icke vore af Homer utan af en annan karl med samma namn.

Till sist må anföras den oväntade underrättelsen att George Eliot efterlemnade hustru och barn, hvilka på det högsta beklagade hans snille.

* * *

Mark Twain lär i en amerikansk tidskrift hafva egnat den lilla boken en längre artikel. Han förklarar dess offentliggörande vara högst nyttigt, så till vida som den på ett slående sätt bevisar felen i det bestående lärosystemet. "Ord! — Ord! — Ord! Största delen af den så kallade undervisningen synes bestå i att fullproppa barnens minne med ordrika regler och definitioner, som de icke kunna förstå, och som läraren

icke får tid att förklara." *Allt för mycket och allt för mångahanda inpluggadt, allt för litet begripet,* det är slutdomen, som barnens sorglustiga svar framkallat öfver skolan. Dock bör det erkännas att felet ofta ligger hos skolrådet, hvilket ej sällan utgöres af fullkomligt obildade personer, som ej förstå sin sak.

Visserligen skulle man äfven här hos oss, från skolor med rimliga schema kunna anföra ganska rikhaltiga florilegier af tanklösa svar. Men som prof på hvad man i Frankrike börjar att med ogillande brännmärka under namn af det *encyklopediska undervisningssystemet,* torde de här lemnade exemplen från den amerikanska bottenskolan vara oöfverträffade.

Bref om qvinnomötet i Köpenhamn.

II.

Enligt löfte vill jag nu meddela något om hvad jag hörde och såg i Köpenhamn de närmaste dagarna efter qvinnomötets slut.

En dag besökte vi "arbetareköket", upprättadt af fru Johanne Meyer, och enligt min tanke, ordnadt efter förträffliga grunder. "Arbetareköket" utgöres af en enklare restauration och en i samband dermed stående hushållsskola. Vid restaurationen kunna qvinliga och manliga arbetare intaga en god och riklig måltid, till ett pris af 30 öre, hvilket låga pris åstadkommes derigenom, att hushållsskolans elever utföra så väl matlagningen som uppassningen m. m. Genom denna sammanslagning vinner man ett lämpligt öfningsfält för flickor, som uppfostras till tjenarinnor eller husmödrar, på samma gång som man förskaffar arbetarne god mat till billigt pris. Och huru uppfostrande är det ej för eleverna, att de veta sig arbeta för sina medmenniskors bästa! Man undviker den fara, som ofta ligger i välgörande uppfostringsanstalter, den nemligen, att de unga, då de se en hel anstalt uppbygd och underhållen endast för deras skull, lätt komma att anse sig såsom ganska märkvärdiga personer — så mycket offras ju för dem. Vid arbetareköket deremot mottages undervisningen nästan omedvetet, under det eleverna arbeta för att åt middagsgästerna bereda en billig och smaklig måltid. Anstalten har börjat sin verksamhet med ett på enskild väg insamladt mindre kapital, och anses nu, efter att hafva arbetat ett par år, kunna bära sig sjelf. Den ledes af två föreståndarinnor, en för de inre anordningarna, elevernas undervisning i sömnad m. m., samt

en för matlagningen. Dagligen bespisas der 2 à 300 personer. Arbetareköket är också ett uttryck för den tanke, som vid mötet uttalades: "Gif arbetaren tillfälle att äta tillräckligt och god mat så super han ej."

Då vi voro i Danmark, ville vi naturligtvis gerna se en folkhögskola, och mottogo derför med tacksamhet den inbjudning en af våra danska vänner skaffat oss att besöka Hjörlunde folkhögskola, belägen ett par mil utanför Köpenhamn. Skolan förestås af Kand. M. Pontoppidan. Sommarkursen pågick med 25 flickor. Undervisning i svensk gymnastik hade lemnats eleverna; och uppvisningen, som egde rum då vi besökte skolan, tycktes göra all heder åt så väl lärarinna som elever. Åskådarne, 2 à 300 personer, åhörde derefter med intresse en redogörelse från Kvindesagsmødet, om rösträttsfrågans olika ställning i de nordiska landen. Deras uppmärksamhet var ett tydligt bevis för huru uppodlad landtbefolkningens uppfattning blifvit genom de i Danmark så allmänt förekommande föredragen. Nästan hvarje församling har sin föredragssal. Kostnaderna för föredragen och salens underhåll bestridas af församlingsborna, hvilka efter råd och lägenhet betala en årlig afgift för salen och hafva sedan rätt att fritt åhöra föredragen. Qvinnofrågan är ett ämne, som äfven i småstäderna och på landsbygden omfattas med stort intresse. Dansk Kvindesamfunds styrelse offrar derför både tid och möda, för att kunna tillmötesgå den begäran efter föredrag i qvinnofrågan, som ofta framställes från olika delar af landet. Vid de flesta högskolorna är vinterkursen ordnad för män, och sommarkursen för qvinnor. Att kursen för män är 5 månader, och kursen för qvinnor 3 månader, är ju i full öfverensstämmelse med bruket för öfrigt. Qvinnan får ju inom nästan alla områden en mindre grad af undervisning än mannen. Ett undantag härifrån bildar dock Askovs folkhögskola, der samskolan vunnit insteg.

Ett bland de ämnen, hvilka under dessa dagar ofta samtalsvis afhandlades, var: "Huru skall man finna arbete och arbetsförtjenst åt qvinnan?" Naturligtvis framstäldes många både praktiska och opraktiska förslag; af en händelse fick jag höra huru en ensam och olärd qvinna redan för öfver 30 år sedan brutit sin bana inom ett af qvinnor eljest föga odladt arbetsområde. Det var vid en utfärd till Fredriksberg. Naturen var härlig, vädret vackert, och vi alla — efter ett par timmars promenad i de ståtliga alléerna — ganska trötta. Man slog sig ned på marken, och på min utbredda kappa föreslår jag en för mig obekant äldre svensk fru att jemte mig taga plats. Innan någon konversation hunnit komma i gång, bjöd hon mig helt vänligt på kanderade pomeransskal, hvilka hon framtog ur en pirat. Det dröjde ej länge innan jag fick veta att hon beredt dem sjelf, samt att hon var sockerbagare

till yrket; och då var jag ej sen att söka få veta något om detta arbete. Fru X sade, att hon ansåg det vara synnerligen lämpligt för qvinnan, samt att man deraf kan hafva sin rikliga inkomst, om man sköter sig ordentligt. Sjelf hade hon vid 10 års ålder börjat att koka och sälja knäck. Så småningom ökades hennes skicklighet, dock utan att hon någonsin gått i lära; och hon började slutligen idka sockerbagerirörelse i något större skala. Hon kom då i kollision med öfriga sockerbagare och, som hon var omyndig, äfven med stadens myndigheter. Qvinnan blef vid denna tid ej myndig förr än vid 25 år och endast efter derom framstäld begäran. Vid 23 års ålder gick hon emellertid till kungs, lyckades blifva myndig förklarad, och fick nu i ro fortsätta sitt arbete, der hon snart lärde tillverka allt hvad till yrket hör. Sedan dess har hon i en af Sveriges större städer idkat sockerbagaryrket sjelfständigt, och tillvunnit sig en aktad och oberoende samhällsställning. Senare gifte hon sig, betalade sin mans skulder, fortsatte med sitt arbete och samlade på 10 år ett kapital af omkring 30,000 kronor. En fördel med sockerbagareyrket ansåg hon vara, att man för att idka detsamma ej behöfde stort förlagskapital. Om man ock ej såsom hon började med att koka och sälja knäck, kunde man dock börja med karamellskokning och småbrödsbakning, och sedan så småningom utvidga affären. Att man i detta, såsom uti andra yrken, om man vill hafva framgång, måste ligga hårdt i med arbetet samt vinnlägga sig om största ordning, betonade hon särskildt. Qvinnans, för renlighet och nätthet mera utvecklade sinne, borde ock göra henne för yrket synnerligen lämplig.

Vid Fredriksberg träffade jag också en bildad dansk qvinna, fröken Høgsbro, som just nyss tagit sin barnmorske-examen, och jag har sedan af annonser sett att hon nu tjenstgör i Köpenhamn. Det yrket bör då åtminstone ingen kunna anse vara oqvinligt!

Bland öfriga för qvinnan lämpliga yrken, hvarom man talade i Köpenhamn, vill jag nämna bokbindareyrket. Dansk Kvindesamfund hade nedsatt ett utskott, för att verka för utbildandet af qvinliga handtverkare, men då detta utskott funnit de danska handtverkarne synnerligen ohågade att mottaga qvinnor på sina verkstäder, hade utskottet föreslagit Dansk Kvindesamfund att upprätta en skolverkstad och att der börja med bokbindareyrket *).

Ett ämne, hvilket jag hörde ganska mycket afhandlas, och hvil-

*) Den sedermera aflidna fru Rovsing, Dansk Kvindesamfunds Hedersordförande, hade varmt intresserat sig för upprättandet af denna skola, till hvilken hon ock lemnat penningebidrag. En insamling pågår nu i Danmark för att samla medel, på det skolan må kunna sättas i gång.

ket väckte mitt stora intresse, var tjenstfolkets, och isynnerhet våra svenska tjenstflickors ställning i Danmark. Svenskor användas der i stor mängd såsom ladugårdspigor, hvitbetsplockerskor m. m. Agenter resa omkring i Sveriges sydliga landskap, gifva löften om förträffliga platser med hög lön, och locka sålunda hela skaror af svenska qvinnor till Danmark. Vid framkomsten erhålla de stackars tjenstflickorna ofta dåliga platser med liten lön och ett alltför strängt arbete. Slutet på den sorgliga historien blir ej sällan, att de hemfalla till sedligt förderf.

Dansk Kvindesamfund har i sin mån sökt råda bot för detta onda och önskar i denna angelägenhet hjelp af Fredrika-Bremer-Förbundet *).

Men äfven dagarna *efter* mötet hade ett slut, och den 25 juli satt jag på en ångbåt, som skulle föra mig hem till Sverige. Det var med saknad jag lemnade den danska hufvudstaden, och jag började att i mitt minne gå igenom hvad jag hört om samskolor och nykterhetssträfvanden, om nya arbetsområden och — ja, jag vet ej allt hvad. Men snart öfverraskade jag mig med att hafva öfvergifvit alla mötestankar och njöt i stället af den präktiga anblick, som sundet erbjöd. Än följde mina blickar ståtliga tremastare och präktiga ångare, än lotsbåtar och skutor. Och så kom solen och satte de grannaste färger på både haf och farkoster, och jag tyckte, att jag aldrig kunde se mig mätt derpå.

Snart var det danska landet nära att försvinna vid horisonten. Jag sände då i tankarna de varmaste tacksägelser dit bort, och kände att i min hågkomst skulle jag tacksamt bevara, ej blott mötet och dess förhandlingar, utan ock de danska hem, som så gästfritt öppnats för mig, och alla de menniskor, som lemnat mig så mycken hjelp och visat mig så mycket tillmötesgående.

G. A—g.

---

*) En skrifvelse rörande denna vigtiga fråga har inkommit till Fredrika-Bremer-Förbundet från Dansk Kvindesamfund. Förbundets styrelse har beslutat att tillsätta en komité för frågans utredande.

Meddelanden från landsbygden.

Af

S. H. A.*)

(Fortsättning.)

Är skolhuset otillfredsställande bygdt och illa underhållet, så får man ersättning af den omgifvande naturen. Omgifningen är visserligen icke vacker, men den fria naturen, orörd af civilisationens hand är ju alltid uppfriskande. Här ha vi barrskog på alla sidor, marken grönklädd och prydd med "mörjonstjernor" (morgonstjernor, vårlök) och "gökabyxor" (gullvifvor) "prestaskallar" (prestkragar) och "färjässminicker" (vergiss mein nicht — ordet säger hvad vi veta förut, att vi fått namnet från tyskan, att "förgät mig ej" icke är den svenska benämningen på blomman), "jor'bär" (smultron), "slinnen" (blåbär) och "krösen" (lingon), allt i sinom tid. Och göken gal så "ärgt" (mycket) så man kan bli nervös af det ständiga suckandet. Orren och "klera'" (talltrasten) "spela", och särskildt är det roligt att höra klerans omvexlande toner. Om nätterna höres "räfvesa'" med sitt klagande läte ända in på husknutarne. Räfven sjelf har fått släppa till lifvet, och räfvesa' förkunnar sin sorg. "Blinningen" (bromsen) och "gullpytta'" (pytta = höna, gullhöna, nyckelpiga) flyga omkring, och "nocken" (spindeln) spinner sin "snara".

* *
*

Hvad som genast faller en i ögonen, när man kommer hit från mellersta Sverige och är van att se allmogen der, är det glada, friska utseendet på folket. De äro resliga och väl bygda, smärta och raka med spänstig gång. Det slitna utseendet, som är så allmänt bland allmogens qvinnor på andra ställen, ser man icke här, mången gång knapt i ålderdomen. Alla se så nöjda och glada ut, och ögonen äro så förunderligt klara. Glädje, helsa och intelligens är det öfvervägande uttrycket, som lyser från deras ansigten. I allmänhet har folket mörkblå ögon och brunt hår, men ofta ser man mörkare personer; det linhvita håret förekommer sällan, till och med hos barnen. Verkligen vackra menniskor med fina drag och en hållning som kunde anstå hvem som hälst är ingenting ovanligt. Detta om folket i den vestra delen af norra Småland. I Kalmar län ser folket ej tillnärmelsevis så bra ut.

---

*) Uppsatsen meddelas enligt förf:ns önskan med stafning och skrifsätt oförändrade.

Barnen förefalla så unga och menlösa, att jag hade svårt att lära mig att döma deras verkliga ålder; de äro också mycket barnsligare än våra barn; en tolfåring har nöje af det, som ej längre roar våra åttaåringar. De äro små till växten, men efter 16:de, 17:de året skjuta de upp med kraft. Men detta är vanligt öfver allt bland vår allmoge. Utslag och skrofulösa missbildningar, så vanligt bland allmogens barn i de flesta landskapen, förekomma högst sällan här. Barnen se utmärkt söta ut.

Folket är i allmänhet friskt och kraftigt. Den vanligaste åkomman är "åfärd", (så uttalas det, jag vet icke om det betyder *ofärd*, eller att något elftyg har *farit å* dem). Det består i ett utslag, som varar sig och blir sår och går rundt omkring lifvet. Man och qvinna, ung och gammal har det lika mycket. För detta onda finnes, tror man, ej mer än en bot, och det är menniskoblod: för qvinna blod af man, och för man blod af qvinna. Då slås åder, och man tar in tre matskedar blod, och så strykes hela utslaget öfver med blod. Och sedan går sjukdomen ofelbart bort.

Här finnes mycken vidskepelse; men det får man icke veta, förr än man känner folket riktigt, och de ha fått förtroende för en. Man kan nog få höra af personer, som bott bland dem i många år, att sådan tro förekommer visst icke. När jag först kom hit och frågade barnen, om här troddes pä det ena och det andra, som jag vet allmogen alltid tror på, svarades, att det trodde visst ingen; och ville någon liten oskuldsfull gifva ett ärligt svar, tystades han genast af de andra, och sedan var icke möjligt att få honom att säga ett ord. Här tros på "nicken" och "trull" och mångahanda gubbar; och de äro icke få, som ha sett både "nicken" och andra "uselheter". Det går väl an — sådant har jag ingenting emot! Men blåkullatron med all sin ohygglighet lefver äfven hos folket, och det är upprörande. En sådan tro behålles i all hemlighet folket emellan, så den tränger sig icke fram till den utanför stående.

Här hände nyligen, att en vandrande, vansinnig qvinna kom till presten och ville att han invid altaret skulle lösa henne ur djefvulens våld, ty en annan person hade *förskrifvit* henne. Och när han icke ville det, utan försökte lugna henne, blef hon alldeles vild af förtviflan. Detta var vida mer än vansinnets fantasier — antagligen var vansinnet orsakadt af hennes förtviflan öfver förskrifningen.

En mycket förståndig bondhustru talade en gång med mig om en fattig fjortonårig flicka. Och hur det var, så nämnde hon, att det går sådana "le'a rykten" om flickan. De voro så "le'a", så det kunde hon icke säga, och det vore ju icke säkert, att de vore sanna. Som

jag envisades med att få höra de "le'a ryktena", så "bligade" mor genom fönster och dörr och förvissade sig om, att ingen mer än jag hörde henne; derpå sade hon: "det är så le'a rykten, så det är rent förskräckligt, de säga att ho' förvänder syn."

"Hvad vill det säga?" sporde jag.

"Det vet en väl, att sådana finnas som förvända syn. Kommendanter (commedianter), de kunna ju förvända syn, så en ser det som icke är. De säga, att ho' har sett dem, som varit döda, komma emot sig; och att ho' har slått sönder så möe och sedan inte visst om det. Och ho' har stält fram spökelser, så de, som varit der, ha fått fullt i knäet med tallrikar och koppar och uselheter. Och de ha stängt dörra' med nycklar och reglar, och de ha slagit upp ändå. Och en så förskräcklig lukt har det varit under köksgulfvet. Och ibland har ho' luggat afsvimmad på gulfvet, och sedan intet haft reda på sek. Och så seer di, att ho' ha gutt e' kärring pänga, för ho' s'ulle lära hänna att trulla. Men inte tror ja' de', för ho' ha' inga pänga hatt." Ännu mycket värre saker berättades! Flickan hvilken vid så unga år tjenat som ensam piga, hos en familj, der två små barn hållit henne vaken om nätterna har troligen varit öfveransträngd, och då hon svimmat af mattighet, antages det, att hon varit i blåkulla. Emellertid är hennes rykte förstördt, och ingen vill ha henne i tjenst.

Det arma folket! De behöfva kunskapens ljus! De behöfva *samlifvet* med bildade personer, och ej blott några ofruktbara skoltimmar.

* * *

Folket gifter sig vid unga år, och mannen är i allmänhet några år äldre än hustrun. Bröllopp och begrafningar vara i tre dagar, och då vankas mycket mat. Annars hållas icke gästabud annat än vid Julen. Den rikaste sitter främst och tager för sig först, och så går det i ordning efter rikedomsskalan, oberoende af ålder — "fruntimmera" först, och så "khära". För syns skull krusas en liten smula, men högst obetydligt: marschrouten är klar.

De vanligaste namnen äro Johan och Hanna, och heta de icke så, så heta de oftast Johansson och Johansdotter. Men de *kallas* aldrig Gustafsson eller Fredriksdotter o. s. v. utan Gustafva Kålle, Fredrika Hjalmar, Mågnisa Hedda, Johannesa Alfred, Nissa Viktor, Niklasa Gideon, Pettersa Helga o. s. v. Soldaters barn heta Munter-Henning, Löf-Elin, Fröjd-August o. s. v., och hustrurna helt enkelt Muntersa, Löfvesa, Fröjdesa. De äldre heta ofta Maja-Stina, Inga-Lisa, Anna-Brita, äfven förekomma namnen Lena, Khirsti, Marghit, Lotta, Håkan, Svenning, Eskil, Arvid, Sven, Lars-Petter, Jonas, Aron; till och med

Ingeböri har jag hört, men blott hos mycket gamla. Bland barnen äro dessa namn ovanliga; de heta Vilhelmina, Augusta, Amanda, Ottilia, Ester, Jenny, Teodor, Ernst, Robert etc. — men först och sist Johan och Hanna.

Folket tycker mycket om rosor, blommor och blomster*), och utanför hvarje stuga finnes en "khölgår" (trädgårdsland) med något eller några "rosenland" (blomsterrabatter), mer eller mindre väl ordnade. "Trädgård" finnes äfven vid hvarje stuga; den består af ett stycke ouppodlad mark med en mängd körsbärsträd, som se ut som vuxe de vildt. Man gör folket en stor glädje med att gifva dem frön och plantor och att visa dem blomsteranläggningar. Så snart blommorna "spritta" (slå ut), ha barnen alltid med sig i skolan några blommor, som de lägga framför sig på bänkarne, men som distrahera dem tämligen; ju starkare blommorna dofta och ju större "rosera" äro, ju "likare" (bättre) äro de. De större bondgårdarne äro rätt ansenligt bygda, och många hållas utmärkt prydligt, med vackra planteringar och blomsteranläggningar, som verkligen rensas från ogräs. Folket har utpräglad skönhetssinne.

Qvinnorna äro slöjdkunniga, spinna och väfva sina och sina mäns kläder, men ha alltid sömmerskor och skräddare att sy dem. Symachiner ha dock de fleste af de mera välbergade bönderna. "To" (lin) användes numera nästan aldrig enbart, utan blandas med bomull till såväl lakan och duktyg som underkläder — hvarför kunna de ej uppgifva, säga blott att de unga nu för tiden ej vilja hafva enbart "to". Bomullsklädningar användas icke häller numera, utan klädningarna väfvas af victoriagarn, ehuru de gamla med saknad tala om hur starka deras bomullsklädningar voro — men "de brukas icke nu för tiden." Några egendomliga mönster eller annan fornslöjd har jag icke sett här, utom deras häst-täcken, som väfvas af "to" och nöthår, ofta i mycket vackra mönster — och vid ett par gamla gårdar grindar med drakhufvud. Gummorna, i synnerhet, bli mycket glada, när man uppskattar den gamla slöjden och de gamla bruken; och en gumma fröjdade sig högeligen, när hon såg mig i hemmaväfd bomullsklädning och upptäckte att till och med banden på den voro hemmaväfda. Flickorna få tidigt läras att sy och sticka o. s. v.

De rikaste bonddöttrar såväl som de fattigas flickor taga tjenst som pigor. Så många, som behöfvas, tjena hemma, och då ha de ingen annan piga; de, som ej behöfvas hemma, taga tjenst hos bönder, och ändå hällre hos herrskap. Likaså sönerna. Pigorna arbeta

---

*) Allmogens indelning af botaniken.

ute med, och är det brådtom deltager äfven hustrun i höräfsning o. s. v. Häraf följer att tjenstfolket är fullt ut lika mycket aktadt som husbondefolket, och ingen skilnad göres mellan dem. En bondhustru talade om för mig såsom något märkvärdigt, att i en församling i Vestergötland var tjenaren intet "exmerad" (estimerad), så en piga "fägnades" aldrig så mycket som en annan, när hon kom bort; och en bonddotter tjenade aldrig, utan flyttade till staden och blef sömmerska. Och detta fann hon högst ofattligt.

I hela norra Småland emigreras starkt till Amerika: knapt någon finnes, som ej har anhöriga der. Också svarade en liten pojke i skolan på tillfrågan hvilket vore det förlofvade landet — "Amerika". I allmänhet få de utflyttade det bra i det nya landet; kommer någon hem igen, så trifs han här sällan, utan vill åter ut och blir för hela lifvet "flygting", som folket kallar sådana (förmodligen stafvadt med g snarare än k!).

* * *

Här är folket mycket missnöjdt med sitt skolväsende, och många gånger ha de gjort upp planer att få det bättre ställdt. Men bonden kan icke leda, han måste ledas. Nu nyligen hade de gjort upp ett förslag sins emellan att skaffa sig fast skola och bygga nytt skolhus och att få lärarinnan till både folkskolan och småskolan der. Men hittills har det stadnat vid planen, och lär väl sluta som vanligt med det undergifna "det tillkommer icke oss". Det är dock godt att se, att de förstå behofvet, och att de vilja göra uppoffringar för att få ett bättre tillstånd. Det klagas ofta öfver att allmogen är misstrogen mot skolorna, och att man ingen hjelp har af hemmen. Men dertill torde skolorna i de flesta fall hafva skulden. Ty ser allmogen, att deras barn verkligen lära något, som de anse vara bevändt med, har man deras både intresse och tacksamhet. Det påstås, att de icke inse värdet af något annat än katekesen och "bibliskan". Det beror väl på hur dan undervisningen är. En gammal bonde hade tredskats med att ej skicka sin son till skolan, och på lärarens upprepade maningar svarade han, att pojken lärde sig ingenting der, och Guds Ord kunde han sjelf lära honom, och han behöfde honom hemma i arbete. Slutligen anmälde läraren honom för skolrådet, och der lästes lagen för gubben. Han blef då spak, och lofvade att skicka pojken i skolan. Men på vägen derifrån gick han till läraren, högeligen upprörd, och ville bara "be läraren så gerna" att pojken sluppe att läsa "romanera".

"Vi läsa inga romaner", förklarade läraren.

"Jag kallar det för romaner ändå", ifrade gubben, "och det tar bort Guds Ord från barnens hjertan."

Men "romanera" (geografi, historia, naturkunskap) är just det som intresserar folket mest, om de bjudas på förnuftigt sätt. Bli barnen intresserade af arbetet i skolan, tala de om det der hemma, och föräldrarne bli än mer intresserade, lexorna läsas tillsammans, och lectionerna berättas der hemma, och böcker, som lånas, läsas högt af husfadern för alla samtliga — så *aldrig* tages skolarbetet emot med så mycken tacksamhet som just i folkskolan.

Denne samme gubbe har nu en liten åttaårig flicka i skolan. När han hörde, att en lärarinna, som de kände, skulle läsa med barnen det år då flickan skulle börja skolan, höjde han armarne mot himmelen och ropade "Gud ske tack och lof!" Och flickan har aldrig försummat en dag i skolan, och har lånat hem af "romanera" så mycket hon (eller gubben) hunnit läsa, och det ändå sådana "romaner" som både Axel och Frithiof.

En hustru frågade lärarinnan hur det gick för hennes "Kålle". Innanläsningen går dåligt, svarades det, men i geografien och svenska historien är han styf. "Geografien är då det käraste han har", sade hon, "aldrig kan han tala om annat, och Lars-Petter (mannen) är förveten, kan tänka, för han har aldrig lärt något sådant, så han fräjar pöjken hvarenda stund han är ledig, och han talar om och har då så reda på sek." Det är nog ledsamt, menade hon, att han läser dåligt, men det är roligt att han har lätt för geografi och historia "och det är ju också det vigtigaste."

Föräldrarne fråga alltid mycket noga efter om barnen kunna lexorna, och om barnen äro snälla, och de följa med skolarbetet i allt. En bonde tackade lärarinnan vid terminens slut för allt besvär hon gjort sig med barnen, och sade, att barnen lärt så mycket, och blifvit så ifriga med sina lexor, och "de ha *skolat* der hemma med hvarandra så det har varit mig en glädje att höra det." En fattig torpare sade, att "förr har jag icke brytt mig om, om pojken gått i skolan, men nu vill jag icke att han skall försumma en enda dag, sedan han får lära så mycket."

* * *

Man skyller ofta bönder för egennytta. Nog har jag sett sådan; men så är icke det vanliga. Tvärt om är bonden (här) mycket hjelpsam mot de fattiga, vida mer än som är vanligt bland de högre klasserna.

Trofast och uppoffrande är han äfven mot sina vänner. Lärarinnan blef sjuk i difteri och sköttes på det omsorgsfullaste af den när-

boende bondhustrun och hennes dotter, ehuru lärarinnan sade dem, att hon icke ville de skulle komma till henne, då sjukdomen var så smittsam. Men hustrun svarade, att hon "tror inte, att smittan går längre än Gud vill", och "bli vi sjuka s'a la nåen sköta uss." Ena dagen hade hon med sig saft, en annan dag fruktsoppa, nästa dag ett äple, hvarje dag något. Och detta med en alldeles främmande person! Hur många af de våra göra så?

En bonde hade gjort ett arbete åt mig. När jag skulle betala det, sade han, att nu skulle vi först skrifva upp hvar sak; och han dikterade, och jag skref — spik, bräder etc. Då allt var uppskrifvet och vi kommo till arbetslönen, sade han "nu s'a vi först si hvad det der blir, så det inte blir för möe för fröken."

* *
*

För trettio år sedan var superiet allmänt här; men då kom läseriet in, och nu hör det till undantagen att någon super: aldrig ser man någon öfverlastad på vägen. Förr hörde "dansstugorna" till söndagsnöjena, men de försvunno på samma gång som bränvinet. Nu står läseriet i sitt flor — med predikomöten, missionsauktioner, söndagsskolor (der bönderna sjelfva undervisa) m. m. m. m. och sjelfva skolsalarne upplåtas till dessa tillställningar. Mellan två och tre hundra kronor, och derutöfver, skänkas årligen af detta fattiga folk till missionen, oaktadt inom församlingen finnas många som lida nöd på föda och värme. Men hur nödvändig de anse denna verksamhet, vet jag icke; ty lärarinnan har aldrig deltagit i deras predikomöten, aldrig bevistat deras auktioner, aldrig befattat sig med deras söndagsskolor, aldrig gifvit ett öre till missionen, går sällan i kyrkan (detta senare hufvudsakligen beroende på den långa vägen), och likväl bevisa de henne all vänlighet och det största förtroende, och hon har aldrig hört folket göra någon anmärkning öfver hennes hedendom.

* *
*

Nu slutar jag med en erinran om, att utlästa böcker, som äro goda och som tala *sanning,* kunna icke bättre användas än att skänkas till folkskolor på landet, så vida läraren har förstånd att använda dem. Mycket böcker behöfves, ty böckerna bli snart svartlästa och trasiga.

Signora Gesoalda Pozzolini.

Efter en utförligare lefnadsteckning

af

Constantini Arntzen.

Italiens storhet och förfall, dess förfärliga olyckor och kraftfulla, beundransvärda pånyttfödelse är känd af enhvar, som tillhör det bildade samhället; men den italienska qvinnan, som utgör detta lands ädlaste del, dess dyrbaraste skatt, förblir för främlingen obekant, ofta misskänd och underskattad.

Grunden härtill är lätt att förstå för den eftertänksamme och allvarlige iakttagaren, och vi behöfva ej här vidare utveckla densamma. Vi vilja i stället för läsaren presentera en qvinna, som spelat en framstående rol i Italiens nyaste historia och kraftigt bidragit till dess enhets grundläggande: *Gesoalda Pozzolini.*

Hon tillhör den gamla adliga livornesiska familjen Malenchini och är en högt begåfvad qvinna, hvars utmärkta egenskaper och varma hjerta fått den lyckligaste utveckling — först i fädernehemmet, och sedan under de förhållanden, i hvilka hon lefvat i Florens.

År 1829 — blott 19 år gammal — blef hon gift med en florentinare, den för ett par år sedan aflidne Luigi Pozzolini, till hvilken hennes familj redan i många år hade stått i vänskapligt förhållande.

Cavalier Pozzolini förde sin unga hustru till Florens, hvarest hon öppnade sina salonger för allt, som la Gentile Cittá hade utmärkt, såväl i den aristokratiska som den literära och patriotiska verlden. Bland de många utmärkta personer, som hvarje måndagsafton strömmade till hennes hus, befann sig äfven den berömde Niccolini, hvilken hyste ända till sin död en varm och trofast vänskap till Signora Gesoalda.

Likaledes fyldes hvarje fredagsafton hennes gästfria salar, men då mest af munter ungdom, som under sång, musik och dans sökte att glömma de mörka skyar, som hotade på den politiska himlen. Under de första åren af Gesoaldas äktenskap upptogs hennes tid mest af hennes barns uppfostran; dock förstod hon att finna lediga stunder till att befordra, såväl de sköna konsternas som fäderneslandets intressen, och hon tog verksam del i Toscanas alla frisinnade rörelser.

Man gjorde i hennes hus förberedelserna till uppförandet på teatern af Niccolinis opera Rosamunda, och förberedde sålunda hans stora triumfer. I hennes salong uppträdde den berömda improvisatri-

sen signora Giannia; och genom signora Gesoaldas försorg insamlades för den utmärkta konstnärinnan en nationalbelöning af 30,000 francs.

* * *

Då hennes broder Vincengo Malenchini — sedermera senator — hade ordnat de politiska rörelserna i Livorno, i ändamål att skaffa staten en constitution, reste hon på broderns uppmaning till Livorno, för att vara honom behjelplig. Der förfärdigade hon i det gamla fädernehemmet Toscanas första trefärgade fana och dess frihetskokarder. Sedan stod hon på utsatt dag på sin faders, med flaggor och trefärgade fanor smyckade terass vid Piazza Raugoni, och då hennes broders vagn, dragen af två väldiga hingstar, närmade sig, kastade hon hänförd småfanor och kokarder till den bifallande och jublande mängden, som fylde piazzan. Följande dag förde brodern henne tillbaka till Florens. Obeskriflig var den entusiasm, med hvilken de helsades under vägen och med hvilken de i Florens mottogos såsom kämpar för en ny politisk æra.

Mången varm och liflig diskussion öfver de tilltänkta förändringarna med småstaterna egde rum i hennes hus under loppet af de minnesvärda åren 1847—49.

Redan som helt ung hade Pius den IX, följande sin familjs traditioner, stått i vänskapligt förhållande till det frisinnade partiet. Man visste att han 1820 hade korresponderat med de liberala i Lombardiet, men då sagt dem "Il fico non ê per anco maturo" *). Man *hoppades* att han nu skulle finna dem mogna nog, men man var osäker och fruktade för framtiden. Under denna oro skref Gioberti sin *Italia Federata,* som mottogs med jubel. Gesoalda med sin vanliga entusiasm för allt som kunde bringa frihetens sak ett steg framåt, framstälde Giobertis idé för Niccolini. Men denne ristade på hufvudet och sade:

— Omöjligt! Ett af presterna nyskapadt Italien kan icke lefva. Framtiden skall visa, att jag har rätt.

Gesoalda, som tillfullo uppskattade Niccolinis statsmannasnille, teg bedröfvad; dock förekom denna idé henne så lockande och skön. Då hade man ännu icke vågat tänka sig Italien som en enda fristat. Kort derpå kom Niccolini en afton helt upprörd till Pozzolinis hus, omtalande, att påfvens sekreterare hade skrifvit och bedt honom, Niccolini, understödja Giobertis idé.

---

*) Fikonen äro ännu icke mogna.

— O, ni ser att jag hade rätt. Presterna, Pius IX sjelf, är med oss och vi få ett Italia federata, jublade Gesoalda.

Med ett godmodigt leende runkade statsmannen åter på hufvudet, sägande:

— Min kära Gesoalda idéen är vacker, men den är outförbar.

— O, ni gamle tviflare! Hvad har ni svarat?

— Att om de vore istånd att göra den tanken till verklighet, så vill jag af hela mitt hjerta vara med, men att jag anser det för *alldeles omöjligt.*

* *
*

Sorgligt nog dröjde det icke länge, innan det visade sig, att Niccolini hade rätt!

Visserligen välsignade Pius IX den trefärgade fanan och bad "Gud välsigne Italien", och den frihetsentusiastiska italienska ungdomen ilade full af hopp och mod till Lombardiets slätter, som den fuktade med sitt hjerteblod, men . . .

Vi känna utgången. Bland dem, som kommo tillbaka från Montanaras och Curtatonos grafkullar, var också Vincenzo Malenchini. Hopplös och nedslagen kastade han sig i systerns armar, utropande:

— Italien är förrådt, Niccolini hade rätt!

Det samma utropade samtidigt den landsflyktige Carl Albert, döende i Oporto.

Utmattadt och hårdare fjettradt än någonsin förr, teg Italien. Det gaf efter för nödvändigheten och sökte hvila ut och samla nya krafter till — nya strider.

Dess söner och döttrar arbetade stilla och oafbrutet hvar på sitt sätt att bereda frihetens slutliga seger; de kunde icke tvifla på, att den skulle vinnas till slut. Så Gesoalda och hennes närmaste.

Den äldste af sönerna beredde sig att hjelpa fadern i hans vidlyftiga göromål, den andre studerade rättskunskap, och den tredje (numera general Pozzolini) uppfostrades i krigsskolan, under det döttrarna uppväxte i hemmet under moderns vägledning och tillsyn.

I Pietro T . . . . . — en af Italiens, ja vi kunna tryggt säga, en af Europas mest framstående pedagoger på denna tid — fann Gesoalda genom en händelse en trogen vän och utmärkt lärare åt sina döttrar.

Den nya reaktionära regeringen, som i Toscana kom till makten efter striderna vid Gaëta, konfiskerade T . . . . . s skrifter och förbjöd honom att offentligen undervisa. Det var det samma som att taga brödet ifrån honom; och i ett förtroligt samtal med fru Gesoalda sade han helt uppriktigt:

— Från i dag är jag brödlös.

— O nej, utbröt signora Gesoalda, det blir ni aldrig så länge kärlek till frihet och rätt lefver i Italien! Jag skulle skatta mig lycklig, om ni ville öfvertaga mina barns undervisning, och ni kan vara öfvertygad om, att de flesta, som kunde, ville följa mitt exempel.

Hon hade rätt. Knappt hade den orätträdiga och despotiska handlingen mot T..... blifvit bekant, förrän Florens magnater täflade att öppna sina hus för den store läraren. Han älskade sina elever med en faders tillgifvenhet och uppoffrande möda. Men af dem alla voro honom Gesoaldas tre döttrar kärast. Och hennes hus blef hans hem under hans sista dagar.

Utbildade under ledning af en lärare sådan som T..... och en moder som Gesoalda, kunde de unga flickorna med skäl framställas såsom mönster af älskvärd qvinlighet.

En af signora Gesoaldas döttrar blef gift med en framstående skriftställare, professor Siciliani, alltför tidigt bortgången. Hon var icke blott hans trofasta ledsagarinna, rådgifverska och medhjelpare; hennes namn har ock en hedrad plats i den italienska litteraturhistorien.

Den yngsta af signorans döttrar rycktes tyvärr alltför tidigt bort. Men hennes minne lefver i deras hjertan, som egde henne och hade lyckan att stå henne nära, och hennes älskliga poetiska natur är afspeglad i hennes efter hennes död af modren utgifna skrifter, äfvensom i hennes målningar.

* *
*

Tiden gick sin rastlösa gång och italienarnes hopp om befrielse fick ny näring. Understödd af Cavour hade Victor Emanuel läkt sina staters värsta sår. Hela Italien blickade upp till det lilla Piemont, som redan hade förstått att skaffa sig rätt att höja sin stämma vid Europas rådslag.

Österrike förstod, att en afgörande kamp förbereddes, och det skyndade sig att angripa, för att med ett slag qväfva de nya rörelserna, innan ännu Frankrike fått tid att komma till undsättning. Men beräkningarna slogo fel, och den österrikiska arméen blef tvungen att draga sig tillbaka från Piemont och utkämpa striden på sitt eget område.

Napoleon den III förde de franska Legionerna öfver Alperna och, följande sin store farbroders taktik, lyckades han att helt och hållet tränga in i Lombardiet och i förening med den italienska hären tillbakaslå Österrikes vida öfverlägsna krafter.

Italiens frihets-besjälade ungdom hade strömmat till Piemonts trefärgade fana, och midt i bland dem återfinna vi Malenchini och

med honom två hans systersöner. Här kunna vi icke underlåta att stanna vid en liten episod i familjen Pozzolinis lif.

Gesoalda, som så ifrigt hade befordrat den italienska saken, som med sin äkta patriotism hade uppmuntrat mödrarna att uppoffra sina söner för fäderneslandet — de unga till att sätta sina lif på spel för friheten, viste väl, att hennes egna söner skulle befinna sig i första ledet, när det gälde. Georgio var vid hären, de frivillige voro allaredan borta, icke en hade stannat hemma, men hennes Eugenio talade icke om att resa med. Sådana fattades icke då, som frågade:

— Och advokat Pozzolini . . . skall icke han också åstad? Signora Gesoalda är så modig, när det gäller att skicka bort våra, men det tycks till att modet faller, när det gäller hennes egna.

— Eugenio har utan tvifvel sina vigtiga skäl, som hindra honom från att gå med, svarade hon tryggt på dessa insinuationer.

Hon var alltför säker på sin son, för att kunna tvifla på honom ett ögonblick. Likväl oroade det henne att se honom så obekymrad, men hon föresatte sig att hellre vänta och se, hvad tiden förde med sig, än att pläga honom med frågor, som han kanske hade skäl att icke besvara. Hon ville icke tvinga sin son att gå i elden, fast hon med tårar skulle hafva välsignat honom, när han reste åstad. Dagen efter de siste frivilliges afresa kom advokat Pozzolini till sin moder, sägande:

— Mammina cara, vill du hjelpa mig att få nattsäcken i ordning?

— Skall du resa . . . och hvart hän? Hennes hjerta klappade våldsamt.

Han såg sin mor rakt in i ögonen. — Kunde *du* tvifla på att också jag ville till lägret?

Hon slog armarne om sin sons hals:

— Nej Eugenio, jag kunde icke tvifla på dig, fast ditt lugn under dessa dagar oroat mig; icke desto mindre kan du icke resa så här hals öfver hufvud; du måste ha ditt pass i ordning.

Han smålog:

— Och du tror, att jag väntat till i dag med att få mitt pass påtecknadt! Det är i ordning för länge sen. Nu kan jag också förklara för dig, hvarför jag icke straxt följde med de andra.

Och han omtalade nu, huru han haft i uppdrag att inför rätta föra en ung mans talan, som anklagats att hafva begått öfverlagdt dråp, men som han, Eugenio, öfvertygat sig om var oskyldig. I dag föll domen, fortsatte den unge mannen; jag vann processen, och han blef frikänd.

— Mor . . . han grep hennes händer och såg henne djupt ned i ögonen, *du* kan förstå hvad jag kände, då han och hans stackars gamla mor kastade sig ned och omfamnade mina knän och kallade mig sin räddare.

Mor och son höllo hvarandra ett ögonblick fast i famn . . .

— Nå jag måste bort, mammina cara. Vi skola skynda oss. Det skulle vara dumt att komma för sent . . .

* *
*

Bundet af traktaten i Villafranca kunde Piemont icke längre taga öppen del i eller fortsätta frihetskampen; men hemligen, tvifvelsutan understödt af det frisinnade England, gaf det den djerfve frihetshjelten Garibaldi medel till att fortsätta sina fosterländska värf.

År 1860 drog denne med 1,000 frivillige från Genua till Sicilien, som så hjeltemodigt gång på gång hade rest sig mot bourbonerna hvilka, när vapen, eld och andra krigets fasor icke kunnat böja detta ädla folk, hade tagit sin tillflykt till mened, för att ånyo undertrycka det med växande våld. Men bågen var för hårdt spänd, strängen måste brista, d. v. s. tyranniet krossas och frihetens timma slå!

Garibaldis företag var ett af de mest oförvägna verldshistorien känner, och bragte de besinningsfulla fosterlandsvännernas hjertan att slå af okuflig längtan efter frihet. Äfven om detta företag var Gesoalda med; det var nemligen på hennes uppmaning, som hennes bror signor Malenchini telegraferade till Marseille efter tre ångbåtar samt med egna medel (50,000 fr.) bekostade utrustandet och öfverförandet af 1,000 man, som kommo Garibaldi till hjelp.

Vi vilja icke trötta läsaren med beskrifningar öfver händelser, som han helt säkert har i friskt minne. Det är nog att säga, att Giobertis idé hade till det yttre blifvit genomförd, men ännu återstod mycket att göra för det förenade Italiens materiela väl. Äfven för detta måls vinnande ansåg Gesoalda det vara qvinnans pligt att bidraga i sin mån.

* *
*

Då signora Gesoaldas make första gången förde henne till sina gods i Bivigliano, fann hon der en nödlidande, af stor okunnighet beherskad befolkning, som icke förstod, att den genom arbete kunde förbättra sin ställning. Fattigdomen hade gjort den hätsk och trotsig, ja, t. o. m. farlig. Egendomsegaren vågade knappt gå obeväpnad öfver sina marker. Hon, Gesoalda, beslutade förbättra folkets ställning och, understödd af sin make, vann hon deras förtroende, tillgifvenhet och tacksamhet genom att skaffa de hungriga bröd, de sjuka hjelp och

kläda de nakna. Hon lärde dem förstå, att arbete på den fruktbara jordmånen, i förening med sparsamhet, kunde betrygga deras ställning, ty halfva afkastningen tillfölle nämligen dem, och alla skatter drabbade godsegaren.

Modigt uppträdde hon mot de okunniga landtpresterna och visade, att det var deras pligt att understödja framåtskridandet samt bekämpa okunnigheten.

Inom kort hade Biviglianos befolkning fått ett annat sinnelag, de började förstå det goda, som gjordes för dem, och välsignade familjen Pozzolini såsom sina välgörare. Dess besök i deras landsbygd blef en efterlängtad fest, och det fans ingen af godsets underordnade, som icke velat med sitt lif försvara sitt herrskap, om det hade behöfts.

Signora Gesoalda var icke tillfreds med att hafva förbättrat sina underordnades materiela välstånd; hon ville ock utveckla deras af naturen rika intelligens. I Florens hade hon redan förut varit med om att upprätta asyler och barnhem; nu vände hon hela sin uppmärksamhet och omsorg på Biviglianos landtbefolkning och tillbragte största delen af året bland den.

Biträdd af sin älskliga dotter Antoinette, stiftade hon der den första skolan, i hvilken hon sjelf och dottern utbildade lärarinnor och började undervisa såväl barn som äldre. Vid upprättandet af dessa skolor hade Gesoalda ofantliga svårigheter att kämpa emot. Med det reaktionära partiet, som hade intresse af att befolkningen hölls i okunnighet och vidskepelse, utkämpade hon heta strider, men hennes fasta tro på menskligighetens behof af upplysning och rätt till framåtskridande gaf henne mod och kraft att besegra alla hinder.

Hennes skola blef snart för liten för att kunna mottaga alla, som, sökande vederqvickelse efter dagsarbete i marken, kommo för att lära läsa och skrifva. År efter år måste hon upprätta nya skolor, och katalogen för i år upptager namnen på 157 elever som undervisas i 7 skolor.

Kommunalförvaltningen motsätter sig icke längre hennes arbete. Tvärtom; i vintras erbjöd San Lorenzo kommun henne ett penningebidrag, om hon äfven der ville upprätta skolor.

Hon har förstått att inrätta dessa skolor mycket sinrikt för att kunna befordra den arbetande klassens behof, utan att lägga beslag på den dyrbara tid, som jordens skötsel fordrar.

Det finnes ingen viss skoltid; skolan är öppen hela dagen till aftonen, och läraren sysselsätter sig hela dagen igenom med eleverna, som komma på hvarje klockslag, allt efter som de äro lediga. Flickor och gossar, män och qvinnor lemna det tunga arbetet i marken, snygga

upp sig litet och skynda till skolan. Somliga gå bort efter en half timmes tid, kallade af en eller annan pligt, men återvända, när arbetet är gjordt och kunna på detta sätt sysselsätta sig i den kära skolan utan att försumma det nödvändiga.

Signora Pozzolinis outtröttliga sträfvanden att befordra befolkningens väl äro icke blott erkända af hennes medborgare utan hafva ock tilldragit sig uppmärksamhet af italienska regeringen, som tilldelat henne flera förtjenstmedaljer.

Det är naturligt, att det offentliga erkännandet af hennes förtjenster skall vara henne behagligt, men hon njuter af ett annat erkännande, som är hennes hjerta kärare och som berör hennes själ på ett helt annat sätt; — det är de ungas högaktning och tillgifvenhet. Vi hafva haft tillfälle att se bref till henne från unga flickor på landsbygden och från unga män, hvilka såsom soldater äro spridda öfver Italien, och vi måste beundra stilens prydlighet, stundom elegans, men ännu mer känna vi oss gripna af glädje öfver den tacksamhetskänsla, kärlek och vördnad, de unga uttala i sina bref till den qvinna, som gjort deras väl till sitt lifs mål. Hon älskar dem tillbaka med en varm och uppoffrande, men tillika sund kärlek, som icke drömmer om att bland sina elever se en Dante eller en Leonardo.

Jordbruket är Italiens förnämsta inkomstkälla, sade hon en dag, då talet föll på en ung, ovanligt begåfvad man från landsbygden; vi behöfva intelligenta och driftiga jordbrukare, och det skulle vara orätt att borttaga de bästa krafterna; gör honom derför till en förståndig jordbrukare, och han skall blifva en heder för sitt stånd på samma gång han befordrar sitt eget och kommunens bästa.

* *
*

Vi hafva i denna lilla teckning blott omnämt *en* italiensk qvinna från våra dagar, men våra läsare kunna vara fullt öfvertygade om, att det finnes många andra, hvilkas sträfvan går i samma ädla, välgörande och uppoffrande riktning. Ett sådant exempel är väckande, och äfven ur denna synpunkt kunna vi *ej annat* än tillönska hvarje folk lyckan att ega många signora Pozzolinis likar.

Öfversigt af nyutkommen literatur.

Qvinnofrågan.

Här i Sverige hafva vi sällan haft i bokform att uppvisa så betydande inlägg i qvinnofrågan som i år. De utgöras bl. a. af *Flickskolekomiténs betänkande rörande den qvinliga ungdomens uppfostran* *) samt *Spörsmål i qvinnofrågan af Emil Svensén*. (Fahlcrantz. Stockholm 1888. Pris 2 kr. 25 öre.

Båda dessa arbeten förtjena största uppmärksamhet.

Betänkandet är märkligt redan derigenom, att det icke, såsom föregående komitébetänkanden eller riksdagsförhandlingar i frågan, uttalar blott *mäns* tankar om den qvinliga ungdomens uppfostran utan också *qvinnors*. För första årgången blef nämligen d. 6:te Nov. 1885 tvänne qvinnor Fru S. Adlersparre, född Leijonhufvud, och föreståndarinnan för statens normalskola för flickor, Fröken Hilda Casselli kallade att ingå i den, på grund af riksdagens skrifvelse förordnade komitén för utredning af vårt qvinliga undervisningsväsende. Betänkandet är af betydelse äfven derför, att det icke betraktar skolan såsom ett enstaka, isoleradt faktum, en institution som är till för sin egen skull, utan ställer hem och skola i närmaste samband, påvisande bådas pligt och rätt, bådas brister och företräden samt bådas beroende af hvarandra under arbetet för det samfälda målet: barnens sunda utveckling.

Vidare torde betänkandet innehålla den mest omfattande framställning, som ännu har varit i tryck tillgänglig, af de kraf, som böra ställas på den qvinliga ungdomens fysiska uppfostran.

Derjemte framlägges komiterades kritiska granskning af det nuvarande flickskoleväsendet, med dess ljuspunkter och skuggsidor, samt i bredd dermed en fortlöpande skildring af de många och djupt ingripande reformer det kräfver. Huru härunder förslag framkomma för skolans organisation och undervisningstoffets begränsning, huru plan framlägges för de lägre gossläroverkens förändring till samskolor, huru behofvet af ännu ett högre seminarium, tillgängligt äfven för akademiskt bildade qvinnor, påpekas, huru nödvändigheten af en sund ekonomi för skolorna, i förening med nödig kontroll, framhålles, detta kan här endast antydas och utgör likväl blott en ringa del af det rika innehållet. Det kan icke vara vår mening att framställa komiterades förslag och åsig-

---

*) Betänkandet, 364 sidor stor oktav, kan reqvireras till pris af blott 1 kr. 50 öre genom hvarje bokhandel. Äfven Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, (Stockholm 5 Malmtorgsgatan) åtager sig att anskaffa betänkandet till ofvannämda pris jemte ersättning för frakt.

ter såsom ofelbara, tvärtom är man beredd på ganska mycket motstånd från flera håll; men *så mycket torde vara visst, att betänkandet bör finna tillträde till alla hem och skolor der man med allvar söker att förbättra flickornas uppfostran.*

* * *

Hr *Svenséns* ofvannämda skrift utgöres af hans i Dagnys Majhäfte omnämda föreläsningar, ytterligare utarbetade. Bokens hufvudämne är qvinnans äktenskapsålder och dess inflytande dels på qvinnans egen utveckling och hennes förhållande till mannen och familjen, dels på hennes barn, och i följd deraf på hela folkets förmåga af fysisk, sedlig och intellektuel utveckling. Ju lägre qvinnans äktenskapsålder, desto barnsligare och mera outvecklad förblir hon sjelf och desto lättare förtryckt af mannen; desto svagare blir också hennes afkomma och desto lägre den ståndpunkt hela nationen intager på odlingens trappsteg. Förf:n vill derjemte visa huru den tidiga äktenskapsåldern orsakar qvinnornas öfvertalighet, samt den deraf uppstående konkurensen mellan män och qvinnor i kampen för tillvaron, hvilken konkurens, enl. förf:n, är qvinnofrågans A och O. Äfven om man ej i alla punkter delar förf:ns åskådningssätt, läser man hans bok med spändt intresse och har af den en rik behållning. Det är att hoppas att Dagny kan egna den en utförligare granskning, men under afvaktan derpå, ha vi här velat ge en antydning om dess innehåll och anbefalla den till våra läsare såsom ett högst värdefullt och tankeväckande inlägg i den hos oss bedröfligt fattiga literaturen i qvinnofrågan.

Fröken Ellen Keys föredrag i Helsingfors om gift qvinnas eganderätt, har utkommit i bokform och innehåller en synnerligen god historik af frågans utveckling i Sverige, framstäld i ett lätt och tilltalande språk, som i slutorden höjer sig till verklig vältalighet — en förtjenst som är ytterst sällsynt hos afhandlingar i detta ämne.

Ett par goda inlägg i qvinnofrågan från finsk sida hafva vi äfven att omnämna: "*Om qvinnouppfostran*" af *Lucina Hagman*, skrifven på uppfordran af Finsk qvinnoförening, samt en skrift om qvinnan på de praktiska arbetsområdena af *Vera Hjelt*. Båda äro goda arbeten i frisinnad anda och praktiskt syfte, och skola nog i sin mån bidraga till lösningen af de vigtiga frågor de afhandla.

Återstår att nämna ett arbete, som kan räknas till verldsliteraturen i den sociala frågan. Såsom facitboken förhåller sig till skolbarnens räkneproblem, så förhåller sig detta arbete till John Stuart Mills skrift om qvinnans förtryck, visande huru en god del af de problem som der uppstäldes kunna lösas. Det ifrågavarande arbetet, handlar nämli-

gen om qvinnans upprättelse ur sin förtryckta ställning, såsom detta upprättelseverk gestaltat sig i Amerika under 40 års träget och oafbrutet arbete. Ännu återstår väl mycket att göra, men det redan utförda ter sig dock som ett jätteverk. "*International Council of Women 1888*" är en ståtlig bok, "a splendid volume", om nära 500 sidor i stort format och vackert band. Dagnys läsare fingo af uppsatsen i hennes vårhäfte en liten aning om det storartade mötet och dess betydelse. Här föreligger nu en fullständig redogörelse för dess förlopp och i och med detsamma en genomgående historik öfver den amerikanska qvinnans utvecklings-historia intill denna dag. Man läser och häpnar och vet ej om man skall sänka sitt hufvud till erkännande af de amerikanska qvinnornas öfverlägsenhet, eller höja det i glad stolthet öfver att ega systrar, så starka i vilja, så modiga i handling och dock så varma till hjertelaget. Vi välja det senare och sända öfver Atlanten en hjertlig nyårsönskan för fortsatt framgång i det redliga arbetet.

Vitterhet.

Påståendet, att vår tid icke är poetisk, jäfvas, till bokstafven om också kanske ej alltid till andan, af de sista årens vittra produktion i vårt land. Från fjolåret ega vi särskildt i kärt minne *Snoïlskys* nya diktsamling och *Bååths* diktcykel, Marit Vallkulla. Då Dagnys alltför begränsade utrymme ej medgifver att noggrant anmäla hvarje nyutkommen vitterhetsprodukt, vilja vi här hänvisa till Estlanders ypperliga och lärorika kritik af den förstnämda diktsamlingen i Finsk Tidskrift för September. Marit Vallkulla skall säkert ej heller läsas och glömmas såsom vanlig jul-literatur, utan småningom tillvinna sig en allt mera fast plats på hemmens bokhylla, såsom hon i rikt mått förtjenar.

Modet att utgifva salongsupplagor af gamla eller nya lyriska dikter eller diktsamlingar, omklädda i granna praktband, prunkande med halft religiösa titlar i stora guldbokstäfver, samt beledsagade af mer och mindre lyckade illustrationer, har från utlandet upptagits med begärlighet äfven hos oss, men äro i vår enfaldiga smak en afart af jul-literatur, ett slags bastard af sällskapsnöje och andaktskänsla, som hvarken tillfredsställer sällskaplighetens eller andaktens kraf. Lyrikens omklädande i bild är visst också en af konstnärens vanskligaste uppgifter, helst när det händer att humoristen får sig ålagdt att illustrera det sublima, eller när en talent, som utmärkt sig i återgifvandet af barnanaturens skälmska gratie eller i ornamentikens fina och fyndiga konst, tvingas att intränga på den stora konstens område med symbolisk figurskildring. Carl Larsson och Jenny Nyström må göra sitt allra bästa, så läser den, som älskar äkta poesi för dess eget värde, Wallins Dödens engel

och Wirséns m. fl. innerliga stämningsdikter heldre i de gamla slitna exemplaren, än han uppsöker dem i de prunkande salongsupplagorna, hvilkas bilder kanske alls icke motsvara de ljufva intryck, omöjliga att fånga på ritstiftets spets, som han erfor vi deras första läsning och som ännu, osynliga för andra, skymta fram för honom mellan hvardagsupplagans nötta blad.

Helt annat med berättande skaldestycken såsom Frithiofs saga, Fänrik Ståls sägner, Humleplockningen, m. fl. De behöfva ingen särskild stämning för att njutas, och de helsas derför med glädje i salongen så väl som i hvardagsrummet af gamla och unga. Småningom utkomma också de i förstone dyrbara verken i prisbilliga upplagor, så väntas Frithiofs Saga med Professor Malmströms illustrationer (Norstedt & Söner) till billigaste pris. Sådana skrifter blifva då tillgängliga också för det mindre bemedlade hemmet och varda först så i god mening populära.

Vi behöfva ej tillägga, att den *ornamentala* illustrationen, der den är sinnrik och fyndig, och, tecknaren såsom Jenny Nyström bättre än någon annan förstår, följer diktarens skiftande lynne, endast kan tjena att förhöja värdet och nöjet af en fin eller karaktärsfull dikt.

Deremot förekommer det oss som ett fattigdomsbevis när framstående, nu lefvande skalder icke få sina nya arbeten utgifna i sjelfständiga upplagor till rimliga pris, utan instuckna i dessa evigt återkommande salongsupplagor, hvilka ofta äro så ymnigt illustrerade, att dikten nästan behandlas som bihang till bilden, samt så dyra, att de förblifva *endast* salongs-lektyr.

Här hafva vi blott velat antyda faran för ett missbruk, men skulle vara glada om vår tanke fördes vidare.

* * *

Året 1888 har icke varit mindre rikt på vittra idrotter än dess föregångare. Så har helt nyss en ny samling *Dikter* af *K. A. Melin* blifvit tillgängliga i bokhandeln. De många vännerna af *Humleplockningens* skald, skola säkert med glädje tillegna sig dessa nya dikter, alla rent och harmoniskt klingande, många sjungande på en ny ton. Samlingen är icke illustrerad och det med rätta, men den är fint och enkelt utstyrd.

Hr Tigerschölds bebådade volym af naturpoesi och reseintryck, hafva vi, då detta skrifves, ännu ej sett, men hoppas att den unga skalden deri skall visa att han är mäktig att, med den vackra form och rena grundton, som han så vackert anslagit i de med Sv. akad:s

stora pris belönta dikterna, förena ett nytt, rikt och genomlefvadt innehåll.

Den af Hr K. Warburg utgifna samlingen af den allmänt och djupt saknade *Pontus Wikners* vitterhetsarbeten, skola helt visst med rörelse och vemodig glädje helsas, icke minst af dem som i Tidskrift för Hemmet lärde känna det första och kanske yppersta af hvad han i den arten skref: *Min moders testamente*. Dagny har här nedan fått det värdefulla arbetet anmäldt af en sympatisk penna.

Ännu ett par poetiska arbeten vilja vi omnämna i vår korta öfversigt. De härröra af *en* gammal och *en* helt ung, ny författare: Den gamle välbekante *Herman Sätherberg* har stämt sin lyra och besjungit *Kalifens äfventyr* i 20 sånger.

Den unge, hittills inom literaturen fullkomligt obekante *Verner von Heidenstam* har samlat sina intryck från *Vallfart och Vandringsår*, hvilkas kärna utgöres af *Österländska minnen och myther*. En jemförelse mellan åldringens och den unges sätt att se och återge österlandets lif skulle vara af ett egendomligt intresse. Här måste vi dock inskränka oss till en flygtig bild. Herman Sätherbergs väl afrundade dikt liknar den sista droppen af en drufva, som på 40:talet gaf sin första skörd. Heidenstams dristiga utkast åter, erinra om ett ungt eldigt vin, som spränger flaskan och springer i luften med både skum och drägg. Hon lofvar stort, denna nya käcka diktargåfva, men hon hotar också, trotsande stundom både bokstaf och ande, moral och religion. Och likafullt hoppas man. *Hvarför?* Kanske derför, att i "det tomma huset", skaldens själ, ännu hänger qvar i vissnad krans bilden af henne, "som bedt för hans väl" — bilden af "en liten vacker svartklädd qvinna med mössan stärkt på gammalmodigt sätt"? Huru som helst: Kan man en gång om denna skaldgåfva säga som Geijer om äktenskapet: "*Gud ske lof, hon renar sig!*" då blir hon en lycka, en heder för vår vitterhet. En utförligare anmälan följer.

Den nyare prosadikten har Dagny ännu ej sett men hoppas framdeles få tillsammans med läsaren kasta en blick så väl på Amanda Kerfstedts Eva som på Helene Nybloms och Leas berättelser, m. m.

Esselde.

Pontus Wikners vittra skrifter i urval af Karl Warburg. Stockholm. O. L. Lamms förlag. Pris 4 kr. 50 öre.

Då med Julens annalkande bokmarknadens flod börjar stiga, samt fylla fönster och bord med lockande nyheter, framträder ur denna blandade hop en bok på hvilken anmälaren särskildt vill fästa allmänhetens

akt. Det är en samling skrifter af växlande innehåll och form, som under benämningen *Pontus Wikners vittra skrifter* af vännen och lärjungen Karl Warburg här samlats till ett helt från de olika kalendrar och tidskrifter, der de en gång sågo dagen. De äro gamla vänner och bekanta och torde i hvars och ens af sina forne läsares sinnen väcka till lif intryck, som om de ock slumrat under lifvets mångahanda aldrig till fullo utplånats, ty hos dem alla bor en gnista af den kärlek som går genom verlden.

De äro ock alla klädda i detta klassiskt ädla språk som var Wikners egendom och som han lärt i umgänget med antikens andar.

I en tid, då olika riktningar kämpa om insteget i hemmets och fantasiens verld, skall denna skönliterära samling med sitt stora konstvärde och sin rika färgton blifva en kärkommen gåfva så för gammal som för ung, ty der skall, likasom i hafvets klara våg, återfinnas såväl ungdomslifvets brusande böljeslag som det mognade lifvets tankedjup.

Boken innehåller icke alla, men väl de bästa af de berättelser som Wikners hand nedskrifvit. De återfinnas der ordnade i tidsföljd

Först möter oss alltså i den vårliga skizzen *Filosofens morgondrömmar* vår samtids ynglingalif med dess sökande efter ett lifsmål, dess längtan efter stordåd, samt dess mottaglighet för intryck af lifvets skönhet och kärlek.

"Jag drömde", säger Aristokles, "om framtida storhet. Jag skulle blifva en man till hvilken Athens folk skulle skåda upp såsom till en räddare och dess framtida väl skulle ligga i min hand . . .

"Jag drömde, att Apollon lagt lyran på min arm och att, när jag slog mina toner på dess strängar, lyssnade stad och land, skog och dal. Lagern omkransade min tinning och jag stod som skaparen af en ny, en strålande verld . . .

"Jag drömde, att jag hade funnit det fullkomligt sköna uppenbaradt i hennes anlete, som jag tillbad. Hon log mot mig och jag visste, att hon — det fullkomligt sköna — skulle blifva min brud. Jag dåre! — Det var blott en dröm" . . .

Men den drömmen drömdes i skiftande bilder af flere unge män bland det för den dåvarande Upsalaverlden välbekanta "Namnlösa sällskapet", hvilka i kalendern "Sånger och berättelser af Nio signaturer" offentliggjorde sina ungdomsförsök. Och lifvets gerning har sedan sagt oss hvad som af den drömmen blef till sanning i dessa unga skalders framtida verk.

En berättelse af fulländad skönhet till innehåll och form är *Min moders testamente*, som först utkom i Tidskrift för hemmet 1869. Den skildrar brytningen af kristendomens morgongryning i för-

hållande till den åldrande verldsåskådningen. Barndomsminnenas bleknande bilder draga den sjuttonårige Adeimantos själ till den bortgångna moderns rena gestalt och han känner hennes ögon fästade på sig hvarje gång han ser en mycket klar stjerna eller hör talas om en ädel och stor handling. Det enda minne han har af sin moder är en bit halft förbrändt pergament, som hon till en afskedsgåfva insytt i den späde sonens kläder, och hvars dunkla ord han fåfängt söker tolka med hjelp af filosofernas skrifter. Stundom sammanflyter moderns skugga med en annan bild som inträngt i hans hjerta, den femtonåriga Aretes. Det är renheten han söker, idéernas renhet, och han tror sig främst finna den personifierad hos Artemis, den tysta, hemlighetsfulla stjernenattens gudinna, till hvilken han beder att han må blifva ren som Endymion och att han i stilla sjelfbegrundning må öppna sin själ för himmelska inflytelser.

Efter tio år återfinna vi Adeimantos, Paralos' son, som en mognad filosof, färdig, att för sin mästare uti boken om "Artemis eller själens renhet" frambära resultatet af sina mångåriga forskningar. Vid hans sida står hans maka, men det är icke Arete hans ungdoms älskade.

Under samtal med en gammal vän, på en resa, upprullas de gångna årens händelser och i dem alla skönjas verkningarne af de dunkla orden på pergamentslappen, *hans moders testamente*.

Vid resans slut skall han hinna sitt mål och med sina skrifter för verlden tända ljuset af en ny dag, men dessförinnan möter honom ett eldprof, hvaruti han förlorar allt hvad han hittills skattat högst. Ensam räddas han efter skeppsbrottet på Pathmos strand af Johannes, Guds sons sändebud, och först här finner han i Kristus det renhetsideal han så länge sökt. Nu kan han tyda de dunkla orden i sin moders testamente, men den plats han sedan vinner blir ej i raden af mensklighetens store tänkare, utan bland kristendomens martyrer.

I den följande skizzen *Allt eller intet,* två blad ur en panteists dagbok, torde vi delvis läsa skildringar ur Wikners eget barndoms- och själslif omspunna till en så småningom klarnande lifsbild, der den pröfvade gamle slutar med att af denna verld icke fordra mer än att hon skall vara en förgård till den eviga, emedan det blott är den eviga verlden förbehållet att på ett fullkomligt sätt gifva allt.

Mantegnas ängel, en egendomlig framställning af historien om en historia skildrar under gruppering af enskilda personer från olika tider menskligbetens utveckling genom hatets och kärlekens principer intill den fullkomliges uppenbarelse på vår jord — hans, som benämnes den skönaste bland menniskor, och som går till döden för att öppna förlåten till evighetens skönhetsverld för jordens barn. I detta försök

att föra Messias historia så nära som möjligt till vår tid har Wikner haft flere efterföljare, men ingen penna torde dervid hafva öfverträffat hans.

Följa så i ordningen den satiriska polemiken *Väfvaren i Korinth* och den humoristiska novellen *Ett stycke textkritik*, hvilken senare väl ingen kan läsa utan både rörelse och löje. I fin uppfattning af det komiska och förmåga att bakom detta skymta det gedigna goda var Wikner en mästare, och han hade också i sin barndoms originela umgängeskrets haft rikt tillfälle till sådana iakttagelser.

Vi hafva nu hunnit en annan afdelning inom föreliggande skriftsamling. Den innehåller tvenne föredrag, *Narkissos sagan* och *Kulturens offerväsen*, hvilka på sin tid mottogos med den mest spända uppmärksamhet såväl af fylda åhöraresalar som af vidare kretsar. Härtill har fogats några stycken i bunden form och slutligen Wikners oförgätliga tal till studenterna vid flere tillfällen, samt en del bref i utdrag.

Det går ett starkt subjektivistiskt drag genom allt hvad Wikner talat och skrifvit. Gången af hans egen personliga utveckling återfinnes tydligt i hans skildringar, och sammanställa vi dessa med de utdrag ur hans bref som här skänkts oss, skall hans begåfvade personlighet för oss framstå klar och lefvande sådan han lefde, tänkte, verkade och led ibland oss. Ty lidandet utgjorde en vigtig faktor i Wikners känsliga själslif, och det är just detta, under många former genomkämpade lidande, hvilket dock aldrig mäktade rubba hans ideala åskådning, som ställer honom så högt. Det är ock detta som lärt honom att förstå de unges kamp i lifvet med en sympati som trängde till hvarje ungdomligt och skönhetsälskande sinne och gjorde honom till ungdomens vän och kamrat i sträfvan och i vunna segrar.

Narkissos-sagan framställer, under ett formskönt språk, den menskliga andens sökande och den filosofiska tankens utveckling. Det är den menskliga kulturens historia som skiftar mellan stormfull dag och ljus- och bildlös natt genom årtusenden till dess den en gång skall hinna den eviga klarhetens fulländning.

Den andra föreläsningen, *Några drag af kulturens offerväsen*, mottogs med mycket blandade omdömen. Det har ofta varit rikt utrustade andars lott att deras ord icke rätt förståtts i den närvarande stunden, emedan deras giltighet sträcker sig långt ut mot kommande tider. Så hafva de åtta år som gått, sedan dessa ord förklingade, redan varit tillräckliga att gifva häfd åt de dräpande sanningar Wikner då uttalade med afseende på kulturens och den högt uppdrifna bildningens offer, på de mångdubblade behofvens kraf och på dessas följder i samhällets lif. Kommande dagar skola nog alltmera visa hvilken

rikedom af sanning som ligger till grund för hans djupt genomtänkta ord inom andra områden. Sjelf säger han "att århundraden skola hinna förgå i rätt stort antal innan den kristliga friheten i hela sin vidd blir erkänd, förstådd och tillämpad, och menniskorna upphöra att döma och fördöma hvarandra på grund af den judiska lagbundenhetens ande. Och under hela denna tid skola menniskor alltjemt fortfara att krossas under den gudomliga civilisationens triumfvagn".

Vi sade att Wikner var en ungdomens vän och såsom sådan var han af henne ärad och älskad. Derom vittnade det intresse hvarmed hvarje hans ord mottogs. Det blef ock hans lott att i Upsala verka för de unge, som i skolan lade grunden för lifvets arbete. Huru långt verkan af hans ädla undervisning och personliga inflytande härvid sträckte sig ser ej den menskliga blicken, visst är att det icke dog med honom och att dessa hans skrifter som nu lemnas i allmänhetens hand, tillika med dem som vi ännu hafva att vänta, äro mäktiga att bära hans tankar till nya slägten. Det var i Upsala katedral-skolas portar Wikner mottog den akademiska ungdomens afskedsuppvaktning en strålande Majdag 1885, och ingen som var med derom glömmer det gripande farväl han då bragte sina unga kamrater, bland hvilka så många varit hans lärjungar.

Tre år senare kom han åter, mött af en ständigt växande skara, helsad af de susande fanorna, följd af tusendetal till den stilla plats der så mången mäktig ande lagt sin stofthydda till ro vid budskapet om evighetens frid.

Då sannades i fullhet hans egna ord i dikten *Mig törstar:*

"Så behöfver ej min ande
Mer med Thomas ängsligt spörja:
"Hvar är vägen?" — Så behöfver
Ej min tanke rådvill leta
Efter sanningen i gruset
Af de ramlade systemer.
Så behöfver ej mitt hjerta
Tvina bort i ändlös trånad
Efter lifvet, som det lefves
I osäglig, helig kärlek:
Allt jag finner, allt jag vinner
I den ende, som är Vägen
Som är Sanningen och Lifvet!

Agnar.

Verner v. Heidenstam: Vallfart och vandringsår.

— "Du var mig kär från mitt barndomshus,
från första sagan i brasans ljus,
du antikens sista varma
och lefvande dotter, du arma
i kedjor slagna Österland!"

Dessa rader ur herr Heidenstams diktsamling ange den grundstämning, hvaraf den är genomträngd. Det är inga ytliga turistintryck, som tagit form i dessa både om fin detaljuppfattning och öfverdådig fantasi vittnande dikter östan ifrån. Nej, författaren har lefvat sig in i österlandets lif, sådant det ännu gestaltar sig, trots den framträngande europeiska kulturen, och sådant det uppenbarar sig i saga och myt. Han skildrar det med en konstnärs varma sympati för det färgrika och originela, en sympati, som i själfva de brister, som måste stöta hvarje europé, finner något tilldragande och ser dem i en frisk humors försonande dager. Ja än mer, han älskar det som "landet der den antika verldens lifsglädje fann sin sista fristad". Mot vesterlandets rastlösa förvärfsbegär ställer han

"de glada ökenfolkens stora mål
att njuta ögonblicket slägte efter slägte"

och ser sista skimret af en försvunnen guldålder öfver lättingen, som halfnaken och bekymmerslös "knäcker nötter i sol'n."

Många af dessa dikter behandla ämnen, som kunna väcka anstöt; i en och annan — t. ex. i "Isis systrarnas bröllop", hexameterns ståtliga rytm till trots — röjes äfven en viss cynism i tonen. Men så länge detta lofsjungande af den sinliga njutningen som lifvets mål, framträder insvept i en orientalisk sagoverlds brokiga drägt, har det dock i allmänhet en friskhet och omedelbarhet, som ge det fullt poetiskt berättigande. Det gör ej samma verkan i de dikter, som röra sig med nutida europeiska förhållanden. Det framträder då som uttryck af ren ateism och i sammanhang med trotsiga utfall mot religionen, som ofta förefalla sökta och som ge det hela ett oharmoniskt tycke (se "Ensamhetens tankar", IX). Äfven sådana stycken som "Den fjortonde Juli" och "I Rom", der man försättes midt upp i det brusande festvimlet, som ej lemnar tid till reflexioner, äro afgjordt underlägsna de liknande österländska. Låt vara att ämnet för dessa senare är mindre utnött och derför mer tilltalande, än då skildringen gäller t. ex. hur

"der nere på Corson man kastade krita
och svartaste rockar de menades hvita".

— det är dock ej häri den hufvudsakliga skilnaden ligger. Nej, felet tycks vara att stoffet i de förra dikterna ej är lika sympatiskt uppfat-

tadt och fullt beherrskadt, hvarför framställningen får en mera banal karaktär. Här söker man förgäfves den lugna åskådlighet och de fina detaljer, som utmärka t. ex. "Glada gudars hjelp" — för att alls ej tala om den lifskraftiga fantasi, som genomströmmar detta stycke och framblixtrar i rader sådana som följande:

— "Yngste guden löste skon
och lagade i den vid nattens vintergata
på några kol i kinamåmonskåln
ett litet svart elektriskt laddadt moln.
Han lät det falla genom mörkret sakta
på bagarstugan, i hvars skorstensrör
man kunde högt från himmelen betrakta
det glöd, som sken i askan nedanför."

Bland "Ensamhetens tankar", delvis något sökta och Heine-imiterande, finnas dock flere stycken af verkligt värde. Så den fina stämningsdikt som börjar:

"från lägerbålet i öknen
står röken i vindlös natt" —

så äfven den om stenkorset på Harz, hvars sista rader lyda:

"Hur hinna att gissla det lumpna, säg,
då så mycket stort blef att glädjas åt?
Hvad båtar mitt hat, då jag brister i gråt
för ett lutande kors vid min väg?

Det är verkligen egendomligt att se, hur förf. med allt sitt varma försvar för sorglösa naturbarn, som ha stundens njutning till lag, dock liksom i obevakade ögonblick låter framskymta starkare sympatier åt ett helt annat håll. Ett exempel härpå är den mästerliga, halft allegoriska skizzen "Hvarför det är möjligt", der han framställer Moses som en af de få store, som vi måste beundra och som göra det möjligt för oss att ej förakta människan. Ett annat är "Bethlehem", en skildring på omvexlande vers och prosa af ett besök i den judiska staden. Han berättar här, hur de ryske bönderna profva Jesu sko och tecknar i en af varm beundran genomskimrad bild, till hvilken en Tolstoy kunde ha stått modell, den, till hvars fot skon skulle ha passat. I "Namnlös och odödlig" slutligen, det vackraste stycket i samlingen, skildrar han en konstnärs strider och hans öfver all själfvisk ärelystnad höjda glädje öfver sin skapelse;

"odödligheten söker han, men märk
hans eget verks och ej hans eget ryktes".

"Namnlös och odödlig" är fulländad, äfven hvad det rent formela beträffar, men detta gäller långt ifrån hela samlingen. Författa-

ren har i sin rädsla att själf drabbas af den dom, han låter Paris fälla öfver svensk berättarkonst, "hur gjordt, hur förkonstladt allt", slagit öfver till en motsatt ytterlighet. Skiftande meter, blandning af vers och prosa, oregelbunden strofindelning — allt detta är till en viss gräns bra, det förhöjer intrycket af lif och sanning. Men, när denna tvångsfrihet slår öfver i ett självsvåld, som nöjer sig med första bästa infall, blir resultatet lika litet poesi, som när klingande ord mödosamt hopletats. Rader sådana som dessa:

"Han är en käpp, om man slår den
i hafsens djup med ett ondt: "åt hin med den!"
och vänder sig om, så står den
i vattenytan och bugar igen."

kunna knappast få namn af vers. Sådant kunde komma en att tvifla på författarens formsinne, om ej så mycket vittnade till förmån för detta, både hela stycken och de mest förtjusande enskildheter, sådana som skildringen af "Det tysta landet". När man läst t. ex. "Döda hafvet" eller "Djufars visa", måste man erkänna, att förf., trots alla de vågade uttryck och förkortningar som förekomma i hans dikter, har språket i sin makt i ovanligt hög grad. Detta gäller prosastilen såväl som den poetiska, hvilket följande citat må belysa:

"Välkommen du svala österländska afton, välkommen! Du är efter den heta dagen som vattenkrukan efter ökenridten. Du är som en blek ung hustru, hvilken från kullen vinkar den svettige jordarbetaren hem. Du liknar de turanske guldsmedernas opal, ty din färg vexlar mellan den hvita mjölkens och det ljusröda vinets, på samma sätt som din glädje vexlar mellan sund, stärkande hvila och uppeldande lustbarheter."

De torde ej vara många, som med oblandad tillfredsställelse genomläst herr Heidenstams diktsamling. Å andra sidan är det obestridligt och har äfven allmänt erkänts, att det är en ny förmåga af rang, som härmed framträdt i vår literatur, en förmåga, som ej behöfver slå öfver i självsvåld och förakt för formen, för att vara originel.

Sgu.

En diskussion på Nya Idun.

Vid sitt novembersammanträde hade sällskapet Nya Idun upptagit till diskussionsämne för aftonen: "Nya arbetsområden för qvinnan." Ämnet inleddes af Doktor Ellen Fries. Hon påvisade, huru som den s. k. qvinnofrågan till en stor del uppkommit genom behof af nya arbetsområden för qvinnan. Principen af arbetets fördelning, som beröfvade qvinnan många arbetsområden *inom hemmen,* och ett aftagande af giftermålen nödga årligen ett allt större antal qvinnor att söka sysselsättning och förvärf *utom* hemmen. Men på de vägar härtill, som f. n. äro öppna för qvinnan eller som af henne oftare begagnas, är hon antingen *undertryckt* eller också *undertrycka qvinnorna hvarandra.* Qvinnan är undertryckt, ty hon kan endast undantagsvis tänka på att erhålla samma aflöning för samma arbete som mannen, och hon kan sällan tänka att hafva en framtid på den bana hon valt. Den underordnade plats hon en gång fått, den behåller hon i regel, och längre kommer hon ej. Detta beror dels af fördomar, dels däraf, att qvinnan är illa förberedd för sin blifvande lefnadsbana, dels däraf att hon ofta saknar allvar och energi i sin sysselsättning. I dessa hänseenden råda missförhållanden, som böra afhjälpas. Detta är den uppkastade frågans vigtiga *sociala* sida.Det var dock mindre på denna än på den *praktiska* sidan af frågan, som uppmärksamheten för aftonen skulle fästas. Qvinnorna *undertrycka hvarandra.* Det är endast *några få* vägar, som qvinnorna begagna, och där kunna nu mera ej alla arbetssökande få arbete. *Hvilka nya vägar kan man tänka sig, och huru förmå qvinnorna att begagna flera nya vägar, som redan äro för dem tillgängliga?* Då det inom de olika ämbetsmannabanorna, äfven om de äro öppna, f. n. torde blifva svårt för qvinnorna att konkurrera med männen, ansåg inledarinnan dessa endast böra ifrågakomma i *andra* rummet. Däremot ville hon fästa uppmärksamheten på de praktiska lefnadsbanorna, affärsverksamhet, industriella företag o. d. Den historiska erfarenheten visade, att de svenska qvinnorna under våra stora krig utvecklat en själfständig affärsverksamhet både i stor och liten skala, den qvinliga begåfningen är i de fleste fall praktisk, ingen lagstiftning, endast bruk och fördomar, hindrade qvinnans utveckling i denna riktning, och erfarenhet från andra land, särskildt Frankrike, visade hvad qvinnorna på dessa områden kunna uträtta.

I den derefter följande diskussionen deltog ett stort antal af sällskapets medlemmar. Det framhölls, huru som qvinnan kunde lika väl som mannen egna sig åt affärsverksamhet af olika slag, agentur, vice värdskap, skötandet af industriella företag och af landtbruk. De kunskaper, som härtill fordrades, vore hon ej förhindrad att inhemta, ehuru hon nu aldrig gjorde det. Detta arbete kunde gälla både den bemedlade och obemedlade qvinnan. Några föreslogo apotekaryrket, såsom lämpligt för qvinnan, likaledes den tekniska och ingeniörsbanan. Den omnämnda öfverbefolkningen på banorna löstes ej derigenom, att qvinnan vore overksam. Huru underlägsen hon f. n. är på uppfinningarnes väg bevisades derigenom, att endast 28 qvinnor uttagit patent mellan

1870 och 1884, och under samma tid uttogo ej färre än 2140 män patent. Men ej behöfde hon med sin fyndighet och praktiska blick blifva så underlägsen, om hennes uppmärksamhet riktades åt detta håll! Amerika gaf i detta fall ett godt exempel. Äfven framstäldes, huru som trädgårdsskötseln och i sammanhang härmed konservfabrikationen borde kunna uppdrifvas af qvinnorna. Läsandet af våra tulltaxor kunde visa oss, huru många artiklar af olika slag, som införas i vårt land och af hvilka flere lätt kunde tillverkas af qvinnorna. *Småindustrien*, rätt skött, kunde blifva för dem en god utkomst. Det föreslogs, att qvinnor skulle söka blifva bagare, sockerbagare, tapetserare, dekoratörer, förgyllare, möbelsnickare, urmakare, guldsmeder, gravörer m. m.

För att förmå qvinnorna att beträda alla dessa arbetsområden föreslogos flere åtgärder. Betydelsen af stipendier framhölls, då den fördomen ännu rådde, att man ej borde kosta så mycket på döttrarnes som på sönernas uppfostran. Då det gälde nya, opröfvade banor voro dessutom stipendier af ofantligt stor vigt, enär få våga gifva ut penningar på något osäkert. Qvinnorna måste lära sig begagna associationen, de bemedlade understödja de obemedlade, endast på så sätt kunna qvinnorna göra sig gällande på arbetsmarknaden. Qvinnans löner behöfde ej så nedtryckas, om ej alltid arbetsgifvarne voro män, som fordrade en oskälig vinst. De i Frankrike högt utvecklade "*écoles professionelles*" utöfvade där ett stort inflytande på den franska qvinnans deltagande i det industriella arbetet, och möjligen kunde upprättandet af dylika skolor, ordnade efter våra behof, blifva af gagn. Slutligen framhölls, att det praktiska arbetet måste blifva mera aktadt i vårt land. Qvinnorna skola ej komma in på samma afvägar som männen att endast de teoretiskt begåfvade bland dem skola utvecklas och åtnjuta anseende.

Trånga kläder.

Af Ragna Nielsen.

(Från norska tidskriften Nylænde) Théophile Gautier säger om en af sina hjeltinnor: Son pied n'est guère plus grand que son soulier, chose rare! car les femmes, en matière de chaussure, ont rendu faux l'axiome géométrique: Le contenu doit être moindre que le contenant *).

Ja, man skulle väl tro, att det som inneslutes *borde* vara mindre än det, som innesluter. Och dock finnes det unga flickor, och till på köpet sådana som läsa både helsolära och matematik, hvilka icke

*) Hennes fötter äro nästan icke det minsta större än hennes skor — och det är något sällsynt, ty hvad fotbeklädnaden angår, hafva qvinnorna bevisat oriktigheten af den geometriska satsen: Det som inneslutes måste vara mindre, än det som innesluter.

draga i betänkande att pressa in sin kropp i trånga kläder. Härigenom får denna en form, som icke är den naturliga, och de inre delarna erhålla ett läge, om hvilket helsoläran sagt, att det är allt utom normalt: och Th. Gautiers "geometriska sats" — den får komma på skam. Om de, som så göra, ville vara uppriktiga, skulle de nödgas medgifva, att endast derigenom att kroppen är mjuk och snörlifvet hårdt, kan det gå för sig att få ett sådant "contenu" in i ett sådant "contenant".

Det är ingenting unga flickor blifva så förnärmade öfver, som att man vågar säga dem detta. Om jag bara är vänlig och försigtig, kan jag få en rättänkande ung flicka att erkänna nästan hvilket fel som helst i karaktär eller uppförande, men ännu aldrig har jag sett en ung flicka med getinglif erkänna, att hennes snörlif är för trångt. Hänsyftar man härpå, om än på ett aldrig så granlaga och taktfullt sätt, så blir hon mera upprörd och sårad, än om man hade dragit hennes sanningskärlek i betänkande. "Se bara, jag kan få båda händerna in under snörlifvet!" — och en öm moder håller med henne och försäkrar, "att man verkligen kan få begge händerna under snörlifvet", och den unga flickan gråter öfver en så orättvis beskyllning, och modern är förolämpad på dotterns vägnar. Mödrarna hafva nämligen sjelfva tillbragt sin ungdom utan att kunna andas ordentligt; och då ingen kan bevisa dem, att kanhända mycket af deras sjuklighet kommit af snörlifvet, så tro de helt enkelt icke på någon snörlifvets skadliga inverkan.

Nu är det så, att de unga flickor, som till sitt lifs mål endast hafva att se så söta ut som möjligt och till sin dagliga gerning endast att t. ex. servera te åt far och mor och att tvätta tekopparna, de kunna nog fullgöra dessa pligter, i trots af den försvagade helsa, som sammanpressningen af deras kropp förorsakat. Men det finnes andra unga qvinnor, energiska, dugliga unga qvinnor, som icke nöja sig med en sådan tillvaro, som hafva tagit ihop med ett allvarligt arbete, och hvilkas mål är ett verksamt lif, till gagn och lycka för sig sjelfva och andra. Det är för sådana, som bruket af det till utseendet så oskyldiga snörlifvet är en olycka. Utan god helsa är det icke sannolikt, att de kunna nå ett föresatt mål, och god helsa kunna de icke få, när de dagligen misshandla sin kropp.

Om det lönade mödan, skulle jag bedja dessa unga flickor göra ett experiment. De kunna göra det i all hemlighet och behöfva icke för någon omtala resultatet. Tag och lägg om morgonen, när kroppen under flere timmar varit befriad från sin tvångströja, ett metermått om lifvet på bara kroppen. Låt oss antaga, att du håller t. ex. 64 cm. Tag så på linnet och ett reformlifstycke — och mät om igen. Kläderna

taga naturligtvis något rum, olika efter tygets olika tjocklek. Låt oss antaga, att du nu håller 66 cm. Tag så af reformlifvet och sätt på dig ett fransyskt snörlif — icke ett trångt, nej ett sådant der, som du kan sticka båda händerna under. Du skall då finna, att du håller 60 cm. om lifvet.

Reflektionerna göra sig sjelfva.

Korrespondens.

Till Dagny! Wb 2: d. 17 Nov. 88.

Smålandspostens skämtsamma angrepp mot Dagny för det hon vågat föreslå, att det icke längre skulle vara sed och snart sagdt lag, att unga tjenstflickor uppassade unge män på deras rum, har äfven intagits i vår länstidning. Dermed torde tidningen hafva gjort saken en större tjenst än han anar, emedan frågan nu kommer under lifligare debatt än möjligen annars, hvilket närlagde urklipp visar.

Mig synes det lätt nog att få ändring i denna vigtiga angelägenhet, blott *de tänkande* blifva uppmärksamma på missförhållandet.

Hvarför kan nemligen icke eldningen i en herres rum ske på samma gång som städningen? Hvarför kan han icke ställa sina stöflor utanför dörren om aftonen och hemta dem der om morgonen? Hvarför kunna ej hans kläder, på samma sätt, uthängas och borstas, isynnerhet som väl icke många *uppassade* herrar äro utan nattrock och tofflor?

Förmodligen går det så till i Amerika; och förmodligen har man der en klädhängare och en hylla eller ett bord för vattenkaraffen utanför dörren till hvarje sängrum.

"Men *misstron* — hvarför väcka den?" kan möjligen någon invända? Härpå svara vi, att det icke är mycket värdt "att tala om frid der ingen frid finnes"; saken är dertill för allvarsam. Dessutom är troligt, att om det blefve en antagen god sed, att ingen tjenstflicka inträdde i en herres rum förrän han är utgången, så försvunne snart tanken på att det kunde vara annorlunda; och den unge mannen skulle finna den gamla oseden lika genant, som han nu möjligen finner det att taga in sina kläder sjelf. Vi kunna alltså icke annat än på det lifligaste önska och hoppas, att denna reform snart går igenom till allas båtnad!

K. R.

(Insändt i Länstidningen).

Med anledning af den i senaste numret af Länstidningen införda artikeln af Sigurd, anhålles att få nämna några ord. Den var, som det mästa af denne författare, kvick och rolig och förvillar derigenom till en viss grad omdömet. Men i grunden har såväl "friherrinnan" som Fredrika-Bremer-Förbundet rätt. Ingen husmor anser det passande att skicka sin unga dotter in för att väcka en främmande herre, men att sända andras unga döttrar i sådant ärende, finner mången sådan fullkomligt i sin ordning. Hon fordrar att den unga tjänsteflickan skall vara stadig och ärbar, hur smickrad och lockad hon än blir och fastän hon vet henne sakna den bildning och de grundsatser, som hon söker bibringa sin egen dotter.

Och hvad våra ungherrar vidkommer, så skulle säkerligen ingen af dem ta någon skada af att vänja sig vid att vakna på bestämd tid eller att själf borsta sina kläder och skodon. Tvärtom vore det en ganska hälsosam morgonmotion och ett godt sätt att jaga sömnen ur ögonen. Säkerligen undvekes äfven härigenom många tillfällen till frestelse å ömse sidor.

Moder.

Till Dagnys redaktion.

Då Fredrika-Bremer-Förbundets organ "Dagny" i sitt sista häfte omnämt "Qvinliga Gymnastik-sällskapet", dess uppkomst och ändamål, så kanske att Dagny äfven ville omtala ett annat, äldre gymnastik-sällskap, som under namn af "Stockholms Qvinliga Gymnastik-förening" verkat sedan i Januari 1886.

Undertecknad, som tillhör båda ofvannämnda gymnastik-föreningar, har blifvit anmodad af "Stockholms Qvinliga Gymnastik-förening", att till Dagnys redaktion sända några uppgifter angående sistnämnda förening, i händelse att redaktionen skulle finna det lämpligt att upptaga nedanstående upplysningar.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

I Januari månad 1886 stiftades af några qvinliga utexaminerade gymnaster *Stockholms Qvinliga Gymnastik-förening*, der qvinlig ungdom kunde erhålla en god gymnastisk dagöfning 1—3 gånger i veckan, för att i någon mon motverka det skadliga inflytande, som snörlif, baler och ett förvändt lefnadssätt kan hafva på den qvinliga ungdomen, och i stället väcka hågen och lusten för mera gagnande nöjen, som icke blott äro till "lyst", utan medföra helsosamma verkningar för individen och slägtet.

Föreningens angelägenheter ombesörjas af en styrelse bestående af: Ordförande, vice ordförande, sekreterare, skattmästare samt tvenne ledamöter. Föreningen öfvas i tvenne afdelningar, den *öfre* och den *nedre*. Nyinvald ledamot ingår först i den nedre afdelningen, hvarefter hon på ledarens eller ledarinnans förslag uppflyttas i den öfre. Den, som önskar vinna inträde i föreningen måste vara en välkänd och bildad person. Hvarje medlem erlägger i inträdesafgift 3 kronor samt en årlig afgift af 5 kronor. Vid uteblifvande från öfning pliktas 25 öre. Föreningen räknade under sitt första arbetsår 1886, 30 medlemmar, men har detta antal under 1887—8 stigit till mellan 60 och 70. Af det sist nämnda synes, att föreningen gått betydligt framåt och vunnit en icke ringa anslutning samt gillande från såväl sakkunniges, som från allmänhetens sida.

Stockholms Qvinliga Gymnastik-förening har samma syfte som Qvinliga Gymnastik-sällskapet, ehuru den förra afser sådana, som till följd af ett vekligt, förvändt lefnadssätt *af fri vilja* misshandla sin kropp; det senare sällskapet åter afser sådana, som till följd af ett ensidigt, stillasittande arbete äro *nödtvungna* att misshandla sin kropp. För båda dessa kategorier fordras lämpligt afpassade gymnastiska rörelser, för att återvinna organernas jemnvigt och en fullt harmonisk utveckling af qvinnokroppen, och derigenom en framtida stark nation. Detta bör vara båda föreningarnas enda sunda och sanna sträfvan.

Å Stockholms Qvinliga Gymnastik-förenings vägnar.

Sally Högström.
Sekreterare.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden.

Stipendiefonderna.

Komitén för bildande af förbundets *Allmänna stipendiefond* har under det gångna året fullföljt sitt arbete enligt den uppgjorda planen, nitiskt biträdd af resp. läns- och lokalombud. Insamlingen, deri inberäknadt ett antal gåfvor för en gång, har uppgått till ett belopp af i det allra närmaste 10,000' kronor. Derutöfver äro å de utlemnade listorna redan nu tecknade mer än 10,000 kronor att utgå som årsbidrag om 1 krona årligen under nästföljande 4 år.

I betraktande af det svåra afbräck, som komiténs arbete led genom de härjande eldsvådorna i Norrland med thy åtföljande stora insamlingar för de brandskadade, har man allt skäl att anse de ofvannämda 20,000 kronor, som utgöra resultatet af första arbetsåret, vara en löf-

tesrik början till det vackra företagets förverkligande. Nu väntar man, att komitén under sin fortfarande verksamhet, hvilken skall utsträckas till nya områden hvaribland Stockholm och Götebeorg der intresse för saken redan visat sig, må få påräkna verksamt biträde af många villiga krafter, hvilket är det oundgängliga vilkoret för sakens slutliga framgång.

De som vilja med personligt arbete eller medelst penningbidrag verka för företaget, ombedjas vänligen att anmäla sig hos stipendiekomiténs sekreterare, fröken Mathilda Silow, hvars adress erhålles på Fredrika-Bremer-Byrån N:o 5 Malmtorgsgatan.

Att stipendiefonden skall ökas äfven genom en eller annan donation, derom vågar man hysa grundad förhoppning.

Till förvaltningstyrelse och revisorer för Förbundets stipendiefonder blefvo d. 30 sistlidne november af förbundsstyrelsen utsedda följande personer:

Fru Anna Wallenberg, född von Sydow, Fröknarna Hanna Lindberg och Mathilda Silow, professor P. G. Rosén och revissionssekreteraren H. Rohtlieb. Styrelsesuppleanter, fröken Clara Montelius och professor Hugo Gyldén.

Revisorer: Fröken Anna Edström, disponenten William Gibson och expeditionschefen E. von der Lancken; suppleant, borgmästaren O. Ahlström.

* * *

Whitlockska stipendiet har för 1889 tilldelats samma stipendiat som föregående år, fröken Wilhelmina Ohlson i Lund.

Från Dansk Kvindesamfund har till Fredrika Bremer-Förbundets styrelse ingått en skrifvelse med anledning af den ständigt växande utflyttningen till Danmark af svenska tjänsteflickor och de sorgliga öden, som dessa der ofta gå till möte.

Af den synnerligen behjärtansvärda skrifvelsen må följande anföras:

"Blandt andet have vi ogsaa overvejet, hvad der kan gøres for at værne om de svenske Piger, der i de senere Aar i stedse større Antal komme her til Danmark for at søge Beskæftigelse ved Landbruget, og som paa Grund af deres fuldstændige Ukendskab med danske Forhold i ganske særlig Grad lide under de bestaaende ulykkelige Forhold. Københavnske Fæstemænd, saavel af dansk som svensk Nationalitet, have med den største Skamløshed sat deres Trafik med svenske Piger i System. I den sidste Snes Aar er der hos den kvindelige danske Almuesbefolkning paa Landet opstaæt en fuldstændig Ulyst til at tage Tjeneste som Malkepige; denne Omstændighed, der tildels synes mindre forklarlig og i alle Tilfælde er meget uheldig, har bevirket, at paa saa godt som alle større Gaarde og en meget stor Del af de mindre Malkepigerne rekruteres fra Sverige. Heraf have Fæstemændene benyttet sig; de udsende Agenter, ofte af svensk Herkomst, saavel mandlige som kvindelige, der berejse navnlig hele Sydsverige og overtale ved gyldne Løfter, som de ere ganske ude af Stand til at holde, en Mængde unge Piger til at forlade sit Hjem med Forpligtelse til, naar de ved Hjælp af Rejsepenge, som Agenterne forstrækker dem med, ere komne til København, at antage de Pladser som Malkepiger, som Fæstekontorerne anviser dem. Paa Grund af Mangelen paa Malkepigerne ere Husbonderne som oftest tvungne til at betale Fæstemæn-

dene, hvad de forlange, ofte indtil 30 Kroner i Fæstegebyr for en Pige, og naar Fæstekontorerne ikke altid kunne faa den ublu Betaling, som de fordre, af danske Landbrugere, sende de uden mindste Betænkning hele Skarer af Piger til Tydskland, hvar de ofte føre en kummerlig Tilværelse og mangen Gang havne i Prostitutionen. Ogsaa her i staden København medfører det Liv, som der føres paa Logishuse, der staa i Førbindelse med Fæstekontorerne og optage de ankomne Piger, medens de som en anden Vare udbydes til den höjest betalende, at mange ordenlige Piger demoraliseres, ja, jævnlig en dog uden klar Bevidsthed om, hvad der forestaar dem, blive Ofre for Personer, der i utugtigt Ojemel spekulere i deres Ungdom og Uerfarenhed.

Det er for at faa en virksam Støtte i selve Sverige i den Kamp, vi agte at optage med de uautoriserede Fæstekontorer, at vi tillade os at henvende os til Fredrika-Bremer-Förbundet. Det er en Selvfølge, at Fredrika-Bremer-Förbundet's Autoritet vil kunne udrette langt mere, end om vi selv gjorde direkte Skridt til at modarbejde det beskrevne Onde i Sverige, og vi føle os forvissede om, at den ærede Styrelse her, hvor det gælder om at værne om svenske Kvinder, beredvillig vil staa os bi med Raad og Daad."

Flere förslag till det ondas afhjälpande framställas derefter, såsom att genom Fredrika-Bremer-Förbundets medverkan kännedomen om det af Dansk Kvindesamfund upprättade "Fæstekontor" eller platsanskaffningsbyrå må spridas särskildt i södra Sverige, samt att, om möjligt, de utsända agenternas rätt måtte genom lag begränsas.

Vid sammanträde inom Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse, som med synnerligt intresse omfattat frågan, beslöts att hänskjuta saken för vidare utredning till en särskild komité och uppdrogs åt styrelsens förvaltningsutskott att inkomma med förslag till denna komités sammansättning.

Fredrika-Bremer-Förbundets höstsamqväm egde rum lördagen den 17 Nov. i frimurarelogens lokal och var besökt af öfver 170 personer.

Programmet för aftonen utgjordes af föredrag af professor Montelius, som i "en ridt till Troja" gaf en liffull och målande skildring från sin och sin frus österländska resa; vidare sång såväl af damer som herrar, samt till sist uppläsandet af en af Andersens sagor, hvilket allt mottogs med stort bifall.

* * *

Förbundets filial i Malmö. Till föreståndarinna är antagen fru Anna Lewenhagen.

Å förbundets byrå hafva under oktober månad anmält sig:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 9, lektioner 12, affärs- och skrifbiträden 7, biträde med öfversättning 1, gymnast 1, s:a 30.

Arbetssökande: lärarinnor 15, lektionsgifvare 14, kontors- och skrifbiträden 8, värdinnor, sällskap och biträden i hem 4, gymnast 1, s:a 42.

Under november:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 7, lektioner 6, föreläserskor, sällskap och biträden i hem 4, öfversättning 2, s:a 19.

Arbetssökande: lärarinnor 8, lektionsgifvare 7, värdinnor och biträden i hem 9, kontors- och skrifbiträden 5, s:a 29.

Hvarjehanda i qvinnofrågan.

Sverige. *Den första qvinliga medlemmen* af Svenska läkaresällskapet, amanuensen på Sabbatsbergs sjukhus, medicine licentiaten fröken *Carolina Widerström* är invald.

Reseunderstöd för arbetare. Arbetare och *arbeterskor* i de särskilda näringsyrkena, hvilka önska att för förvärfvande i främmande länder af ökad insigt och konstfärdighet, hvar i sitt yrke, erhålla reseunderstöd af det för ändamålet anvisade statsanslag, skola ingifva ansökning om dylikt understöd till kommerskollegium före januari månads utgång. Ansökningen skall åtföljas af prestbetyg, intyg om nödig underbyggnad, om flit, ordning och stadgadt uppförande.

Stipendierna bruka utgå med c:a 500 kr.

Vid *kyrkomötet* förliden höst framlade hofrättsrådet C. U. Widström förslag att kyrkomötet måtte uttala sitt ogillande af prostitutionens ställande under lagens skydd. Med honom instämde landshöfding Treffenberg och flere andra talare. Efter en långvarig diskussion antog mötet förslaget.

Qvinnors inväljande i skolrådet har nyligen varit föremål för ett diskussionsmöte, anordnadt af "föreningen för gift qvinnas eganderätt." I följd häraf deltogo flera qvinnor än vanligt i de kort derpå företagna skolrådsvalen i hufvudstadens församlingar. I Jakobs församling föreslogs fru Anna Wallenberg och i Östermalm lärarinnan fröken Hedvig Björklund till inväljande, men stämmornas ordförande förklarade sig icke kunna företaga votering om saken, emedan författningen vid bestämmandet af hvilka personer, som kunna inväljas i skolrådet, begagnar ordet *man.*

Norge. *Den norska Kvindesagsforeningen* har nedsatt en komité med uppgift att särskildt taga sig an de arbetande qvinnornas intressen.

39 qvinliga studenter har nu Kristiania universitet.

Danmark. *Köpenhamns universitets guldmedalj* har tilldelats filosofie doktorn fröken Anna Hude för en afhandling i historia. Det är första gången i Danmark som en qvinna vunnit universitetets guldmedalj.

Qvinna vägrad att vara sakförarebiträde. Höjesteret har afkunnat utslag i det bekanta målet om presidentens i hof- och stadsrätten vägran att meddela fröken N. Berg, hvilken aflagt s. k. dansk juridisk examen, fullmakt såsom sakförarebiträde, hvilken vägran gillats af samma rätt. Höjesteret fastställde hof- och stadsrättens dom.

En "social-politisk skola för qvinnor" kommer att upprättas i Köpenhamn. Initiativet har tagits af Kvindelig Fremskridtsforening.

Finland. *En finsk qvinnotidning.* Några fruntimmer hafva, enligt U. S., trädt i författning om utgifvande af ett populärt månadsblad, hvars syfte skulle vara att följa med den utveckling, som i Finland och annorstädes eger rum i afseende å kvinnobildningens höjande och klargörandet af hennes ställning i hemmet och samhället m. fl. frågor. Hufvudredaktionen af bladet besörjes af fröken *Alexandra Gripenberg* (Aarne). Prenumerationspriset är föreslaget till 2 mark för år.

Om qvinnors anställning i postverkets tjenst stadgas i postverkets senaste kungörelse, att enka samt ogift qvinna berättigas att komma i fråga vid besättandet af en del tjenster och befattningar vid postverket; och åtnjuter qvinna, som tjenst vid postverket tillträdt, samma rätt till ersättning för tjensteresor samt pension vid afskedstagandet, som manlig innehafvare af enahanda tjenst tillkommer.

Qvinliga stenografer vid den finska riksdagen. Två sådana äro nyligen tillsatta, den ena, fru S. Meinander vid ridderskapet och adeln, den andra, fröken Ingrid Wasastjerna vid borgarståndet.

Ryssland. *Enligt en af ryska regeringen utfärdad förordning* kunna numera qvinnor egna sig åt apotekaryrket i Ryssland.

Den qvinliga läkaren, fröken Lozinski, har, enligt Petersburgtidningen "Novosti", nyligen aflagt medicine doktors-examen vid ett af de schweiziska universiteten och kommer att i Konstantinopel öppna ett sjukhus för qvinnor. Emedan det är muhammedanskorna förbjudet att vid sjukdomsfall låta behandla sig af män, hafva i Turkiet flera qvinliga läkare en mycket stor praktik.

Holland. I den holländska skönliteraturen intaga qvinnorna ett framstående rum och hafva att gläda sig åt publikens ynnest och erkännande. Såsom de mest betydande roman- och novellförfattarinnorna nämnas: Bethy Park, Katharine Alberdingk Thyn, baronessan Stratenus, fröken von Harum och fröken Andriessen.

Belgien. *M:lle Popelin,* nyligen blifven Juris-doktor i Brüssel, har för afsigt att nästkommande 1 oktober anmäla sig inför appellationsdomstolen för att aflägga eden. Om domstolen nekar, hoppas en advokat i Brüssel kunna förfäkta sin kollegas sak och har redan en skrift färdig för att bevisa att intet i lagstiftningen hindrar qvinnan från att föra en process.

England. *Qvinnor medlemmar af lärda samfund.* Tre stora vetenskapliga samfund i London, det geografiska, det Linnéska och det geologiska, ha beslutat upptaga qvinnor som medlemmar.

Miss Beatrice Potter har kallats inför en regeringskommission för att lemna upplysningar rörande det så kallade "Sweating system" hvarigenom arbetsgifvare missbruka sin ställning gent emot sina arbetare, och hvilket system miss P. sjelf pröfvat genom att under tre veckor arbeta *12 timmar dagl.* vid ett skrädderietablissement tillsammans med fattiga utsläpade qvinnor och män.

58 qvinnor hafva under år 1888 blifvit utsedda till medlemmar inom fattigvårdsstyrelsen i England.

Oxford universitetet har nyligen beviljat qvinnor rätt att aflägga en högre examen: "Literæ Humaniores". Då det för fyra år sedan blef tillåtet för qvinnor att taga de öfriga examina, förbehölls denna åt mannen emedan man ansåg den för svår för qvinnan. Men under denna tid ha universitetets auktoriteter förändrat sin mening om qvinnans anlag för intellektuelt arbete. Oxford och Cambrige stå nu lika i det hänseendet att de gifva samma rättigheter åt qvinnan som åt mannen.

Vid Farmers Dairyassociation's utställning i London intogo de

qvinliga mejeristernas utställningsföremål ett framstående rum, så väl kreaturen som mejerivarorna.

Qvinnors användande vid offentliga boksamlingar förordas i England och har visat sig kunna ske med god framgång.

Frankrike. I franska deputeradekammaren framlemnades i tisdags af Ernest Lefèvre en motion, undertecknad af honom och 159 andra deputerade, att qvinnor, som betala skatt för att få idka handel, äfven skola få deltaga i valen af medlemmar i handelsdomstolen.

M:me C. Renooz, hvilken förliden vår grundade "La revue scientifique des femmes, har utgifvit ett omfattande, illustreradt, naturvetenskapligt arbete: L'évolution de l'homme et des animaux". (Menniskans och djurens utveckling.)

Société de France har till ledamot invalt författarinnan Ellen Russell Emerson. Det är första gången en sådan utmärkelse kommit en qvinna till del.

Italien. *Rassegua feminile* omtalar att en dam, signora Enrichetta Orsini-Tosi, utnämnts till heders-inspektri's öfver kommunalskolorna i Rom.

Amerika. *I Wyoming,* der qvinnor haft rösträtt sedan 1869, är det i lag bestämdt, att qvinnor för samma arbete ej få aflönas lägre än män.

2,000 qvinliga promoverade läkare finnas för närvarande i Amerika, flere hundra qvinliga *advokater,* och en af de mest betydande *juridiska tidskrifterna* redigeras af qvinnor i Chicago.

Vidare äro qvinnor anstälda som *professorer* vid universitet och som astronomer. Ett stort antal verkar som *författarinnor,* och tusentals qvinnor redigera *tidningar;* endast i Newyork äro öfver 200 qvinnor anstälda i tidningar.

De offentliga *folkskolorna* ledas till största delen af qvinnor; deras antal uppgår till ungefär 200,000.

I departementen i Washington äro anstälda bortåt 2—3,000 qvinliga ämbetsmän med en lön från 700 till 3,000 dollars (= 2,800—12,000 kr.)

I staden Oskalooza i Kansas är *hela stadens styrelse* med framgång lagd i händerna på qvinnor, så att t. ex. borgmästaren och stadsfullmäktige äro qvinnor.

Vid en landtbrukskola för den färgade befolkningen i en af sydstaterna äro af de 318 studenterna 150 flickor. Undervisningen är fri och eleverna kunna delvis med sitt arbete betala sin kost.

Indien. Nya läroverk för den högre flickundervisningen uppstå det ena efter det andra i Bengalen och Bombay. Ganska anmärkningsvärd är de infödda qvinnornas håg för medicinska studier. Enligt hvad tidn. *The Indian Magazine* i Calcutta uppgifver, har en infödd kvinlig doktor blifvit anstäld som öfverläkare vid "Dufferin Zenana"-hospitalet, och 15 unga infödda damer hafva blifvit inskrifna i den medicinska skolan (the Campbell Medical school).

En kinesisk dam, som studerat medicin i Förenta staterna, och som tillika är skicklig fotograf, har anmodats medfölja den astronomiska expedition, som nyligen anordnats i Japan.

Afrika. Amande Smith, en mycket verksam medlem af den amerikanska nykterhetsrörelsen, är negrinna, född i Amerika som slaf och frigifven först efter det hon blifvit fullväxt. F. n. befinner sig Amande Smith i Liberia på Afrikas vestkust för att i neger-republiken förkunna nykterhetens läror och på samma gång verka för en bättre uppfostran af ungdomen.

* * *

Florence Nightingale om qvinnan och den husliga hygienen. Med det hygieniska museet i London har man förenat föreläsningskurser i *huslig hygien*. Vid afslutningen af en sådan kurs i våras, utdelade Hertiginnan af Albany, hvilken är museets beskyddarinna, diplom till de damer, som aflagt kunskapsprof efter genomgången kurs. Samtidigt upplästes ett bref från Florence Nightingale, som uttalar hennes ledsnad att vara urståndsatt att taga del i högtidligheten; detta till följd af att hon numera är af sjukdom fängslad vid sitt rum.

"Ni vet", fortsätter hon, "hvilken djup sympati jag hyser för Parkes-Museets verksamhet, synnerligast den del deraf, som utgör föremål för dagens högtidlighet. Utan qvinnor kunniga i ämnet, skola vi aldrig kunna åstadkomma någon huslig hygien. De vackraste grundsatser och system för aflopp, vattenledning och ventilation blifva, utan husmodern, nästan en död bokstaf. Men gör henne praktiskt kunnig i huru hon skall hålla luften, marken och vattnet rena samt insläppa guds dager i sitt hus, och det, helsa och lif bevarande hygieniska systemet är komplett."

Gamla Lisa. Nyligen dog i Paris "*la vieille Louisette*" en qvinna, som under Paris belägring, då Belfort ockuperades af Preussarne, tio gånger smög sig genom fiendernas led för att hämta underrättelser om sin son, samt öfverföra bref till mobilsoldaterna och föra deras tillbaka. En gång fasttogs hon, men frigafs af en välvillig officer; flera gånger sårades hon lindrigt; men hon vågade allt, för att hemföra soldaternas helsningar till mödrar och hustrur. Till erkännande af hennes förtjenster gaf municipalitetet henne ett grafrum i närheten af den plats på kyrkogården, der de franska soldater jordats, som dogo under försvaret för sitt land. Hennes kista beledsagades till grafven af alla ännu lefvande mobilsoldater, som stredo vid Belfort; och en minnesvård skall resas på hennes graf.

Parisermunicipalitetet i Paris har vid rue Fessart öppnat en asyl och ett arbetshem för qvinnor, afsedt att rymma 200 personer. Ett af dess ändamål är att bereda tillgång till arbete för dem som sakna sådant. De intagna få bo i hemmet under tre månader; och tiden kan i svårare fall förlängas.

Handarbetets Vänner på Köpenhamnsutställningen.

Sedan Riksdagen nekat anslag för deltagande från svensk sida i årets stora Nordiska utställning i Köpenhamn, och det sålunda åt den enskilda företagsamheten öfverlemnades att tillgodose våra intressen vid den af grannlandet anordnade täflingen, blef det en helt naturlig sak, att vår industri hvarken kunde bli tillräckligt väl eller tillräckligt mångsidigt representerad.

Att resultatet af vårt deltagande i utställningen dock blef jemförelsevis särdeles tillfredsställande må tillskrifvas intresset och offervilligheten hos de enskilde utställarne. Det var på den stora industriens, särskildt jern- och maskintillverkningens område, som det svenska namnet häfdade sitt gamla anseende, inom konstindustrien deremot måste vi — med flere märkliga undantag visserligen — i åtskilligt stå tillbaka för andra.

Det var dock en art af konstslöjd i hvilken den svenska afdelningen på ett alldeles särskildt sätt utmärkte sig, och det var den textila konsten. Ej nog att denna del af vår utställning hade att uppvisa en mängd i och för sig förträffliga saker, den framträdde i sin helhet såsom något oväntadt och nytt och ingaf främlingen förvåning och beundran öfver att finna en högt uppdrifven textilkonst, hvarom han förut torde haft ganska ringa begrepp.

Att vår textilkonst med så lyckligt resultat företräddes på Köpenhamnsutställningen beror i främsta rummet på den utmärkta beskaffenheten af de kollektioner som exponerades af Handarbetets Vänner i Stockholm, af Skånes kulturhistoriska förening och af Fru Thora Kulle i Lund.

Den qvinliga konstslöjden qvarstår ännu i Danmark på den ståndpunkt som den intog hos oss för ett tjugutal år sedan. I konstsömnaden är den naturalistiska stilen eller ostilen allena herrskande. Att i korsstygn, plattsöm, applikation o. s. v. efterbilda naturföremål och söka göra det så troget som möjligt d. v. s. utan en af sjelfva materialets beskaffenhet med nödvändighet gifven stilisering, se der de effekter för hvilkas frambringande den danska qvinnan ännu i dag öfvar sin konstfärdighet. Att det är möjligt att äfven på denna väg komma till ett konstnärligt resultat visade visserligen de af Dekorationsföreningen i Köpenhamn utstälda och af Fru Ida Hansen utförda broderierna på kläde. Det var i ullgarn med fria plattsömstygn utförda blommande växter såsom stockrosor, spiræa, kastanie, rönn, tistel m. fl. fullkomligt naturhärmande och af en förträfflig verkan, starkt på-

minnande om aqvarellens (en af våra yngre konstnärer, som såg dem i somras, är än i dag öfvertygad om, att de voro aqvareller). Ett dylikt undantag är emellertid naturligtvis mera ett bevis för än emot regeln, ty dels är det endast i en verklig konstnärs hand som sådant för en gång kan lyckas, dels äro dessa arbeten att betrakta såsom likstälda med målningar och att behandla såsom sådana d. v. s. ingå såsom rent dekorativa element i en interiör. Det är då denna naturstil — oftast i okonstnärliga händer och i ett alldeles omedgörligt stoff — begagnas för prydande af de föremål, till hvilka den qvinliga konstfliten af sjelfva sakens natur i allmänhet är hänvisad, som den blir ett oting.

Då ju, som bekant, Handarbetets Vänner just satt såsom sin uppgift att motarbeta denna falska riktning och väcka sinnet för verklig stil i konstväfnad och konstsöm, så kunde knappast blifva tal om någon täflan med systrarne på andra sidan Sundet, det blef snarare en eröfring man hade att rusta sig till.

I detta medvetande sattes alla krafter i verksamhet för åstadkommande af en så representativ och så allsidig utställning som möjligt. För de direkta omkostnaderna afsatte föreningen en större summa, hvarförutom på initiativ af dess ordförande ett antal enskilde intresserade sammansköto ett ungefär lika stort belopp såsom bidrag till kostnaderna för Handarbetets Vänners och Svenska Slöjdföreningens gemensamma utställning.

Som bekant hade nämligen Svenska Slöjdföreningen erbjudit sig att med bidrag från ett antal konstslöjdidkare anordna en större rumsinteriör illustrerande den ståndpunkt, hvarpå "konsten i hemmet" för närvarande hos oss befinner sig. Till att lemna den textila dekoreringen af detta rum voro Handarbetets Vänner sjelfskrifna.

Här erbjöd sig naturligtvis ett ytterst tacksamt tillfälle till exponering af just sådana föremål, åt hvilkas konstnärliga utförande Handarbetets Vänner egnat sitt särskilda intresse. Här kunde dess möbelväfnader, dess mattor, borddukar, gardiner och dörrförhängen först rätt göra sig gällande, exponerade som de skulle blifva just i den omgifning och under de förhållanden, för hvilka de voro afsedda. Också visade det sig, att anordningen af det hela var synnerligen tillfredsställande.

I bakgrunden af det stora utställningspalatsets norra korsarm hade de båda föreningarnes gemensamma interiör fått sin plats. Ett par trappsteg höjdt öfver golfytan öppnade sig det ganska stora rummet med ena långsidan utåt. Väggarnes dekorering var utförd efter mönstret af den s. k. Hertig Carls sängkammare på Gripsholms slott, med hög panel i ekfärg och stiliserade blommor i fyllningarne samt derofvan en i gul ton hållen, målad tapet med växtornament i

färger; det kassetterade taket var en fri kopia efter Drabantsalens tak på Gripsholm. I rummets venstra hörn var en s. k. ”Erker” eller utbygdt fönster, och i det motsvarande högra stod en färgad kakelugn i renässansstil. Midt på golfvet under det stora bordet låg en väldig flossamatta i rik renässansstil komponerad af fr. *Gisberg*, med botten i tvänne nyanser blått och bård i gult och färger, denna den största och dyrbaraste af de exponerade mattorna var ett särdeles vackert prof på god komposition i förening med ett omsorgsfullt och gediget utförande. De stora fåtöljerna kring bordet voro klädda med gobelin eller flamsk väfnad, komponerad af fr. *Branting* i olika men harmonierande mönster och färger. Att dessa väfnader med deras svåra teknik och präktiga verkan väckte förtjent uppmärksamhet kan bland annat antagas deraf, att en fullständig dylik möbelklädsel blef beställd af en framstående dansk konstvän. Öfriga stolar liksom den stora soffan på venstra kortväggen voro klädda med krabbasnår och dukagång efter goda allmogemönster. En bänk och en kista, liksom de andra möblerna i renässansstil, fullbordade det rörliga möblemanget. På kistan låg en tunn dyna med rikt mönster af mångfärgade blommor i plattsöm på mörkblå botten, ett litet mästerstycke af smakfullt och ändamålsenligt använd allmogestil komponeradt af fr. *Petré*. Framför fönsteröppningen hängde en bred gardin med rika romanska bårder mot blå botten, ett dyrbart och präktigt exempel på fru *Winges* erkända mästerskap i behandlingen af för-renässansens textilornamentik. En i ljusa färger — hvitt, blått, rödt och grönt — hållen genombruten ”skjutgardin” framför samma fönster var med ledning af allmogemotiv ytterst smakfullt och på samma gång praktiskt anordnad af fr. *Rohtlieb*. Ännu några mindre mattor, kuddar — hvaribland en särdeles vacker ”brasdyna” i Skånestil — samt hängkläden o. d. fullbordade jemte den breda ”drätten” i dukagång under takfrisen Handarbetets Vänners insats i det ståtliga rummets dekorering.

Emellertid var det här gifna tillfället till utställning visserligen ingalunda tillräckligt för en allsidig belysning af Handarbetets Vänners verksamhet. Dels lade ju rummets ganska bestämdt genomförda stil ett band på valet af de der exponerade föremålen, dels fordrade dess karakter af praktrum, att de skulle vara af dyrbar och präktig art, men framför allt var det dess egenskap af något i och för sig helt och afslutadt, som icke tillät en utställning af alla de arbeten åt hvilka Handarbetets Vänner egna sina krafter och intressen. En rik profsamling af dessa arbeten var derför exponerad i montrer på sidorna om den stora interiören.

Framför dessa arbeten är dock att nämna Handarbetets Vänners *chef d'oeuvre*, den stora altarduken i Tyska kyrkan i Stockholm, af hvilken en del kopierats särskildt för denna

utställning. De flesta af Dagnys läsarinnor känna redan detta mästerverk af konstbroderi, vid hvilkets komponering fru Winge användt all sin stora erfarenhet, sin fina smak och sin rika fantasi, och i hvilkets utförande föreningens brodöser nedlagt all sin skicklighet; att duken äfven här blef föremål för allmän beundran behöfver icke sägas.

Bland de textilalster, åt hvilka Handarbetets Vänner egna en särskild uppmärksamhet — och af hvilka flere prof äfven som vi sett funnos i interiören — äro kanske att i främsta rummet sätta dess väfnader i de olika gamla skånska metoderna: rödlakan, dukagång, krabbasnår o. s. v. Det är en föreningens stora förtjenst att hafva upptagit dessa gamla väfnader och påvisat deras dekorativa värde, och än större förtjenst har den inlagt i att genom noggrant urval bland de otaliga mönstren och färgsammanställningarne afskilja det stundom något råa och otillfredsställande i båda samt taga fasta på det från skönhetssynpunkt verkligt goda och värderika. De drätten, bonader och täcken, som här funnos utstälda vittnade äfven med sina klara mönster, sina rika eller dämpade färger till förmån för denna föreningens reformerande verksamhet. En särskild art af dessa gamla väfnader, den s. k. "flossan" lämpar sig som bekant med fördel till mattväfnad, och de flossamattor som komma från Handarbetets Vänners väfstolar hafva redan länge vunnit det största erkännande. Vid utförandet af dessa mattor har Handarbetets Vänner gått ännu längre i sin reformering af de gamla allmogemönstren än vid de släta väfnaderna och detta med full rätt. Redan sjelfva tekniken lånar sig nämligen här till snart sagdt hvilken konststil som helst — de österländska mattväfnaderna äro t. ex. helt nära beslägtade med vår svenska flossa — och Handarbetets Vänner har vetat att häraf draga fördel för åstadkommande af talrika vexlande mönster och färgkombinationer. En af Prof. Kronberg komponerad matta med assyriskt motiv, bekant från hans stora tafla David och Saul på Nationalmuseum är Handarbetets Vänners hittills förnämsta arbete af denna art och är ett verkligt mästerverk; men äfven de här utstälda större och mindre flossaväfnaderna väckte förtjent uppmärksamhet för smakfulla mönster och färger samt gediget utförande.

Flere af dessa väfnader ha på senare tid med fördel imiterats i broderi och sålunda blifvit möjliga att åstadkomma äfven af i väfkonsten icke förfarna; åtskilliga kuddar, längder och dylikt utgjorde vackra prof på denna teknik.

Konstsömnaden eller handarbetet i egentlig mening med nålen såsom verktyg i motsats mot den mera mekaniska konstväfnaden med väfstolen såsom medel är den andra stora afdelning af textilkonst som tillhör Handarbetets Vänners verksamhet. Äfven här har föreningen utgått från nationela förutsättningar, upptagit gammalsvenska arbetssätt och begag-

nat svenska mönster — jag påminner särskildt om den fornnordiska ornamentik som i början af H. V-s verksamhet var så godt som allena herrskande i dess sydda arbeten — men här ha de befintliga arbetssättens stora mångfald så väl som aktgifvandet på alla de historiska konststilarnes oändligt vexlande formverld fört till en frihet, som ej längre synes följa andra lagar än skönhetens och ändamålsenlighetens. I de utstälda konstbroderierna hade man äfven tillfälle att iakttaga, hurusom mångfaldiga skilda motiv från olika länder och tider blifvit tillämpade för moderna behof, och alla vittnade de om ett öppet öga för stilarnes egendomligheter och för deras möjlighet till användning i hvarje särskildt fall. Sålunda såg man t. ex. en vacker lampmatta i Egyptisk stil med ett förträffligt arrangement af lotusblommor och knoppar, åtskilliga väskor, dukar o. d. i turkisk, arabisk, rumänisk m. fl. stilar. Af ytterst praktfull verkan var den stora bordduken i romansk stil med foglar och rankor i chattersöm på rikt röd botten, komponerad af fru Winge, och ej mindre beaktansvärd var fr. Brantings stora duk i korssöm med mörkare färger och orientaliskt mönster. Utom af de redan nämnda damerna hade mönster till dessa konstbroderier anordnats eller komponerats af fru *Petrelli*, fru *Fleetwood Derby*, fr. *Boklund* m. fl.

Med detta framhållande af den allsidighet i val af förebilder, som numera utmärker Handarbetets Vänners konstsömnad vill jag visserligen ej hafva sagt, att de svenska motiven försummas, tvärtom är det ju bekant och blef det ännu mera på denna exposition, att genom föreningens försorg en mängd af dessa allmogesömnader alltjemt uppsökas och komma till heders. Sålunda sågos i en montre ett antal smakfulla serveringsdukar med bårder af blommor i rödt eller blått på hvit botten — det var de gamla Delsbomönstren som här användts och blifvit sjelfständigt tillämpade af socknens egna qvinnor; andra af dessa dukar visade en elegant bård i korsstygn — det var en förstorad användning af de band hvarmed kullorna i vissa dalsocknar sira sina ärmlinningar. Från Dalarne hemtar Handarbetets Vänner öfver hufvud en mångfald af motiv för sina sydda arbeten och man igenkände lätt dess enkla rena mönster i smakfull tillämpning på åtskilliga af de kuddar, dukar m. m. som här voro utstälda.

En för Dalarne högst säregen handslöjd är dess spetsknyppling; huru länge den öfvats der är ej med visshet afgjordt; den rör sig med ganska enkla grundformer, hvilka dock sammansatta på talrika sätt bilda en mångfald af mönster. Af samma ålder som dalknypplingen torde den skånska spetstillverkningen vara, båda äro ehuru till sin karakter ganska olika, fullkomligt nationela, och ett antal olika mönster, som Handarbetets Vänner utstälde, väckte hos främlingar

en ganska stor uppmärksamhet. En profsamling af dessa svenska spetsar rönte erkännandet att blifva inköpt af konstindustriskolan i Stuttgart.

Härmed torde jag hafva berört det som vid ett besök i Handarbetets Vänners afdelning af årets stora Köpenhamnsutställning tilldrog sig mesta uppmärksamhet. Från många håll har man hört klagomål öfver denna afdelnings undangömda belägenhet, och visst är, att om genom ett lyckligare arrangement af de framför interiören placerade stora montrerna, denna presenterat sig såsom afslutning af ett perspektiv, skulle hela svenska afdelningen vunnit ofantligt; men för den lilla utställningen sjelf syntes det afskilda läget ingalunda hafva någon menlig inverkan. Hade man väl kommit förbi de stora kanonerna och allt det öfriga svenska jernet, så öfverraskades man angenämt att derbakom finna en vrå der ett stycke svensk hemtrefnad tycktes ha slagit upp sina bopålar, der man omgafs af idel rika och harmoniska färger och former, alster af en fint bildad qvinlig konstfärdighet och der det qvinliga elementet på ett än angenämare sätt gjorde sig gällande i de damers personer, hvilka med den största älskvärdhet och aldrig tröttadt intresse gjorde *les honneurs* i det vackra rummet, besvarade alla frågor och gåfvo alla begärda upplysningar om utställningens enskildheter. Också blef det "Svenska rummet" snart ett slags centralpunkt för umgänget mellan konstintresserade af olika nationer. Den vackra interiören och de rikt fylda montrerna tilldrog sig så väl landsmännens som främlingars uppmärksamhet, och det sägs att Handarbetets Vänner ha alla skäl att vara tillfredsstälda med det ekonomiska resultatet af sin utställning.

Af långt större vigt torde emellertid det konstnärliga resultat vara, till hvilket föreningen genom denna utställning kommit. Dess sträfvan att förädla det qvinliga handarbetet har blifvit känd och erkänd i ett land der detsamma hittills qvardröjt på ståndpunkten af en falsk och smaklös qvasinaturalism. En eller annan "omvändelse" berättades också af de damer, hvilka förestodo föreningens utställning och hvilka haft tillfälle att vid offentliga och enskilda samqväm utbyta tankar angående föreningens syften med Danmarks förnämsta auktoriteter på konstslöjdens område. Samma erkännande har kommit föreningen till del från de utländska fackmän, som togo kännedom om dess utställning och sedermera i sina resp. länders press med stort beröm yttrat sig om dess arbeten.

Måtte den seger Handarbetets Vänner härigenom vunnit mana till ett fortsatt arbete i den goda smakens tjenst, sin väg har föreningen redan utstakat, men den skall alltjemt ha att kämpa mot smaklöshetens, oförståndets och modets förderfliga inflytelser. *Erik G. Folcker.*

Årgången 1888.

Innehåll.

Sid.

S—d. Nyårsqväll. Poem . . . . 1.
Bref från Fredrika Bremer . . . . 3.
Seved Ribbing. Om äktenskapsåldern för qvinnan . . . . 6.
L. Eskilson. Interiörer från våra hem . . . . 8.
M. S. Brev til Dagny fra Kristiania . . . . 15.
Hans Hildebrand. Qvinnans ställning under den romerska kejsaretiden 18.
Fredrika Bremer-Förbundets meddelanden:
Ellen Fries. Om hemstudier III . . . . 26.
Fru S. Whitlocks stipendium . . . . 30.
Meddelande från utskottet för granskning af barn- och ungdomsliteratur 31.
Notiser . . . . 31.

Esselde. Jenny Linds debut i Stockholms aristokratiska sällskapslif 33.
Esselde. Qvinnofrågan inför kongl. m:ts befallningshafvande . . . 36.
Are. Skolungdomens nöjen förr och nu . . . . 44.
Selma Lagerlöf. Den lyckliga. Poem . . . . 47.
Moder. Sed eller osed . . . . 48.
L. E. En sommarvandring . . . . 51.
Fredrika Bremer-Förbundets meddelanden:
Från stipendiekomitén . . . . 60.
Hvarjehanda i qvinnofrågan . . . . 61.
Korrespondens:
I. Bref från *Spe* i frågan om bildade flickors lämplighet såsom barnavårderskor . . . . 64.
II. Bref från *Eva Vigström* rörande frågan: "Är dryckenskapen i tilltagande bland qvinnorna?" (Omslaget).

Esselde. En svensk storman i hans förhållande till sitt land och till sin hustru. (Baltzar von Platen . . . . 65.
M. Goldschmidt. (Ur efterlemnade skrifter.) Olöst. En friarescen . 80.
Deltagare. Ett samqväm och en hvardagskomedi . . . . 87.
Literaturöfversigt . . . . 91.
Fredrika Bremer-Förbundets meddelanden:
Pristäflan . . . . 93.
Hedvig Haglund. En tidsenlig uppfostran af husmödrar. Skrift, prisbelönt af Fredrika Bremer-Förbundet . . . . . . 95.
Hvarjehanda i qvinnofrågan . . . . 108.
Stadsfullmäktigevalen . . . . 112.
Esselde. Björnstjerne Björnsons föreläsning . . . . 112.

M...e. "Kan ej!" Poem . . . . 113.
Onämd. Upprättelse. En samvetshistoria . . . . 114.
Red:n. Om Samskolan . . . . 140.
Literatur: Anna Maria Lenngren af Karl Warburg. Anm. af *Edw. Lidforss.* Kampen för lyckan. Två paralelldramer af A. Ch. Edgren-Leffler. Anm. af *Esselde* . . . . 145.
Nonny v. S—m. Vårvisor: April. Vårfloden . . . . 150.
Red:n. Den internationela qvinnokongressen i Washington och några af dess ledare . . . . 151.
Qvinnofrågan och äktenskapsåldern. Föredrag af *E. Svensén* . . . 156.
Esselde. Praktisk välgörenhet. Från arbetsstugorna . . . . . . 158.
Hvarjehanda i qvinnofrågan. Forts. från föreg. häfte . . . . . . 160.

St—. Sigurd Lovén. Poem . . . . 161.
Fredrika Bremer-Förbundets meddelanden:
Ellen Fries. Hemstudier. IV . . . . 163.

Sid.
Svensk konstslöjdutställning . . . . 167.
Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte . . . . 169.
Vår första qvinliga läkare . . . . 170.
Fredrika-Bremer-Förbundets årsberättelse för år 1887.

Sigrid Leijonhufvud. Abbé Roux . . . . 171.
Sed eller osed inom hemmen . . . . 177.
Praktisk välgörenhet. Röda korset . . . . 180.
Nils Erdmann. Moderna diktares qvinnotyper. George Eliot . . . 183.
Esselde. Victoria Benedictson . . . . 190.
G. A—g. Bref från Köpenhamn . . . . 192.
H. S. A. Meddelanden från landsbygden . . . . 198.
Esselde. Oscar Stackelberg. Samlade karaktärsdrag . . . . . . 205.
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Årsberättelser från qvinnoföreningar . . . . 216.
Hvarjehanda i qvinnofrågan . . . . 216.
Anmälda arbetsgifvare och arbetssökande . . . . 218.

Moderstankar. Poemet "Babys hand". Täflings förslag . . . . . 219.
Laura E. Richards. Babys Hand (förslag till pristäflan för öfversättare) . . . . 220.
Esselde. Qvinnan i de politiska partiernas tjenst . . . . 222.
Frithiof Holmgren. Till Maria B. Poem . . . . 231.
Skolhumoresker . . . . 233.
G. A—g. Bref om qvinnomötet i Köpenhamn 2 . . . . 236.
S. H. A. Meddelanden från landsbygden 2 . . . . 240.
Constantini Arntzen. Signora Gassalda Pezzolini . . . . 247.
Esselde. Nyutkommen literatur. Öfversigt: Qvinnofrågan . . . . 254.
Vitterhet:
Agnar. Pontus Wikners vittra skrifter i utdrag af K. Warburg. Anm. 259.
Sgu. Werner von Heidenstam: Vallfart och Vandringsår . . . . . 264.
Ellen Fries. En diskussion på Nya Idun (Nya arbetsområden för qvinnan.) . . . . 267.
Ragna Nielsen. Trånga kläder . . . . 268.
Korrespondens:
K. R. Bref till Dagny om "Sed och osed" . . . . 270.
S. Högström. Om Stockholms qvinliga gymnastikförening . . . . 271.
Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:
Stipendiefonderna . . . . 272.
Dansk Kvindesamfund om svenska tjenstflickor i Danmark m. m. . . 273.
Hvarjehanda i qvinnofrågan . . . . 275.
Bilaga:
Erik G. Folcker. Handarbetets Vänner på Köpenhamnsutställningen 279.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets komité för granskning af barn- och ungdomsliteratur hafva herrar förläggare insändt:

F. C. Askerberg: *Born*, Elefantjägaren Hans Stark; *Gerard*, Lejonjagten i Afrika; *Marryat*, Sjöröfvaren och de tre kuttrarne, Bland elefanter och lejon i Afrika, Nybyggarne i Canada, Masterman Ready, Barnen i Nya skogen; *Carrey*, Från Guyana och Brasilien, Robin Jouet's resor och äfventyr; Roland Forrester; *Mark Twain*, Prinsen och tiggargossen; *Swift*, Gullivers resor i främmande länder; *Defoë*, Robinson Crusoe, dito sammandragen och bearbetad för de yngre; Münchhausens resor och äfventyr, dito sammandragen för yngre; Richard Lejonhjerta; *Derboeck*, Prins Henriks af Preussen verldsomsegling; *Dumas*, Sagan om Wilhelm Tell; *Åberg*, Ett lyckligt skott, Sven Danson, Ryssarnes härjningar i Norrbotten 1721, Gustaf Adolf och Ebba Brahe, Karna, Blodbadet i Wielun, Brottets lön, Aschebergs skyddsling; *Wilhelmina*, Gustaf Vasa, Gustaf II Adolf, Carl XII; Barnsagor från Småland; Genoveva; Tre roande berättelser.

Alb. Bonnier: *Centervall*, Hellas och Levanten; *Burnett*, Lille lorden; *Rhoden*, I pensionen; *Blink*, Sten Sture den äldre; *Tolstoy*, För barnen; Tre år i Norge; Lekkamraten; *Ella*, Hexeri.

A. Johnson: *Cooper*, Skinnstrumpa; *Mayne Reid*, En frivilligs äfventyr; *Aimard*, Friskytten, Skogsströfvarne, Vildmarkens lejon, Äfventyr i vildmarken; *Bernardin de S:t Pierre*, Paul och Virginie; *Rothacher*, Utvalda sagor; *S. —g*, Räknekonstens under; Sveriges ungdom, tidskrift för skola och hem.

O. L. Lamm: *Hofsten*, Arla; Gåtor och Charader; Linnéa; Nya svenska barnbiblioteket, 1:sta samlingen; *Wilford*, Vivia; Djurbilder.

(Fortsättn. i nästa häfte.)

Anmälan.

Dagny, *som äfven under förlidet år utgått i en för våra förhållanden stor upplaga, skall fortfarande verka för* **Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: ”en sund och lugn utveckling af arbetet för qvinnans höjande i sedligt och intellektuelt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende”.** *Hon skall äfven följa den nyare literaturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversigter m. m.*

Dagny *redigeras år 1889 af fru* **Amanda Kerfstedt,** *biträdd af en redaktionskomité. Fru* **S. L—d Adlersparre** *har af helsoskäl lemnat tidskriftens redaktion för detta år, men kommer att till redaktionens förfogande ställa sin rika erfarenhet och sitt varma intresse.*

Dagny *utkommer med åtta häften på två tryckark. Första häftet är ämnadt att utgifvas i medlet af januari och kommer att innehålla följande uppsatser:* **Nya Idun** *af Amanda Kerfstedt.* **Parisersalonger på 1700-talet** *af G. Hjelmerus.* **Ernst Ahlgren** *af Ellen Key.* **Liten återblick** *af Lea. Literatur m. m.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr. 2,50

För icke medlemmar. . . . . . „ 4,00

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Norrköping 1888, M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

OM SEDLIGHETSFRÅGANS STÅNDPUNKT

I DE SKANDINAVISKA LÄNDERNA

UNDER ÅR 1888

AF

ESSELDE.

Utdelas gratis till prenumeranter å Fredrika-Bremer-Förbundets tidskrift Dagny för 1888.

Innehåll:

Frågans behandling inom det praktiska området:

Norge: Föreningsarbetet under medverkan af prester och läkare. Myndigheternas ingripande. Reglementeringssystemet upphäfdt och de hygieniska åtgärderna stälda under helsovårdsnämdens kontroll.

Finland: Qvinnoföreningens petition till biskop Alopæus om reglementeringssystemets afskaffande. Motion vid riksdagen på grund häraf. Finska läkaresällskapets och Dr. Rosina Heikels uttalanden, m. m.

Danmark: Petitioner och federationsmöten. Yngre läkares anslutning till saken. Motion i Folketinget af seminarieföreståndaren Tang om reglementeringssystemets upphäfvande samt om skärpt bestraffning af brott mot sedelagen m. m.

Sverge: Lektor P. Waldenströms interpellation i 2:dra kammaren rörande reglementeringsysstemets olaglighet. Uttalanden vid offentliga möten. Sedlighetsfrågan inför kyrkomötet, framstäld af hofrättsrådet Widström och landshöfding Treffenberg, samt enhälligt besvarad med yrkande på reform af reglementet.

Sedlighetsfrågan inom literaturen 1888.

Lektor Personne: *Om ungdomens sedliga uppfostran.*

Klaveness: *Om befrielsen fra den förste ungdoms usædelighed.*

Björnstjerne Björnson: *Engifte och mångifte.*

Professor Seved Ribbing: *Om den sexuela hygienen och några af dess etiska konseqvenser.*

Om sedlighetsfrågans ståndpunkt inom de skandinaviska länderna under år 1888.

Gratisblad att i särskildt korsomslag utdelas till prenumeranter å Dagny för 1888.

På det literära området gjorde sedlighetssträfvandet inom de nordiska länderna, under vintern och sommaren 1888, så att säga halt*). Tvänne märkliga arbeten väntades med stor otålighet, sedan deras innehåll, omfattande olika områden, offentliggjorts i form af föreläsningar, af hvilka den ena serien hållits inför den akademiska ungdomen i Lund af *professor Seved Ribbing*, den andra inför allmänheten i några af de större städerna i Sverige-Norge, Danmark och Finland, af *Björnstjerne Björnsson*. Båda dessa föreläsningsserier bildade i och för sig ytterst vigtiga episoder i sedlighetssträfvandets historia, men den förstnämda torde i bokform få om möjligt ett ännu mäktigare inflytande. Under tiden och delvis kanske i följd af de nämda föreläsningarne bedrefs arbetet för sedlighetsfrågans lösning med sällspord kraft på andra områden. Så kunde man följa dess spår dels inom resp. riksförsamlingar i form af petitioner, interpellationer eller motioner, dels inom regeringsdepartement i form af bestämda påbud med thy åtföljande lagförändringar, dels i öppna frågocirkulär besvarade af medicinska fakulteter och sundhetsnämder, dels ock slutligen vid offentliga föreläsningar och mötesförhandlingar, der det ömtåliga ämnet behandlats än ur moralisk, än ur religiös och än ur rent vetenskaplig synpunkt. Aldrig förr har rörelsen på det praktiska området varit så

*) Ett par smärre skrifter af signaturerna "Moster Stina" och "Styrbjörn starke" är allt, som kommit Dagny tillhanda. Af dem torde det endast vara den senare, som kan sägas erbjuda några nya synpunkter, detta med afseende på mannens äktenskapsålder och dess inverkan på hans lefnadssätt. Skriften innehåller i öfrigt många sunda anmärkningar och råd med hänsyn till de öfverdrifna anspråken på bosättning för unga makar, om lyxen, m. m. och förtjenar väl att läsas.

mäktig och så mångsidig inom de skandinaviska länderna. I alla dessa olika former har den berört qvinnans — moderns, hustruns och uppfostrarinnans — heligaste intressen. Om Dagnys ledarinna försummat att gifva sina läsare del af det arbete, som här pågått, skulle hon svikit sin pligt. Det är sant att ämnet är obehagligt, men detta får icke hindra. Att hemlighålla det onda och dermed äfven medlen till dess bekämpande är en dålig moral. Hvarthän den leder, hafva författare sådana som lektor Personne, signaturen Frank, fru Anna Myhrman, frkn Grundtvig, professor Pettersen m. fl. lärt oss.*) Mödrarna *måste* lära känna de faror, som hota deras kära, så att de i sinom tid må kunna upplysa och varna dem och vinna deras förtroende för att kunna hjelpa dem i kampen mot det onda. Den unga qvinnan *får* ej kastas ut i verlden och lemnas att göra sitt val af make, okunnig om sjelfva tillvaron af ett ondt, som kan bringa skam och elände öfver henne sjelf och hennes barn och för de senare bli en källa till både fysisk och moralisk besmittelse. Hon måste af moder eller lärarinna, ömt men varsamt upplysas om lastens tillvaro och dess följder och sålunda sättas i stånd att bli männen en hjelp mot frestelsen i stället att omedvetet falla ett oskyldigt offer för deras synd.

Och de unga gossarne, skola de fortfarande okunniga kastas ut i skol-lifvet med alla dess faror, eller hjelplösa utsättas för sin egen naturs frestelser? Eller, om också, i lyckligaste fall, fäderna upplysa och varna dem, något som ty värr är allt för sällsynt, månne ej modern har *sin* uppgift vid sidan af faderns? Månne ej hon, nu sedan hon känner den fara som hotar, kan finna ord der fadern är stum, eller värn och vapen der han står maktlös?

Må hon då förstå denna sin uppgift, hon och alla myndiga tänkande qvinnor, och rusta sig för den. Hon kan aldrig göra det utan sorg öfver det onda hon lär känna, men dock utan att i ringaste mon besudla sitt sinne eller fläcka sin själs rena spegel. Visserligen *kan* kännedomen om det onda verka förorenande, om man glömmer ändamålet hvarför man sökt den bittra kunskapen, och med ett slags förveten nyfikenhet eller oheligt välbehag fördjupar sig i dess utforskande och uppfyller sitt sinne med en mängd ohyggliga, stundom skan-

*) Se Dagny, April 1887, art. Mödrarna och sedlighetsfrågan.

dallösa historier, som dermed stå i samband. Ett sådant sätt att gå till väga är blott allt för vanligt bland qvinnor, som under sken af okunnighet om det onda, i förtroliga sqvallerstunder gyckla dermed. Men äfven bland de qvinliga reformatorer, som vilja bekämpa lasten, påträffas stundom naturer, hvilka måste värja sig mot lockelsen till att låta arbetet i denna riktning urarta. Icke hvar och en är kallad att arbeta i stor skala och gå till bottnen af ämnets vidriga skuggsidor. Det är troligen bland alla folk blott ett fåtal, äldre, erfarna och tänkande qvinnor, hvilka blifvit rustade med mod och takt nog att kunna bekämpa det onda i dess form af samhällsfiende och genom reformer af lagstiftningen söka hämma dess förhärjningar. Men *alla* qvinnor äro kallade att lära känna det onda i den mon, som fordras för att skydda sig sjelfva och sina närmaste och för att om möjligt hålla sina hem rena. Alla äro också kallade att inse sambandet mellan det enskilda och det offentliga sedlighetssträfvandet samt att, der de så kunna, stödja och främja det senare, detta så mycket mer som det just är den offentliga sedlighetsrörelsen i vår tid, som man har att tacka för den väckelse, som kommit oss qvinnor att inse vår pligt att hvar i sin mon, inom hem och skolor och umgängeslif verka för bekämpande af den sexuela lasten och de orsaker, som bidraga att framkalla den.

* * *

Ehuru vi, såsom ofvan blifvit antydt, äro öfvertygade att principen om det ondas förhemligande inom den bildade qvinnoverlden måste betraktas som en öfvervunnen ståndpunkt, inse vi väl nödvändigheten att välja rätta tiden och stunden för dess afslöjande. Vi tro ock, att direkta uppgifter om lasten och dess bekämpande äro mindre lämpliga att meddelas i skrifter, som äro ämnade för hemmet och afhandla ämnen af många olika slag. Vi hafva derför ej i Dagny velat införa berättelsen om sedlighetsrörelsens märkliga framsteg i de nordiska länderna under föregående år, utan trott oss böra för detta ändamål utgifva ett tilläggsblad, *hvilket, gratis utdeladt i särskildt korsomslag, kan afskiljas från tidskriftens öfriga innehåll och läsas endast af dem, som äro mogna att mottaga dylika meddelanden.* Trycckningen bekostas af en för saken intresserad person.

Efter dessa inledande ord öfvergå vi till den förelagda uppgiften, i det vi göra början med vårt brödraland, der man gifvit det vackraste föredöme öfver huru sedlighetssaken kan bäst och med mesta framgång bedrifvas. Vid denna framställning skola vi hufvudsakligen begagna oss af de meddelanden, som vid det svenska kyrkomötet framlades såsom motivering till herr hofrättsrådet Widströms motion i ämnet.

Det var *Kristiania presterskap* som började kampen mot den af myndigheterna reglementerade prostitutionen. 1883 upptogs den äfven af *Sedlighetsföreningen*, af *Arbetareföreningen* samt af *Qvinnoföreningen*. Samma år höllos i Kristiania möten för *husfäder*, der ämnet med värme föredrogs. Omkring 1,400 män enades då om ett utlåtande, hvaruti de på det skarpaste ogillade den offentliga, reglementerade prostitutionen, såsom en *"skam för ett kristet folk"* och såsom otillåtlig då den, för att skydda mot sjukdom, tolererar synd. *"Det är ej tillåtet göra ondt på det deraf må komma godt."* Denna adress sändes till Kristiania biskop, hvilken med varm rekommendation befordrade den till Kyrkodepartementet.

Under åren 1884—1887 arbetade Sedlighetsföreningen ihärdigt medelst utgifvande af skrifter och mötens hållande. Föreningens föreståndare, *regementsläkaren Aug. Koren*, höll sedlighetsföredrag vid ynglingaföreningarne, vid Folkskollärarinneseminariet samt vid Gardemoens exercisfält. På uppmaning af redaktionen för Norges almanacka har han för denna skrifvit en kort, populär uppsats i sedlighetsfrågan under titel: *"Et Varsko"*. Framstående prester höllo flera af föreningen föranstaltade aftongudstjenster, vid hvilka kollekter för arbetets bedrifvande uppburos. Till landets samtliga bok- och konsthandlare insändes uppmaning att biträda sedlighetsarbetet genom att motverka spridningen af orena böcker och konstverk.

Alla de mått och steg, som hittills blifvit nämda, åsyftade hufvudsakligast att inverka på allmänna opinionen. Samtidigt härmed uppbjödos alla krafter för att från lastens djup rädda enskilda individer. Till Sedlighetsföreningen hörande damer åtogo sig nämligen att uppsöka de fallna ej blott i deras boningar, utan ock på sjuk- och fattighusen samt i fän-

gelserna. Många blefvo härigenom räddade ej blott för detta lifvet, utan, som man har skäl hoppas, äfven för evigheten.

Allt detta arbete verkade på det allmänna åskådningssättet. Intresset för den vigtiga frågan spred sig mer och mer. Förenings-medlemmarnes antal växte, ja, fördubblades. Det uppgick vid början af år 1888 till 923 personer, deraf en stor del högre embetsmän. Åtskilliga dissenter-församlingar slöto sig ock till rörelsen.

Den i Norge uppstående "Bohême-literaturen" bidrog ock att uppskaka mången ur likgiltighetens dvala. Hvarje rättänkande samhällsmedlem såg med bäfvan konseqvenserna af det lösa lif som tolererats. Hvarthän äro vi komna och hvarthän skola vi komma? Se der frågor, som oupphörligen trängde och tränga sig på de tänkande. Då Bohême-literaturens representanter med cynisk djerfhet utslungade påståendet, "att renlefnad medför svaghet och sjuklighet", begärde Kristiania Sedlighetsförening, för att vederlägga denna sofism, medicinska fakultetens utlåtande i frågan. Svaret lydde:

"*Det på senare tid här och der framkastade påståendet, att ett sedligt lif och sexuel afhållsamhet medföra fara för helsan, är efter vår enstämmiga erfarenhet origtigt. Vi känna icke något fall af sjukdom eller sjuklighet, som kan sägas vara förorsakadt af ett rent sedligt lif.*

J. Nicolaysen. E. Winge. Lochmann. H. Heiberg.
Johan Hjort. J. Worm-Müller. E. Schönberg."

Efter ett afgörande möte inom Sedlighetsföreningen, hvarvid man äfven i följd af noggranna efterforskningar kunde uppvisa det sorgliga faktum, att en stor del af dem som besökte lastens offentliga tillhåll voro *skolynglingar*, ingick föreningen i januari 1887 till Justitie-departementet med en inlaga, hvaruti begärdes att den offentliga reglementerade prostitutionen måtte afskaffas och sedlighetsfrågan i sin helhet tagas i närmare öfvervägande. Sundhetskommissionens ordförande blef då af denna myndighet anmodad afgifva sitt utlåtande *hur man på ett annat och verksammare sätt skulle kunna skydda samhället för den syfilitiska smittans härjningar.* Hans utlåtande skulle sedermera granskas i flere olika instanser.

Då hösten kom och Sedlighetsföreningens vanliga månadsmöten åter började, var emellertid intet gjordt för sakens utredande.

Då beslöts att en deputation, bestående af Föreningens styrelsemedlemmar, skulle uppvakta h. ex. statsminister Sverdrup för att derigenom, om möjligt, få frågans afgörande påskyndadt. Detta lyckades ock. H. ex. statsministern lofvade sammankalla de olika auktoriteter, som denna sak vidkom, till en gemensam muntlig öfverläggning. Vid derpå föranstaltade möten mellan Justitiedepartementets chef, statsrådet Stang, medicinaldirektören, Kristiania polismästare och stadsfysikus samt h. ex. statsministern, fick stadsfysikus i uppdrag att utarbeta ett förslag hur saken skulle ordnas, om kontrollen öfver de syfilitiska sjukdomarnes spridande öfverflyttades från polisen till sundhetskommissionen.

Det glädjande resultatet af dessa möten visade sig snart, i det Justitiedepartementet den 14 december 1887 upphäfde polisens kontroll öfver de prostituerade qvinnornas besigtigande. De åtgärder, som skulle vidtagas till förekommande af smittans spridande, uppdrogos i stället åt Kristiania Sundhetskommission. Den 15 februari 1888 utrymdes alla bordeller. Samtidigt utsändes cirkulär till alla stadens läkare med anhållan, att de med råd och upplysningar skulle bistå Sundhetskommissionen vid ordnandet af de nya förhållandena.

"Så vans den stora segern. Numera får ingen qvinna i Kristiania under polisens skydd utöfva otukt som yrke. Vid anmälan om smitta vänder man sig till medicinalstyrelsen *och besigtning verkställes då, både på man och qvinna.*"

Den nya sakernas ordning har gifvit sedlighetsvännerna i Kristiania mycket arbete. Till alla f. d. prostituerade qvinnor, som flyttat från bordellerna, har lemnats en kort adress så lydande: "Till följe af regeringens beslut skall den offent- "liga prostitutionen upphäfvas den 15 februari, då den strider "mot norska kriminallagens 18 kap. 26 §, hvilken bestämmer "att en qvinna, som bedrifver otukt för betalning, skall straf- "fas med 3 mån. till 3 års straffarbete. Du kan derför ej längre "ställa dig under polisens skydd, då denna hädanefter skall tillse "att lagen efterlefves. Du förstår derför, att det lif du hittills "fört nu blifvit ställdt på sin rätta plats, tillsammans med andra "förbrytelser, och att du blir underkastad det straff, som är "bestämdt för dem, hvilka lefva i denna last. Du måste ock "inse, att ett osedligt lif är lika stor synd mot det 6:te budet "som tjufnad mot det 7:de, och att du derför mot Gud begår "en olydnad, som ovilkorligen åtföljes af straff. Då ditt förra

"lif har förflutit i synd och skam, så måste det efter den 15 "februari föra dig in uti fängelse och göra det svårt för dig "att ärligt förtjena ditt bröd. Det är derför vår innerliga ön-"skan att om möjligt räcka dig en hjelpsam hand till att börja "ett nytt, rättskaffens lif — — — Om du derför i sanning "vill öfvergifva lastens väg, så kan du vända dig till någon "af Sedlighetsföreningens qvinliga medlemmar". — Namn. — Adresser.

Ett arbetshem är upprättadt, der de, som äro villiga dertill, få sysselsättning samt undervisning för att göra dem dugliga till antagande af tjenst. De förut nämda damerna af Sedlighetsföreningen fortsätta sina besök på sjuk- och fattighusen samt på fängelserna. Efter bordellernas stängande hafva de haft tillfälle rädda och hjelpa långt flere fallna än förut. Många af de olyckliga återvända till hembygden, till slägtingar och bekanta. De arbetande damerna lägga stor vigt vid att för de arma förvillade uppläsa kriminallagens paragrafer angående skörlefnad. Det tyckes som mången af dem först då vaknade upp till insigt om det förkastliga i deras förra lif; ett slående bevis för huru en ond sed, då den tolereras, kan omkullkasta och förvrida de enklaste rättsbegrepp.

Under allt detta mödosamma arbete hafva sedlighetsvännerna fått glädja sig åt hjelp och deltagande från många håll. De myndigheter, som efter den nya förordningen fått sig sedlighetssaken anförtrodd, hafva alla visat nit och tillmötesgående. Tvänne af stadens banker hafva anslagit en betydlig årlig penningehjelp till arbetets bedrifvande, den ena 500 kr., den andra 1,200 kr. årligen. Det af Sedlighetsföreningen genom tidningspressen gjorda uppropet om penningehjelp tillmöteskoms villigt, så att innan kort kunde föreningen disponera öfver 4 à 5,000 kronor. Detta behöfdes ock väl till fyllande af de många behofven.

Så långt herr hofrättsrådet Widströms meddelanden i samband med hans motion.

Ur ett enskildt bref från en högt ansedd norsk prest må här meddelas några yttranden om intrycket af den stora reformen i Kristiania: "Den nuværende regjering har gjort sig særdeles populær inden en vid kreds her i byen og maaske i det hele land ved et skridt den har foretaget, nemlig det att ophæve.... hele den legale, af politien sanktionerede prostitu-

tionstrafik.... Vor regjering har haft æren af at have optraadt som en ny Theseus, der har knust denne Minotaurus, der kræved sine offere af unge piger og ynglinge.

Jeg erfarer ogsaa at dette skridt fra vor regjerings side har vakt opmærksamhet hele Europa rundt og har i det hele blandt alle menneskevenner vundet den största sympathi."

Brefskrifvaren tillägger att "i luften svæver en hel del spögelseagtige forestillinger om de skrækkelige följer, som den nævnte regjerings foranstaltning vil have". Han antyder huru, i stället, de aflägsnare trakterna af Kristiania, nu befriade från lastens privilegierade hemvist, blifvit tysta och fredliga — "ikke at kjende igien" — att en hel mängd af de olyckliga qvinnorna på allmän bekostnad återskickats till sina hem, hvilket underlättat saken, m. m.

"Vanskelighederne", slutar han, "ere endnu store, men man haaber, i tillid til sagens retfærdighed, at det vil lykkes."

* * *

Vi öfvergå nu till *Finland* der rörelsen under 1888 varit synnerligt liflig och företett ett alldeles särskildt intresse. Initiativet togs här af Finsk qvinnoförening genom offentliggörandet af en kort uppmaning till alla sedlighetens vänner att besinna det nuvarande systemets moraliska förkastlighet och olycksbringande följder; derjemte uppsattes en petition ställd till biskop Alopæus i preseståndet och afsedd att undertecknas af qvinnor och män ur olika samhällsklasser. Så skedde. Petitionen, undertecknad af 5,700 namn och understödd af två hela kommuner, öfverlemnades genom ombud af Finsk qvinnoförening till biskopen. Han mottog den välvilligt och föreslog preseståndet att ingå till kejsaren med en petition om afskaffande af lastens legaliserande och alla sådana åtgärder, som berättiga lastbara qvinnor att öfva otukt som yrke, samt om beifrande af otuktsförbrytelser i öfverensstämmelse med gällande lag.

Förslag i enahanda syfte framlades hos ridderskapet och adeln af hr Forselles, i bondeståndet af hr Duncker, och alla dessa förslag remitterades till lagutskottet.

Enskildt veta vi att förslagen mottogos från flera sidor med stor motvilja, men att likväl opinionen till dess förmån var så stark inom två af stånden, och isynnerhet inom vida kretsar af hufvudstadens bildade och tänkande qvinnor och

män, att dess motståndare inom landtdagen voro tydligen besvärade af att öppet bemöta den biskopliga motionen. Inom ridderskapet och adeln fann man så på den utvägen att begära finska Läkaresällskapets utlåtande rörande det föreliggande förslaget. Läkaresällskapet tillsatte en komité för att afgifva ett utlåtande i ämnet. Efter en vidlyftig utredning affattades det slutliga utlåtandet, såsom var att vänta, i afstyrkande form. Sällskapet antog utlåtandet enstämmigt *med undantag blott af en enda röst* *). Med stöd af detta utlåtande samt lagutskottets afstyrkande betänkande afböjdes förslagen hos ridderskapet och adeln och i borgarståndet, hvaremot de biföllos i presteståndet och bondeståndet. Frågan förföll alltså för den gången.

Det märkliga i detta förlopp, och som gör det allenastående inom sedlighetsfrågans annaler i Norden, är, *dels* att en biskop, på uppmaning af en qvinnoförening, åtog sig att vara reformens målsman, *dels* att af riksdagens fyra stånd två röstade *för* reformen och att af dem ett var presteståndet, *dels och främst*, att *den enda röst*, som inom Läkaresällskapet höjdes till förmån för reformen var en qvinnas, nämligen *medicine doktor Rosina Heikels.* I den reservation, som hon afgaf emot sällskapets beslut, och som blifvit "i tryck utgifven af för saken intresserade personer", har man, åtminstone här i Norden, det första uttalande i den ömtåliga frågan, som grundar sig *både* på den qvinliga rättfärdighetskänslan och läkarens vetenskapliga insigt. De tvänne faktorer, hvilka hittills i denna sak stått fiendtliga emot hvarandra och mellan hvilka i sjelfva verket den stora striden föres, hafva hos *läkarinnan* kunnat enas. Derom vittnar också hennes reservation emot Läkaresällskapets utlåtande.

*) Med nöje anteckna vi dock några yttranden i läkaresällskapets uttalande, som röja att sjelfva reformens motståndare börja vidkännas det beståendes ohållbarhet. Så erkännes öppet att det förordade nuvarande systemet endast ofullkomligt uppfyller sitt ändamål, att det dessutom är behäftadt med olägenheter och svaga sidor, att det ingalunda bort förenas med sådana koncessioner som på kontinenten brukas, samt att det kan förbättras. Slutligen betonas, att "ordnandet af denna svårlösta och ömtåliga fråga erfordrar en allvarlig och ingående granskning från så väl hygienisk som moralisk, social och administrativ synpunkt"; men att "det vore en dårskap att upphäfva det nu gällande systemet utan att i dess ställe andra verksamma och omsorgsfullt öfvervägda åtgärder sättas i verket" m. m.

"Många svåra stunder", sade hon till oss vid ett besök följande sommar, "har jag upplefvat under min medicinska verksamhet, men aldrig någon svårare än denna." Bäfvande och med hjertat klappande som aldrig förr reste hon sig inför den talrika församlingen af sina medbröder, och talade såsom pligt och öfvertygelse bjödo henne. Föredraget som väckte stor uppmärksamhet kan läsas på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå. Här kunna vi blott meddela några punkter deraf.

"Det är", säger doktor Heikel, "emedan jag är öfvertygad att en reform som mera tillfredsställer rättsbegreppen äfven skall kunna förenas med hygienens fordringar, som jag tillåtit mig taga Läkaresällskapets uppmärksamhet i anspråk för mitt yttrande. — — — Hvad jag önskar, är icke en förslappning af myndigheternas åtgärder, utan tvärtom en strängare, men verksam och mera rättvis tillämpning af desamma."

Hon erinrar huru den moderna hygienens grundsatser för bekämpandet af smittosamma sjukdomar icke göra något afseende på personen; huru de sanitära myndigheterna tillerkänts rätt och pligt att ingripa i individens personliga frihet, då dermed samhället kan skyddas från en förhärjande sjukdom, och hon spörjer: *"hvarför försummar man då i detta enda fall att göra vetenskapens fordringar gällande i hela dess vidd?"* Hon hänvisar till den riktning man gifvit reformen i Kristiania, hvilken reform komiterade blott i förbigående berört, och slutligen samlar hon det sagda i några få slutyrkanden, hvilkas innehåll går ut på, att det nu gällande ofullständiga och moraliskt förkastliga systemet måste upphäfvas samt att alla goda krafter böra enas i att uttänka det verksammast möjliga sanitära skydd, tillämpadt utan hänsyn till kön eller samhällsställning. — —

Detta en qvinlig läkares uttalande torde vara en af det sistförflutna årets betydelsefullaste företeelser på sedlighetsfrågans område i Norden. Det synes nämligen som vore härmed en ljusstrimma kastad öfver det dunkla problemet och en möjlighet gifven att, under enig samverkan mellan manliga och qvinliga läkare, vetenskapen och moralen en gång skulle kunna försonas.

* * *

I *Danmark* åvägabragtes förlidet år masspetitioner i syfte att få den öfverklagade lagen om lastens legaliserande upphäfd. Resultatet föreligger nu i form af en lag mot osedlig literatur, som antogs i landstinget men troligen skall afslås i folketinget sedan förläggare och författare, med Hostrup i spetsen, uttalat sig emot förslaget.

Under sommaren egde tvänne federationsmöten rum i Köpenhamn, i hvilka flere prester och läkare togo en verksam del. I det internationella mötet deltog den nutida sedlighetsrörelsens moder, mrs Butler, och ingöt lif och intresse i diskussionen. Betydelsefullast var med. dr Kochs uttalande om vigten af andra och kraftigare åtgärders vidtagande mot de smittosamma sjukdomar, som den sexuela lasten har i sitt följe, än det nuvarande systemet erbjuder. Det faktum att årliga antalet fall af det värsta slaget af dessa sjukdomar, "syfilis", nu vore i Köpenhamn tre gånger större än för tio år sedan, under det befolkningen endast vuxit med 50 %, bevisade maktlösheten af det nuvarande systemet. Talaren tillade också att en mycket stor del af de yngre läkarne nu hölle på att uppgifva den hittills rotfästa auktoritetstron på nödvändigheten af prostitutionens reglementering. Dr Gjersing har äfven vid flera tillfällen uttalat sig i samma syfte.

I början af hösten 1888 höll Björnsson sitt vidt omtalade föredrag i Köpenhamn om "Engifte och mångifte", dock med begäran att innehållet icke måtte återgifvas af pressen. Ungefär samtidigt framlade seminarieföreståndaren Tang i folketinget den 8 oktober ett utförligt förslag till ny lag i syfte att "förebygga otukt och motarbeta spridningen af de smittsamma sjukdomar, som deraf äro en följd". Förslaget som berör äfven oäkta barns arfsrätt m. m. är, med undantag af en enda punkt, utarbetadt af professorn, dr jur. I. Lassen, overretsassessorn Mourier och geheimekonferensrådet M. H. Rosenörn. Vi skola här anföra några af de märkligaste punkterna i den del af den föreslagna nya lagen, som berör vårt ämne.

Med afskaffande af nu gällande förordningar yrkas:

att straff måtte åläggas hvar och en som bedrifver otukt, "vare sig som yrke eller mot vederlag";

att, i samband med bestraffningen, manlig såväl som qvinlig förbrytare ställes under nödig läkaretillsyn för förebyggande af sjukdomssmittas spridning; dock så, *att qvinnor*

skola undersökas af qvinlig läkare eller åtminstone i närvaro af en hederlig, dertill af vederbörande myndighet utsedd qvinna;

att straff bestämmes för all slags inbjudan till otukt, vare sig från män eller qvinnor, under kringstrykande på gator eller genom skyltar på hus eller kännetecken i fönster m. m. Slutligen,

att straff skall åläggas qvinnor, som öfva otukt med ynglingar under 18 år, äfvensom ynglingarne sjelfva.

Deremot yrkas besynnerligt nog ingen skärpning af nu i Danmark gällande allt för slappa lag rörande motsvarande förbrytelse af män. Således skulle männen fortfarande ostraffadt kunna öfva otukt med flickor mellan 16 och 18 år samt straffas om de begå samma förbrytelse med flickor mellan 12 och 16 år endast då, när det kan *bevisas* att de förfört dem. De föreslagna straffen växla mellan fängelse, vatten och bröd eller tvångsarbete för qvinnor, mellan fängelse och böter för män. *)

* * *

I *Sverige* kom frågan om den legaliserade osedligheten förlidet år för första gången på tal inom riksdagen, i det ledamoten af 2:dra kammaren lektor Waldenström begärt kammarens tillstånd att få interpellera regeringen i syfte att riksdagen måtte få veta huruvida det vore regeringen bekant, att en förordning till skydd för den offentliga lasten vidtagits inom hufvudstaden och flera andra kommuner samt under en lång följd af år verkat i uppenbar strid mot svensk lag. Kammaren afslog lektor W:s begäran, hvarvid voteringen likväl visade att 66 röster afgifvits för dess beviljande.

I början af våren höll Björnsson upprepade gånger för talrika och intresserade åhörare sitt föredrag om engifte och månggifte, hvarom mera längre fram.

Under tiden arbetade *Federationen* på sina praktiska uppgifter med växande framgång. De nyligen bildade olika *föreningarne för unga flickor* fullföljde nitiskt sitt svåra arbete, medan den *kristliga föreningen för unge män* i Stockholm beredde sig för det internationella möte, som der skulle ega rum mellan alla föreningar, som arbeta för utbredandet

*) Senare har man meddelat oss att hr Tangs förslag vid behandlingen i folketinget skarpt kritiserades af justitieministern samt derefter hänsköts till ett utskott.

bland den manliga ungdomen af en lefvande tro på Kristus, samt en i kraft af denna tro renad och helgad vandel. Mötet egde rum i slutet af augusti. De första dagarne egnades åt religiösa betraktelser, de tvänne sista åt särskilda råd och anvisningar rörande kampen mot osedligheten. En del af dessa öfverläggningar hölls inom slutna dörrar, en annan del åter offentligt. Ämnet betraktades både ur andlig och fysisk synpunkt. Diskussionen öppnades af mr W. M. Oatts från Glasgow, som talade om de förfärliga härjningar, hvilka okyskheten i dess olika former anställer bland unge män. Förnämsta botemedlet mot detta onda vore tron på Kristus, men äfven andra hjelpmedel finge ej försummas.

Så hade man i Glasgow, bredvid och inom de kristliga ynglingaföreningarne, bildat en annan förening benämd "Hvita korset", hvars medlemmar förbundo sig:

"att behandla alla qvinnor med aktning och söka beskydda dem mot synd och förnedring, att försöka undertrycka allt ohöfviskt tal och rått skämt, att fasthålla, det kyskhetens (renhetens) lag är lika bindande för män som qvinnor, att söka utbreda dessa grundsatser bland kamrater och hjelpa yngre bröder, samt att begagna alla möjliga medel att fullgöra befallningen: Håll dig sjelf ren."

Denna förening hade omfattats med mycket lifligt intresse och räknade medlemmar äfven utom de kristliga ynglingaföreningarne i 10,000-tal. Derjemte betonades vigten af, att den literatur, som tillhandahålles ungdomen, är af god beskaffenhet, hvarför man till stäfjande af handel med osedliga böcker och bilder ej borde göra sina inköp hos de bokhandlare, som försålde sådana. En talare föreslog antagandet af en resolution lika lydande med den för föreningen "Hvita korset" gällande, hvilken resolution också blef af mötet antagen.

I frågan om principerna för den fysiska utvecklingen uppträdde professor Törngren med ett föredrag, som af främlingarne afhördes med spänd uppmärksamhet. Talaren framstälde hvad som erfordras för kroppens utveckling enligt naturens lagar, såsom måttlighet, renlighet, kropps- och själsarbete, men sysselsatte sig förnämligast med kroppsrörelserna. I sammanhang dermed omnämdes det Lingska gymnastiksystemet, som gick ut på att gifva rörelserna deras rätta form, så att de tjenade till ett harmoniskt utbildande af krop-

pen. I annat fall kunde de mera skada än gagna. Ty de som hade kroppsrörelse till *yrke* företedde sällan någon bild af blomstrande helsa. "*Vi skola* — slutade tal. — *gymnastisera för att lefva, men icke lefva för att gymnastisera.*"

Efter föredragets slut visade en trupp om tolf unge män, alla tillhörande Stockholms kristliga förening för unge män hur den Lingska gymnastiken utföres.

Mötet, som bevistades af en mängd personer från nästan alla civiliserade länder, synes hafva burit prägeln af en varm och allvarlig fromhet, parad med frisk lefnadsglädje, och säges hafva hos deltagarne lemnat ett oförgätligt minne.

* * *

Knappast hade det ofvannämda mötet afslutats då ett annat, icke mindre betydelsefullt för den fråga, hvarmed vi här sysselsätta oss, sammanträdde. Det var det *allmänna svenska läkaremötet i Helsingborg* och särskildt dess förhandlingar d. 31 aug. "*om de sjukdomar som följa af ett osedligt lefverne*". Missbruket af starka drycker är i och för sig, som bekant, en oskiljaktig följeslagare af de sexuela utsväfningarne, i det båda synderna egga och nära hvarandra. I Amerika bekämpas de derför samtidigt. Här var det sjukdomsföljderna af de båda tvillingssynderna, alkoholismen och syfilis, som af framstående vetenskapsmän och läkare skulle skärskådas, särskildt med afseende på deras sociala betydelse. Professor Kjellberg behandlade alkoholismen, beklagande att noggranna statistiska uppgifter öfver så väl dess utbredning, som formerna för dess uppträdande m. m. saknas, samt föreslog, i enlighet med en för frågans behandling tillsatt komité, att mötet måtte besluta

1:o att såsom sin mening uttala behofvet af en allmän undersökning om alkoholismens former och utbredning inom Sverige, samt om dryckenskapens inflytande så väl på dödligheten i allmänhet som på freqvensen af sinnessjukdomar, sjelfmord och olyckshändelser;

2:o att genom komiterade låta utarbeta dels formulär till listor för uppsamling af personella uppgifter angående fall af alkoholsjukdom med ledning af mötets härom yttrade mening, dels kortfattade kliniska meddelanden om de i formulären upptagna sjukdomsfallens differentiella diagnos;

3:o att hos medicinalstyrelsen anhålla om dess benägna

medverkan till de erforderliga uppgifternas insamling från landets samtliga läkare, på sätt styrelsen kan finna lämpligt.

Talaren tillade derefter några ord, i hvilka han betonade, att det är en pligt, så väl ur vetenskapens som ur menniskokärlekens och fosterlandskänslans synpunkt, att verka för det ondas bekämpande. Han erkände att komitén stält stora anspråk på svenska läkares intresse för saken, men han visade att det var befogadt. "Hela landets befolkning har gång efter annan rest sig till sjelfförsvar mot denna förfärliga fiende, som bryter in i familjerna, förstör husfriden och den ekonomiska existensen i många hem, inkastar tusenden på sjukhusen, i fängelserna, i straffanstalterna och i hospitalerna och, hvad värre är, lemnar efter sig spår hos det blifvande slägtet. Skall vårt lilla land ega hopp att bestå, skall vår svenska kultur hålla sig uppe, fordras dertill, att landets krafter, både de mentala och de fysiska, vårdas, förbättras och stärkas, eljes är det intet tvifvel om, att vår tid är snart ute. Och hvem skulle det närmare angå än läkaren, hvars höga kall är att vårda det fysiska lifvet, att aflägsna de fiender, som mot det samma resa sig på alla håll, och att vara en rådgifvare för sitt folks sanitära vård."

Talaren har trott sig inom området för sin verksamhet finna, att alkoholen kräfver flera offer än han förut trott, och han misstänker att en del af de sinnessjukdomar, som nu gå under andra namn, hafva sin grund i alkoholismen. "Inom landet pågå", slöt talaren, "allvarsamma agitationer emot alkoholmissbruket. Från alla håll hafva arbetarne rest sig i massa för att motarbeta denne fiende, och jag tycker, att svenska läkarekåren icke bör neka sitt bidrag till arbetet. Det är den vetenskapliga sidan af frågan att kunna säga: så många fall af alkoholism hafva vi i landet."

Kom så frågan om den sociala betydelsén af de sjukdomar som framkallas af sexuel osedlighet. Den inleddes af dr Welander från Stockholm med ett föredrag, som upptog en timmes tid. Innehållet gör till och med på den som blott läser referatet, samma intryck, som man skulle röna af ett bloss, hvilket plötsligt belyste en gapande afgrund vid ens fötter. Det säges också, att mången åhörare bleknat af skräck vid skildringen af det ondas utbredning och de förödelser det åstadkommer. När det märkliga anförandet en gång blir i

tryck tillgängligt skall det helt visst såsom ett väckelsens rop kringföras i vida kretsar. Intill dess må här blott utdragas den bittra qvintessensen deraf i form af de obestridliga, vetenskapligt bevisade fakta, som utgöra föredragets kärna. *)

Af dr. Welanders märkliga föredrag har framgått:

att de s. k. veneriska sjukdomarna äro i Sverige, vid de sjukvårdsinrättningar der hufvudsakligast obemedlade vårdas, *de vanligaste af alla* (4,300 patienter årl. i medeltal under 20 år);

att de, efter all sannolikhet, äro ganska allmänna bland de bemedlade, som låta vårda sig i hemmen, men att, då läkaren inom den privata praktiken icke har skyldighet att anmäla dem och då han af undseende ofta i dödsattesten ej utsätter primära dödsorsaken, syfilis, finnas inga säkra uppgifter om dessa sjukdomars verkliga utbredning;

att om äfven säkra uppgifter funnes att tillgå rörande alla dödsfall i följd af ifrågavarande sjukdomar skulle icke ens denna siffra exakt angifva hela förödelsen, enär den icke kunde upptaga alla de *foster*, som haft sjukdomsfröet i arf och i följd deraf redan aflidit i moderlifvet;

att sjukdomen i dess svåraste form kan medföra bittert och långvarigt lidande;

att äfven då de förhanden varande symptomen förqväfvas, sjukdomen likväl i de flesta fall recidiverar en eller flera gånger;

att sjukdomen kan framkalla svåra ryggmärgs- och hjernlidanden, ja äfven sinnessjukdom; att isynnerhet den förlamande sinnesslöheten (dementia paralytica) kan i densamma hafva sin grund, samt att denna form af sinnes-svaghet är i alla civiliserade länder i jemn tillväxt;

att inom de bemedlade klasserna det i regeln är genom mannen som sjukdomen införes i äktenskapet, hvaremot det inom de obemedlade stundom sker äfven genom hustrun;

att sjukdomen under åratal kan vara smittsam;

---

*) Föredraget har, innan vår lilla skrift hunnit afslutas, utkommit i Hygiea.

att den under hela denna tid kan gå i arf;

att den kan äfven "på oskyldigt sätt" smitta; (så beräknas inom Sverige af hela antalet sjuka 17 %, eller, om antalet barn som ärft sjukdomen medräknas, 21 % vara oskyldigt smittade, härvid dock *icke* inberäknadt antalet gifta hustrur, som smittats i äktenskapet.) Slutligen

att sjukdomen nödgar hederliga män att, åratal efter sedan den visat sig, lefva ogifta, hvilken omständighet säkert har sin andel i äktenskapens fördröjande och aftagande inom våra större städer.

På grund af dessa och flera skäl ansåg dr Welander de ifrågavarande sjukdomarne vara ett samhällsondt af olycksdigraste beskaffenhet, "mot hvilket samhället ej allenast har rätt utan skyldighet att använda alla till buds stående medel, för att derigenom kunna i möjligaste mån skydda sig mot detsamma."

Den sistnämda frågan vidrördes endast som hastigast; mötet antog ingen resolution i ämnet. Endast dr Wretlind yttrade att enär det nu rådande skyddsystemet af många ädelsinnade personer "misstyddes" såsom varande skydd för lasten och stämplades såsom overksamt, så borde man — visserligen icke upphäfva detta system, men — komplettera det med andra åtgärder, så att ett verksamt skydd för det onda erhölles. Denna uppmaning riktades isynnerhet till hufvudstadens läkare, emedan man der snart kunde vänta ett anlopp mot bestående förordningar.

* * *

Hvad som gör dr Welanders föredrag till en så märklig företeelse är dels att det, så vidt vi känna, är det första *offentliga* uttalande från svenska läkares sida om hela måttet och utsträckningen af det onda, dels också att den förnämsta tidningspressen för första gången öppet för sina läsare återgifvit hela sanningen af den sexuela osedlighetens följder i sanitärt hänseende, sådan denna sanning blifvit af dr Welander uttalad. Det gamla hemlighetsmakeriet är sålunda blifvet en öfvervunnen ståndpunkt, och tron att det onda kan tigas ihjäl, eller att man har rätt att med en mur kringgärda den frestelsens och syndens verld, i hvilken en stor del af männen röra

sig, på det att qvinnorna må förskonas från vetskapen om det onda — denna tro är härmed en gång för alla upphäfd.

Men det märkliga året 1888 hade ännu flere betydelsefulla företeelser inom sedlighetssträfvandet att uppvisa.

Främst bland dem må här framhållas kyrkomötets uttalande i ämnet. Det framkallades genom en af hofrättsrådet C. Widströms och af landshöfding Curry Treffenberg kraftigt understödda motion om en skrifvelse till Kgl. M., i syfte att den genom polismyndighets föreskrifter organiserade och dermed genom ett sken af lagligt berättigande understödda prostitutionen måtte upphäfvas. Motionären framhåller kraftigt faran af en öfverhandtagande osedlig riktning hos ett folk, visar att ingenting främjar en sådan osedlig riktning så, som kännedomen om att offentliga myndigheter tolerera och derigenom direkt eller indirekt uppmuntra den. — Han uppvisar det moraliskt förkastliga i en anordning, som kommer polismyndigheten att tillåta och i viss mån öfvervaka utöfningen af en uppenbar last, äfven om dermed vinnes någon sanitär fördel, hvilket han icke anser säkert. Han framhåller vidare huru detta system är förnedrande för ett kristet samhälle och för dem, som skola handlägga det, att det förslöar den allmänna rättskänslan och uppdrifver fräckheten hos båda könen samt i väsentlig mån förhindrar de kristnas arbete på sina fallna medmenniskors upprättelse, hvarför det väl bör få anses vara för kyrkans målsmän en pligt att höja sin röst mot detsamma. Till kyrkomötets medlemmar utdelades såsom ett slags motivering den af oss anförda redogörelsen för den nyss genomförda reformen i Norge.

Landshöfding Treffenberg, som satt sitt namn jemte motionärens under motionen, försvarade den, särskildt vid dess slutliga afgörande, med den eldiga och öfvertygande vältalighet, som är honom egen. Vi framhålla ur hans föredrag tvänne punkter, först det anförda yttrandet af ledamoten af medicinska fakulteten vid Kristiania universitet, professor Lochmann:

"*Jag tror att det hos oss hvarken inom fakulteten eller bland läkarne fins något tvifvel om önskligheten af att prostitutionens lagskydd måtte upphäfvas... Dock må vi icke uppgifva hela systemets profylaktiska förhållningsregler. Jag tror att vi framgent böra fortsätta dem, men i en annan form, i det vi från polisen öfverflytta denna uppgift till sundhetskommissionen, till*

hvars pligt det hör att motverka smittsamma sjukdomars spridning.... Detta må hafva sina svårigheter, men inför de fordringar en kristlig stats ordning uppställer, kunna i längden inga motskäl hålla stånd." (*Sid. 507, 508.*)

Den andra punkten i hr Treffenbergs anförande, som vi här vilja fästa i minnet, är svaret på motståndarnes anmärkning att prostitutionens reglementering icke, såsom hrr Widström och Treffenberg påstått, vore olaglig.

"Ett af de två" svarar hr T. på denna anmärkning; "antingen är denna förderfliga institution laglig eller är den lagstridig.... Men antag, att den är laglig, då är detta så långt ifrån att utgöra något skäl att lägga händerna i kors, att det tvärtom innebär den kraftigaste uppmaning för kyrkomötet att inskrida." (*Sid. 507.*)

Ur hofrättsrådet Widströms slutpåstående anteckna vi följande:

"Meningen är (icke att upphäfva alla sanitära åtgärder) endast att sjelfva saken, sådan den skyddas och organiseras af myndigheterna, skall försvinna, och en annan ordning vidtagas med det sanitära intresset till hufvudsyfte." (*Sid. 515.*)

På motståndarnes erinran att det skall kräfva mycket enskildt arbete för att understödja en sådan åtgärd, svarar hr Widström: "Det hafva vi aldrig nekat. *Men det enskilda arbetet (för de fallnas upprättande) är fåfängt så länge myndigheterna på sätt nu sker... gifva dessa qvinnor likasom bref på att få gå oantastade och bedrifva sitt yrke."*

Med motionären instämde biskop von Schéele, samt hrr Barnekow, Charleville och Bagge.

Motståndarne, landshöfdingarne hrr Bergström, Sjöcrona och Poignant, sysselsatte sig mindre med sjelfva principfrågan än med de juridiska spörjsmålen huruvida det låge inom kyrkomötets befogenhet att i detta ämne framlägga en skrifvelse till Kgl. M. huruvida otuktens reglementering vore olaglig eller ej, m. m. Ur dessa uttalanden anteckna vi här blott *ett* yttrande såsom betecknande att äfven inom motståndarnes läger sedlighetsvännernas arbete haft ett visst inflytande. Hr Sjöcrona förklarade näml., att han "icke vill påstå att allt nu i det omförmälda hänseendet är väl beställdt." Han vill "icke förneka, att om den allmänna uppfattningen stämplar en sak, vore den aldrig så riktig, såsom oriktig, ett visst afseende dervid måste fästas."... "Jag kan", fortsatte

han, "mycket väl instämma deruti, att om den allmänna meningen verkligen fattar dessa reglementariska föreskrifter så, att derigenom ett legaliserande af brottet sker, så böra myndigheterna allvarligt taga detta i öfvervägande och tillse huruvida förändrade anordningar böra vidtagas." (Sid. 512, 513.) Efter slutad diskussion *antog kyrkomötet*, som bekant, utskottets förslag till en skrifvelse till Kongl. M. att åtgärder måtte vidtagas för att de af polismyndigheter meddelade reglementariska föreskrifter, *så vidt derigenom prostitutionen organiseras och sken af lagligt berättigande åt densamma beredes*, måtte varda undanröjda.

Detta det svenska kyrkomötets enhälliga uttalande emot alla sådana åtgärder af offentliga myndigheter, som kunna inför det allmänna medvetandet gifva lasten sken af att vara ett lagligen erkändt och tillåtet yrke, är måhända en af de mest betydelsefulla tilldragelser sedlighetssträfvandet i Norden har att uppvisa. Inom Sverige särskildt är den allenastående och har, genom att uppenbara hvilka nya, mäktiga bundsförvandter frågan lyckats tillvinna sig, ingifvit sedlighetsvännerna nytt hopp. Skulle än kyrkomötets mening till en början blifva bestridd, skola dock helt visst icke uttalanden sådana som hrr Widströms och Treffenbergs spårlöst förklinga. *)

Icke blott genom de yttre företeelser, af hvilka vi här gifvit en öfversigt, utan äfven genom literaturen skulle året 1888 visa sig vara ett bemärkelseår för sedlighetssträfvandet inom vårt land.

---

*) Frågan har återkommit 1889 dels i form af en riksdagsmotion af hr H. Tamm, belyst af dr Welander vid ett sammanträde i läkaresällskapet, och dels i form af en anmälan hos justitiekanslern, undertecknad af hr P. Waldenström och 21 andra ledamöter af andra kammaren, dels ock i form af en uppvaktning hos pastor primarius Fehr och öfverståthållaren friherre Tamm — allt i enahanda syfte, dels slutligen i form af en förening för *bekämpande af osedlighet i skrift och bild*, tillkommen på inbjudning af styrelsen för kristliga föreningen för unge män.

Då vår öfversigt ej går längre än till inträdet af år 1889, inskränka vi oss till att nämna hurusom de tre nämda protesterna mot prostitutionens reglementering mött ett kompakt motstånd, ej blott från läkare och jurister, understödda af justitiekanslerns försvar för de öfverklagade polisåtgärdernas lagenlighet, utan äfven från en biskoplig medlem af riksdagen, hvilken grundade sitt motstånd derpå, att den kristliga staten icke, såsom man påstått, beskyddar lasten, utan blott tolererar den!

Under senhösten 1888 syntes näml. den dittills under året förstummade sedlighetsliteraturen inom Norden på en gång blomstra upp. Oss kommo, kort efter hvarandra, ej mindre än fyra märkliga skrifter till handa, tvänne af svenska förf:re, professor *Seved Ribbing* och lektor *Personne*, samt tvänne norska, den länge otåligt väntade af *Bj. Björnson*, den andra af en ung, här okänd förf., *J. Klaveness*.

Att utförligt redogöra för alla dessa skrifter skulle vara både omöjligt och äfven onödigt. Vi begränsa oss derför till att först i korthet antyda de resp. förf:nes olika framställningssätt och de olika sidor af ämnet de företrädesvis behandla, samt att sedan närmare framhålla några af de grundtankar i de fyra skrifterna, af hvilka man har mest att lära, eller mot hvilka vi för vår del hafva något att invända.

* * *
*

Herr Personne talar i sin skrift "*Skolungdomens sedliga uppfostran*" företrädesvis till föräldrar och lärare, icke till ungdomen sjelf. Han uppställer inga teoretiska ideal, utan utgår från den nutida bristen på sedlig uppfostran såsom ett sorgligt faktum, som måste med vilja och gerning bekämpas. Framställningen är hållen i tonen af ett ömsom sjelfsvåldigt, ömsom allvarligt gripande samspråk med läsaren, och illustreras stundom af skolgossehistorier, som åtminstone moderliga läsare aldrig skola förgäta.

Hr Klaveness sysselsätter sig i sin skrift om *Befrielsen fra den förste ungdoms usædelighed och dess bekämpande* endast med *en* form af sexuelt missbruk, men kommer dervid att beröra och varna mot äfven andra "legemsfølelsens förirringer." Hans skrift har tillkommit i form af ett föredrag, hållet af den unge studenten för hans kamrater vid Kristiania universitet, och på deras samt åtskilliga lärares och läkares inrådan har detta föredrag sedan utgifvits i tryck. Framställningen uppbäres af en varm gudsfruktan och en̄ fast tro på ungdomens kraft att bekämpa osedlighetens faror.

Äfven hr Bj. Björnsons bekanta *Engifte och månggifte* samt professor Seved Ribbings skrift om *Den sexuela Hygienen* äro ursprungligen föredrag, dock hållna inför ytterst olika åhörarkretsar. Björnson har, som bekant, afsett sitt i förstone improviserade och nu i oförändrad form utgifna före-

drag öfver engifte och månggifte för hela Nordens bildade allmänhet af båda könen. Professor Ribbing skref och höll sina trenne föreläsningar om "den sexuela hygienen och några af dess etiska konseqvenser" för Lunds studenter och har sedan utgifvit dem i form af en bok om ett par hundra sidors omfång, hvilken redan efter kort tid utkommit i en andra upplaga. De båda märkliga männen hafva behandlat samma sidor af ämnet, och de syfta till samma mål: uppvisandet af "*den*", för att tala med professor Ribbing, "*för kropp och själ, för individer och folk helsobringande kraft, som ligger i en mensklig och ärlig monogami.*" Men deras framställningssätt är det mest skiljaktiga, som gerna kan tänkas. Björnson är diktare och vältalare på samma gång som moralist. Han är uppfyld af sitt ämne, men aldrig så, att han glömmer att tillbörligen sofra det eller att tukta sitt språk efter det blandade auditoriets kraf, och han lyckas sålunda utan att stöta anständigheten eller kränka ens den ömtåligaste blygsamhet, gripa, väcka, varna och slutligen inrista i åhörarens eller läsarens medvetande både behofvet och möjligheten af en allmän sedlig reorm samt pligten att ofördröjligen bereda dess genomförande.

Professor Ribbing åter går med vetenskapsmannens hänsynslöshet ämnet rätt in på lifvet, undersöker utan tvekan alla de styggelser, som dervid uppenbara sig, och anför utan urval de första bästa yttringar af det sedliga lifvets djupaste förfall för att bevisa de sanningar han vill inskärpa eller fastslå de varningar han vill ge.

Björnson slutar sin framställning med en poetisk bild ur don Juanssagan af en viss estetisk effekt, men utan spår af moralisk verkan.

Ribbing slutar med förklaringen: "Jag vet icke om det är rätt eller orätt, men för mig innebär den sexuela frågan både roten och blomman, både början och slutet af all moral."

Då vi nu gå att hos de fyra förf:ne uppsöka några sådana deras grundtankar, af hvilka vi tro läsaren hafva mest att lära, vända vi oss först till lektor Personne.

* * *

Det första som frapperar i herr Personnes skrift är förf:s stora fördomsfrihet. Icke nog med att han börjar med en hänvisning till Björnsons "Det flager" såsom en mycket allvarlig och lärorik bok; helt öppet förklarar han derjemte,

att många af vår kyrkas och skolas allvarliga lärare *skulle vara ännu mera skickade för sitt kall, om de ville göra sig bekanta med den nyare literaturen på annat sätt än blott genom ofta partiska och illa hopkomna tidningsresentioner.*

Till utgångspunkt för sin framställning tager förf:n, i likhet med Tomas Rendalen, Spencers ord: *Den vigtigaste kunskap för menniskan är först att lära sköta sig sjelf och sedan sina afkomlingar, så till kropp som själ. Tyngdpunkten af uppfostran förlägger han till hemmet,* men bortser derför icke från skolans ansvar. *Hufvudfelet i våra skolor,* säger han, *är icke att der arbetas för mycket, utan att arbetet är uteslutande och ensidigt intellektualistiskt.* Under utveckling af denna sats framhåller han kroppsarbetets betydelse som skolämne. *Det rationela kroppsarbetet skulle,* menar han, *såsom* **hufvudämne** *på skolans lägsta stadier, bilda en god grund för skolans sedligt uppfostrande verksamhet och såsom* **biämne** *på skolans högre stadier vara ett medel för sedlig sjelfuppfostran af stort värde.*

Om nyttan af helsoläran som skolämne hyser han någon tvekan. Men *läran om menniskokroppen* vill han utbryta ur den allmänna naturläran och göra till särskildt undervisningsämne, hvari då också borde ingå undervisning om det sexuela lifvets organ — förberedd redan på skolans lägre stadium och fullständigad på det högre. Han vill att barnet redan i de lägre klasserna får klart för sig, att de sexuela delarne af menniskokroppen äro lika naturliga som alla de andra kroppsdelarne, och att läran om dem hör lika väl som läran om de andra till *naturläran.*

Hela detta andra kapitel är rikt på goda och praktiska lärdomar; så bl. a. varningen mot fruktan att "väcka björn som sofver" ännu då när han för länge sedan vaknat; påpekandet att hemlighetsmakeriet är långt mera egnadt att såra barnets blygsamhetskänsla än en enkel naturlig förklaring af naturliga förhållanden, m. m.

Äfven i ett annat afseende varnas för den oriktiga uppfattningen af det naturliga, nämligen då det påstås vara *naturligt* att mannen har starkare sexuela drifter än qvinnan. Nej, säger förf:n, *onaturligt* är det och kommer af olikheten i uppfostran, i sed och opinion. *Hvad som är rätt för qvinnan bör vara rätt också för mannen.* Äfven skönhetskänslan vill förf:n använda som bundsförvandt till rättskänslan. "*Den sanna estetiken och den verkliga etiken äro syskon.*" Särskildt

märkligt är prestens allvarliga ord om kristendomsundervisningen och de religiösa hemmens barn, så ock pedagogens medlidande med lexläsarnes dåliga minne, som kommer honom att yrka tio-minuter-lofvets ökande med fem minuter att användas till en sista öfverläsning. Vidare påpeka vi framställningen af hemmets och skolans gemensamma skuld. "Moraliskt måste ungdomens målsmän resa sig, ty deras svaghet är af moralisk art." Lyxbegäret utan motsvarande tillgångar framhålles som ett grundfel hos både hemmen och samhället, dualismen af det officiela och det personliga såsom en af uppfostrarens svåraste synder.

Vi anbefalla på det varmaste lektor Personnes bok till ett närmare studium och öfvergå till den okände unge norske förf:n.

* * *

Herr Klaveness anser onanien vara grundskadan i ungdomen, roten till all följande osedlighet. Han talar till sina studentkamrater ut af sin egen och deras till honom i förtroende meddelade erfarenheter, och han söker bot främst i en kristlig lösning af köns-spörjsmålet, vunnen i kraft af honom, som han "sætter høiest af alle" ungdomshjelpare, frälsaren. "*I det øieblik den unge første gang tror at Gud vil staa ham bi, gaar hans hjerte høit, og den sanselige lyst er som strøgen bort*" — och när frestelsen kommer igen känner han segerglädjen "*og selvbeherskelsens fryd suse om ham i tak till Gud.*"

Förf:n vill dock icke ersätta "*den orene køns-syn*" med den asketiska, något som ligger nära till hands för dem, som genom religionens hjelp kämpat sig ut ur lastens herravälde, utan han vill utbyta den mot en "*fysisk-etisk køns-syn*", som ger kraft att kämpa sig ut också ur den slöa stagnationens välde och lefva ett friskt ungdomslif. Den religiösa tron ställer han som den centrala hjelpkraften i de unges sedlighetskamp, men det fins andra, sido-ordnade, som icke få försummas; så den som läkaren har i sin makt att ge, så det sunda tankearbetet (äfven kroppsarbetet nämnes), så den sanna kamratvänskapen och det friska, naturliga, från alla nervöst sensuela hallucinationer frigjorda umgänget med rensinnade, jemnåriga qvinnor, så den äktenskapliga kärleken, tänkt som ett framtidsmål, för hvilket de unge hafva att bereda sig, både till kropp och själ.

Men vid allt fordras *vaksamhet mot "den vilsekomna legemsfølelsen"*, som kan smyga sig på äfven den ärliga sedlighetskämpe. Hvarken ungdomsvänskapen eller äktenskapet, ja icke ens troslifvet är fritaget från alla faror i denna riktning.

I fråga om vänskapsförhållanden ber förf:n på det bevekligaste: "*Var på er vakt! Her gælder at være opmærksom på de fineste spirer og gjøre sit regnskab op, selv om sjælen sønderflænges under den ærlige kamp.*" Strängt varnas estetikern och den sentimentale skönhetsdyrkaren med det retliga nervsystemet.

"*Selv om man er gift*", fortsätter förf:n, "*har man ingen garanti for at legemsfølelsen jo kan vildledes, hvis man ikke har set sin svaghed in i øinene . . . Ja, selv om man er kristen har man ingen garanti for at "Gud nok klarer naturen", hvis man selv ikke er med i fuld ærlighed. Overaandelighed ender da ofte i en ren legemssandselighed.*"

En af de slutsatser förf:n kommer till är den, att *det ligger en gudsidé också i sanseligheden*, i könsförhållandet, och att de derför hvarken få missbrukas eller föraktas.

* *
*

Vi komma nu till Björnson. Han betonar, i trots af Georg Brandes och dennes meningsfränder, *att menskligheten från urminnes tid rör sig i en utvecklingslinie mot allt strängare engifte.* Undantag och tillfälliga bakslag kunna spåras i denna som i all annan utveckling, men sedt i stort går det framåt i den antydda riktningen. Hvad som upptagits i det menskliga medvetandet och blifvit "fastslaaet i den almindelige samvittighed" är ett arf, som ingår i slägtets blod och håller utvecklingsgången inom gränserna för den gifna riktningen. Att, som Bohêmen, tro sig kunna hämma den och göra månggifte till regel, är galenskap. Eller kan någon med sundt förnuft tro, att menskligheten kunde förmås att uppgifva allt hvad hon vunnit i kroppslig och andlig helsa och karaktär, derigenom att qvinnan, i stort sedt, förblifvit engiftets lag trogen?

På tal om följderna af "det flerkoneri" mannen så ofta bedrifver i ungdomen, spörjer förf:n om någon ännu är så dum att tro, att det icke lemnar några spår i karaktären eller att dessa spår genast utplånas af äktenskapet. Utredningen af

denna sida af ämnet är brännpunkten i framställningen, och vi anbefalla den till läsarens allra allvarligaste uppmärksamhet. *"Et urent sind sætter altid mærke"*. ,. *"Den rene er den stærkeste"*... *"Det er umuligt at gi efter i noget så centralt for væsen og vilje (som sedlighetskrafvet), uden at man øves til at gi efter i mer. Her er dybe love som en få ren vil lægges åben, efter hvert som alt til kjønslivet hørende blir bedre kjendt"*...

Att i den grundläggande åldern ge efter och ständigt ge efter för frestelsen bildar vanan att vid mogen ålder ge sig utan motstånd, så snart passionen kommer öfver en... För allt framåtskridande är *kraft till sjelfstyrelse* första vilkoret. Derför skulle denna kraft oaflåtligt öfvas i den grundläggande åldern och starkast med afseende på det som är mest centralt för vilja och väsen. Följderna af att detta försummas bevisar förf:n med exempel både ur historien och privatlifvet. Den opålitlighet och karaktärslöshet som alla klaga öfver — den nervositet som slägtet lider under — den mistning af öfverskott på lifskraft, som stämplar familjelifvet, umgänget och literaturen, allt har samma ursprung: *bristande sjelftukt.*

Äfven ur framställningen af hvad äktenskapet och hemmet förlora på "flerkoneriet" samt de gränslösa lidanden som de af detsamma framkallade "könssjukdomarne" orsaka, är mycket att lära.

I fråga om det äktenskapligä umgänget uttalas den märkliga grundsatsen "at en frugtsommelig hustru bør være med fred", på det att det barn hon bär vid sitt hjerta en gång må få kraft att segra öfver lidelsen.

De tänkvärda orden om ärftlighetslagen och dess användande som den kraftigaste hjelp vid uppfostran känna vi igen från "Det flager".

"Man kan gå ud fra at ingen eneste bare har dårlig arv; det gjælder i hvert enkelt tilfælde at finde de tråde som kan tvinnes sammen til at bli de stærkeste."

Ej nog med att ärftlighetslagarne tillföra uppfostran den största hjelp, komma de, enligt Björnson, att i väsentliga punkter omgestalta den.

— — — — "Om jeg har arvet et dårligt anlæg og i tide arbejder dette væk fordi jeg har haft forstandige opdragere, som har sagt mig, både at jeg havde det og hvem jeg havde det fra, og har bedt og velsignet mig om at komme

længer end f. e. de selv har årket; om jeg var så heldig at vinde over og gjorde dette i ung alder, så *kunde* mine børn arve af den styrke, jeg la i arbejdet; for dem faldt det altså lettere. Icke alene har jeg så strævet for mig selv men for min slægt i næste led och dermed for alle efterfølgende. När denne store lov blir lært i alle skoler, præket i alle kirker og praktiseret i hjemmen, da vil *den alene* omgjøre opdragelsen."

Men här om någonsin kräfves förtroende. "Der maa tales åbent med børnene ind i den voxne alder om arv, som de skal komme over."

Vi sluta våra anföranden af Björnson med hans oförgätliga berättelse om huru en svensk mor, som, då hon hört omtalas osedligheten i skolorna, greps af skräck, tog sin son till sig och bad honom ärligt säga om han varit med. Gossen svarade "nej", och på frågan hvad som återhållit honom svarade han "att mamma talt med mig om sådant."

* * *

Professor Ribbings bok *om den sexuela hygienen och några af dess etiska konseqvenser* är den omfångsrikaste och mest genomarbetade af de föreliggande skrifterna och förtjenar derför en närmare och i ett fall mera kritisk granskning. Det korta företal, hvarmed den värderade universitetsläraren och läkaren beledsagat dessa sina i tryck utgifna föreläsningar är försedt med följande mått, hemtadt från Tardieu: "*Le ministère sacré du médecin, en l'obligeant à tout voir, lui permet aussi de tout dire.*" Denna enda rad ger en förträfflig exposé af boken. Författaren känner sin uppgift såsom *helig*, och för att fullgöra den, finner han sig berättigad att *säga allt.* Och han gör det också utan minsta tvekan eller hänsyn, ej blott i rent vetenskapliga förklaringar, utan fullt ut så mycket vid tillämpningar på sådana det praktiska lifvets områden, som läkaren allena kan utransaka. Och gäller det att bevisa en sats eller fastslå en varning, griper han i högen af sitt outtömliga, ofta ohyggliga material och sätter in i framställningen en bit om det sedliga lifvets förfall, vare sig det hemtats från antikens annaler, från den moderna Bohêmens urartade novellistik, eller från läkarens enskilda erfarenhet, som gör ett gräsligt eller vedervärdigt intryck, och som man helt visst aldrig förgäter.

Men denna, till det yttersta drifna öppenhet i skildringen kommer icke öfver läsaren oförtänkt som en öfverraskning. Redan i de inledande orden varnar förf:n, likasom före honom föreläsaren, för hvad som komma skall, i det han säger sig skola alldeles oförbehållsamt yttra sig om ämnets alla detaljer utan att det ringaste beslöja det. Ja, han förutsäger, att ej alla kunna bära hvad han har att säga och råder derför de ömtåliga att i tid draga sig undan. För denna varning bör man vara den ädle förf:n tacksam. Var den behöflig för de unga män, till hvilka den först riktades, så är den det i ännu mycket högre grad för bokens qvinliga läsare. Väl är det sant att boken omfattar mycket, som är af utomordentlig vigt för både qvinna och man att veta, mycket äfven, som qvinnan icke finner annorstädes. Men allt det styggaste af dess innehåll är för den unga flickan, som ännu är och bör om möjligt vara okunnig om lifvets svartaste skuggsidor, lika vidrigt som onödigt. Läran om menniskokroppen och lagarna för det sexuela lifvet kan, på ett sundt och klokt sätt meddelad, ingå redan i barndomsskolan. Men det fordras en viss mogenhet för att bära den detaljerade kunskapen om det onda. Såsom en antydan härom tolka vi den ärade förf:ns varning, och råda den qvinliga ungdomen under 25 år att ställa sig den till efterrättelse och lemna boken åsido.

* * *

Förf:n yrkar att sedlighetsfrågan, i motsats till forna tiders åsigt, bör kunna dragas fram till öppen och på samma gång värdig diskussion. Han erkänner att det är den moderna skönliteraturen som bidragit att i denna riktning förändra opinionen, och som bevis erinrar han om G. af Geijerstams berättelse om Erik Granes far, som på den sexuelt mognade, men oerfarne sonens bekännelse icke har något annat svar än de beklagande orden: ”du också, stackars gosse!” Okunnighetens faror samt ogagnet af populära skriftställares råd beröras; så ock otillräckligheten af de förmaningar, religionsläraren lemnar, samt nödvändigheten af läkarens inskridande. Endast kunskapen om lifvets lagar, säger han, kan skänka trygghet och tillförsigt.

Han skall derför i det följande behandla den sexuela

hygienen som en ren naturvetenskap samt derur draga dess etiska konseqvenser.

* * *

Förbigående den första rent vetenskapliga föreläsningen om det sexuala lifvets anatomi och fysiologi, vilja vi stanna vid det märkliga kapitlet om äktenskapet och derur anföra några enstaka lärorika eller märkliga satser. Efter en utläggning af monogamiens värde och polygamiens förnedrande och fysiskt degenererande följder, öfvergår förf:n till frågan om återhållsamhetens betydelse äfven inom äktenskapet.

"*Liksom könsdriftens tillvaro är en stor naturlig utvecklingskraft, så är ock dess temporära (äfven dess absoluta) beherskande en moralisk kulturkraft af utomordentlig betydelse.*" Denna sats tillämpas förut på äktenskapet, för hvilket (sid. 51—66) lemnas varningar och råd af den djupaste betydelse.

Han varnar för excesser i det äktenskapliga umgänget och manar till kyskhet; han visar att full återhållsamhet kan under kortare eller längre tid vara af nöden, för att undvika sjukdom eller svaghetstillstånd, samt huru äfven mellan friska makar egandet kan innebära faror för karaktären; att njutningen af hvad man eger måste beherskas och tyglas af en finkänslighet, som först uppspirar hos qvinnan, men hvilken den ädelt begåfvade mannen icke nekar sin hörsamhet. Endast så uppfostrade makar, säger han, ega kraft att bestå i pröfningens tid och äro värda att vinna seger. Han fordrar mycket af mannen, men icke mer än han vet att mången ädel och rättänkande man fyller, och han begär af hustrun att hon icke onödigtvis af nyck skall fresta mannens sjelfbeherskning. Han talar öppet om hur otaliga äkta män genom råhet och hänsynslöshet från början hafva undergräft sin äktenskapliga lycka och varnar för den par préférence svenska lasten, ruset, såsom det skär, på hvilket allt för månget ungt äktenskap lidit skeppsbrott. — Äktenskapet skall vara en ersättning och en tröst i alla de missräkningar lifvet medför; men det blir det endast då, när det ger något *bättre* och *högre* än erotiken deraf väntade sig. Har åter äktenskapets lycka, genom försummelsen af dess fysiologiska och psykologiska vård blifvit förspild, så repareras den föga af den kyrkliga vigseln, af familjerätt eller egendomsgemenskap.

Dessa och många andra uttalanden i samma syfte påkalla

läsarens tacksamhet. Endast ett skulle man vilja anmärka, det att den värderade förf:n, om han, vid utredningen af vissa ömtåliga frågor, anfört sina egna erfarenheter som läkare, helt visst verkat mer, än genom de många citaten af utländska förf:re. Detta gäller isynnerhet mr Actons berättelse, (anförd sid. 57—59) hvari framställas äktenskapliga missförhållanden, som förmenas vara konseqvenser af Stuart Mills bok om qvinnans frigörelse. Professor Ribbing sjelf har dock, på tal om dylika ytterligheter, sagt sig anse dem i de allra flesta fall bero af sjuklighet. Det framgår också, att den af mr Acton anförda engelska frun, i trots af sin kännedom om Stuart Mill, måtte stått mycket lågt på bildningens skala och att hon hade således icke bort anföras såsom i något afseende typisk för engelska hustrur inom de högre klasserna. För öfrigt skall säkert professor Ribbing vara den förste att medgifva, hurusom — oafsedt möjligen förekommande enskilda missgrepp — det är blott rätt och naturligt, att det äktenskapliga förhållandet tager intryck af den förändrade ställning qvinnan i alla andra förhållanden intager, från det hon blef af lagen erkänd som en myndig menniska, en sjelfansvarig personlighet, icke en blott mannens egendom.

Huruvida "excesserna inom äktenskapet" skola kunna bannlysas och det kyska, innerliga, värdiga samlifvet intaga dess ställe, skall, som författaren sjelf antyder, helt visst bero mest af hustrun; och snarare sker det väl genom den hustru, som känner sitt eget värde, äktenskapets helgd samt pligten att vara mannen en hjelp äfven i bekämpandet af hans urartade lidelser, än af den, som endast lärt att i allt lyda och vara underdånig. *)

Om det inträffar att hustrun missbrukar denna sin nya ställning på sätt mr Acton förtäljer, torde det bero af någon egendomlighet i skaplynnet, som säkert gjort sig gällande äfven om Stuart Mill aldrig skrifvit sin bok.

Att, såsom förf:n anmärker, de amerikanska hustrurna ej sällan, af rent egoistiska skäl, svika sin äktenskapliga pligt och afstå från moderskapets glädje, är sant, äfvensom att

*) I detta som i flera fall har skönliteraturen gifvit sina varningar, kanske mot förf:nes afsigt. Man erinre sig huru den danske förf:n Jacobsen i Niels Lyhne låter det äktenskapliga förhållandet mellan Erik och Fennimore sjunka ned till en vämjelse för dem båda, emedan *Erik* saknat kraft att lära hustrun att värja sig både mot honom och sig sjelf. Hade hustrun sjelfmant insett att något sådant ålåg henne, hade äktenskapet varit räddadt.

denna tendens griper omkring sig på ett betänkligt sätt. Den lär dock företrädesvis tillhöra de ytliga verldsdamernas krets eller tillgripas som en nödfallsutväg af fattiga, hårdt arbetande mödrar, som betvifla möjligheten att kunna ge föda och uppfostran åt flera barn. Deremot finner man, bland qvinnor som egna sig åt sociala uppgifter, ofta lyckliga äktenskap med ett eller flera barn. Så mrs Livermores, mrs Lucy Stones, mrs Cady Stantons, m. fl.*)

Efter behandlingen af äktenskapets problem (se sid. 41—66) kommer författaren till den utomordentligt vigtiga frågan: "Hvad skall en man göra under väntan på äktenskap? Skall han skaffa sig sexuelt umgänge af annan art eller ej?" Författaren börjar med att anföra den moderna literaturens uttalanden i ämnet, hvilka alla gå i samma riktning som Strindbergs och Garborgs. Och likväl, tillägger han, skulle den ringaste kunskap i kulturhistorien och etnologien hafva visat, att religionsformer, sedeläror, folkegendomligheter hafva uppstått och bestått, att dessa fordrat återhållsamhet i en eller annan form och blifvit åtlydda, att historien aldrig omtalar ett folks eller en ätts undergång genom kyskhet, men mångas af motsatt orsak. "Det kan icke blifva nog tydligt fastslaget, att *den strängaste återhållsamhet och renhet är lika mycket i öfverensstämmelse med fysiologien som med sedelagen, att eftergifvandet för passionen icke kan rättfärdigas enligt fysiologiska och fysiska grunder mer än efter moraliska och religiösa.*" De olägenheter som deraf följa återgäldas i dubbelt mått genom helsans och den orubbade lifskraftens stora förmån, det goda samvetets lugn och den rena lyckan i ett framtida äktenskap. Professor Ribbing förklarar att han under sin tjuguåriga läkareverksamhet, bland friska och sjuka ynglingar eller män med de mest skiljda åsigter i moral och religion, aldrig träffat *en enda*, som funnit sjelfbeherskning under förutsättning af god vilja omöjlig. Rörande de förmenta så kallade *återhållsamhetssjukdomarne*, hos män som lefva ett kyskt lif, förklarar han sådana sjukdomar ytterst

*) Just när detta nedskrifves finna vi i Womans Journal följande uppgifter: "Lucretia Mott hade fem barn; Rever. Antoniette B. Blackwell har haft sex; mrs Cady Stanton har sju och mrs F. Wallace, "mamma Wallace" som hon allmänt kallas, har uppfostrat tretton. Alla dessa ädla qvinnor hylla utan tvifvel samma åsigter som Stuart Mill, men bilda de starkaste motsatser till mr Actons hustrutyp.

sällan förorsakas af verklig återhållsamhet, men väl af excesser, naturvidriga laster, m. m.

Rörande qvinnans sjukdomar af påstådd liknande anledning (se Georg Brandes m. fl.) uttalas eller anföras märkliga förklaringar. Om äldre jungfrur, heter det, om de ofta äro hysteriska, så är orsaken en moralisk och ingen fysisk. *Ogifta qvinnor, hvilka såsom ersättning för äktenskapet hafva en allvarlig, själ och sinne upptagande sysselsättning blifva endast högst sällan hysteriska.... Det är saknaden af lefnadsmål, tankens och känslans ständiga reflexion på det egna jaget, som framkalla den ogifta qvinnans benägenhet för nervsjukdomar, o. s. v.*

På det allra kraftigaste varnar författaren mot den osedliga literaturen, den urartade konstens, på sinlighetens retande anlagda alster, samt missbruket af rusgifvande drycker såsom de vanligaste och farligaste orsaker till sedligt förfall. Han anför hurusom orden "naturligtvis var jag full" är den vanliga förklaringen vid de bedröfliga ynglingabekännelserna inför läkaren, samt huru hvarje uppseendeväckande arbete af samma art som "Giftas" m. fl. ökar läkarens arbete, genom att vålla fall eller återfall bland hans yngre patienter — *till och med de qvinliga!*

Mot så kallade preventiva medel uttalar sig författaren med strängt ogillande, dels emedan *de äro otillförlitliga* och *dels emedan de äro skadliga för helsan* och slutligen emedan de, när de användas inom äktenskapet, ofta framkalla motvilja makarne emellan.*)

* * *

Den sista föreläsningen egnas åt sexuallifvets rubbningar och könssjukdomarne. Onanien behandlas helt lent; författaren betraktar den icke som jemförlig med en last, utan som en ofta ofrivillig och — "måttligt bedrifven" — ej farlig sjukdom. Han ser icke, som hr Klaveness, deri upphofvet

*) För rättvisans skull vilja vi blott inlägga vår protest mot för:ns förutsättning att mrs Annie Besant i sin egenskap af spridare af kännedomen om preventiva medel, vore af fru Edgren varmt rekommenderad till skandinaviska läsekretsar. Prof. Ribbings ord falla verkligen så, men det är naurligtvis icke hans mening då det ju är tydligt, att fru Edgren skildrat mrs B. ur synpunkten af en karaktärstyp, sådan den utvecklat sig under kampen mellan en varm religiös tro och ett gryende tvifvel, hvilket genom vanmakten och ljumheten hos kyrkans män småningom öfvergått till ateism.

till all följande sexuel osedlighet eller, likt Björnson "inträdet till flerkoneriet"; han anser utsigterna att öfvervinna det onda och återställa patienten till helsa och normalt lif ingalunda ogynsamma. Svåraste hindret finner han ligga i att patienten blifvit onödigtvis uppskrämd samt i "den *berättigade* känsla af att begå en låghet", som beherskar honom. Härtill kommer den ständiga kampen mellan öfvermäktig drift och sedlig pligt, som verkar nedstämmande på nervsystemet. Förf:n vill hänskjuta hela denna sak till uppfostraren och läkaren. Han underskattar visst ej själasörjarens kall; han vet att ingen starkare drifkraft gifves än den religiösa, men han fruktar prestens sträfvan att få förklarade som synd fysiska rubbningar, hvilkas upphof ofta varit helt ofrivilligt. Det ser ut, som såge författaren mildt på det ifrågavarande onda, för att kunna så mycket strängare bemöta de moderna novellisternas yrkande att bota onani vare sig med giftermål eller med illegitimt könsumgänge. Han anför häremot Pagets ord:

"Kyskhet skadar hvarken kropp eller själ: dess disciplin är utmärkt; giftermål kan man tryggt vänta med, och bland de många nervösa patienter, som talat med mig om otukt, har jag aldrig hört en säga, att han deraf blifvit friskare eller lyckligare."

Professor Ribbings omfattande erfarenhet går helt och hållet i samma riktning. Han ger i korthet några råd för det ondas behandling hos barn. Han påyrkar öppet förtroende mellan barn och föräldrar, samt från de senares sida en förståndig, gradvis gående upplysning om sexualorganen, deras ändamål och vård, m. m. Om ynglingen säger han, att den som i sexuelt hänseende söker uppfostra sin viljekraft helt visst kan segra öfver det onda, hvaremot, om han fyller sin själ med sinliga bilder och åskådningar, han dömer sig sjelf till slafveri under en onaturlig drift.

* * *

Sid. 144—157 egnar författaren åt de sjukdomar, som följa i den sexuela osedlighetens spår. Denna framställning kunna vi här lemna åsido, enär den väsendtligen innehåller detsamma som dr. Welanders föredrag förliden sommar, hvars hufvuddrag vi redan anfört.

Slutligen öfvergår professor Ribbing till prostitutionsfrågan, i det han framlägger ett genomgående försvar för

reglementeringssystemet, (den institution, som hofrättsrådet Widström kallat "en skam för ett kristet samhälle") hvarefter följer en häftig kritik af federationens sträfvan att få denna institution upphäfd. En alldeles likartad framställning har lektor Personne gifvit i sin ströskrift "*Svar* till federationen", hvilken utkom samtidigt med professor Ribbings bok.

Vi vilja ej upptaga det knappa utrymmet med att försvara federationen.*) Dess afsigter skola nog i längden försvara sig sjelfva; och att som hr Personne anklaga henne för misstag, som hon sjelfmant och öppet erkänt, skall nog, utan att vi påpeka det, framstå för hvar och en såsom onödigt och oädelt. Eller hvem kan undgå att begå ett misstag under sträfvandet för hvad man anser rätt! och hur ofta ser man ej att vår Herre, barmhertigare än menniskan, låter den goda viljans gerning tjena de högsta ändamål. Man må t. ex. gilla eller ogilla federationens första uppträdande; ett är dock visst, det, att det är hon och hennes "vågade föredrag", som hos oss liksom i alla andra civiliserade länder ställt sed-

---

*) Endast i not må det tillåtas att bemöta några af de ärade förf:nes orättvisa utfall mot sedlighetsvännerna, hvilka utfall, eget nog, alla rikta mot federationen, medan de framstående offentliga män, som yttrat sig i samma syfte, förbigås med tystnad.

Först må nämnas, hurusom antydningarne att federationen skulle med välbehag upptaga "Bohêmeherrarnes" anslutning till striden mot prostitutionen, eller betrakta Strindberg, Wicksell, G. af Geijerstam m. fl. som sina associerade, sakna all grund. Med samma skäl kunde en sådan förebråelse riktas mot de respektive förf:ne sjelfva.

Vidare anmärkes att uppmaningarne att verka för de prostituerades upprättelse, i stället att bekämpa det system, som ger deras yrke dess lagliga försvar, äro öfverflödiga samt sårande, enär de oriktigt förutsätta att våra sedlighetsvänner lemnat allt sådant åsido. Det borde dock vara allbekant, hurusom räddningsarbetet från början gått hand i hand med kampen mot reglementeringssystemet. Bättre hade varit att uppmana myndigheterna att understödja dessa räddningsanstalter, hvilka nu blott med yttersta svårighet kunna uppehållas. Så herberget för unga qvinnor, lånekassor och hjelpkassor för att bereda arbete eller möjlighet för arbetslösa att återvända till sina hembygder, så hemmen i Hvita bergen, för hvilka kommunen fordrar hyra af flera tusen kronor, men ger ytterst ringa bidrag för deras uppehållande, m. m. (Se vidare Vårt land n:o 37, 44.)

Bland många oförtjenta förebråelser mot federationen må äfven påpekas den rörande dess förment otillständiga privatbesök hos de prostituerade, och frågas huru räddningsarbetet skall kunna försiggå, om ej de olyckliga uppsökas.

lighetsfrågan på dagordningen och gifvit första impulsen till den väldiga rörelse för dess lösning, som sent omsider gripit till och med vårt tröga folk.

I sak och syfte innehålla hr Personnes och professor Ribbings uttalanden, så vidt vi förstå, ingenting som ej återfinnes i alla framställningar, som behandla ämnet *uteslutande* ur *hygienisk* och *juridisk* synpunkt.*) Hr Personnes misstro mot federationen är känd; men af professor Ribbing hade vi hoppats och väntat något annat, något mera; väl icke att han skulle anslutit sig till de opromoverade sedlighetsvännerna, icke heller till motionärerna vid kyrkomötet eller ens till professor Fredrik Petersen och doktor Rosina Heikel eller till ledarne af den i Norge redan började reformen. Men vi hoppades att han skulle uttryckt aktning för deras sträfvan och sympati för deras mål, om han också ogillat deras medel. Oss, hans olärda läsare, som i öfrigt hafva så mycket att tacka honom för, gör det ondt att han, eljest så rik på nya synpunkter och utvägar, så djerf i sina fordringar der det gäller att belysa och inskärpa etikens kraf, står inför prostitutionens problem lika maktlös som det stora flertalet af hans svenska medbröder och att han gör sedlighetsvännerna lika litet rättvisa som dessa. Han säger: allmänheten förstår icke att läkarens uppgift måste vara att bota menniskor och söka utrota sjukdomar *utan att fråga efter om de härflyta ur synder och brott.* Ja, det är sant, en sådan tankegång kunna vi icke förstå, men den motsäges också af sagesmannens eget handlingssätt. Om *någon* frågar efter de synder och brott, som ligga till grund för de gräsliga sjukdomar, som suga ungdomens lifsmärg och bereda folkens undergång, så är det författaren af boken "om den sexuela hygienen." Men för våra ögon ser det ut, som ville han taga med ena handen hvad han ger med den andra. Han vill rädda individen men bibehålla den institution, som förderfvat honom. Han vill hålla vid makt härden för den moraliska degeneration, som han å andra sidan så kraftigt bekämpar. Han upp-

*) Se bl. a. Finska läkaresällskapets afhandling i ämnet. Biskop Billings och generaldirektör Alméns uttalanden vid riksdagen 1889. Dr Welanders föredrag i Svenska läkaresällskapet *till belysning i prostitutionsfrågan.* Diskussion i Svenska läkaresällskapet om prostitutionsfrågan, yttranden af Stockholms öfverståthållarembete m. fl. i ämnet tillsporda myndigheter.

manar att verka för de prostistuerades upprättelse liksom hr Personne för de halfvuxna flickornas räddning, men båda försvara det system, som ger de prostituerades ohyggliga yrke dess berättigande och förleder fattiga mödrar att insätta sina unga döttrar i dess led.

Inga lifvets motsatser äro bittrare än den mellan rättänkande menniskors motsatta åsigter om det rätta. Så här: För hrr Personne och Ribbing samt deras liktänkande *är det rätt att, genom lagliga myndigheters kontroll öfver och tillståndsbevis för den förment oskadliga prostitutionen, söka hämma den för handen varande sjukdomssmitta, som kan förderfva oskyldiga och ännu ofödda varelser.* För sedlighetsvännerna *är det rätt att genom upphäfvandet af institutioner, som fostra osedlighet, rädda så många som möjligt från det moraliska förderfvet och derigenom motarbeta och minska orsaken till den förderfliga sjukdomen sjelf, och på samma gång söka framkalla rättvisare och verksammare åtgärder mot spridningen af smitta.*

Det är bittert, vi upprepa det, att nödgas erkänna hurusom, tills vidare, dessa motsatser hos oss qvarstå oförsonade. Vi kunna icke här närmare ingå på ämnet, vi kunna blott förklara att så länge den gamla uppfattningen af prostitutionen är rådande äfven bland de ädlaste af den medicinska vetenskapens bärare i vårt land, så länge måste strid råda mellan läkare och sedlighetsvänner.

Kanske är dock försoningen icke så aflägsen, som professor Ribbings uttalanden i förstone komma en att tro. Sedlighetsvännerna hos oss voro ursprungligen få och svaga, men de hafva aldrig öfvergifvit sin post. Under år 1888 hafva kring den goda saken samlats allt flera och kraftigare försvarare, redo att föra den kränkta moralens talan och fordra en lagstiftning, som motverkar i stället för att främja osedligheten och som — för att använda professor Ribbings egna ord — "mera allsidigt tillfredsställer rättvisans kraf." Ty den ädle författaren erkänner verkligen, om ock i mycket sväfvande ordalag, att en reform torde en gång blifva af nöden äfven på detta område, och han ger oss en antydan om huru denna möjligen kan komma att i en aflägsen framtid gestalta sig. Vi teckna oss med glädje dessa ord till minnes såsom innebärande en, om ock aflägsen ljuspunkt i hans föregående framställning af ämnet.

Prof. R. erkänner att prostitutionen i dess nuvarande form

utgör *samhällsfaran par préférence*, långt farligare än socialism och kommunism; att den förbereder, lockar till och utvecklar onaturliga utsväfningar samt att den associerar med sig brottslingar och samhällsfiender af alla slag. ”Det är derför alldeles i sin ordning, att samtiden söker bekämpa den äfven genom association.” (Blott icke genom federation?) Ehuru han försvarat systemet, vill han icke försvara alla de åtgärder, som föreskrifvas och utöfvas med anledning af detsamma i Stockholm och andra större städer. Han framkastar till och med att ”vår nu knapphändiga lagstiftning kunde utbildas i sådan riktning, att den bättre än hittills kan bekämpa sedeförderfvet.” Han anser det ej omöjligt att det kan komma en tid, då man bättre känner sociologien och uppskattar dess lärdomar; då man på empiriskt antropologisk grund vågar framkomma med lagar, som bättre hägna och omhulda könslifvet, samfundets ursprungskälla, och som allsidigt skola afse rättvisans kraf.

* *
*

Bortsedt från den här ofvan omhandlade frågan, hafva sedlighetsvännerna allt skäl att vara författaren af boken om ”den sexuela hygienen och dess konseqvenser”, synnerligen tacksamma. Vi påpeka särskildt hans kraftiga väckelserop mot otukt och dryckenskap, hvilka rop dock alltid följas af uppmuntrande ord om möjligheten att stå emot frestelsen eller att i värsta fall ångra och bättra sig; hans varningar mot faran — *äfven för qvinnor* — af att fördjupa sig i skönliteraturens afskum eller den urartade konstens orena skapelser; sist men icke minst hans höga uppfattning af äktenskapet, hans uttalanden om de stora kraf det ställer på karaktären samt om hvad som främjar och hvad som möjliggör den sanna äktenskapliga lyckan.

Hvad han ytterst vill med sin bok säger han oss i sina slutord: Han vill en ärlig monogami med all den för kropp och själ helsobringande kraft, som den innebär. Han vill en uppfostran, som gör kroppen sundare; han vill att vi bereda oss mera *nerv* för att få mindre nerfver samt att vi uppföda det kommande slägtet i en mera ren andlig atmosfär.

Såsom medel härtill vill han att vi sky alkoholens förderf, undvika psykiska retmedel, lägga an på en större naturlighet i umgänget och sammanföra ungdomen under enk-

lare förhållanden och bättre takt än dem balerna erbjuda, der t. o. m. den anständiga drägtens skranka öfverskrides.

Af samundervisning, stäld under ledning af uppfostrare af båda könen, väntar författaren förbättring af sederna; så ock af en, efter olika åldrar lämpad, undervisning om menniskokroppen och det sexuela lifvet, en undervisning som till förekommande af all otuktig nyfikenhet kunde afslutas med en kurs i anatomi, demonstrerad — på lik.

Vidare varnas mot skuldsättning, i hvilket fall, säger han, knapt någon klass torde så försynda sig som Sveriges bildade manliga ungdom. "Jag nekar mig ingenting, naturligtvis", är ett vanligt uttryck hos studenter som lefva på sina fäders arbete.

Af qvinnan, om hon vill bli en bättre hustru och maka för kommande slägter, fordrar han hufvudvudsakligen bättre helsokraft, större arbetsförmåga och mindre anspråk på lifvets beqvämligheter.

Vi våga ej sträcka våra anföranden längre, men hoppas att omfånget af hvad vi redan meddelat skall finna sin förklaring i det faktum, att professor Ribbings bok helt visst är det betydelsefullaste inlägg i sedlighetsfrågan, som vår literatur sedan långliga tider haft att uppvisa. Säkert kan den icke heller undgå att lemna djupa spår i det allmänna medvetandet. Att förorda dess spridning vore nästan obehöfligt. Första upplagan utgick nämligen efter ett par månader, och det säges att äfven den andra nu är i det närmaste utsåld. Vi ha med våra anteckningar rörande denna, så väl som öfriga skrifter i sedlighetsfrågan under 1888, endast velat betona och fästa läsarens eftertanke vid sådana märkligare uttalanden, af hvilka man har mest att lära. Hur mycket vi i det afseendet haft att hemta af prof. Ribbing ses af det föregående. Vare han af hjertat tackad för det goda han gifvit och måtte framgången af det rätta han velat blifva den ädle förf:ns lön.

* * *

Vi hafva härmed afslutat vår redogörelse för sedlighetsfrågans ståndpunkt i Norden under 1888. Man finner deraf, att den i Norge, under inflytandet af sedlighetsföreningens mångåriga sträfvan, i förening med presters, läkares och statsmäns eniga bemödanden i betydlig mån framskridit, om man ock får betrakta de nu vidtagna åtgärderna mera som försök än som en afgjord lösning. Vi hafva sett, att den äfven i Danmark,

Finland och Sverige från att vara en blott kotterifråga trängt sig fram i riksförsamlingarne och funnit försvarare bland framstående offentliga män, ehuru visserligen under mycket motstånd och tills vidare äfven utan någon praktisk påföljd. Vi hafva sett huru i Norge och Sverige betydande krafter verkat dels i högskolornas och de större städernas föreläsningssalar och dels inom literaturen för frågans partiela lösning. Härvid må anmärkas att, åtminstone i Sverige, en stor del af tidningspressen förhållit sig fullkomligt passiv, inskränkande sig till referat af de offentliga diskussionerna eller blotta omnämnandet af de utgifna skrifterna.

Vi hafva slutligen sett huru genom kristliga föreningar, räddningsanstalter, hem för vanvårdade barn, m. m. frön blifvit utsådda för en framtida sedlig reform, med ungdomen sjelf som dess bärare.

Må dock ingen tro sig hafva gjort nog. Måtte tvärtom hvar och en man, eller qvinna, som ännu har kraft att arbeta och som inser faran af en öfverhandtagande osedlighet, göra sitt till för att bekämpa den samma, vare sig medelst genomdrifvande af en förbättrad lagstiftning, genom föreningsarbete, genom föreläsningar och literatur eller annorledes.

Måtte i synnerhet fäder och mödrar ej, som förr, rädas att tala med sina barn om frestelsen, lemnande åt slumpen att besörja deras sedliga uppfostran, utan måtte de med öppet förtroende, med varningar, föredöme och förbön stå dem bi i sedlighetskampen. Och om en eller annan lika fullt förvillas, må de ej gifva dem förlorade, utan söka föra dem tillbaka till den rätta vägen och troget bistå dem i den nu dubbelt svårare kampen!

"Mycket arbete", säger en af sedlighetsfrågans förkämpar vid kyrkomötet, med hvars ord vi vilja afsluta vår öfversigt, *"mycket arbete och mycken sjelfuppoffring fordras utan tvifvel för att bringa denna djupt ingripande fråga till en verklig och lycklig lösning, ja, dertill fordras en sedlig omskapelse hos både myndigheter och folk, så att sedliga lagar kunna med kraft genomföras."*

Norrköping 1889. M. W. Wallberg & C:o Boktryckeri.